

**ACADEMIA DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI
INSTITUTUL DE CERCETĂRI JURIDICE ȘI POLITICE**

Cu titlu de manuscris

C.Z.U: 341.23(043.3)

MĂTĂȘEL ADRIAN

**PRINCIPIUL NEAMESTECULUI ÎN TREBURILE INTERNE
ALE ALTOR STATE ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL
CONTEMPORAN**

SPECIALITATEA:

552.08 – DREPT INTERNAȚIONAL ȘI EUROPEAN PUBLIC

Teză de doctor în drept

Conducător științific:

**CHIRTOACĂ Natalia,
doctor în drept,
conferențiar universitar,
specialitatea 552.08 –
drept internațional și
european public**

Autorul:

CHIȘINĂU, 2018

© MĂTĂȘEL ADRIAN, 2018

CUPRINS

ADNOTARE (română, rusă, engleză)	5
LISTA ABREVIERILOR	8
INTRODUCERE	9
1. REPERE TEORETICE ÎN CERCETAREA PRINCIPIULUI	
NEAMESTECULUI ÎN TREBURILE INTERNE ALE ALTOR STATE	14
1.1. Analiza situației în domeniul de cercetare și identificarea problemelor de investigare	14
1.2. Metodologia cercetării	28
1.3. Concluzii la Capitolul 1	31
2. EMERGENȚA ȘI EVOLUȚIA PRINCIPIULUI NEAMESTECULUI ÎN	
TREBURILE INTERNE ALE ALTOR STATE	33
2.1. Originile principiului neamestecului în treburile interne ale altor state	33
2.2. Evoluția principiului neamestecului în contextul epocii moderne	38
2.3. Consolidarea principiului neamestecului în dreptul internațional convențional și cutumiar al secolelor XX - XXI	52
2.4. Concluzii la Capitolul 2	74
3. ANALIZA CADRULUI CONCEPTUAL AL PRINCIPIULUI	
NEAMESTECULUI ÎN TREBURILE INTERNE ALE ALTOR STATE	76
3.1. Aspecte conceptual-teoretice privind noțiunea de „competență internă” în contextul principiului	77
3.2. Abordări conceptuale privind intervenția	95
3.3. Concluzii la Capitolul 3	110
4. DIMENSIUNEA CONTEMPORANĂ A PRINCIPIUL NEAMESTECULUI ÎN	
TREBURILE INTERNE ALE ALTOR STATE	111
4.1. Evoluții curente ale principiului neamestecului în treburile interne ale altor state	111
4.2. Aplicarea principiului neamestecului în treburile interne ale altor state în dreptul internațional contemporan	114
4.2.1. Intervenții militare	114
4.2.2. Intervenții non-militare	138
4.3. Concluzii la Capitolul 4	152

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	154
BIBLIOGRAFIE	159
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII	178
CV-UL AUTORULUI	179

ADNOTARE

Adrian Mătășel. „Principiul neamestecului în treburile interne ale altor state în dreptul internațional contemporan”. Teză de doctor în drept. Specialitatea 552.08 – drept internațional și european public. Chișinău, 2018.

Structura tezei: Teza cuprinde adnotare în limbile română, rusă și engleză, introducere, 4 capitole structurate în 9 subcapitole, concluziile generale și recomandările, bibliografia cu 249 de referințe și 149 pagini de text de bază. Rezultatele cercetării au fost publicate în 8 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: neamestec, competență internă, constrângere, drepturile omului, intervenție umanitară, responsabilitatea de a proteja, intervenție militară, intervenție non-militară.

Domeniul de studiu. Lucrarea contribuie la aprofundarea principiilor fundamentale de drept internațional public, prin elucidarea evoluției principiului neamestecului pe baza unei analize longitudinale, susținută de spectrul aplicativ, conferind o imagine completă, ce integrează atât aplicarea principiului neamestecului în cazul intervențiilor bazate pe utilizarea forței militare, cât și în aplicarea prevederilor principiului în cazul intervențiilor de natură non-militară.

Scopul și obiectivele lucrării. Lucrarea are scopul de a cerceta evoluția principiului neamestecului în treburile interne ale altor state în dreptul internațional public, realizând o analiză științifică complexă care cuprinde dinamica evolutivă a principiului, de la stadiile sale incipiente, până la accentele și tendințele actuale ale neintervenției, clarificând conceptele care dau expresie principiului și integrând în analiză toate dimensiunile ce privesc neintervenția, de la spectrul militar la cel non-militar (cadru diplomatic, economic și politic).

În vederea atingerii scopului propus, lucrarea are următoarele **obiective:** (a) analiza cadrului originar al principiului neamestecului prin cercetarea și descrierea primelor încercări de articulare ale principiului; (b) cercetarea și interpretarea valențelor principiului; (c) analiza principiului în contextul secolului XX și XXI, prin prisma reflecțiilor convenționale și cutumiare ale dreptului internațional public; (d) analiza conținutului principiului prin conceptualizarea și delimitarea conceptelor de „competență internă” și „intervenție”; (e) descrierea și elucidarea evoluțiilor contemporane ale principiului; (f) explicarea valențelor umanitare ale principiului în contextul dinamicilor contemporane ale principiului; (g) examinarea și reliefaarea excepțiilor principiului neamestecului; (h) analiza și interpretarea aprofundată a cadrului aplicativ al intervențiilor de natură militară și celor de natură non-militară (diplomatică, economică și politică).

Noutatea științifică și originalitatea cercetării. Elementele de noutate ale tezei rezidă în aplicarea metodei de analiză longitudinală, ce permite înregistrarea variațiilor de-a lungul secolelor, și conectarea celor două dimensiuni ale intervenției într-un cadru coerent, prin raportarea la cazuri concrete. Totodată, conectarea celor două dimensiuni ale principiului, intervenția militară și non-militară, reprezintă un demers cu implicații însemnate asupra cadrului relațiilor internaționale și al înțelegerii considerentelor care stau la baza principiului neamestecului. Nu în ultimul rând, bazele interdisciplinare ale cercetării notează o acțiune de cercetare inovativă, menită să asigure un corpus informațional complet cu privire la neamestec.

Problema științifică importantă soluționată constă în fundamentarea științifică a valențelor și înțelegerea exigențelor principiului neamestecului, care reprezintă un punct cheie al asigurării legalității actelor care implică cadrul intern al unui alt stat, incluzând o analiză complexă atât a actelor de natură militară, cât și a celor de natură non-militară, având ca scop de a elucida permisibilitatea acțiunilor ce implică intervenția în cadrul intern al unui alt subiect.

Semnificația teoretică. Rezultatele cercetării permit cunoașterea, înțelegerea și dezvoltarea sferei teoretico-aplicative a principiului neamestecului, mai ales în contextul noilor dinamici internaționale.

Valoarea aplicativă a lucrării este confirmată de articolele care au fost publicate în revistele de specialitate și de susținerea rezultatelor cercetării în cadrul conferințelor de specialitate.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele au fost înaintate spre prezentare și susținute în cadrul conferințelor și seminariilor de specialitate și publicate în articole științifice.

АННОТАЦИЯ

Адриан Мэтэшел. «Принцип невмешательства во внутренние дела других государств в современном международном праве». Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность 552.08 – международное и европейское публичное право. Кишинев, 2018.

Структура диссертации: Диссертация включает: аннотацию на румынском, русском и английском языке, введение, 4 главы и 9 параграфов, общие выводы и рекомендации, библиографию, состоящую из 249 источников и 149 страниц основного текста. Научные результаты были опубликованы в 8 научных работах.

Ключевые слова: невмешательство, внутренняя компетенция, ограничение, права человека, гуманитарная интервенция, ответственность по защите, военное вмешательство, невоенное вмешательство.

Область исследования. Диссертация способствует углубленному пониманию основополагающих принципов международного публичного права путем прояснения эволюции принципа невмешательства на основе продольного анализа, акцентируя внимание на прикладном спектре, позволяющим дать полную картину применения принципа невмешательства как в случае вмешательства с применением военной силы, так и в случае невоенного вмешательства.

Цель и задачи исследования. *Цель* диссертации - исследование эволюции принципа невмешательства во внутренние дела других государств в международном публичном праве на основе проведения комплексного научного анализа, который охватывает эволюцию принципа, начиная от его возникновения вплоть до современных акцентов и тенденций невмешательства, проясняя концепции, трактующие данный принцип. Анализ включает в себя все измерения принципа невмешательства, как военного, так и невоенного характера (дипломатические, экономические и политические рамки).

Достижение указанной цели обусловлено решением следующих *задач*: (а) проанализировать происхождение принципа невмешательства путем исследования и описания первых попыток сформулировать данный принцип; (b) исследование и интерпретация особенностей данного принципа; (c) анализ принципа невмешательства в условиях XX и XXI вв. в свете договорных положений и обычаев международного публичного права; (d) анализ содержания этого принципа путем концептуализации и разграничения концепций «внутренняя компетенция» и «вмешательство»; (e) описание и разъяснение современных разработок этого принципа; (f) объяснение гуманитарной особенности принципа в контексте современной динамики его развития; g) рассмотрение и выделение исключений из принципа невмешательства; h) углубленный анализ и интерпретация прикладного характера военного и невоенного (дипломатического, экономического и политического) вмешательства.

Научная новизна и оригинальность исследования. Новизна диссертации заключается в применении метода продольного анализа, который позволяет выявить изменения, происходившие на протяжении веков, а также соединить воедино два вида вмешательства, ссылаясь на конкретные примеры. В то же время увязывание двух видов вмешательства: военного и невоенного – это подход, который определяется значительным влиянием на международные отношения, а также понимание соображений, которые лежат в основе принципа невмешательства. Не в последнюю очередь междисциплинарный характер исследования подчеркивает ее новаторский характер, призванный расширить и обогатить знания о принципе невмешательства.

Основная решенная научная проблема состоит в научном обосновании особенностей и понимании требований принципа невмешательства, что является ключевым элементом обеспечения законности соглашений, связанных с вовлечением внутренней структуры другого государства, включая комплексный анализ, как военных, так и невоенных действий с целью прояснения допустимости действий, связанных с вмешательством во внутренние структуры другого субъекта.

Теоретическое значение исследования. Результаты исследования позволяют познать, понять и развивать дальше теоретико-прикладную сферу принципа невмешательства, особенно в контексте новой международной динамики.

Практическая значимость исследования определяется научными статьями, опубликованными в специализированных журналах, а также результатами исследований, представленных в материалах и сборниках тематических научных конференций.

Внедрение научных результатов. Результаты были представлены на конференциях, семинарах и опубликованы в научных статьях.

ANNOTATION

Adrian Matasel. „The principle of non-intervention in the internal affairs of other states in contemporary international law”. The PhD thesis in law. Speciality 552.08 – International and European public law. Chisinau, 2018.

Structure of the thesis. The thesis consists of annotations in Romanian, Russian and English language, introduction, 4 chapters and 9 paragraphs, general conclusions and recommendations, bibliography consisting of 249 sources and 149 pages of the main text. Scientific results were published in 8 scientific papers.

Key-words: non-intervention, internal competence, restriction, human rights, humanitarian intervention, responsibility for protection, military intervention, non-military intervention.

Study domain: The thesis promotes the deepening of the fundamental principles of public international law by explaining the evolution of the principle of non-intervention based on longitudinal analysis, focusing on the applied spectrum, which allows to give a complete picture of the application of the principle of non-intervention in case of intervention, both with the use of military force and in the case of non-military intervention.

The goal and objectives of the thesis. *The goal* of the PhD thesis is to study the evolution of the principle of non-intervention in the internal affairs of other states in public international law, based on a comprehensive scientific analysis that covers the evolution of the principle, from its emergence up to contemporary accentuations and non-intervention tendencies, clarifying the concepts that interpret this principle. The analysis includes all dimensions of the principle of non-intervention, both military and non-military (diplomatic, economic and political framework).

The achievement of this goal is conditioned by the solution of the following **objectives**: (a) analysis of the origin of the principle of non-intervention by exploring and describing the first attempts to formulate this principle; (b) research and interpretation of the features of the principle; (c) an analysis of this principle in the context of the 20th and 21st centuries. in the light of contractual provisions and customs of international public law; (d) an analysis of the content of this principle by conceptualizing and delineating the concepts of „internal competence” and „intervention”; (e) description and explanation of current developments of this principle; (f) an explanation of the humanitarian peculiarity of the principle in the context of the current dynamics of its development; g) consideration and presentation of exceptions of the principle of non-intervention; (h) in-depth analysis and interpretation of the applied nature of military and non-military (diplomatic, economic and political) intervention.

The scientific novelty and originality. The novelty of the thesis lies in the method of longitudinal analysis, which allows the recording of variations along the centuries and the connection of the two dimensions of intervention in a coherent frame, by relating to concrete cases. Also, the connection of the two dimensions of the principle, military and non-military intervention, in a coherent framework represents an important step with significant implications on international relations and understanding the considerations underlying the rule of non-intervention. Last but not least, the interdisciplinary basis of the research highlights an innovative research, designed to provide a complete information corpus regarding about the case of non-intervention.

The main scientific problem solved consists in the scientific substantiation of the features and understanding of the requirements of the principle of non-intervention, which is a key element in ensuring the legality of agreements related to the involvement of the internal structure of another state, including a comprehensive analysis of both military and non-military actions in order to clarify the permissibility of actions involving the intervention in internal structures another subject.

Theoretical significance. The results of the research allow us to understand, comprehend and develop the applied-theoretical sphere of the principle of non-intervention, especially in the context of the new international dynamics.

The practical significance of the thesis is confirmed by the articles which have been published in specialized journals and the sustaining of research results in conferences.

Implementation of scientific results. The results have been submitted for presentation and sustained in the conferences and seminars, and published in scientific articles.

LISTA ABREVIERILOR

ASEAN	Asociația Națiunilor din Asia de Sud-Est
CDI	Comisia Dreptului Internațional
CIJ	Curtea Internațională de Justiție.
CPIJ	Curtea Permanentă Internațională de Justiție
GA	General Assembly (Adunarea Generală)
ICJ Rep.	International Court of Justice Reports
ICISS	Comisia Internațională pentru Intervenție și Suveranitate Statală
ILC	International Law Commission
ILM	International Legal Materials
LNTS	League of Nations Treaty Series
ONU	Organizația Națiunilor Unite
OSA	Organizația Statelor Americane
NATO	Organizația Tratatului Atlanticului de Nord
RCADI	Recueil des Cours de l'Academie de Droit International
RDC	Republica Democrată Congo
RFI	Republica Federală Iugoslavia
SUA	Statele Unite ale Americii
UA	Uniunea Africană
UNCIO	United Nations Conference on International Organization
UNTS	United Nations Treaty Series
URSS	Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța problemei abordate. În era interdependențelor și globalizării, nevoia de a scrie despre amestec, intervenție sau ingerință, sub perspectiva logică a unei analize științifice, se impune ca un deziderat cheie al înțelegerii transformărilor internaționale, la nivelul societății, în general, și la nivelul dreptului internațional public, în mod particular. Eroziunea continuă a frontierelor tradiționale, a formelor și conținuturilor clasice, chestionează esența, logica, dar și aplicabilitatea principiului neamestecului în cadrul internațional contemporan. Astfel, prin încercarea de a înțelege conceptul, evoluția și dinamica principiului neamestecului, putem aprecia mai bine semnificația propunerilor cu privire la schimbările radicale din sistemul internațional actual, așa cum este apelul „responsabilității de a proteja” și înțelegerea controverselor născute în jurul intervențiilor realizate în scop umanitar.

Cazurile recente ale proceselor din Libia, Ucraina sau Siria, sunt fenomene care chestionează tocmai principiul neamestecului, și care necesită înțelegerea principiului în esența prevederilor sale. În consecință, în contextul în care principiul neintervenției este influențat astăzi de noi devize umanitare și de repere ale interdependențelor internaționale, justificarea alegerii temei de cercetare este consolidată și de importanța cunoașterii temei, alături de raționamentele actualității temei. Mai precis, asaltul evenimentelor din cadrul internațional augmentează inevitabilul recurs la principiile dreptului într-o epocă marcată de profunde schimbări legislative.

Mai mult decât atât, alegerea temei de cercetare se justifică prin existența unui cadru fragmentat dedicat studiului principiului neamestecului în literatura de specialitate. Cu alte cuvinte, deși studiile și dezbaterile legate de principiul neamestecului nu lipsesc din cadrele de cercetare actuală, ele sunt delimitate de referințe succinte sau de rapoarte specializate pe dinamici unilaterale și nu conturează un studiu cuprinzător, cu rolul de a reliefa o analiză complexă a principiului neamestecului. Lucrarea își propune o analiză aprofundată, susținută de cadre empirice ce încorporează atât dimensiunea intervențiilor de natură militară, cât și cadrul intervențiilor de natură non-militară.

Scopul și obiectivele tezei. Lucrarea de față are **scopul** de a cerceta evoluția principiului neamestecului în treburile interne ale altor state în dreptul internațional public, realizând o analiză științifică complexă care cuprinde dinamica evolutivă a principiului, de la stadiile sale incipiente, până la accentele și tendințele actuale ale neintervenției, clarificând conceptele care dau expresie principiului și integrând în analiză toate dimensiunile ce privesc neintervenția, de la spectrul militar la cel non-militar (cadrul diplomatic, economic și politic).

În vederea atingerii scopului propus, analiza științifică este susținută de o serie de **obiective**, care au rolul de a consolida scopul cercetării, printre care se numără:

(a) analiza cadrului originar al principiului neamestecului, prin cercetarea și descrierea primelor încercări de articulare ale principiului;

(b) cercetarea și interpretarea valențelor principiului neamestecului pe parcursul epocii moderne;

(c) analiza principiului în contextul secolului XX și XXI, prin prisma reflecțiilor convenționale și cutumiare ale dreptului internațional public;

(d) analiza conținutului principiului neamestecului prin conceptualizarea și delimitarea conceptelor de „competență internă” și „intervenție”, drept criteriu cheie în interpretarea principiului;

(e) descrierea și elucidarea evoluțiilor contemporane ale principiului;

(f) explicarea valențelor umanitare ale principiului neamestecului în contextul dinamicilor contemporane ale principiului;

(g) examinarea și reliefaarea excepțiilor principiului neamestecului;

(h) analiza și interpretarea aprofundată a cadrului aplicativ al intervențiilor de natură militară și celor de natură non-militară (diplomatică, economică și politică).

Noutatea științifică a rezultatelor obținute. Elementele de noutate ale tezei rezidă în aplicarea metodei de analiză longitudinală, ce permite înregistrarea variațiilor și particularităților principiului, de-a lungul secolelor. **Noutatea științifică** constă în:

- utilizarea unei metodologii noi, prin înglobarea planului extins al neamestecului și printr-o combinaire de metode și tehnici interdisciplinare. Mai precis, fiecare aspect este analizat atât din unghiul dreptului internațional, cât și din unghiul interdisciplinar al elementelor istorice, politice, axiologice și dialectice.

- au fost analizate reperele neamestecului și conceptelor care dau expresie principiului

- am integrat planul teoretico-declarativ al principiului neamestecului și planul său aplicativ, prin raportarea la cazuri concrete ce implică o normă a neamestecului. Conectarea celor două dimensiuni ale principiului, intervenția militară și non-militară, reprezintă un demers cu implicații însemnate asupra cadrului relațiilor internaționale și al înțelegerii considerentelor care stau la baza principiului neamestecului.

Nu în ultimul rând, bazele interdisciplinare ale cercetării notează o acțiune de cercetare inovativă, menită să asigure un corpus informațional complet cu privire la neamestec. Totodată, cercetarea a inclus și o abordare inovativă a conținutului conceptelor care dau expresie principiului.

Problema științifică importantă soluționată constă în fundamentarea științifică a valențelor și înțelegerea exigențelor principiului neamestecului, care reprezintă un punct cheie al asigurării legalității actelor care implică cadrul intern al unui alt stat, incluzând o analiză complexă atât a actelor de natură militară, cât și a celor de natură non-militară, având ca scop de a elucida permisibilitatea acțiunilor ce implică intervenția în cadrul intern al unui alt subiect.

Importanța teoretică. Rezultatele demersului de cercetare au permis cunoașterea și dezvoltarea sferei teoretico-aplicative a principiului neamestecului. În primul rând, studiul contribuie la înțelegerea și dezvoltarea de acțiuni conforme cu privire la intervenția în cadrul de competență internă a altor state. În al doilea rând, în contextul noilor valențe aduse de cadrul contemporan și de procesele de globalizare și interdependență cadrului principiului, bazele oferite de cercetarea aprofundată a principiului ajută la determinarea considerentelor legalității acțiunilor desfășurate de state și la dezvoltarea momentelor prielnice de acțiune în conformitate cu prevederile dreptului internațional și regulile principiului neamestecului. Din punct de vedere teoretic, studiul extinde spectrul de cunoaștere cu privire la instrumentele care constituie mijloace permisibile de intervenție, fie ele bazate chiar pe mijloace de forță, și reprezentând excepțiile principiului neamestecului și mijloacele care sunt considerate ilegale în conformitate cu art. 2 (7) al Cartei Organizației Națiunilor Unite. Rezultatele cercetării furnizează explicații și pot servi la dezvoltarea și extinderea bazelor teoretice și empirice, pentru cercetarea noilor dimensiunilor contemporane ale neamestecului. În baza analizei putem aprecia mai bine semnificația propunerilor cu privire la schimbările radicale din sistemul internațional actual, așa cum este cazul tendințelor proeminente de ordin umanitar. Putem vorbi astfel de o cercetare de dezvoltare consacrată obținerii unor cadre extinse și soluții noi, în conformitate cu dreptul internațional și în cadrul prevederilor principiului neamestecului.

Valoarea aplicativă a lucrării. Din punct de vedere aplicativ, principalele rezultate obținute pe parcursul cercetării au fost înaintate spre prezentare și susținute în cadrul conferințelor și seminariilor de specialitate.

Valoarea aplicativă a cercetării poate merge însă dincolo de acest cadru, prin includerea tezei și a rezultatelor obținute în materialele suplimentare ale proceselor didactice superioare. Mai mult decât atât, valoarea interdisciplinară a lucrării evidențiază posibilitatea aplicării rezultatelor atât în domeniul dreptului internațional public, cât și în sfera relațiilor internaționale. Concluziile studiului pot reprezenta un material informativ important în ceea ce privește practicile de intervenție și considerentele neamestecului în treburile interne ale altor state, care constituie nu doar o preocupare a factorilor politici, ci o preocupare tot mai importantă și a celor care sunt interesați de normele internaționale și de transformările acestora în planul realității contemporane.

Aprobarea rezultatelor. Teza a fost elaborată în cadrul Centrului Cercetări Juridice al Institutului de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei. Rezultatele cercetării au fost susținute în cadrul conferințelor internaționale ale tinerilor cercetători, ediția a VII-a (2013), și publicate în revistele de specialitate, cum ar fi: Revista Moldovenească de Drept internațional și Relații Internaționale (2012, 2013) Revista Națională de Drept (2013).

Sumarul compartimentelor tezei. Teza este formată din adnotare în limbile română, rusă și engleză, lista abrevierilor, introducere, 4 capitole structurate în 9 subcapitole, concluziile generale și recomandările, precum și bibliografia.

În **Introducere** se evidențiază argumentele privind actualitatea temei și situația în domeniul de cercetare, se prezintă scopul și obiectivele tezei, se reliefează noutatea științifică a rezultatelor obținute, semnificația teoretică și valoarea aplicativă a lucrării și se face referire la aprobarea rezultatelor obținute.

Primul capitol al lucrării, intitulat **„Repere teoretice în cercetarea principiului neamestecului în treburile interne ale altor state”**, analizează situația cu care se confruntă domeniul de cercetare și identifică problemele de investigare. În subcapitolul 1.2 se prezintă fundamentele metodologice ale cercetării.

Capitolul 2 al tezei, **„Emergența și evoluția principiului neamestecului în treburile interne ale altor state”**, este structurat în trei subcapitole cu rolul de a examina cadrele originare și evolutive ale principiului. Primul subcapitol analizează principiul neamestecului prin prisma reflecțiilor originare și trasează fundamentele pe care principiul neamestecului se sprijină. Cel de-al doilea subcapitol, analizează dezvoltarea principiului în contextul epocii moderne, prin examinarea textelor care enunță o normă a intervenției ca un principiu al dreptului internațional și prin analiza textelor care nuanțează conținutul, excepțiile și limitele normei neamestecului. Ultimul subcapitol analizează cadrul neamestecului în secolul XX și este construit pe o dinamică integratoare, care are rolul de a analiza dinamica principiului atât în dreptul internațional convențional, cât și dreptul internațional cutumiar.

Capitolul 3 al tezei, **„Analiza cadrului conceptual al principiului neamestecului în treburile interne ale altor state”**, cercetează conceptele care dau expresie principiului. Prin disocierea noțiunii de „competență internă” de „neintervenție”, mai precis de „intervenție”, este examinat procesul evolutiv al celor două concepte și importanța acestora în conturarea dinamicilor principiului neamestecului.

Capitolul 4 al tezei, intitulat **„Dimensiunea contemporană a principiului neamestecului în treburile interne ale altor state”**, examinează evoluția și aplicarea principiului, atât în ariile de utilizare a forței, cât și în ariile lipsite de uzul forței, incluzând cazuri concrete, reprezentând în fapt fundamentele noilor considerații ale neamestecului.

Concluziile generale și recomandările subliniază rezultatele demersului de cercetare și conturează recomandări cu privire la limbajul principiului neamestecului, focalizându-se pe dinamica din spațiul contemporan.

1. REPERE TEORETICE ÎN CERCETAREA PRINCIPIULUI NEAMESTECULUI ÎN TREBURILE INTERNE ALE ALTOR STATE

1.1. Analiza situației în domeniul de cercetare și identificare a problemelor de investigare

Literatura de specialitate implicată în analiza principiului neamestecului se referă la o bibliografie bogată și variată, care cuprinde acte cu caracter normativ cu privire la neamestec, documente și rapoarte emise de diverse organisme internaționale, cu competențe în reglementarea cadrului neamestecului, lucrări de specialitate, articole publicate în reviste de specialitate și în diverse volume ale manifestărilor științifice, cărți de specialitate, relevante pentru domeniul de referință din literatura autohtonă, dar mai ales din cadrul literaturii internaționale, incomparabil mai generoasă decât cadrul scrierilor autohtone, manuscrise, dezbateri internaționale cu privire la caracterul și conținutul neamestecului, precum și surse conexe, cu rolul de a augmenta traiectoria pe care principiul neamestecului a avut-o de-a lungul ultimelor secole.

Baza normativă cu privire la principiul neamestecului cuprinde: „Pactul Societății Națiunilor” (1919), „Convenția de la Montevideo” (1933), „Protocolul Adițional al Convenției de la Montevideo” (1936), „Carta Organizației Națiunilor Unite” (1945), prin prevederile articolului 2 (7), dar și prin celelalte prevederi ale Cartei care implică o normă a neamestecului, cum este cazul articolului 1 (2) și articolului 55, care afirmă principiul drepturilor egale și principiul de auto-determinare a popoarelor, a articolului 2 (1) care prevede că Organizația este bazată pe principiul egalității suverane a tuturor statelor sale membre și articolul 2 (4) care implică considerentele ale neamestecului, prin apelul la adresa statelor de a se abține în relațiile lor internaționale de la amenințarea sau uzul forței împotriva integrității teritoriale sau independenței politice a oricărui alt stat.

Repere normative privind neamestecul sunt cuprinse și de cadrul rezoluțiilor ONU, elaborate de Adunarea Generală: „Relații pașnice și de bună vecinătate între state” (1957): „Declarație asupra inadmisibilității amestecului în treburile interne ale altor state și protecția independenței și suveranității lor” (1965), „Declarație privind principiile dreptului internațional cu privire la relațiile de prietenie și cooperare între state” (1970), „Declarație asupra inadmisibilității intervenției și amestecului în afacerile interne ale statelor” (1981). Rezoluțiile au un rol important în analiză, datorită prevederilor substanțiale și cuprinzătoare cu privire la caracteristicile neamestecului.

Alături de documentele elaborate de Adunarea Generală, se adaugă și documentele emise de alte organisme ONU, precum Convențiile de la Viena din anul 1961, cu privire la

relațiile diplomatice, „Vienna Convention on diplomatic relations”, Convenția din anul 1963 cu privire la relațiile consulare, „Vienna Convention on consular relations”, care prevedeau neamestecul oficialilor în treburile interne ale altor state. Totodată, „Convenția de la Viena privind dreptul tratatelor” din anul 1969, sau „Carta drepturilor și îndatoririlor economice ale statelor” (1974), afirmă drepturile implicite ale statelor de a fi libere de intervenția din partea altor state, precum și obligațiile corelative de a se abține de la intervenție.

Rezoluțiile ONU au un rol important în demersul de cercetare, în special prin evidențierea măsurilor care constituie o încălcare a normei neamestecului. Astfel, în conformitate cu prevederile ONU, nu doar măsurile ce implicau utilizarea forței, ci și celelalte măsuri, de ordin politic, economic, sau social, pot aduce atingere principiului neamestecului. Precizările aduse de aceste acte normative, realizează în mod oficial trecerea de la viziunea tradițională a neamestecului, întemeiată în mod exclusiv pe mecanismele de forță, la viziunea extinsă a principiului neamestecului, care include și spectrele lipsite de implicarea mijloacelor de forță.

Deosebit de importante sunt și rezoluțiile Adunării Generale și Consiliului de Securitate ale ONU, cu privire la intervențiile de ordin umanitar. Astfel, un rol important în documentarea studiilor exemplificate au avut-o colecțiile de documente oficiale. Platforma ONU oferă o bază de date electronice completă și actualizată, care include declarațiile oficiale ale Secretarului-General, procese-verbale ale manifestărilor Organizației, declarații ale membrilor ONU în cadrul întâlnirilor, rezoluțiile emise de Consiliul de Securitate și Adunarea Generală, precum și alte documente, rezoluții și rapoarte anuale ale ONU.

Tot în plan normativ, considerente cu privire la conținutul normei de neamestec, am regăsit într-o serie de tratate internaționale, declarații și documente regionale. Carta Organizației Statelor Americane (1948), Carta Uniunii Africane (1963), Pactul Ligii Arabe (1948), Carta Asociației Națiunilor din Sud-Estul Asiei (1967), sau Actul Final de la Helsinki (1975), au oferit repere normative remarcabile cu privire la limitele principiului neamestecului.

O contribuție importantă cu privire la neamestec este adusă și de hotărârile Curții Internaționale de Justiție în cazul canalului Corfu, „The Corfu Channel Case (United Kingdom v. Albania)” din anul 1949 și hotărârii CIJ din anul 1986, cu privire la cazul dintre Statele Unite ale Americii și Nicaragua. Disponibilitatea rapoartelor Anuale ale Curții Internaționale de Justiție în format electronic, atât în cazul Canalului Corfu din anul 1949, cât și cazul Nicaragua din anul 1986, au facilitat realizarea cercetării în baza parametrilor corpului original.

Reperetele pe care hotărârile Curții Internaționale de Justiție le oferă în cazul Nicaragua sunt de o importanță notabilă, prin precizia adusă cu privire la neamestec, la implicațiile intervenției umanitare ale normei neamestecului, pretinsul drept de intervenție, sfera economică de aplicare a principiului, sau la natura juridică a principiului. Considerată parte integrantă a

dreptului internațional cutumiar, hotărârea CIJ interzicea dreptul de a interveni în mod direct sau indirect în afacerile interne sau externe ale altor state, afirmând importanța principiului neamestecului atât în planul mijloacelor de forță, cât și în cadrul extins, al tehnicilor lipsite de utilizarea forței, dar care sunt interzise de principiul neamestecului în treburile interne ale altor state. Aceste aspecte pe care CIJ le subliniază reprezintă elementele esențiale în vederea determinării unui act permisibil sau interzis de principiul neamestecului. Mai mult decât atât, validitatea acestor elemente a rămas o constantă importantă a principiului neamestecului, reflectându-se și în cazurile contemporane.

Datorită multiplelor valențe subliniate de hotărârea Curții Internaționale de Justiție, cu privire la conținutul principiului neamestecului, cazul Nicaragua a reprezentat un punct de referință pe parcursul întregii lucrări. Hotărârile în cazul Nicaragua reprezintă astfel mai mult decât un simplu caz de jurisprudență al Curții Internaționale, având implicații normative importante în planul neamestecului.

În ceea ce privește literatura de specialitate cu privire la principiul neamestecului, în ultimii treizeci de ani se remarcă o extindere atât în plan cantitativ, cât și calitativ, a studiilor dedicate acestui subiect.

În literatura de specialitate autohtonă, principiul neamestecului este reliefat în principal în lucrările generale de drept internațional public. De importanță sunt lucrările lui Grigore Geamănu, volumul I din lucrarea de *Drept internațional public* din anul 1981 și lucrarea de Alexandru Burian, *Drept internațional Public*, din anul 2009, sau lucrarea din 2012, *Drept Internațional Public*. Ediția a IV-a, realizată de Universitatea de Stat din Moldova, Academia de Administrare Publică de pe lângă Președintele Republicii Moldova, Universitatea de Studii Europene din Moldova și Asociația de Drept Internațional din Republica Moldova. Cu toate acestea, lucrările aduc perspective generale cu privire la neamestec și nu aduc o contribuție semnificativă cu privire la cadrul de evoluție a principiului. Dincolo de lucrările generale de drept internațional, cadrele de cercetare cu privire la neamestec sunt absente în literatura autohtonă.

Literatura de specialitate în limba rusă, abordează principiul neamestecului în contextul lucrărilor generale cu privire la dreptul internațional: Tolstîh Vladislav Leonidovici „*Curs de drept Internațional*” (2010), și Kurkin Boris Alexandrovici „*Drept Internațional*”, (2008). Subiectul este tratat doar tangențial, la nivel general, în contextul acestor lucrări.

În literatura de specialitate internațională, contribuțiile cu privire la neamestec sunt mult mai proeminente. Cu toate acestea, literatura este fragmentată, și cele mai multe demersuri de cercetare abordează fie în mod unilateral dinamica neamestecului, fie acordă un interval de referință mult prea limitat.

O contribuție importantă este adusă în special de articolele științifice internaționale. Articolul elaborat de Lori Fisler Damrosch, „Politics Across Borders: Nonintervention and Nonforcible Influence over Domestic Affairs”, din *The American Journal of International Law*, constituie o contribuție remarcabilă cu privire la dinamica principiului. Articolul semnat de Damrosch oferă o abordare extinsă a neamestecului, prin utilizarea mijloacelor non-militare, care include aspecte de natură economică și financiară, cu implicații directe asupra cadrului politic al statului țintă. Abordarea realizată de Damrosch este cu atât mai importantă, cu cât reprezintă una dintre puținele analize ample dedicate acestui subiect. Contextul politic, electoral, diplomatic și economic pe care Lori Fisler Damrosch îl consideră în lumina neamestecului este sprijinit de cazurile empirice pe care această lucrare le include. Cu toate acestea, lucrarea a fost elaborată înainte de sfârșitul Războiului Rece și nu cuprinde noile dinamici internaționale și implicațiile acestora asupra principiului neamestecului.

Important este și articolul realizat de Maziar Jamnejad și Michael Wood, „Current legal developments: the principle of non-intervention”, publicat în *Leiden Journal of International Law* în anul 2009, care alături de cadrele elaborate de Lori Fisler Damrosch, aduce contribuții privind problemele de recunoaștere a teritoriului, problemele legate de asistența umanitară, de propagandă și infiltrații, în contextul principiului neamestecului. Și studiul semnat de Jamnejad și Wood este sprijinit de o serie de cazuri empirice, care au rolul de a elucida limbajul neamestecului în planul utilizării instrumentelor non-militare. Studiul este deosebit de important pentru capitolul dedicat dimensiunii aplicative a neamestecului.

De remarcat și cărțile semnate de Jan Hendrik W. Verzijl, *International law in historical perspective: Inter-state disputes and their settlement* (1976), volumul editat de Marcelo G. Kohen, *Secession: International law Perspectives* (2006) și lucrarea lui Michael Kearney, *The Prohibition of Propaganda for War in International Law* (2007). Aceste volume au un rol important în reliefarea și analizarea cadrului intervențiilor de natură non-militară.

Contribuții importante cu privire la neamestec și în special, cu privire la intervențiile de ordin umanitar sunt aduse de lucrările lui Nicholas Greenwood Onuf, „Humanitary intervention: the early years”, lucrare prezentată în cadrul simpozionului cu privire la „Normele și Etica Intervenției Umanitare”, organizat de Centrul pentru Pacea Globală și Studiul Conflictelor al Universității din California, (5 mai, 2000), A.P.V. Rogers, „Humanitarian intervention and international law”, *Harvard Journal of Law & Public Policy* (2003-2004), discuțiile din cadrul Chatham House International Law oferite de Michael Wood, „The principle of non-intervention in contemporary international law: non-interference in a states internal affairs used to be a rule of international law: is it still?” (28 February 2007).

Marcelo Kohen, „The Principle of Non-Intervention 25 Years after Nicaragua Judgment”, publicat în *Leiden Journal of International Law* în anul 2012, consolidează de asemenea dinamica neamestecului cu privire la intervențiile de ordin umanitar.

De menționat și articolele semnate de Farhad Talaie, „Humanitarian intervention: A justification for intervention or an intervention for justice”, (25-26 June 2012) și lucrarea editată de Bjørn Møller (eds.), „Sovereignty and non-intervention versus R2P”, *Global Refugee Studies*, din anul 2012, care aduc perspective recente cu privire la dinamica principiului și cadrul său de aplicare.

Comisia Internațională pentru Intervenție și Suveranitate Statală, *The Responsibility to Protect* (Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty) (2001), consolidează acest spectru prin referirile cu privire la aplicarea intervenției umanitare.

Georg Nolte prin lucrarea, *Eingreifen auf Einladung: Zur völkerrechtlichen Zulässigkeit des Einsatzes fremder Truppen im internen Konflikt auf Einladung der Regierung* (1999), John C. Yoo, „Force Rules: UN Reform and Intervention”, *Chicago Journal of International Law* (2005-2006), și M. K. Nawaz, „Intervention By Invitation and the United Nations Charter”, *International Studies* (1959), sunt printre puținele exemple care privesc norma neamestecului în treburile interne ale altor state, prin utilizarea mijloacelor de forță, dincolo de cadrul excepției de ordin umanitar. Numărul exemplelor nu este unul extins, însă reperele pe care aceste tipuri de intervenție le evidențiază sunt importante pentru înțelegerea conotațiilor neamestecului în plan contemporan.

Momir Milojević se remarcă în literatura de specialitate internațională prin „The Principle of Non-Interference in the Internal Affairs of States”, publicat în volumul I din *Law and Politics* din anul 2004. Lucrarea semnată de Milojević are meritul de a integra un cadru extrem de complex și bine documentat cu privire la neamestec. Cercetarea constituie o contribuție importantă pentru analiza prezentă, atât în ceea ce privește apariția principiului, caracteristicile sale, cât și conceptele care dau expresie principiului neamestecului.

Arangio-Gaetano Ruiz, *The UN declaration on Friendly Relations and the system of the sources of international law* (1979), Benedetto Conforti, prin *The Law and Practice of the United Nations* (2005), consolidează literatura de specialitate prin contribuții complexe cu privire la caracteristicile și aplicabilitatea principiului neamestecului.

Anthony C. Arend și Robert J. Beck, în lucrarea *International Law and the Use of Force: Beyond the UN Charter paradigm*, din anul 1993 au oferit o perspectivă generală cu privire la utilizarea mijloacelor de forță în contextul Organizației Națiunilor Unite. În același sens, Ian Brownlie, în lucrarea *International Law and the Use of Force by States* (1963), și

Christine D. Gray în ediția a III-a a lucrării *International Law and the Use of force* (2008), evidențiau repere importante ale cadrului internațional bazat pe mijloace de forță.

Vaughan Lowe, prin lucrarea „The principle of non-intervention: use of force”, publicată în lucrarea editată de Colin Warbrick și Vaughan Lowe și intitulată *The United Nations and the Principles of International Law. Essays in memory of Michael Akehurst*, în anul 1994, contribuie la consolidarea dinamicilor de forță cu privire la neamestec. Datorită abordării coerente și integratoare, articolul merită apreciere, constituind un reper important al normei neamestecului în contextul mijloacelor de forță.

Robert Rosenstock, „The Declaration of Principles of International Law Concerning Friendly Relations: A Survey”, din *American Journal of International Law* (1971) și Nicholas Greenwood Onuf, „The Principle of Nonintervention, the United Nations, and the International System” (1971), se remarcă prin perspective specializate.

Lucrarea editată în anul 2008 de Isabelle Buffard și Gerhard Hafne, *International law between universalism and fragmentation: Festschrift in Honour of Gerhard Hafner* contribuie la literatura de specialitate cu privire la neamestec, dar se axează pe un plan general al evoluției dreptului internațional și a transformărilor înregistrate de principiile de drept internațional în ultimele decade. În contextul acestei lucrări, principiul neamestecului este analizat astfel doar tangențial, fără focalizarea asupra caracteristicilor sale specifice.

Lucrările generale de drept internațional, precum cele elaborate de Henry Wheaton, *Elements of International Law*, ediția a VIII-a, editată de Richard Henry Dana Jr. (1866), Ian Brownlie, prin lucrările *Principles of Public International Law* (1998) și *International Law and the Use of Force by States* (1963), Charles Rousseau, *Droit international public*, ediția a X-a din anul 1984 și Malcolm N. Shaw, *International Law*, din anul 2008, au un rol important în conturarea cadrului originar al principiului, dar oferă doar referințe generale și succinte cu privire la dinamica principiului.

Vechile manuscrise ale părinților întemeietori ai dreptului internațional, sau ale filozofilor secolului al XVII-lea, au reprezentat un important corpus al literaturii de specialitate, în trasarea considerentelor originare ale neamestecului. Manuscrisul juristului olandez Hugo Grotius, *De Jure Belli ac Pacis* (1625), tradus de Archibald Colin Campbell (1814), *The Rights of War and Peace: Including the Law of Nature and of Nations*, exemplar original de la Universitatea Harvard, reprezintă una dintre lucrările proeminente cu privire la neamestec. Deși nu se poate vorbi încă de un cadru delimitat al neamestecului, indiciile pe care această lucrare le-a adus reprezintă valențe importante cu privire la conținutul și prevederile neamestecului.

De asemenea, lucrarea elaborată de Christian von Wolff în limba latină, *Jus Gentium: Methodo Scientifica Pertractatvm, In Qvo Jus Gentium Naturale Ab Eo, Qvod Voluntarii*,

Pactitii Et Consuetudinarii Est (1749), aflată la Biblioteca Bavareză de Stat, contribuie în mod semnificativ la conturarea originilor și caracteristicilor incipiente ale neamestecului.

Și manuscrisul lui Emer de Vattel, *Law of Nations: or, Principles of the Law of Nature, Applied to the Conduct and Affairs of Nations and Sovereigns* (1758), tradus de M.D. Vattel, S&E Butler (1805), de la Universitatea Princenton, conturează în termeni cuprinzători tabloul primelor indicii ale neamestecului.

Lucrările menționate au reprezentat fără îndoială sursa primordială a analizei originilor principiului neamestecului. Totodată, disponibilitatea acestora în format electronic a reprezentat unul dintre cele mai importante avantaje ale reprezentării principiului neamestecului, în baza reperelor și obiectivelor originare.

Analiza acestor surse originare a condus și la elucidarea aspectelor controversate din jurul apariției și evocării considerentelor neamestecului. Deși o mare parte a literaturii dedicate normei neamestecului în treburile interne ale altor state îl creditează pe Emer de Vattel ca fiind pionierul acestei norme, conturând o articulare explicită a principiului neamestecului în lucrarea sa din anul 1758, *Law of Nations*, Christian Wolff afirma cu un deceniu mai devreme inadmisibilitatea neamestecului în treburile interne ale altor state. Raportarea la sursele originale aduce astfel claritate analizei principiului. Mai mult decât atât, inițierea analizei prin stadiul originar reprezintă un efort sistematic de a recupera o parte din conținutul ascuns al neamestecului și de a înțelege într-un mod comprehensiv sensul, esența și obiectivele principiului neamestecului, oferind repere importante de referință pentru stadiile evoluțiilor ulterioare ale principiului.

Cu excepția acestor manuscrise, considerentele asupra apariției normei neamestecului în treburile interne ale altor state reprezintă un aspect puțin cercetat și documentat în literatura de specialitate, fapt ce determină necesitatea realizării unui complex și riguros demers investigativ cu privire la neamestec.

Martin van Gelderen, prin lucrarea „Universal Monarchy and Europe's Quest for Civil Order”, în lucrarea editată de Hans Åke Persson și Bo Stråth, *Reflections on Europe. Defining a Political Order in Time and Space*, din anul 2007, Stephen D. Krasner, cu lucrările, *Sovereignty: Organized Hypocrisy*, din anul 1999, și „Westphalia and All That”, din cadrul volumului editat de Judith Goldstein și Robert O. Keohane, *Ideas and Foreign Policy: Beliefs, Institutions, and Political Change*, din anul 1993, dar și cartea semnată de Brian Orend, *The morality of War* din anul 2006, întregesc cadrul cu privire la originile principiului. Cu toate acestea, trebuie menționat faptul că aceste lucrări nu aduc analize comprehensive cu privire la neamestec. Mai degrabă, aceste studii s-au remarcat în special prin conturarea principalelor tendințe înregistrate în perioada de emergență a principiului.

O bază documentară amplă, care a sprijinit cercetarea atât în ceea ce privește cadrul de evoluție al principiului neamestecului în contextul epocii moderne, cât și în reliefaarea variabilelor cadrului empiric contemporan, a fost constituit colecțiile de drept internațional, precum *British Year Book of International Law*, și *Singapore Year Book of International Law*. Din anuarul britanic am extras indicii importante cu privire la conceptul de „competență internă”, aduse de James Brierly și C.H.M. Waldock, dar și aspecte legate de procedurile CIJ cu implicații asupra neamestecului, prin articolul semnat de Fitzmaurice G. G., sau specte privind intervenția în dreptul internațional așa cum este cazul articolului elaborat de P. H. Winfield.

De asemenea, consemnările întâlnirilor anuale cu privire la dreptul internațional precum: *Proceeding of the American Society of International Law* (1954; 1957), *American Society of International Law Proceedings* (1967), *American Society of International Law Proceedings* (1976) au constituit un reper important al cercetării. Am găsit răspunsuri cu privire la conceptul de „competență internă” în articolul lui John Howell, „Domestic Questions in International Law”, am desprins repere ale legalității actelor de intervenție în conformitate cu Carta ONU din articolul „The legality of intervention under the United Nations Charter” de Quincy Wright, și aspecte privind intervențiile non-militare și regula „constrângerii” în articolul de Walter Williams, „Non-military strategies and competition for power: The need for expanded regulation of coercion”.

La acest cadru, se adaugă și jurnalele internaționale și colecțiile de cursuri internaționale de la prestigioasa Academie de Drept Internațional de la Haga (*Recueil des Cours de L'Académie de Droit International de la Haye*, 1923; 1925; 1994; 1998). Mai precis, în ceea ce privește jurnalele internaționale, aceste surse documentare includ atât jurnale de drept internațional, cât și jurnale internaționale din domenii conexe: *European Journal of International Law*, *The American Journal of International Law*, *International Legal Theory*, *American University International Law Review*, *International Comparative Law Quarterly*, *International Organization*, *International Studies Review*, *Journal of Contemporary History*, *The Journal of Politics*. Am folosit cele mai importante baze de date științifice internaționale multidisciplinare, precum HeinOnline (LexisNexis Academic), ProQuest, Ebsco (Academic Search Premier), Proceedings First, DOAJ, SCOPUS și JSTOR.

Lucrările cu privire la doctrinele Monroe, Calvo, precum și studiile privind doctrina Porter-Drago, au reprezentat o remarcabilă contribuție în ceea ce privește evoluția principiul neamestecului în contextul epocii moderne. Deosebit de importante sunt lucrările *The Monroe Doctrine. The cornerstone of American Foreign Policy* de Edward J. Renehan Jr. din anul 2007 și articolele din revistele științifice internaționale, atât din sfera dreptului, cât și din planul istoric, politic și al relațiilor internaționale: Mark T. Gilderhus, „The Monroe Doctrine: Meanings and

Implications” din *Presidential Studies Quarterly* din anul 2006, articolul semnat de Charlemagne Tower, "The origin, meaning and international force of the Monroe Doctrine", din *American Journal of International Law* (1920), Simón Planas Suárez „L'extension de la doctrine de Monroe en Amérique du Sud”, RCADI (1924), au avut un impact notabil asupra normei neamestecului.

În mod similar, articolele lui Dexter Perkins, „Polk and the Monroe Doctrine”, din *Virginia Quarterly Review* (1967), Amos S. Hershey, „The Calvo and Drago Doctrines”, din *American Journal of International Law* (1907), T. S. Woolsey, „Drago and the Drago Doctrine”, din *The American Journal of International Law* (1921), Crammond Kennedy, „The Drago Doctrine”, din jurnalul *The North American Review* (1907) și George Winfield Scott, „International Law and the Drago Doctrine”, din *North American Review*, (2002), au adus valențe semnificative cu privire la evoluția principiului neamestecului în contextul epocii moderne.

De remarcat contribuția acestora în conturarea neamestecului, dar se observă limitele contextului în care apare norma de neamestec. Cele mai multe lucrări, așa cum este cazul lucrărilor și articolelor sus menționate, privesc spre o problemă specifică precum Doctrina Monroe, și nu în mod special asupra implicațiilor pe care această doctrină le are asupra principiului neamestecului. Renahan, Gilderhus, sau Tower sunt preocupați de cadrul doctrinei în termeni generali, iar atenția alocată normei neamestecului este doar o parte limitată a întregului demers de cercetare. Aceste mențiuni sunt valabile și în cazul doctrinelor Polk, Drago sau Calvo.

O contribuție remarcabilă adusă cadrului neamestecului se datorează spațiului britanic, în special în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Doctrina neamestecului este dezbătută de teoreticieni precum Richard Cobden și John Stuart Mill. Lucrarea lui John Stuart Mill, „A few words on non-intervention”, a fost publicată pentru prima dată în revista *Fraser's Magazine* din anul 1859 și re-editată în numărul 8 al revistei *Foreign Policy Perspectives*, din anul 1987. Perspectivele pe care John Stuart Mill le aduce cu privire la neintervenție merg dincolo de considerentele modernității, reflectându-se în rânduri multiple chiar în plan contemporan. Am descoperit în opera întocmită de John Mill, perspectiva intervenției umanitare și cadrele de justificare a acestui act. Deși planul aplicativ al principiului neamestecului a recunoscut excepția umanitară abia în cadrul contemporan, Mill are meritul de a identifica cazurile în care utilizarea acțiunilor militare era justificată. Mill își întemeia abordarea pe moralitate considerând premisa de a nu rămâne impasibil când altul suferă, conturând o obligație față de umanitate în general, de a face tot ce este posibil pentru a împiedica producerea unor suferințe majore unui mare număr de oameni. În accepțiunea lui Mill, intervenția devenea moralmente permisibilă și chiar moralmente obligatorie. Ceea ce John Stuart Mill considera în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea reprezintă astfel o emblemă importantă a

principiului neamestecului, o emblemă cu atât mai importantă în plan contemporan, când preocupările legate de drepturile omului depășesc de cele mai multe ori importanța suveranității clasice. De asemenea, perspectiva lui Mill este una dintre cele mai ample și bine structurate viziuni cu privire la neamestec, în contextul epocii moderne.

Literatura de specialitate internațională specifică secolului XX devine tot mai consistentă, cu privire la norma neamestecului. În acest sens, multe dintre abordări încearcă să determine legalitatea sau ilegalitatea actelor de intervenție. Mai mult decât atât, intervenția pare să se delimiteze de cadrul războiului, definind un cadru mai specific și puțin considerat în perioadele anterioare. Cu toate acestea, principiul neamestecului este reliefat în lucrările generale, dedicate în special relațiilor din cadrul continentului American și nu în lucrări specifice dedicate în mod exclusiv principiului neamestecului, tocmai datorită absenței unor cercetări sistematice, focalizate pe prevederile acestei norme.

Lucrările semnate de Matthew D. Gallagher, „Léon Blum and the Spanish Civil War”, din *Journal of Contemporary History*, (1971), David Carlton, „Eden, Blum, and the Origins of Non-Intervention”, din același jurnal, sau lucrarea întocmită de Uniunea pentru Control Democratic și intitulată, *A summary of the history of non-intervention and a survey of the proceedings of the international committee on non-intervention in Spain*, din anul 1937, conturează perspectivele europene cu privire la neamestec la începutul secolului XX. Aceste lucrări aduc perspectiva Războiului civil din Spania și implicațiile acestuia asupra normei neamestecului. Matthew D. Gallagher se axează pe perspectiva prim-ministrului francez din acea vreme, Léon Blum asupra principiului neamestecului, în timp ce David Carlton privește cadrul mai larg al promovării neamestecului și implicațiile acestor acțiuni asupra principiului.

Aspecte privind aplicarea principiului în spațiul american sau în contextul Războiului Civil din Spania sunt ferite de lucrările semnate de Yale H. Ferguson, „Reflections on the Inter-American Principle of Nonintervention: A Search for Meaning in Ambiguity”, din *The Journal of Politics*, din anul 1970, și Charles G. Fenwick, „Has the Specter of Intervention Been Laid in Latin America”, din *The American Journal of International Law* (1956) și Ann Van Wynen Thomas, alături de A. J. Thoomas Jr., „Non-intervention and the Spanish civil war”, din *American Society of International Law Proceedings* (1967). Aceste studii aprecierea aduc o serie de contribuții privind conturarea normei neamestecului, dar sunt realizate în special prin puncte specifice de focalizare.

Conceptul de „competență internă” dobândește validitate în studiile realizate de C.H.M. Waldock, „The plea of domestic jurisdiction before International Legal Tribunals”, din *British Year Book of International Law* (1954), Robert R. Wilson, „Reservation Clauses in Agreements for Obligatory Arbitration” (1929) și articolul lui Lawrence Preuss, „The International Court of

Justice, the Senate, and Matters of Domestic Jurisdiction”, din *American Journal of International Law* (1946). Aceste studii conturează reperele competenței interne în afara principiului neamestecului, tocmai pentru a oferi o perspectivă de sprijin considerentelor sale în contextul normei de neamestec.

M. S. Rajan prin „The question of defining domestic jurisdiction”, publicată în *International Studies*, în anul 1959, aduce cea mai importantă contribuție cadrului de „competență internă” în contextul principiul neamestecului. Perspectivele pe care abordarea lui Rajan le conturează aduc mai multă consistență cu privire la legalitate și ilegalitatea actelor de intervenție, în cadrul de competență internă a statelor. Deși nu oferă o definiție concretă, Rajan sublinia și faptul că aplicarea unei definiții prestabilite, destinată a acoperi toate urgențele posibile în viitor, ar putea conduce însă și la neechitate, în cazurile neacoperite de definiția prestabilită, abordarea lui Rajan este una dintre cele mai ample și complete cu privire la conceptul de „competență internă”.

În literatura de specialitate dedicată conceptului de „competență internă” se numără și James L. Brierly în „Matters of domestic jurisdiction”, din *British Year Book of International Law* din anul 1925, care constata semnele unui „nou slogan” în terminologia dreptului internațional, Leo Gross, prin articolul „The Charter of the United Nations and the Lodge reservations”, publicat în *American Journal of International Law* (1947), care sublinia modificările introduse expresiei de competență internă, ce țin atât de sensul sferei sale de jurisdicție, cât și de procesul său de interpretare de prevederea articolului 2 (7).

Contribuții importante în delimitarea conceptului de „competență internă” sunt aduse și de articolele semnate de Kawser Ahmed, „The domestic jurisdiction clause and the United Nations Charter: A Historical View”, din *Singapore Year Book of International Law* (2006), Leland M. Goodrich, „The United Nations and Domestic Jurisdiction”, din *International Organization*, din anul 1949 și lucrarea elaborată de A. A. Cançado Trindade, „The Domestic Jurisdiction of States in the Practice of the United Nations and Regional Organizations” și publicată în *The International and Comparative Law Quarterly*, în anul 1976. Pe aceeași linie de demarcație a noțiunii de „competență internă” au fost și lucrările elaborate de Helen H. Jones, „Domestic Jurisdiction-From the Covenant to the Charter”, din *Illinois Law Review* (1951-1952), Charles G. Fenwick, „The scope of domestic questions in international law”, *American Journal of International Law*, (1925) și Anthony D’Amato, „Domestic jurisdiction”, din *Encyclopedia of Public International Law* (1992).

În același sens, Alfred Verdross în articolul „The plea of domestic jurisdiction before an International Tribunal and a Political Organ of the United Nations”, din *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht* (1968), sublinia modificarea sferei de

competență internă, prin redenumirea chestiunilor care se aflau „numai” în cadrul de competență internă a statelor, cu chestiunile care se aflau în „esență” în acest domeniu jurisdicțional.

Georges Abi-Saab, „Some thoughts on the principle of non-intervention”, publicat în volumul editat în anul 1998 de Karel Wellens, *International law: theory and practice. Essays in honour of Eric Suy*, conturează aspecte notabile cu privire la intervenție, atât în sens general, cât și în cadrul explicit al principiului neamestecului.

Articolele științifice internaționale precum cele elaborate de Sumner Welles, „Intervention and Interventions”, *Foreign Affairs* (1947-1948), Quincy Wright, „The legality of interventions under the United Nations Charter”, *Proceedings of the American Society of International Law* (1957) și lucrarea semnată de Oran R. Young, „Intervention and international systems”, din *Journal of International Affairs* (1968), J. J. Lador-Lederer, „Intervention-A historical stocktaking”, (1959) și P. H. Winfield, „The history of intervention in international law” (1922-1923), contribuie și consolidează literatura de specialitate cu privire la „intervenție”.

Literatura cu privire la conceptul de „intervenție” se remarcă în principal prin abordări distincte de definire a conceptului. Unii scriitori au aplicat termenul de intervenție în toate cazurile de interferențe dictatoriale și au recunoscut că uneori intervențiile pot fi legale, în timp ce alții au restricționat aplicabilitatea sa la ingerințele ilegale, numind intervențiile legale cu alți termeni, ca noțiunea de competență de protecție, de apărare, de interpunere, de mijlocire sau sancționare și de război. De exemplu, pe de o parte Richard W. Cottam (1967), sublinia că atât termenul de intervenție cât și cel de interferență, sunt bogați în conotații de ilegalitate și imoralitate și Hans Kelsen definea intervenția ca „amestecul dictatorial, întreprins în scopuri politice, în treburile interne ale unui stat sau ale relațiilor sale cu alte state” (2003). În aceeași manieră, Hedley Bull definea intervenția ca „interferență dictatorială sau coercitivă, de o parte exterioară, în sfera de competență a unui stat suveran, sau în sens mai larg, a unei comunități politice independente” (1984). Pe de altă parte, P. H. Winfield afirma că: „intervenția este un drept, este o crimă, este o regulă, este o excepție, că nu este niciodată permisibilă”.

O perspectivă explicită este oferită de Ann Thomas și A. J. Thomas, care considerau că „intervenția are loc când un stat sau un grup de state intervin, în scopul de a impune propria voință, în treburile interne ale altui stat, suveran și independent, cu care există relații pașnice și fără consimțământul său, în scopul de a menține sau de a modifica starea de lucruri”. Mai mult decât atât, Thomas & Thomas subliniau faptul că definiția lor se referă la „intenție”, în sens juridic mai degrabă decât la conceptul mai general de „motiv”. Și Oran R. Young definea intervenția ca fiind reprezentată de activitățile organizate și sistematice, efectuate dincolo de granițele recunoscute ale propriului stat, cu scopul de a afecta structurile autorității politice din statul țintă. Această practică era realizată fie cu scopul de a înlocui structurile existente, fie cu

scopul de a întări structurile considerate a fi în pericol de prăbușire. Spre deosebire de aceste încercări de a oferi o definiție cadrului de „intervenție”, James N. Rosenau, „The Concept of Intervention”, publicat în *Journal of International Affairs*, (1968) și „Intervention as a scientific concept”, din *The Journal of Conflict Resolution (pre-1986)*, se îndrepta spre un concept operațional al intervenției. Rosenau aprecia că intervențiile pot fi distinse de alte fenomene din cadrul politicii internaționale, prin caracterul lor de „rupere a convențiilor”, care se adresează structurii de autoritate a societății țintă. Rosenau accentua că, etichetarea comportamentului unui actor internațional față de altul ca fiind intervenționist, era valabilă, ori de câte ori forma sa de comportament constituia o pauză ascutită față de formele pre-existente și ori de câte ori era îndreptată la schimbare sau la menținerea structurii autorității politice în societatea țintă. Deși, Rosenau nu insista în definiția sa asupra normelor, reperele pe care acesta le marchează aduc o delimitare mai precisă față de considerentele simpliste care evidențiază în numeroase rânduri neclaritatea și chiar imposibilitatea de a defini conceptul de „intervenție”.

Importante contribuții în literatura de specialitate și un conținut juridic relevant pentru înțelegerea normei neintervenției se datorează și cercetării cazurilor oferite de practică, atât în perioada Convenției Societății Națiunilor, cât și în timpul prevederilor Cărții ONU. Cazul decretelor naționale din Tunisia și Maroc, cazul insulelor Aaland, dintre Finlanda și Suedia, sau cazul Africii de Sud, Angolei și cazul Nicaragua, au adus importante valențe cu privire la „competența internă” și „intervenție” în contextul principiului neamestecului.

În analiza cazurilor din timpul Ligii Națiunilor, spectru documentar reprezentat de jurnalele oficiale ale Ligii (*Official Journal*, No. 5, July-August 1920, No. 8, September 1921, No. 11, November 1922), dar și protocolul cu privire la soluționarea disputelor internaționale, *Protocol for the Pacific Settlement of International Disputes* (1924), au fost de o importanță particulară.

Din literatura recentă dedicată analizei principiului neamestecului în treburile interne ale altor state am utilizat din spațiul românesc „Dreptul la pace și dreptul păcii” – teza de doctorat realizată de Tudor Elena în 2016, în cadrul „Academiei de Poliție Alexandru Ioan Cuza” din București și seria Policy Brief cu numărul 67, articolul realizat de Ileana Racheru „Intervenția militară a Rusiei în Siria. Dezbaterile de politică externă și obiectivele regimului Putin”, din aprilie 2016, realizată sub egida Institutului Diplomatic Român. De asemenea, am utilizat și studii din spectrul internațional, incluzând aici Carolyn A. Dubay, „A refresher on the principle on non-intervention” din 2014 și Natalino Ronzitti, „Respect for Sovereignty,

use of force and the principle of non-intervention in the internal affairs of other states”, articol publicat în 2015.

Plecând de la aceste aspecte deficitare pe care literatura cu privire la principiul neamestecului în treburile interne ale altor state o înregistrează, teza de față își propune o abordare temeinică de cercetare a evoluției și consolidării principiului. Așa cum analiza de față evidențiază, problemele deficitare la nivelul înțelegerii neamestecului nu se înregistrează într-un plan singular, ci vorbim de existența unor lacune în multiple perspective. O literatură deficitară, atât din punct de vedere cantitativ, cât și din punct de vedere calitativ este întâlnită la nivelul originilor neamestecului. Mai departe, pe parcursul evoluției principiului în cadrul internațional regăsim aspecte fragmentare cu privire la neamestec. Nici planul realității actuale, așa cum este acesta zugrăvit în termeni contemporani nu ilustrează o imagine clară sau bine documentată a aplicării neamestecului. Desigur, încercările de a analiza principiul, de a-i prezenta limitele sau cadrele de aplicare, fie vorba de spectrul intervențiilor militare sau non-militare, nu sunt absente. Totodată, deși mijloace de natură non-militară au dobândit o însemnătate tot mai mare în ultimele decade de după Războiul Rece, literatura de specialitate este încă limitată în acoperirea unui subiect atât de vast, care integrează atât sfera politică, diplomatică, cât și aspectele de natură economică. Din moment ce asistăm la o vizibilă creștere a acestor metode și tehnici de influență este important să examinăm legalitatea acestora în contextul contemporan al principiului neamestecului. Mai mult decât atât, deși este dificil de cuantificat această perspectivă în contextul principiului neamestecului, importanța sa nu trebuie trecută cu vederea.

În consecință, scopul acestei lucrări este de a examina originile, evoluția, conținutul, natura, dinamica și aplicabilitatea principiului neamestecului în dreptul internațional contemporan.

În vederea atingerii scopului propus, lucrarea are drept obiectiv principal analiza longitudinală a principiului neamestecului, susținută de analiza cadrului de aplicare a principiului, concentrându-se pe o imagine completă, ce integrează atât aplicarea principiului neamestecului în cazul intervențiilor bazate pe utilizarea forței militare, cât și în aplicarea prevederilor principiului în cazul intervențiilor de natură non-militară.

Trasând o perspectivă amplă și bazată pe cadre interdisciplinare, teza își propune o serie de obiective secundare, printre care se numără, analiza cadrului originar al principiului neamestecului, cercetarea valențelor moderne și analiza principiului în contextul secolului XX, prin prisma reflecțiilor convenționale și cutumiare ale dreptului internațional public, analiza conținutului principiului neamestecului prin conceptualizarea și delimitarea conceptelor de „competență internă” și „intervenție” și elucidarea evoluțiilor principiului

prin explicarea valențelor umanitare ale principiului neamestecului și reliefaarea excepțiilor principiului neamestecului, sprijinită de analiza și interpretarea aprofundată a cadrului aplicativ al intervențiilor de natură militară și al intervențiilor non-militare.

1.2. Metodologia cercetării

Din punct de vedere metodologic, realizarea lucrării a implicat eforturi pentru conceperea unui demers investigativ științific, prin care s-a îmbinat metodologia sistemică și abordarea analitică, prin raportare asupra cadrului teoretic și empiric al temei de cercetare. În scopul de a prezenta o imagine completă a principiului neamestecului, am inclus o abordare juridică interdisciplinară, astfel încât cercetarea curentă reprezintă o împletire a teoriei generale a dreptului cu domenii precum istoria, relațiile internaționale și științele politice, precum și axiologia.

În plan teoretic, lucrarea s-a bazat pe cercetarea longitudinală sau evolutivă a principiului neamestecului, analizând dinamica considerentelor neamestecului, conținutul și natura principiului și particularitățile și variațiile sale. În planul cercetării aplicative, am urmărit evaluarea și testarea conformității practicii statelor cu prevederile principiului neamestecului, atât în termenii intervențiilor militare, cât și intervențiilor non-militare.

În termeni expliți, demersul analitic al lucrării debutează cu identificarea reperelor neamestecului și cu evidențierea particularităților specifice apariției principiului în doctrina dreptului internațional, pe baza abordării istorice. Care sunt originile, și care sunt fundamentele pe care principiul neamestecului în treburile interne ale altor state se sprijină, sunt întrebările care ghidează analiza primului subcapitol. Particularitățile cadrului de creionare ale principiului, oferă indicii valide cu privire la sensul și esența principiului neamestecului, oferind implicit un reper de referință pentru stadiile evoluțiilor ulterioare ale principiului. Mai mult decât atât, spectrul reflecțiilor originare și întoarcerea la rădăcinile principiului reprezintă un efort sistematic de a recupera o parte din conținutul abscons al neamestecului și de a interpreta într-un mod comprehensiv stadiile sale de evoluție. Cel de-al doilea subcapitol „Evoluția principiului neamestecului în contextul epocii moderne” prezintă imaginea evoluției neamestecului, în perioada celei de-a doua jumătăți a secolului al XVI-lea, până la consacrarea sa în Carta ONU, în declarațiile și în tratatele internaționale, printr-o analiză aprofundată care merge dincolo de consemnarea acestor evoluții. Analiza este bazată pe interdependențele dintre cadrele juridice, cadrele socio-economice și valențele axiologice. Cel de-al treilea subcapitol analizează principiul în contextul secolului XX. Analiza este preocupată de șase întrebări cheie: care este conținutul, care sunt obiectivele și care sunt excepțiile principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, care este conținutul

normativ și care este efectul legal al principiului, și, este principiul neamestecului în treburile interne ale altor state o normă *jus cogens*. Plecând de la aceste întrebări, subcapitolul prezent este construit pe o dinamică integratoare, ce analizează atât dreptul internațional convențional cât și dreptul internațional cutumiar, cu privire la neamestecul în treburile interne ale altor state.

Alături de examinarea cadrului de urgență și de consolidare ale principiului, capitolul chestionează și autoritatea principiului, dar și limitele principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, angajându-se într-o analiză sistemică interdisciplinară a procesului de formare și dezvoltare a principiului.

Bazându-se pe modele sistemice și cadre analitice, cercetarea s-a preocupat și de concretizarea conceptelor care dau expresie principiului, prin raportarea la o abordare pluralistă, formată de interpretările juridice, istorice, oficiale și doctrinare, dar și de interpretările axiologice și interpretările date de practică. În baza principiilor dialectice, instrumentul central pe care l-am folosit în analiza conceptuală a fost disocierea „competenței interne” de „non-intervenție”, mai precis de „intervenție”. Prin acest tipar de cercetare, am examinat procesul evolutiv al celor două concepte, de la stadiile incipiente, până la conturarea lor explicită în cadrul principiului neamestecului din Pactul Societății Națiunilor și Cartei Organizației Națiunilor Unite. Alături de abordarea disociată a celor două concepte, determinată prin semnalarea constantelor și explicitarea rolului individual al conceptelor, am studiat și relațiile ce se stabilesc între ele și cum influențează aceste concepte cadrul principiului neamestecului.

Considerentele de ordin teoretic pe care acest cadru al limitelor conceptuale este sprijinit de cazurile empirice. Prin raportarea la jurisprudența Consiliului Ligii Națiunilor, în delimitarea „competenței interne”, dar și la spectrul cazurilor care au implicat norma „intervenției” în contextul Organizației Națiunilor Unite, am evidențiat o perspectivă care merge dincolo de discursurile neclarității ce înconjoară principiul neamestecului în treburile interne ale altor state.

Mai mult decât atât, cercetarea cu privire la neamestecul în treburile interne ale altor state nu urmărește doar o simpla evocare a principiului, a prevederilor și a particularităților sale, ci o analiza concretă a principiului și a planului său aplicativ. În consecință, în planul abordării empirice, cercetarea s-a bazat pe o analiză completă de determinare a relațiilor și legăturilor principiului neamestecului cu practica statelor. Am structurat planul empiric în două componente, intervenția militară sau intervenția bazată pe mijloacele de utilizarea a forței și intervenția non-militară, cuprinzând sfera lipsită de utilizarea mijloacelor de forță, cu rolul de a aduce claritate și legitimitate practicilor care sunt permise și cele care sunt

interzise de principiul neamestecului în treburile interne ale altor state în context contemporan.

În primul rând am urmărit analiza aplicării principiului neamestecului în cazul intervențiilor bazate pe utilizarea mijloacelor de forță. Cercetarea a inclus cazuri concrete din planul contemporan, cu implicații directe asupra principiului neamestecului și a valențelor sale contemporane. Cercetarea cadrului aplicativ nu are un scop exhaustiv, ci mai degrabă are rolul de a aduce evidențe în vederea proiectării înțeleșurilor dimensiunii contemporane a neamestecului în treburile interne ale altor state. Am analizat aspecte specifice legate de „intervenția umanitară”, de „intervenția pentru protejarea cetățenilor” aflați pe teritoriul unui alt stat, sau de „intervenția pe bază de invitație”. În analiza cazurilor de practici, interdisciplinaritatea domeniului cercetat este reflectată de raportarea la un întreg ansamblu de evenimente și documente, de ordin politic, diplomatic, economic, sau de altă natură, care au determinat acțiunile și motivele actelor de intervenție. Cercetarea aduce analiza cazului intervenției Irakului în Kuweit de la începutul anilor '90, cazul intervenției Organizației Națiunilor Unite în nordul Irakului în anul 1991, cazul Somaliei, Rwandei și fostei Republici Iugoslave. De asemenea, cercetarea empirică a intervențiilor bazate pe utilizarea mijloacelor de forță a inclus reflecții cu privire la cazurile de intervenție ale Statelor Unite ale Americii în Republica Dominicană și în Grenada, intervenția Vietnamului în Cambodgia, intervenția NATO în Kosovo și ONU în Libia. De asemenea, în vederea interpretării considerentelor neamestecului în treburile interne ale altor state, în context contemporan, am inclus și exemplele care evidențiază neutilizarea cadrelor de intervenție militară, așa cum sunt cazurile Myanmarului și Siriei.

În al doilea rând, am alocat un spațiu analitic important aplicării prevederilor principiului neamestecului în cazul intervențiilor de natură non-militară. Preponderența acestui tip de intervenție a crescut de-a lungul ultimelor decade în mod considerabil, iar caracterul său subtil și greu de determinat, de cele mai multe ori, a implicat o abordare științifică complexă întemeiată pe acuratețea descrierilor și a detaliilor, care au rolul de a permite sesizarea legalității sau a ilegalității practicilor care implică mijloace de natură non-militară. Cadrul interdisciplinar este prezent și în acest context, prin integrarea considerentelor juridice cu implicațiile spațiului politic, diplomatic, electoral și economic. Cercetarea acestor tehnici imponderabile ale neamestecului are rolul de a aduce claritate practicilor cu privire la utilizarea mijloacelor de intervenție non-militară în contextul principiului neamestecului, prin simetria unor procese în cazurile aflate în analiză. Abordarea acestei componente a principiului include tehnicile de natură informală și cazul intervenției Uniunii Sovietice în planul intern al Cehoslovaciei, intervenția politică a SUA în Iran și

Guatemala, intervenția financiară a SUA în Nicaragua, cazul finanțărilor electorale al SUA în Chile și al Franței în fostele colonii africane și chiar cazul finanțărilor acordate de statele mici Washingtonului. Analiza continuă cu intervențiile de ordin economic care aduc în prim-plan cazul Nicaragua, intervențiile de ordin diplomatic și cazul SUA și al Republicii Chineze și analiza cazului mijloacelor de influențare sub forma radiodifuziunilor și propagandei, în contextul dimensiunii non-militare a neamestecului.

În concluzie, cercetarea își propune o metodologie nouă, prin înglobarea planului extins al neamestecului și printr-o combinare de metode și tehnici noi. Mai precis, fiecare aspect este analizat atât din unghiul dreptului internațional, cât și din unghiul interdisciplinar al elementelor istorice, politice, axiologice și dialectice.

1.3. Concluzii la Capitolul 1

Analiza principiului neamestecului are la bază un corpus de specialitate solid, înglobând atât actele internaționale cu caracter normativ, care enunță și definesc norma de neamestec, dar și lucrările de specialitate care abordează aspecte privind aplicarea, valențele și excepțiile principiului neamestecului.

În ceea ce privește documentele normative, am cercetat în plan longitudinal evocarea neamestecului, pentru a reda esența acestei norme și reflecțiile sale în plan contemporan. Analiza s-a bazat pe un număr extins de surse, pe compararea și contrastarea surselor, pentru a evidenția valențele neamestecului de-a lungul diferitelor perioade.

În ceea ce privește literatura de specialitate, lucrările generale de drept internațional public evocă norma neamestecului, dar nu reușesc să redea esența și cazurile particulare ale aplicabilității principiului. Cadrul limitat acordat principiului neamestecului în textul lucrărilor generale de drept internațional public a determinat o raportare mai aprofundată asupra scrierilor juridice, dar și istorice sau filozofice, care rostesc o normă a neamestecului. Am analizat în acest sens nu doar lucrările cu caracter juridic internațional, ci m-am raportat la o sferă mult mai amplă, precum istoria, științele politice sau relațiile internaționale. Am analizat un număr mare de surse de natură interdisciplinară, pentru a oferi o imagine cât mai concisă a principiului neamestecului în cadrul intern al unui alt stat.

În consecință, raționamentul realizării unui demers de cercetare riguros cu privire la neamestecul în treburile interne ale altor state este evidențiat de fragmentarea existentă în literatura în domeniu. Mai mult decât atât însă, investigarea temei de cercetare nu reprezintă doar un demers important din punct de vedere teoretic, ci și un demers necesar înțelegerii parametrilor internaționali contemporani în plan aplicativ. Transformările internaționale care au avut loc de-a lungul ultimelor decade și preponderența cadrelor de instabilitate au adus de

nenumărate ori discursul neamestecului în treburile interne ale altor state în plan contemporan. Este de aceea necesar de a examina originile, evoluția, conținutul, natura, dinamica și mai ales aplicabilitatea principiului neamestecului în dreptul internațional contemporan, pentru a putea înțelege valențele contemporane care înconjoară tot mai des dihotomia discursurilor de intervenție/neintervenție în treburile interne ale altor state.

În concluzie, abordarea longitudinală pe care cercetarea științifică și-o propune are rolul de a contura într-un cadru cât mai clar și lipsit de ambiguitățile susceptibile ale domeniului investigat, cadrul evolutiv și aplicativ al principiului neamestecului.

2. EMERGENȚA ȘI EVOLUȚIA PRINCIPIULUI NEAMESTECULUI ÎN TREBURILE INTERNE ALE ALTOR STATE

Care sunt originile, și care sunt fundamentele pe care principiului neamestecului în treburile interne ale altor state se sprijină, sunt cu siguranță întrebările cele mai potrivite în a iniția demersul analitic al evoluției și consolidării „principiului neamestecului în treburile interne ale altor state din multiple motive. În primul rând, particularitățile cadrului de creionare ale principiului, oferă indicii valide cu privire la sensul și esența principiului neamestecului, oferind implicit un reper de referință pentru stadiile evoluțiilor ulterioare ale principiului. În al doilea rând, sub spectrul reflecțiilor originare, obiectivele și conținutului principiului dobândesc mai multă pregnanță, delimitând cadrul de manifestare al principiului. Mai mult decât atât, examinarea principiului prin prisma reflecțiilor originare și întoarcerea la rădăcinile principiului, reprezintă un efort sistematic de a recupera o parte din conținutul abscons al neamestecului și de a interpreta într-o mod comprehensiv stadiile sale de evoluție. Alături de examinarea cadrului de emergență al principiului, subcapitolul chestionează și autoritatea principiului, dar și limitele principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, angajându-se într-o analiză sistemică interdisciplinară a procesului de formare, dezvoltare și ranforsare a principiului, de la primele indicii implicite ale neamestecului, surprinse în contextul scrierilor secolului al XVI-lea, până la articulările sale explicite regăsite în scrierile secolului al XVIII-lea.

În cel de-al doilea subcapitol lucrarea analizează dezvoltarea principiului prin examinarea textelor care enunță o normă a intervenției ca un principiu al dreptului internațional și prin analiza textelor care nuanțează conținutul, excepțiile și limitele normei neamestecului, în timp ce în ultimul subcapitol, cercetarea este ghidată de șase întrebări cheie ce analizează atât dreptul internațional convențional și cât și dreptul internațional cutumiar, cu privire la neamestecul în treburile interne ale altor state.

2.1. Originile principiului neamestecului în treburile interne ale altor state

Ideea principiului neamestecului în treburile interne ale altor state a fost constituită în timpul unei ere timpurii, regăsindu-se încă din cea de-a doua jumătate a secolului al XVI-lea și prima jumătate a secolului al XVII-lea, în scrierile părinților fondatori ai dreptului internațional ca Hugo Grotius sau chiar Francisco de Vitoria înaintea sa. Deși aceste perspective emergente cu privire la neamestec lipsesc adesea din creionarea stadiilor incipiente ale principiului, fapt datorat în principal caracterului limitat pe care acestea îl ilustrează, ele oferă unele indicii importante în înțelegerea dezvoltărilor normei neamestecului în treburile interne ale altor state, găsindu-și valența mai ales în contextul dezvoltărilor contemporane.

Încă din secolul al XVI-lea, Francisco de Vitoria a crezut că există un drept al statelor de a interveni doar în cazul în care un alt stat tratează populația de pe teritoriul său într-un mod contrar standardelor de conduită prevăzute de dreptul natural. În consecință, perspectiva neamestecului avansată de Vitoria deriva de la ideea suveranității de stat și era fundamentată pe problema sacrificiilor umane în comunitățile indigene ale Lumii Noi [138; 159]. Deși deschiderea analizei originare a principiului neamestecului în treburile interne ale altor state cu un drept al intervențiilor umanitare pare un fapt ilogic, menționarea viziunii are o importanță particulară pentru înțelegerea cadrului de manifestare a principiului. Această obligație generală de a-i ajuta pe ceilalți, este fundamentul de bază în cadrul moralității comune de intervenție în afacerile interne ale unui stat din partea celor din exterior. Dar, această obligație generală de a furniza ajutor, depinde de un număr extern de mare de factori contingenți, incluzând respectul pentru suveranitatea națională și o conștientizare a limitelor ajutorului extern [32, p. 123]. Este evident astfel un drept condiționat al intervenției, și nu un drept în sine. În consecință, ceea ce rămâne dincolo de dreptul intervenției umanitare, mai precis ingerințele care nu sunt justificate de acest drept, intră implicit în sfera neamestecului.

În doctrina dreptului internațional public conturarea principiului neamestecului în treburile interne ale altor state continuă cu viziunea juristului olandez Hugo Grotius care sublinia norma neamestecului în treburile interne ale altor state în lucrarea sa „De Jure Belli ac Pacis” din anul 1625. Prima carte, intitulată „Originea Dreptului”, este preocupată de întrebarea „dacă orice război este just”, de noțiunea suveranității și autorității suverane. În cea de-a doua carte Grotius sublinia cauzele războiului înainte de a trece la discuțiile despre jurăminte, contracte și interpretarea tratatelor și alianțelor, iar în cea de-a treia carte Grotius aprecia ceea ce este legal și just în război, evidențiind indicii ale principiului neamestecului în treburile interne ale altor state [74].

Nici Grotius nu folosea în mod expres noțiunea de „neamestec”, dar prin „De Jure Belli ac Pacis” el oferea un fundament juridic solid independenței și suveranității statelor, instituind regulile de conduită în relațiile dintre ele [96, p. 3]. Mai precis, sub puternica influență a ideilor războiului just, în lucrarea de la 1625, Hugo Grotius, aprecia ceea ce este legal și drept în război, subliniind că doar atunci când dreptatea cauzei se afla în mod serios în incertitudine, amestecul poate fi susținut. Grotius îndreptăța intervenția militară externă în cazul în care un tiran cauzează asupra subiecților săi un tratament, care nu este justificat de nimic în impunerea unui astfel de comportament legitimând astfel dreptul celorlalți „de a lua armele” în numele celor asupriți [73, p. 472-473]. Perspectiva avansată de Grotius evidențiază astfel reflecții incipiente ale principiului neamestecului în treburile interne ale altor state printr-un drept discreționar de a

interveni în numele celor asupriți [66, p. 64]. Totodată, trebuie subliniat faptul că Grotius recunoștea dreptul și nu obligația intervenției umanitare.

În consecință, cele două perspective subliniază mai degrabă un paradox al logicii intervenție-non-intervenție, care dobândește tot mai mult validitate în epoca contemporană sub noile paradigme ale intervenției dezvoltate în contextul capitolului patru. Astfel, deși sub logica intervenției contra intervenției, Francisco de Vitoria sau Hugo Grotius nu au redat o articulare explicită a principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, modul în care aceștia au conceput aceste probleme a avut o influență profundă asupra tradiției de după ei cu privire la formularea principiului neamestecului în treburile interne ale altor state [37, p. 19-22].

Câteva decenii mai târziu, reflecții implicite ale neamestecului în treburile interne ale altor state pot fi surprinse în conținutul tratatelor de la Westphalia. Semnate la Osnabrück și Münster în anul 1648, tratatele Westphalice marcau sfârșitul Războiului de treizeci de ani dintre catolici și protestanți și creau sistemul de națiuni suverane [64, p. 18-19]. Întemeierea sistemului de state suverane pe teritorialitate și pe excluderea actorilor externi din cadrul structurilor interne de autoritate [111, p. 20] însemna în fapt împiedicarea amestecului conducătorilor în treburile interne ale vecinilor. Mai precis, suveranitatea unui stat, izvorâtă din prevederile tratatelor Westphalice însemna independență și auto-determinare, însemna dreptul propriei organizări, având propriile aspecte externe și interne. În termeni expliți, aspectele externe se refereau la dreptul internațional de a utiliza toate drepturile proprii, inclusiv dreptul la propria organizare, fără interferență externă, în timp ce aspectele interne se traduceau prin capacitatea unei entități politice statale de a fi puterea supremă în cadrul teritoriului propriu, și ca atare nici un stat din afara teritoriului nu putea interveni militar sau în orice altfel [43, p. 35].

Din punct de vedere istoric, neamestecul bazat pe principiul suveranității naționale, a fost norma comportamentului internațional, unde amestecul în afacerile interne ale altor state însemna încălcarea capacității acelor state de a exercita în mod legal drepturile sale suverane. Prin urmare, principiul își contura un temei juridic solid în conceptul de suveranitate de stat, care dădea dreptul fiecărui stat de a gestiona afacerile sale, fără interferențe externe.

Tratatele de la Westphalia afirmă și faptul că o condiție a suveranității oricărui stat este obligația corespunzătoare de a respecta suveranitatea celorlalte state. Astfel, egalitatea juridică a statelor în relațiile internaționale poate exista alături de diferențe extreme de mărime, bogăție, putere și statut, datorită înțelegerii că statele sunt egale în drepturile lor suverane. Ele sunt asemănătoare în libertatea lor privind interferența externă, în aspectele care țin de competența lor internă. În consecință, indiferent de cât de mic sau de lipsit de putere un stat este, sau cât de mare și de puternic acesta este, el are dreptul legal de a fi liber, de a guverna propriul teritoriu după cum dorește, și de a fi lipsit de intervenția pricinuită de către alte state [43, p. 35]. Principiul

suveranității este considerat chiar imaginea în oglindă a principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, reprezentând fundamentul de bază al principiului neamestecului în treburile interne ale altor state [143; 7]. Strânsa legătură dintre doctrina neamestecului și ideea suveranității naționale este evidențiată cu precizie și de Andrew M. Scott care sublinia că, „dacă fiecare stat-națiune este văzut ca independent, auto-suficient, și ca propria sursă de drept, fără a datora obediență nici unui alt stat, amestecul nu poate avea nici o justificare legală sau morală” [160, p. 208]. În consecință, „neamestecul este un evident corolar al suveranității naționale, pentru că în cazul în care suveranitatea națională este bună, interferența cu integritatea unui stat nu poate fi decât rea” [160, p. 208].

Fără îndoială, nașterea și emergența principiilor suveranității au făcut intervenția o măsură inacceptabilă și controversată între comunități, devenind fundamentul relațiilor dintre state, și un punct de referință esențial al principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. Odată cu prevederile tratatelor de la Westphalia, norma neamestecului s-a dezvoltat conceptual, dar și practic, prin intermediul practicii statelor moderne întemeiate pe considerentele suveranității. Mai mult decât atât, deși conținutul precis și limitele suveranității au fost întotdeauna contestate, principiul neamestecului, care este o caracteristică centrală a suveranității, a fost întotdeauna constant [111, p. 235-264].

În contextul dezvoltării sistemului de state suverane, cadrul internațional a cunoscut noi valențe și delimitări, unde amestecul de orice fel a ajuns să fie înțeles mai mult ca o problemă decât ca un ajutor la suferința altora. În lucrarea sa „Jus Gentium Methodo Scientifica Pertractatum” din anul 1749, Christian Wolff, afirma în contextul paragrafelor 255-257, că „prin natură, nici o națiune nu are dreptul de a întreprinde acțiuni care se referă la exercitarea suveranității altei națiuni”. Tot Wolff reliefa că nici un conducător al unui stat, nu are dreptul de a interveni în guvernarea unui altuia, în consecință, acesta nu poate îndemna ca altul să stabilească ceva în alt stat, să realizeze ceva sau să nu realizeze nimic, considerând că guvernul conducătorului unui alt stat nu este subiectul deciziei unui conducător din oricare alt stat [230, p. 87-88]. Deși o mare parte a literaturii dedicate normei neamestecului în treburile interne ale altor state îl creditează pe Emer de Vattel ca fiind pionierul acestei norme, conturând o articulare explicită a principiului neamestecului, Christian Wolff afirma cu un deceniu mai devreme inadmisibilitatea neamestecului în treburile interne ale altor state. Este astfel meritul lui Christian Wolff de a fi creditat în mod obiectiv drept întemeietorul normei neamestecului în treburile interne ale altor state [238].

Într-adevăr mult mai proeminentă în conturarea principiului neamestecului în treburile interne ale altor state este perspectiva juristului elvețian Emer de Vattel, care a dezvoltat conținutul principiului neamestecului în treburile interne ale altor state în cea de-a doua jumătate

a secolului al XVIII-lea. În lucrarea sa „Legea Națiunilor” din anul 1758 [226], Vattel era preocupat de relațiile dintre state, subliniind importanța caracterului suveran al statelor, care a apărut ca reacție împotriva ordinii medievale în care statele și principii se confruntau pentru întâietate, și a sistemului feudal în care intervenția era atât un drept necontestat, cât și o obligație. Mai departe, Vattel sublinia că suveranitatea înseamnă obligația de a acționa în interesul statului, furnizând condițiile fundamentale pentru conduita unei vieți civilizate, protejând astfel statele de un atac din exterior. Vattel considera astfel că „națiunile străine nu ar trebui să intervină în guvernarea internă a unui stat independent” afirmând în mod clar autonomia statelor suverane, în special egalitatea statelor mici și slabe împotriva celor mari și puternice [132, p. 18]. Accentuând acest punct de vedere, Vattel considera că națiunile moștenesc aceleași obligații și drepturi și că puterea sau slăbiciunea lor nu ar putea în acest sens să producă nici o diferență, și că o „republică mică” nu era un stat mai puțin suveran decât cel mai puternic regat. Statele pot urma drumuri diferite, dar având în vedere că toate statele sunt egale, principiul neamestecului este o consecință logică a acestei scheme [226, p. 217]. El proclama regula conform căreia în cazul unei dispute cu privire la drepturile fundamentale al unui stat, referindu-se aici la administrarea publică, sau la prerogativele dintre diferitele puteri din care statul este compus, națiunea singură este în măsură de a judeca și de a determina acest fapt în conformitate cu constituirea sa politică. Pe scurt, toate aceste aspecte sunt numai o preocupare națională, și nici o putere externă nu are dreptul de a interveni în acestea.

Este important de notat faptul că perspectiva avansată de Vattel cu privire la neamestec evidențiază o perspectivă complet generală, dar care nu era limitată doar la aspectul intervenției de natură armată [226, p. 217]. Astfel, accentuând importanța normei neamestecului, Vattel sublinia că în cazul desfășurării de acțiuni intruzive în afacerile interne ale altei națiuni, sau în cazul încercărilor de a influența deliberările unui alt stat, acestea sunt catalogate drept prejudiciu. Perspectiva lui Vattel contura totuși și o excepție, care se referea la admisibilitatea intervenției într-un stat în cazul în care aceasta este solicitată de motive speciale, bazată doar pe bunele oficii.

În consecință, în termeni juridici, principiul neamestecului în treburile interne ale altor state a luat naștere ca un principiu abstract și amorf [122, p. 72]. În viziunea lui Vattel principiul a derivat prin abstract, pornind de la o concepție a modului în care lumea trebuia în mod corespunzător organizată. În contextul perspectivei avansate de Vattel, principiul nu a decurs astfel din practica existentă a statelor. Cu toate acestea, prin conectarea caracterului independent și suveran al statelor de actul intervenției, Emmerich de Vattel reușea să contureze încă din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea o manifestare explicită a principiului neamestecului în treburile interne ale altor state oferind normei neamestecului un înțeles legal fundamental și

constituind un cadru incipient al viziunii tradiționale a neamestecului [238]. În codul de drept internațional, această viziune tradițională a neamestecului a fost văzută drept cel mai important principiu, unul de care existența independentă a tuturor statelor mai slabe depinde, însemnând că: nici un stat nu are un drept de forță de a interveni în chestiunile interne ale unui alt stat, cu excepția cazului în care există o *casus belli* împotriva sa [164, p. 6].

Deși aceste documente aduc o contribuție importantă normei neamestecului în treburile interne ale altor state, și sunt adesea considerate drept baza relațiilor moderne internaționale, principiul neamestecului în treburile interne ale altor state, central suveranității Westphalice, este reflectat mai degrabă ca un produs al secolului al XIX-lea decât al secolelor XVII-XVIII [135, p. 251-287]. Norma neamestecului rămâne astfel un dicton discursiv în planul internațional al secolelor XVII-XVIII, și nu o acțiune a practicii internaționale a acelor vremuri. Convingerea că intervenția împotriva unui stat fără o cauză justă constituia o încălcare a drepturilor legale ale statului s-a dezvoltat însă treptat și s-a transformat de-a lungul secolelor următoare dintr-un act vizionar și abstract, într-un demers practic al statelor.

2.2. Evoluția principiului neamestecului în contextul epocii moderne

În epoca modernă, în conformitate cu dezvoltarea generală a societății odată cu progresele generale realizate pe plan politic și juridic, și în mod particular odată cu dezvoltarea dreptului internațional public, principiul neamestecului în treburile interne ale altor state a cunoscut o puternică afirmare. În acest cadru, subcapitolul analizează dezvoltarea principiului prin examinarea textelor care enunță o normă a intervenției ca un principiu al dreptului internațional și prin analiza textelor care nuanțează conținutul, excepțiile și limitele normei neamestecului.

Încă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea revoluțiile din spectrul francez au exercitat o puternică influență asupra dreptului internațional prin afirmarea suveranității naționale ca „expresie a formării națiunilor”, prin proclamarea de principii și instituții noi în concordanță cu aspirațiile spre progres și civilizație ale popoarelor [43, p. 38]. Sub influența Revoluției Franceze din anul 1789, dar și sub influența revoluțiilor burgheze ulterioare, principiul suveranității a câștigat o recunoaștere deplină, la fel ca și corolarul său, respectiv respectul integrității teritoriale și neamestecul în treburile interne ale altor state. Principiul neamestecului în treburile interne ale altor state este exprimat în mod indirect, în temeiul Constituției din Franța din anul 1791 unde era prevăzut faptul că poporul francez nu ar face niciodată uz de forță împotriva libertății altor popoare: „națiunea franceză nu recunoaște intervenția prin intermediul războaielor cuceritoare și nici într-un caz nu va îndrepta forțele sale armate împotriva libertății oricărui popor” [58]. Mult

mai decisiv în acest sens este însă Articolul 119 din Constituția de la 1793 care afirma că „poporul francez nu intervine în administrarea altor popoare și nu permite altor persoane să intervină în administrarea lor” [64, p. 74]. Cercetările ulterioare cu privire la textul Constituției franceze de la 1793 au arătat că la baza Articolul 119 al Constituției se afla paragraful șapte din proiectul „Declarația dreptului ginților”, întocmit de abatele Grégoire Baptiste-Henri, care afirma inalienabilitatea suveranității națiunii și dreptul fiecărei națiuni de a-și organiza și schimba forma de guvernare, precizând că: „oamenii nu au dreptul să intervină în administrarea altor oameni” [126, p. 433].

În cadrul evenimentelor anilor 1815-1848 una dintre cele mai importante surse cu privire la rolul principiului neamestecului în treburile interne ale altor state în cadrul relațiilor internațional, este oferită de Henry Wheaton care dezvoltă demersul inițiat de Emmerich de Vattel cu mai bine de un secol înainte de el [236]. Wheaton afirma importanța doctrinei neamestecului considerându-o un corolar de la un principiu cardinal și substanțial al dreptului internațional, și care are dreptul *prima facie* în sistem [127, p. 9].

Deși în contextul secolului al XIX-lea era recunoscut principiul neamestecului în treburile interne ale altor state, Henry Wheaton afirma dreptul fiecărui stat independent de a-și mări domeniile naționale, bunăstarea, populația și puterea, prin intermediul mijloacelor legale, argumentând că dobândirea pașnică de noi teritorii, descoperirea și stabilirea de noi state, îmbunătățirea veniturilor și creșterea forțelor militare și navale ale unui anumit stat, este un incontestabil drept al suveranității. Acest drept, putea fi limitat în exercitarea sa, doar de dreptul corespondent egal al unui alt stat, provenit din același drept primordial de auto-conservare. În consecință, atunci când exercitarea acestui drept, prin oricare dintre aceste mijloacele menționate mai sus, afectează în mod direct securitatea celorlalți, ca în cazul în care acesta interferează cu exercitarea drepturilor suverane ale altor state, nu există nici o dificultate în evaluarea limitelor sale. Dar unde acest drept, nu presupune un pericol contingent la siguranța celorlalți, apar numeroase dificultăți [236, p. 91]. Cu alte cuvinte, norma neamestecului era considerată regula generală, unde excepția era formată de securitatea sa imediată sau de interesele sale esențiale aflate în mod serios în pericol, fapt datorat în principal de acțiunile manifestate într-o țară vecină [127, p. 10]. Henry Wheaton argumenta mai departe dreptul de a interveni în treburile interne ale altor state, atunci când acesta este solicitat de un suveran legitim, sau atunci când acest fapt este dorit de popor, sau de existența unui război civil [214, p. 213; 107, p. 60-62; 64, p. 41-42; 225, p. 32].

În contextul internațional al primei jumătăți de secol XIX, principiul neamestecului în treburile interne ale altor state, este discreditat de accentuarea tendințelor colonialiste și imperialiste ale regimurilor monarhice, unde intervențiile în afacerile interne ale altor state devin

o caracteristică de bază a marilor puteri europene. Un caz aparte în acest spectru a fost reprezentat de Marea Britanie, care și-a păstrat o poziție diferită, militată de oamenii politici ai vremii ca Viscount Castlereagh, George Canning sau Henry John Temple, cunoscut drept al treilea viconte Palmerstone. Marea Britanie a fost astfel una dintre singurele națiuni ale secolului al XIX-lea, profund angajată în susținerea continuă a principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, nu doar prin afirmarea și supunerea sa, ci și prin denunțarea națiunilor care au îndrăznit să încalce norma neamestecului în treburile interne ale altor state [164, p. 17].

Viscount Castlereagh, secretarul de externe al Marii Britanii dintre anii 1812-1822, oferea un sprijin important principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, considerând politicile de intervenție ca fiind în aversiune directă cu legile fundamentale ale regatului, și care nu puteau fi recunoscute drept fundația unui sistem de drept internațional. El a accentuat importanța principiului neamestecului în treburile interne ale altor state ca un principiu de importanță centrală în sistemul internațional al epocii post-napoleonice, bazându-se în abordarea sa pe echilibrul de putere [77, p. 71]. În acest cadru, Castlereagh sublinia conexiunea dintre doctrinele intervenției și stabilitatea sistemului, considerând că un echilibru de putere matur este un raționament care solicită declarații prudente de a se opune încercărilor de intervenție în afacerile unui alt stat. [77, p. 75]. Castlereagh a recunoscut că intervenția, înțeleasă ca interferența forțată a unei stat în disputele politice interne ale altui stat, ocupă un rol distructiv în cadrul echilibrului de putere a sistemului internațional, având un puternic efect coroziv asupra mecanismelor vitale prin care balanța echilibrului de putere era susținută. Abordarea lui Castlereagh era justificată de propunerile pentru intervenție în afacerile interne ale altor state venite din partea marilor puteri, și îndreptate către națiunile mai mici și lipsite de putere. Militând pentru norma neamestecului Castlereagh a refuzat în anul 1820 să adere la „Declarația de la Troppau”, care în opinia sa, constituia o invitație către toate statele de a se supune jurisdicției de alianță, bazată pe considerentele intervenției în afacerile interne ale altui stat. Totuși, trebuie adăugat faptul că explicația lui Castlereagh la politica neamestecului a presupus o afirmație implicită, în răspuns la evenimentele ce se petreceau dincolo de granițele Marii Britanii, și nu în răspuns la evenimentele ce aveau loc în propria sa națiune [77, p. 81].

Succesorul Lordului Viscount Castlereagh, George Canning, a luat o poziție mult mai fermă decât predecesorul său în ceea ce privește neamestecul în treburile interne ale altor state. Cu toate că mandatul lui George Canning se confrunta cu un sistem puternic de intervenție, susținut de Sfânta Alianță, el a reușit să susțină considerentele suveranității și implicit ale neamestecului în treburile interne ale altor state. Sistemul Alianței era destinat să formeze un sistem perpetuu de intervenție comun între statele Europene cu rolul de a opri „orice mișcare revoluționară, care puneau în pericol ordinea socială a Europei sau siguranța statelor vecine”

[225, p. 94]. Prin măsurile adoptate de Austria, Rusia și Prusia, prin Congresul de la Troppau și Laibach, Alianța reușise să răstoarne noul guvern stabilit în Italia, iar noua constituire spaniolă părea a fi următorul obiectiv comun al acesteia. Marea Britanie s-a opus acestor inițiative, menținându-și poziția față de imposibilitatea acceptării acestor fundamente, care nu pot constitui baza unui sistem internațional legal, și a militat pentru susținerea întâietății principiului neamestecului în treburile interne ale altor state [225, p. 95]. În conformitate cu aceste considerente, guvernul britanic a refuzat astfel să i-a parte la procedurile Congresului desfășurat la Verona din anul 1822, și a conținut prin nerecunoașterea dreptului său, nici al altor puteri, de a aduce schimbări în instituțiile interne ale unui stat independent. Prin urmare, nu a considerat revoluția spaniolă un caz direct și iminent de pericol la adresa siguranței altor state, care ar fi putut justifica o intervenție bazată pe uzul forței. În consecință, eforturile britanice de neamestec în treburile interne ale altor state susținute de George Canning, au condus la abandonarea unei acțiuni comune în cazul Spaniei. Cu toate acestea, misiunea nu a fost abandonată în totalitate, bucurându-se de sprijinul și angajamentul individual al regelui Franței, membru al Sfintei Alianțe de la Congresul Aix-la-Chapelle din anul 1818. Angajamentul Franței a stârnit reacția secretarului de stat privind afacerile externe, George Canning, care a emis o declarație protest, afirmând principiul pe care guvernul britanic îl susținea. Canning condamna războiul împotriva Spaniei, argumentând că fiecare națiune avea dreptul să-și schimbe sau să-și modifice instituțiile sale interne în conformitate cu propriile doleanțe [164, p. 30-31]. Sprijinind principiul neamestecului în treburile interne ale altor state, Canning sublinia și importanța independenței națiunilor împotriva absolutismului promovat de marile puteri. Abordarea sa s-a bucurat de sprijinului poporului britanic, unde opiniile sale privind condamnarea agresiunii comise de Franța asupra Spaniei au fost mai unite ca niciodată. Dar cu toate că eforturile britanice nu au avut efecte imediate, și în conformitate cu aprobarea Austriei, Rusiei și Prusiei, acțiunile de intervenție în afacerile interne ale Spaniei au dus la răsturnarea constituirii spaniole Cortes, acțiunile de descurajare a neintervenției s-au dovedit influente în decadele următoare.

Eforturile de menținere și promovare a principiului neamestecului în afacerile interne ale altor state în sfera relațiilor internaționale ale secolului al XIX-lea s-a extins dincolo de granițele Marii Britanie, unde efectul aserțiunilor lui Canning au fost vizibile la scurt timp după destrămarea Alianței, când o parte din membri și-au manifestat bunăvoința de a coopera cu guvernul britanic în afaceri de interes comun. În cele din urmă, acest principiu a pătruns în linia politică oficială a guvernului britanic și în politica generală a Europei [164, p. 33]. Totodată, prin convingerea marilor puteri să renunțe la practicile de intervenție, Marea Britanie a oferit o protecție reală statelor mai mici și mai vulnerabile în întreaga societate internațională.

Deși exemple de intervenții conduse sub auspicii britanice, sau acțiuni susținute de partea britanică nu sunt lipsite din peisajul internațional al secolului al XIX-lea, intervențiile britanice au fost justificate fie de apărarea și conservarea independenței unui aliat, fie de menținerea unor tratate. Un prim exemplu este cel în care puterile europene au sprijinit intervenția umanitară în Grecia pentru a reduce abuzurile Imperiului Otoman. În anul 1827, Marea Britanie, Franța, și Rusia au intervenit de partea Greciei în lupta lor pentru independență, cu obiectivul de a preveni subjugarea completă a poporului grec și protejarea dreptului lor de auto-determinare. Deși Marea Britanie își manifestase dorința de a interveni în cazul luptelor din Grecia mult mai devreme, ea nu a intervenit până la solicitarea Greciei, unde a convenit cu Rusia termenii intervenției, care nu erau întemeiați pe folosirea unor mijloace de forță. Intervenția puterilor creștine europene în favoarea Grecilor ilustrează principiile dreptului internațional autorizând o asemenea interferență, unde nu doar interesele și siguranța altor puteri sunt afectate în mod direct și imediat de relațiile interne ale unui stat particular, dar unde interesele generale ale umanității sunt încălcate de excesele unui guvern barbar și despotic. Aceste principii sunt recunoscute în totalitate în tratatul pentru pacificarea Greciei, încheiat la Londra, pe 6 iulie 1827 între Franța, Marea Britanie și Rusia [225, p. 118]. În termeni similari a fost și cazul Portugaliei, când intervenția nu era îndreptată spre noua constituire a lui Dom Pedro I, ci era justificată de apărarea națiunii portugheze de inamicii externi [164, p. 31-32]. Un alt exemplu de excepție privind aplicarea regulii generale a neamestecului în treburile interne ale altor state a fost cazul Regatului Olandei împreună cu Belgia și Luxemburg, creat de Congresul de la Viena în anul 1815. Separarea Belgiei a afectat menținerea tratatelor existente și a deschis propunerile unor forme de intervenții amicale. Mai precis, Marea Britanie prin Lordul Aberdeen, secretarul britanic extern al acelei perioade, propunea o intervenție amicală celorlalte părți ale tratatului de la Viena. Propunerea unei intervenții amicale în afacerile interne ale Belgiei nu a fost însă apreciată de susținătorii britanici fervenți ai principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. Mai precis, viitorul prim-ministru, Charles Grey sau Earl Grey al II-lea, afirma la 8 noiembrie 1830 că „în opinia mea, nu suntem restrânși de a interveni, de nici o obligație solidă politic și justă, iar respectul pentru independența celorlalte popoare, de asemenea și în ceea ce privește interesele acestui stat, ne impune, cu această ocazie, să nu intervenim cu afacerile interne ale Belgiei” [164, p. 34-35]. Și Lordul Lansdowne condamna „emergența intervenției, fie ea amicală, cu excepția cazului în care aceasta este solicitată de însuși poporul acelui stat”. Cu aceeași ocazie, Lord Palmerston, afirma „că fiecare stat are dreptul de a gestiona propriile afaceri interne după cum dorește, atât timp cât acest fapt nu prejudiciază în nici un fel statele vecine”. Palmerston a continuat să sublinieze importanța principiului neamestecului în treburile interne ale altor state și în afara discuțiilor legate de intervenția în Regatul Olandei, remarcând strânsă

legătură dintre poporul britanic și acest principiu al dreptului internațional, și a unui comportament fundamentat pe acesta.

Toate aceste exemple îndreptățesc opinia lui Wheaton, care aprecia că „numeroasele exemple de intervenții de către statele europene în afacerile celuilalt, nu au produs o regulă generală”, făcând un astfel de comportament legal [225, p. 82-84]. În consecință, putem vorbi de neamestec ca regulă generală, unde cazurile de interferență justificabilă formează excepții, limitate de necesitatea fiecărui caz particular [225, p. 120].

Pentru mai bine de patruzeci de ani, aceasta a fost o regulă lipsită de abateri, în relațiile Marii Britanii cu națiunile externe, iar oamenii de stat britanici, l-au proclamat nu odată, nu de două ori, dar cu fiecare ocazie, iar încălcarea normei de neamestec de către statele vecine era aspru criticată de susținătorii britanici ai principiului neamestecului în treburile interne ale altor state [164, p. 35]. Așa cum John Vincent argumenta, Marea Britanie a oferit greutate normativă non-intervenției ca „o expresie a unei ideologii *laissez-faire*”. Și tot Vincent argumenta că acest fapt nu însemna că Marea Britanie „ar putea să se abțină de la intervenție dacă imperative urgente ca menținerea echilibrului de putere solicitau asta; dar ceea ce însemna era că Marea Britanie recunoștea intervenția ca o excepție, și nu ca o regulă a conduitei internaționale” [131, p. 10]. În practica Marii Britanii, dezvoltările interne în orice stat, justificau intervenția numai atunci când acestea aveau consecințe negative extinse pentru alte state, guvernul britanic ghidându-și relațiile cu alte guverne pe premisa generală că intervenția trebuie evitată.

Tot în spațiul britanic, dar în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, doctrina neamestecului în treburile interne ale altor state s-a conturat prin teoreticienii Richard Cobden și John Stuart Mill, fiind în armonie cu liberalismul și idealurile noi. În anul 1859, Richard Cobden considera că fiecare popor are dreptul de a alege modul de guvernare pe care îl consideră cel mai potrivit, chiar dacă acest fapt nu respecta acordul altor state, referindu-se în special la acordul provenit din partea statele mari și puternice. El accentua motivele practice ale neintervenției, considerând intervenția militară drept o acțiune distrugătoare și costisitoare. Totodată, prin abordarea actelor de intervenție, Cobden sublinia ipocrizia amestecului din partea puterilor care desfășoară acțiuni de intervenție, unde încercările de a stabili ordinea nu reprezentau nimic altceva decât pretexte nefondate, creând în cele din urmă mai multă tensiune și tulburare în țările invadate. El concluziona printr-o declarație fermă, deosebit de importantă pentru considerentele neamestecului: „nu poate exista pace în Europa [...] până când principiul neamestecului în treburile interne ale altor state nu este recunoscut ca fiind cu sfințenie aplicabil fiecărui stat mic, așa cum este aplicabil unui stat mare” [2].

Tot în anul 1859, John Stuart Mill publica faimosul său eseu „A few words on non-intervention” [125, p. 1-6], unde a dezvoltat o înțelegere modernă de bază a intervenției și non-intervenției, și implicațiile pe care acestea le aduc.

John Stuart Mill aducea o serie de argumente împotriva intervenției, care au luat atât forma afirmațiilor directe și indirecte, cât și considerațiilor procedurale. Ca mulți dintre liberali, John Mill respingea argumentele realiste în favoarea intervenției pentru a proteja puterea națională, prestigiul și profiturile. Cu toate că invocarea acestor motive a constituit o practică prevalentă în istorie, Mill sublinia lipsa unei justificări morale a acestor acțiuni de intervenție. Mai departe, John Mill considera că cel mai important argument liberal direct al non-intervenției era reflectat de protejare demnității umane. Neamestecul poate împuternici poporul să-și determine modul lor propriu de viață, fără amestec extern. Un exemplu timpuriu era „Pacea eternă” a lui Kant din anul 1795, care a făcut un caz puternic pentru respectarea dreptului neamestecului, deoarece acesta acorda unui sistem politic spațiul necesar și independență politică, în care cetățeni liberi și egali ar putea lucra la modul lor propriu de viață [100]. Astfel, pentru Mill, intervenția submina autenticitatea luptei domestice pentru libertate, și considera că un guvern liber dobândit prin mijloace de intervenție, nu ar fi autentic sau de auto-determinare, ci un guvern determinat de alții și nu unul pe care cetățenii locali l-au definit prin propriile acțiuni. Mill a furnizat un al doilea argument puternic pentru neamestec prin concentrarea asupra consecințelor, menționând că ar fi o gravă eroare de a exporta libertate unui popor extern care nu era în poziția de a câștiga acest statut prin mijloacele proprii, argumentând că oferirea unui popor a libertății prin intermediul unei intervenții străine era lipsită de valoare și era foarte probabil ca aceasta să nu poată fi menținută. Astfel, doar prin câștigarea și menținerea libertății prin intermediul mijloacelor locale, acest fapt poate oferi un adevărat sens valorii sale [48, p. 2-4]. Accentuându-și punctul de vedere în acest argument, Mill continua prin sublinierea faptului că ingerința nu ar face nici un bine, nu ar produce astfel liberate și progres, ci un război civil cu toate caracteristicile sale de violență. În locul instituirii unui guvern liber, unul care reflecta participarea cetățenilor statului, intervenția ar fi creat un guvern marionetă, unul care să reflecte voința și interesele statului intervenient [6, p. 159-179]. Un al treilea argument direct pentru neamestec era considerat dificultatea transparenței. Oferind exemplul revoluțiilor, John Stuart Mill afirma că intervențiile externe în dobândirea revoluțiilor domestice sunt susceptibile ca pe termen lung să fie inefective, producând mai mult rău decât elimină.

Argumentele lui John Stuart Mill împotriva practicilor de intervenție nu se opresc însă aici și continuă prin reliefaarea mijloacelor violente care devin periculoase în mâinile intervenienților internaționali, prin considerentele ce aduc încălcarea principiilor

proportionalității, sau prin favorizarea militarismului și consumarea resurselor necesare pentru alte scopuri naționale și internaționale [125, p. 2-4].

În ciuda motivelor pertinente susținute de Mill pentru sprijinirea neamestecului, el a militat și pentru justificarea actelor de intervenție. Cel mai important punct este reprezentat de susținerea pe care John Mill o oferea doctrinei intervenției umanitare pentru a proteja viețile și proprietățile de actele barbare de violență, promovând ideea contra-intervenției pentru a respecta norma neamestecului. În acest sens, Mill sublinia că solicitarea unei intervenții particulare, și respectarea proceselor multilaterale ale dreptului internațional sunt considerații procedurale importante în justificarea actelor de intervenție. Fără îndoială aceste considerentele liberale, sprijinite de argumentele promovate de moraliști, au oferit unele dintre cele mai puternice motive pentru a respecta o formă strictă a doctrinei neimixtiunii în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea [125, p. 2-4].

Dezvoltarea principiului neamestecului în treburile interne ale altor state nu este însă limitată de granițele europene. Astfel, deși contextul european a deschis reflecțiile neamestecului în cadrul relațiilor internaționale, și a dezvoltat considerentele neamestecului pe parcursul secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea, dezvoltarea principiului neamestecului începând cu cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, se datorează în mare parte statelor spațiului occidental printr-o serie numeroasă de acorduri și declarații ce au dus la consolidarea principiului neamestecului în treburile interne ale altor state [150, p. 3].

Tradiția occidentală a neamestecului se deschide în spațiul Nord American, cu scrisoarea „Farewell Address” din anul 1796, în care îndrumările președintelui George Washington privind relațiile externe, și în mod special sfera relațiilor comerciale ale Statelor Unite ale Americii, subliniau principiul neamestecului în treburile interne ale altor state în mod implicit, prin „înstituirea de legături comerciale, cu cât mai puține legături politice cu putință” [15].

Cea mai importantă, dar și cea mai cunoscută contribuție adusă de spațiul occidental al secolului al XIX-lea fundamentelor normei neamestecului este Declarația Monroe, care a emers ca răspuns la ambițiile politicilor europene de la sfârșitul războaielor Napoleonice. Președintele american James Monroe a exprimat Doctrina Monroe în timpul celui de-al șaptelea mesaj anual către Congresul Statelor Unite ale Americii, desfășurat în anul 1823, și care stabilea inadmisibilitatea intervenției statelor europene pe continentul american. Mesajul președintelui Monroe a venit ca urmare a ranforsării Spaniei la standardul unei adevărate monarhii, care aducea temerile unei soarte identice pentru coloniile din America Centrală și de Sud. Acțiunile puterilor europene au trezit astfel îngrijorarea secretarului de stat american John Quincy Adams cu privire la posibilitatea ambițiilor europene și în Lumea Nouă [67, p. 6]. Reacționând astfel la

intervențiile statelor europene, președintele Monroe a subliniat în discursul său că orice încercare a statelor Europene de a extinde sistemul lor politic (referindu-se la cadrul monarhic specific Europei secolului al XIX-lea), în orice parte a emisferei americane, ar trebui să fie considerată un pericol pentru pacea și siguranța Statelor Unite ale Americii. Totodată, în discursul său, James Monroe sublinia că, politica față de Europa rămâne aceeași, care era aceea de a nu interveni în problemele interne ale oricărei puteri; politică care fusese adoptată încă dintr-un stadiu timpuriu al războaielor care au agitat atât de multă vreme o treime a globului [174, p. 16]. Cu alte cuvinte, Doctrina Monroe stabilea regula conform căreia emisfera vestică nu trebuia tratată ca subiect de stabilire sau ocupație de către Marile Puteri europene, prin accentuarea principiului neamestecului în sfera internațională.

Doctrina Monroe și considerațiile neamestecului în treburile interne ale altor state, au avut un impact pozitiv asupra comunității internaționale [166, p. 292-296], primind o recepție pozitivă din partea presei internaționale, și consacându-se într-o adevărată emblemă a principiului neamestecului în treburile interne ale altor state [67, p. 6]. De-a lungul timpului, Doctrina Monroe a fost invocată în contexte diverse însă ea nu a fost niciodată gândită ca o chestiune juridică, cu excepția, poate doar în America [116]. Spre exemplu, Art. 21 al Convenției Ligii Națiunilor se referea la Doctrina Monroe, ca la o „înțelegere regională”, devenind astfel un principiu de lungă durată mai degrabă al SUA și al Americii Latine, decât al sferei internaționale.

Politica de neingerință în treburile interne ale altor state promovată de președintele James Monroe a fost reafirmată în cadrul Doctrinei Polk de la 2 decembrie 1845. Deși mesajul promovat de Doctrina Monroe era în esență un document conservator, James Polk i-a conferit un nou caracter. În conformitate cu aceasta, Statele Unite ale Americii susțineau dreptul de a întreprinde pașii necesari pentru a preveni ca orice putere non-americană să obțină control asupra teritoriului din emisferă. Doctrina Polk sublinia o inadmisibilitate extremă a neamestecului, prin condamnarea tuturor practicilor de intervenție, indiferent dacă acestea se desfășurau în conformitate cu acordul locuitorilor teritoriului afectat. Mai departe, deși James Polk afirma că intervenția puterilor europene în afacerile interne ale Lumii Noi era contrară păcii și securității SUA, președintele Polk nu apăra *status quo-ul* ci folosea mai degrabă cadrul neamestecului ca justificare a expansiunii americane [141, p. 147]. Astfel, tehnica folosită de Polk de a invoca pericolul unei puteri externe nu era în consonanță cu faptele actuale, fiind de fapt o încercare de justificare a acțiunilor de intervenție. Tot o doctrină condiționată a neamestecului este subliniată și de discursul inaugural al președintelui James Buchanan din anul 1857 când susținea că: „SUA caută să prețuiască o privire sacră pentru independența tuturor națiunilor, și nu încearcă niciodată să se amestece în problemele interne ale altora, cu excepția cazului în care acest fapt este imperativ solicitat de către marele drept de auto-conservare”. Utilizarea intervenției era astfel

folosită în ultimă instanță numai pentru realizarea obiectivelor vitale, deși nu exista nici o definiție a acestora. Prin urmare, deși cele două documente stipulează norma neamestecului, delimitarea clară a cadrului său de manifestare în aceste împrejurări pare a fi incertă, și, mai mult decât atât, declarațiile par a justifica de fapt propria ingerință în afacerile interne ale altor state, sub pretextul unui posibil amestec venit din context european.

Începând cu cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, ca o consecință directă a evoluției și progresului societății internaționale și a raporturilor interstatale, principiul neamestecului în treburile interne ale altor state continuă procesul de formare, dezvoltare și delimitare în spațiul occidental, în particular în cadrul statelor Americii Latine, care au mers mult mai departe decât restul comunității internaționale în edificarea principiului. Deși istoria Europei după Congresul de la Viena este „intercalată” cu episoade marcate în limbaj diplomatic de acte de intervenție, justificate sau nu, și pot fi regăsite o mulțime de astfel de acte în episoade mai timpurii, dezvoltarea principiului în contextul Americii Latine în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea este datorată în principal distribuției inegale de putere, unde statele Americii Latine au fost întotdeauna de partea victimelor, în timp ce în spațiul european întâlnim un echilibru relativ de forțe, unde uzul sau amenințarea uzului de forță de către o putere sau un grup de puteri, era urmată mai puțin frecvent de războaie pe scară largă, pentru că victimele erau îndeajuns de puternice, singure sau împreună cu partenerii lor, de a rezista amestecului forțelor armate. În opoziție, statele Americii Latine erau prea mici și lipsite de putere, sau prea izolate pentru a crea o rezistență care ar conduce la o stare de război [156, p. 118-119]. Principiul neamestecului în treburile interne ale altor state este considerat chiar expresia formală de îngrijorarea a guvernelor din America Latină, pentru protejarea drepturilor lor suverane vis-a-vis de Colosul din Nord [55, p. 630]. Acest fapt este considerat principalul motiv pentru care principiul neamestecului în treburile interne ale altor state, a luat ființă, și a fost considerat pe tot parcursul secolelor al XIX-lea și XX, și în bună măsură continuă să fie considerat și astăzi, drept un principiu al Americii Latine.

Ca orice principiu juridic, evoluția principiului neamestecului în treburile interne ale altor state este cel mai bine înțeleasă atunci când sunt cunoscute evenimentele, circumstanțele și condițiile din care provine. Acest lucru este într-un tot valabil în cazul emergenței principiului neamestecului în treburile interne ale altor state din dispozițiile Doctrinei Calvo, a cărui ranforsare poate fi cel mai bine înțeleasă numai în lumina condițiilor care i-au dat naștere.

Este în general cunoscut faptul că Venezuela a experimentat atât în ultimii ani ai secolului al XIX-lea cât și în prima parte a secolului XX, numeroase revolte, războaie civile, revoluții și multiple cazuri de violențe domestice, în care atât nativii cât și străinii au suferit multiple opresiuni [82, p. 29]. Atmosfera încărcată a peisajului venezuelean a dus adesea la

schimbarea guvernului care a încercat a repudia actele administrațiilor anterioare, ori de câte ori a fost posibil, evitând astfel achitarea datoriilor către puterile europene creditoare. În acest context, statele creditoare au recurs la măsuri de forță pentru a obliga statele debitoare să-și îndeplinească îndatoririle financiare. În acest context, pe fondul crizei creanțelor, Carlos Calvo, un jurist argentinian a emis în anul 1868, doctrina fundamentată pe lucrarea „Teoria și practica dreptului internațional din Europa și America” [82, p. 30]. Doctrina proclama „principiul inadmisibilității intervenției diplomatice sau armate a statelor pentru recuperarea datoriilor internaționale a cetățenilor statelor respective”. Carlos Calvo sublinia mai departe că națiunile europene au urmat o regulă diferită sau un principiu diferit al neamestecului în relațiile lor cu statele americane față de regulile care guvernau relațiile lor una cu cealaltă. El sublinia și faptul că în cea mai mare parte a secolului al XIX-lea, intervenția în Europa se baza întotdeauna pe unele principii importante de politică internă, sau pe unele interese morale sau religioase favorabile dezvoltării civilizației, în timp ce în Lumea Nouă intervenția statelor europene nu se baza pe nici un principiu legitim. Calvo evidenția că acțiunile fundamentate exclusiv pe forță pură ale puterilor europene în relațiile lor cu Lumea Nouă, au dus la eșecul recunoașterii libertății și independenței depline a statelor americane. Juristul Calvo sublinia și că intervențiile statelor europene au fost bazate pe pretexte aparente, ca leziuni ale intereselor private sau creanțe pentru indemnizații pecuniare. Astfel, în conformitate cu dreptul internațional, recuperarea datoriilor și urmărirea revendicărilor private nu justifică intervenția armată a guvernelor, și întrucât statele europene urmau invariabil această regulă în relațiile lor reciproce nu exista nici un motiv pentru care ele nu trebuie să-și impună aceiași regulă și în relațiile lor cu națiunile din Lumea Nouă [162, p. 124]. Calvo nota că guvernul statului nu poate să răspundă pentru pagubele și despăgubirile cauzate străinilor în urma războiului civil sau a loviturilor de stat, cu excepția cazului în care aceste pagube sunt pricinuite de activitatea guvernului [82, p. 27]. Dar pentru a admite în asemenea cazuri responsabilitatea guvernului, principiul despăgubirii ar fi creat un privilegiu exorbitant și fatal, favorabil statelor puternice și prejudiciabil pentru națiunile lipsite de putere și totodată ar fi stabilit o inegalitate nejustificată între resortisanți și străini. O asemenea doctrină ar fi fost în accepțiunea sa vinovată de un adânc, cu toate că indirect, atac asupra elementelor fundamentale ale independenței națiunilor, și anume competența teritorială a acestora. Astfel, Calvo concluziona și afirma că „principiul de despăgubire și de neintervenție diplomatică în numele cetățenilor străini pentru vătămările suferite în caz de război civil nu au fost admise de nici o națiune din Europa sau America” [82, p. 28].

Dezvoltarea principiului neamestecului în treburile interne ale altor state continuă tot pe fondul creanțelor internaționale, cu Doctrina Drago, care spre deosebire de Doctrina Calvo, este mult mai limitată în scop.

În anul 1902, guvernul stabilit de Generalul Castro refuzase să soluționeze orice pretenții deținute împotriva Venezuelei sau poporului său, de către Anglia, Germania sau Italia [13, p. 204]. Acesta nu numai că a refuzat să ajusteze creanțele acestor state dar a devenit mai degrabă sfidător față de comunicările și reprezentanții diplomatici ai celor trei state creditoare. În consecință, cele trei puteri au propus în vara anului 1902 rezolvarea crizei prin arbitraj, însă Venezuela era dispusă să accepte un astfel de plan numai cu condiția ca o comisie compusă exclusiv din reprezentanți venezueleni să fie stabilită pentru a soluționa creanțele. Propunerea a fost însă imediat respinsă de puterile reclamante, conducând la amplificarea crizei datoriilor. În cele din urmă, controversa a ajuns la capăt în luna decembrie a anului 1902, când Marea Britanie și Germania, susținute din punct de vedere diplomatic de către Italia, au stabilit o blocadă războinică în principalele porturi ale Venezuelei. Aceste măsuri de constrângere au adus rapid Venezuela la termen, și planurile pentru soluționarea creanțelor prin arbitraj au fost aranjate la sfârșitul lui decembrie 1902 [13, p. 204].

În contextul evenimentelor, principiul neamestecului în treburile interne ale altor state este reafirmat la 29 decembrie 1902 de către ministrul afacerilor externe al Republicii Argentina, Luis Maria Drago, într-o notă trimisă de acesta ministrului argentinian de la Washington, Mérou [232, p. 558]. Considerațiile ministrului Drago emise în celebra notă au reprezentat chiar fundamentul Doctrinei cu același nume care a devenit mai târziu un adevărat etalon al principiului neamestecului în treburile interne ale altor state [13, p. 205].

Punctul culminat al doctrinei este reprezentat de tema intervenției în scopul colectării creanțelor pe baza datoriilor publice [13, p. 214]. Drago vorbește despre legalitatea intervenției pe motivul creanțelor provenite din neplata datoriilor publice, argumentând că intervenția în acest caz era imprudentă și nejustificabilă, dacă nu chiar ilegală, din diferite motive. El sublinia că intervenția prin forță trebuie să fie condamnată pentru că: „țările capitaliste care își împrumută banii cunosc riscurile pe care și le asumă atunci când creditează statele mai mici”; totodată ministrul Drago aprecia faptul că statul creditor cunoaște că el contractează o entitate suverană și, că prin urmare, nu există nici o asigurare de recurs juridic pentru recuperarea unor astfel de împrumuturi. În viziunea lui Drago colectarea împrumuturilor prin forță înseamnă suprimarea sau subordonarea statului căruia îi era impusă datoria, făcând debitorul mai puțin capabil să plătească decât ar fi altfel. Totodată, Drago considera că pierderea creditului și prestigiului de către statul care nu plătește datoriile sale legale face intervenția inutilă. În conformitate cu viziunea lui Drago unii cercetători vorbeau chiar că intervenția pe asemenea motive implică chiar mai multe cheltuieli în armamente decât valoarea totală a creanțelor, că este prejudiciabilă pentru comerțul părților neutre și că este un act nedrept față de cetățenii statelor creditoare ca aceștia să fie împovărați în beneficiul unei clase speciale de speculatori [13, p. 214]. Mai mult decât atât,

amestecul bazat în primul rând pe creanțele datoriei publice era considerat o chestiune de îndoială. De exemplu Crammon Kennedy, menționa că obligațiunile Venezuelei au fost aduse în lista plângerilor pentru ingerință mult timp după ce blocadele porturilor au fost invocate și doar ca o parte nesemnificativă a întregii dispute [106, p. 614-616]. De asemenea, documentele oficiale germane nu conțineau nici o măsură referitoare la datoria publică a Venezuelei [13, p. 205].

În acest context, blocada Venezuelei era considerată chiar un prim pas important al efortului European de a fragmenta Doctrina Monroe și de a coloniza sau cel puțin domina America de Sud. Drago, susținea că asemenea temeri nu era bazate pe imaginație pură și afirma că actul împotriva Venezuelei era începutul acestei agresiuni iar controversa datoriei publice a Venezuelei nu reprezenta altceva decât un simplu pretext pentru intervenție [13, p. 205]. În ceea ce privește părerile legalității asupra intervenției pe motive pecuniare aceste erau împărțite. De exemplu, G. W. Scott susținea faptul că statul are dreptul de a interveni prin forță pentru colectarea creanțelor bazate pe datoria publică [228, p. 604], în timp ce Calvo sau Martens negau cu vehemență acest drept [82, p. 29-32].

În concluzie, în doctrina sa Drago stabilea politica conform căreia nici o putere străină externă, incluzând Statele Unite ale Americii, nu putea utiliza forța împotriva unei națiuni americane pentru a colecta datoriile, susținând că în locul politicii de protecție ar trebui să existe o lege care să împiedice statele europene în a interveni pe motive financiare. Drago a accentuat ilegalitatea intervenției pe motive pur pecuniare și menționa că dreptul de a porni un război împotriva unei națiuni este bazat pe prejudiciul intereselor vitale ale acesteia, iar neplata datoriilor publice nu putea fi niciodată clasificată printre aceste cauze [13, p. 216]. Drago vedea propria doctrină ca o completare necesară a Doctrinei Monroe și a depus numeroase eforturi pentru a fi considerată ca atare. Doctrina Drago nu a fost acceptată însă ca un nou principiu legal, nici nu a fost transformată într-o politică diplomatică pan-americană, dar fără îndoială a fost influentă în descurajarea intervenției forțate pe motivul datoriilor financiare.

După afirmarea principiului neamestecului în treburile interne ale altor state în cadrul Doctrinei Drago, evoluția sa continuă tot în context occidental, în cadrul Conferințelor pan-americane. Cele mai notabile considerații s-au înregistrat în cadrul celei de-a treia Conferințe pan-americane desfășurate la Rio de Janeiro în anul 1906 [13, p. 219], când reprezentanții Statelor Unite ale Americii au făcut referiri asupra datoriilor împrumuturilor publice și intervenției pe astfel de motive. Cu toate că sugestiile Conferinței de la Rio de Janeiro nu au marcat nici un evoluție importantă, ele au prevăzut ca acțiunea oficială definitivă să fie amânată până la cea de-a doua Conferință de la Haga din anul 1907, care a readus în prim plan discuțiile despre neamestec prin Doctrina Drago. Aceasta nu a fost însă considerată ca atare, pentru că era

proiectată și era percepută ca o politică americană exclusivă, și a fost astfel fundamental schimbată pentru a se adapta politicii internaționale luată în considerare la Haga. Generalul Horace Porter, șeful reprezentativ al Statelor Unite ale Americii, a realizat o versiune modificată a Doctrinei, sub numele de Doctrina Porter-Drago, care a primit o atenție sporită din partea delegațiilor a peste patruzeci de națiuni în cadrul Conferinței [228, p. 609-610]. Propunerea a primit o serie de considerații favorabile, finalizate cu adoptarea unei convenții semnate la data de 18 octombrie 1907 [25, p. 268-269]. Forma finală a convenției asupra datoriilor contractuale, adoptată cu 39 de voturi pentru și 5 împotriva, a convenit ca puterile contractante să nu recurgă la intervenția armată pentru recuperarea datoriilor publice: „în vederea prevenirii conflictelor armate între națiuni, de origine pur pecuniară, puterile semnatare sunt de acord să nu recurgă la forțele armate pentru colectarea unor astfel de datorii contractuale”. Cu toate acestea, prevederea nu se aplica în cazul în care statul debitor respingea sau ignora o propunere de arbitraj, sau, dacă în caz de acceptare statul făcea imposibilă stabilirea unui compromis, sau, dacă după arbitraj acesta nu se conforma cu sentința [25, p. 268-269]. Doctrina Porter-Drago s-a bucurat de o recepție extrem de benefică, semnarea convenției fiind anunțată în întreaga lume ca o acțiune de importanță primară [13, p. 221].

Pe lângă dezvoltarea principiului neamestecului în treburile interne ale altor state în contextul prevederilor doctrinei Drago și doctrinei Porter-Drago, secolul XX s-a deschis și cu o reafirmare a principiului neamestecului în mesajul anual al președintelui american, Theodore Roosevelt, către Congresul Statelor Unite ale Americii, la 6 decembrie 1904. Corolarul este de fapt un document controversat, fiind vorba din nou de o intervenție pentru protejarea intervenției. În urma crizei creanțelor din Venezuela, Roosevelt a afirmat că tulburările de orice fel din țările Americii Latine, sau contravențiile internaționale care invită intervenția puterilor Europene, ar putea în schimb forța Statele Unite ale Americii să intervină preventiv în regiune, în scopul de a preveni puterile europene de a face asemenea [150, p. 102]. Acest argument împotriva amestecului Europei în America, accentua în mod paradoxal principiul neamestecului în afacerile interne ale altor state, fiind vorba de o intervenție preventivă.

Totodată, președintele american sublinia în mesajul său că Statele Unite ale Americii „nu simt nici o foame de pământ” și că „nu susțin nici un proiect cu privire la emisfera vestică”. Mai mult decât atât, Roosevelt vorbea despre dorința Statelor Unite ale Americii de a vedea statele din vecinătate „stabile și prospere și de a stabili relații amiabile cu orice stat a căror cetățeni se comportă bine”. Roosevelt sublinia relațiile de la egal la egal sub umbrela protecționismului american, afirmând că „dacă o națiune arată că știe cum să se poarte eficient, rezonabil și decent, în chestiunile sociale și politice, dacă păstrează ordinea și își plătește obligațiile, nu trebuie să se teamă de intervenția Statelor Unite ale Americii” [13, p. 219]. În

viziunea sa, fărădelegile cronice care duc la o pierdere generală a legăturilor cu societatea civilizată, atât în America cât și în orice altă parte a lumii, necesită în cele din urmă intervenția națiunilor civilizate, iar în emisfera vestică aderența Statelor Unite ale Americii la Doctrina Monroe, poate forța Statele Unite ale Americii, în cazuri flagrante de fărădelegi cronice, la exercitarea unei politici internaționale de putere. În practică de-a lungul decadelor Corolarul lui Roosevelt a avut mult mai puțin de a face cu izolarea emisferei vestice de intervenția europeană decât a făcut-o cu justificarea intervenției proprii a Statelor Unite ale Americii în treburile interne ale guvernelor din Cuba, Nicaragua, Haiti sau Republica Dominicană [150, p. 105].

Consolidând prevederile corolarului, președintele Roosevelt afirma că „este pur și simplu un truism de a afirma ca orice națiune, aici în America sau în orice altă parte a lumii, care dorește să își mențină libertatea și independența, trebuie în cele din urmă să realizeze că dreptul la independență nu poate fi separat de responsabilitatea de a face bun uz de aceasta” [150, p. 104]. Președintele american considera că în cazuri extreme acțiunea poate fi justificabilă și dreaptă, iar forma pe care acțiunea trebuie să o i-a depinde de circumstanțele cazului care este în conformitate cu gradul atrocității și puterii de a o remedia. Cazurile intervențiilor prin forța armelor fiind considerate însă foarte puține.

În concluzie, de-a lungul întregii epoci moderne, s-a constatat că principiul neamestecului în treburile interne ale altor state a fost în special prețuit de națiunile mici și lipsite de putere, care nu aveau puterea de a rezista intruziunii rivalilor puternici, așa cum a fost cazul acțiunilor venite din partea statelor Americii Latine. Cu toate acestea, și națiunile mari și puternice, s-au dovedit, în multe cazuri, apărătoare dacă nu chiar susținătoare ale principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, exemplul Marii Britanii fiind sugestiv în acest sens. Epoca modernă marchează astfel o profundă dezvoltarea și aprofundare a principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, plecând de la impulsurile practicilor britanice, continuând mai apoi cu implicațiile datoriilor pecuniare, principiul și-a consolidat treptat sfera legală de intervenție, devenind la începutul secolului XX unul dintre principiile de bază ale relațiilor interstatuale.

2.3. Consolidarea principiului neamestecului în dreptul internațional convențional și cutumiar al secolului XX

În contextul secolului XX, analiza consolidării principiului neamestecului în treburile interne ale altor state este preocupată de șase întrebări cheie: care este conținutul, care sunt obiectivele și care sunt excepțiile principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, care este conținutul normativ și care este efectul legal al principiului, și, este principiul neamestecului în treburile interne ale altor state o normă *jus cogens*. Plecând de la aceste

întrebări, subcapitolul prezent este construit pe o dinamică integratoare, ce analizează atât dreptul internațional convențional și cât și dreptul internațional cutumiar, cu privire la neamestecul în treburile interne ale altor state.

Cu o fundație textuală lungă și nobilă, principiul neamestecului în treburile interne ale altor state și-a găsit expresia în multe instrumente internaționale, de la documente universale, până la declarații regionale și bilaterale [44, p. 7]. Prin tratatele formale, cu caracter obligatoriu, precum și prin intermediul declarațiilor și rezoluțiilor organizațiilor internaționale, sau conferințelor internaționale, statele au evidențiat că atât viziunea tradițională a neamestecului, unde intervenția întemeiată pe uzul forței sau pe amenințarea de acest tip, cât și viziunea extinsă a neamestecului, caracterizată pe utilizarea de mecanisme lipsite de utilizarea forței, sunt interzise.

La începutul secolului XX, neamestecul a continuat să fie sprijinit ca un principiu de bază al dreptului internațional, devenind tot mai dominant în gândirea statelor și a noilor actori internaționali [102, p. 183]. Astfel, încă de la începutul secolului principiul neamestecului câștigă tot mai multă sonoritate în sfera internațională, unde perioada de după Conferința de la Haga din anul 1907, a fost marcată de un interes sporit în procedurile de ajustare pașnică a controverselor dintre state, devenind o metodă primară utilizată de comunitatea internațională pentru evitarea războiului [97, p. 220].

Pașii cei mai importanți în conturarea acestor tendințe sunt călăuziți de evenimentele Conferinței de Pace desfășurată la începutul anului 1919 la Paris. Schița primului proiect al Conferinței se remarcă în primul rând printr-un număr relativ mare de proceduri pentru ajustare pașnică, unde șapte din cele douăzeci și unu de articole se îndreptau spre acest scop [97, p. 220]. Schița Convenției Ligii Națiunilor aducea în prim plan și prevederile legate de principiul neamestecului, integrat în textul final al Convenției Ligii Națiunilor în contextul Articolului 15, paragraful 8, dar nu ca regulă generală, ci doar ca regulă de procedură limitată, în ceea ce privește activitatea Consiliului Ligii cu privire la reglementarea diferendelor dintre state [1, p. 79]. Articolul prevedea soluționarea litigiilor între state, după cum urmează: „în cazul în care disputa dintre două părți este susținută de una dintre ele, și este justificată de Consiliu, că provine dintr-un aspect, care, prin dreptul internațional, este numai în cadrul competenței interne a acelei părți, Consiliul trebuie să raporteze astfel, și nu va face nici o recomandare cu privire la soluționarea acesteia”[116].

România a fost unul dintre membrii originari care au semnat Pactul Societății Națiunilor, susținând în mod implicit principiile expuse de convenție [217, p. 17-25]. Actul a fost semnat din partea României de Nicolae Titulescu și dr. Ioan Cantacuzino. Principiul neamestecului era apreciat de Nicolae Titulescu ca element esențial al unui sistem coerent, un tot

indivizibil alături de principiile independenței și suveranității naționale, integrității teritoriale, egalității depline în drepturi, buneii vecinătăți, renunțării la forță și la amenințarea cu folosirea forței, reglementării pe cale pașnică, politică a diferendelor dintre state [40, p. 83].

Atitudinea generală față de convenție era în societatea românească una favorabilă. Dezideratele sale au fost salutate de întreg spațiul românesc. S-a remarcat poziția ministrului de externe român, Take Ionescu, care afirma în cadrul unei ședințe de Senat din data de 14 august 1920 că „popoarele aliate își propun să facă războiul cât mai rar, să facă să domine prescripțiile dreptului internațional, să facă să domine dreptatea și respectul tratatelor”. Tot Ionescu, considera că acționând în sensul prevederilor din Pact, „omenirea merge spre o oarecare restrângere a suveranității oricărui stat, în folosul general” și că, spre deosebire de alianțele din trecut, Liga, fiind o organizație foarte largă, cu deschidere spre universalitate, „e greu ca ea să se transforme într-o mașină de opresiune în contra vreunuia dintre membri” [161].

Societatea Națiunilor și principiile sale au fost apreciate și de oamenii politici liberali, care considerau organizația un adevărat forum al păcii. În programul din anul 1930, ei considerau principiul neamestecului drept o normă care organizează pacea și care poate fi perfecționată de-a lungul timpului: „dezvoltarea principiilor Societății Națiunilor și de solidaritate internațională și europeană [reprezintă] cea mai bună cheazășie pentru pacea și propășirea popoarelor”. Pe aceeași linie se încadra și perspectiva Partidul Național Român care prin fuziunea cu Partidul Țărănesc avea să devină cel de al doilea partid important al perioadei interbelice. În 29 aprilie 1920, prin programul politic, ei susțineau „în politica externă, PNR crede și e convins că diferendele dintre popoare trebuie rezolvate numai pe cale pașnică, prin supunerea lor judecării Societății Națiunilor, a cărei misiune o va răspândi și întări tot mai mult în conștiința poporului român, așa cum a pornit din aspirațiile pacifiste ale întregii umanități”.

Cu alte cuvinte, principiile noului organism erau apreciate ca fiind o încununare a unor aspirații mai vechi. Cotidianul *Universul* scria: „lumea a visat dintotdeauna, de când e ea, o Societate a Națiunilor”. Pentru statele mici și mijlocii, înființarea Ligii înseamnă dreptul de a fi, pentru că, sublinia liderul Partidului Țărănesc, Virgil Madgearu: „țările mici au un interes mai mare să existe o puternică Ligă a Națiunilor decât statele mari. Statele mai mari au găsit întotdeauna prilej de înțelegere reciprocă pentru exploatarea celor mici. Numai când statele mici vor avea asigurarea păcii de la o Ligă a Națiunilor ca să-și dezvolte opera de civilizație, numai atunci vor putea exprima și aspirațiile înaintea acestui parlament internațional”. În consecință, pentru România, Societatea Națiunilor putea deveni instrumentul prin care să-și apere, pe plan mondial, unitatea statală realizată prin sacrificii îndelungate. Paternitatea Ligii nu era redusă doar la câteva persoane, ci era percepută drept un organism comun. În cuvintele juristului Nicolae Dașcovici, Societatea Națiunilor nu s-a născut din „ambiții”, din „convingeri și impulsuri

personale”, ci ea, „corespundea năzuințelor adânci ale tuturor națiunilor, fie beligerante, fie neutre” [56, p. 113-116]. Deși imperfecțiunile noului organism erau percepute de cadrul românesc, importanța legilor sale în baza cărora se poate acționa pentru a stabili relații internaționale pe bazele de justiție și utilitate nu erau neglijate. Într-un discurs susținut la Berlin în anul 1929, Nicolae Titulescu susținea că „numai în cadrul Societății Națiunilor și al legilor sale se poate realiza dinamica mișcării. În afara ei și împotriva ei nu se poate practica decât dinamica prăbușirii. Între un mecanism defectuos organizat în vederea păcii și război, alegerea mea se îndreaptă spre primul. Și nici o altă alegere nu este posibilă de la semnarea Convenției de la Paris”. Totodată, Titulescu sublinia importanța obligațiilor legal asumate [18, p. 319-333].

La scurt timp după Conferința de la Paris, campaniile persistente de susținere a principiului neamestecului continuă prin accentuarea inadmisibilității actelor de intervenție, mai ales în cazul opiniei publice Americane, reprezentată de către anti-imperialiști, care au condus o campanie persistentă împotriva actelor de intervenție comise de Statele Unite ale Americii în celelalte Republici Americane. Ei și-au exprimat dezacordul cu privire la invazia din Mexic, și din Republica Dominicană, sau împotriva ocupației militare din Haiti, întreprinse în timpul administrației Wilson, și împotriva politicilor Administrației Coolidge în America Centrală. Motivul principal al protestelor era reprezentat de imoralitatea acestor acte și politici, ele nerespectând flagrant libertățile popoarelor independente. Mai mult decât atât, ei afirmau că „aceste acte au făcut mărturisirile noastre repetate pentru respectul dreptului internațional nimic mai mult decât ipocrizie de rang”. Fără îndoială, aceste proteste au influențat opinia publică și au jucat un rol important în aducerea unei schimbări salutare în politica inter-americană a Statelor Unite ale Americii, ducând la adoptare unor politici axate pe neimixtiune [223, p. 120].

În anul 1928, în cadrul celei de-a șasea Conferințe Internaționale a Statelor Americane desfășurată la Havana, Statele Unite ale Americii se pare că nu erau încă pregătite să renunțe la neintervenției și să accepte renunțarea la ceea ce considera a fi dreptul său sub dreptul internațional. Dar, odată cu acțiunile de protest ale opiniei publice și mai ales odată cu proclamarea „Politicii de bună vecinătate” la începutul anilor 1933, sub administrația președintelui Franklin D. Roosevelt, în conformitate cu care Statele Unite ale Americii își exprimau consimțământul de a nu a interveni în regiune, angajamentul Statelor Unite la norma neamestecului se contura în sfera relațiilor inter-americane.

Abandonul amestecului a fost afirmat de Convenția de la Montevideo privind „Drepturile și obligațiile statelor”, semnată la 26 decembrie 1933, în cadrul celei de a VII-a Conferințe Internaționale a Statelor Americane. Convenția de la Montevideo are un rol deosebit de important în cadrul procesului de dezvoltare a normei neamestecului, prin tranziția pe care aceasta a realizat-o, de la nivelul doctrinal la cel convențional în dreptul internațional [38, p.

198]. Mai mult decât atât, Convenția de la Montevideo, sublinia că drepturile fiecărui stat nu depind de puterea de a asigura exercitarea lor, ci de simplul fapt al existenței lor ca normă de drept internațional. Principiul neamestecului în treburile interne ale altor state este prevăzut în contextul Articolului 8 al Convenției, care prevedea că: „nici un stat nu are dreptul de a interveni în afacerile interne și externe ale altor state”. O prevedere scurtă și concisă, așa cum aprecia George Scelle, dar de importanță particulară datorită angajamentului solid al Statelor Unite ale Americii la norma neamestecului. În consecință prin Convenția de la Montevideo, Secretarul Hull și-a manifestat consimțământul în cadrul celei de-a șaptea Conferințe Internaționale a Statelor Americane privind acceptarea principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. Totuși, în timp ce pe de o parte angajamentul SUA era însoțit de o rezervă, formulată într-un limbaj larg și mai degrabă evaziv, care solicita timp pentru a pregăti interpretările și definițiile principiului general [53, p. 637], pe de altă parte, statele Americii Latine au adoptat principiul neamestecului afirmat în prevederile Convenției de la Montevideo, în convingerea că principiul ar trebui să aibă un statut juridic ca unul dintre pilonii sistemului inter-american. Cu alte cuvinte, statele Americii Latine se simțeau obligate de respectarea normei neamestecului în treburile interne ale altor state, și au ales includerea principiului în cadrul Convenției pentru afirmarea limitelor sale, dovedind încă o dată angajamentul lor solemn față de principiul neamestecului.

Anii care au urmat semnării Convenției de către SUA și de alte națiuni Pan-Americane, au fost martori unei ample citări a Convenției [71, p. 6], iar trei ani mai târziu, principiul neamestecului înscris în prevederile Convenției de la Montevideo a fost reafirmat în Protocolul Adițional cu privire la neamestec, semnat la Buenos Aires în anul 1936. În conformitate cu Capitolul I al Protocolului, părțile declarau „inadmisibilitatea oricărei forme de intervenție de natură directă sau indirectă, indiferent de motivul invocat, în afacerile interne sau externe ale oricărei alte părți”. De asemenea, Protocolul prevedea că „încălcările prevederilor acestui Articol, ar trebui să dea naștere consultărilor comune, cu scopul de a schimba opinii și de a căuta metode de soluționare pașnică”. Ce trebuie remarcat este angajamentul solemn al Statelor Unite ale Americii în ceea ce privește principiul neamestecului în treburile interne ale altor state, undea rezerva emisă în cadrul Convenției de la Montevideo nu a fost repetată în cadrul Conferinței de la Buenos Aires din anul 1936 în acceptarea Protocolului Adițional privind neamestecul [38, p. 198]. Protocolul de la Buenos Aires nu este însă lipsit de inconsistență, unde caracterul unilateral al acestei prevederi a fost supus criticilor, fiind considerat o posibilitate deschisă a amestecului colectiv al statelor Americane.

În plan european, noi accente evolutive ale principiul neamestecului în treburile interne ale altor state sunt aduse de contextul evenimentelor cauzate de războiul civil din Spania,

desfășurat între anii 1936-1939. Războiul civil din Spania a stârnit interesul internațional și a ocupat atenția Marilor Puteri cu privire la intervenția externă în situații de turbulență internațională. Războiul Civil spaniol nu a reprezentat doar o revoltă militară împotriva guvernului american, ci a fost în mod fundamental un război al ideologiilor rivale, unde conducătorul spaniol era susținut de fasciștii italieni, în timp ce guvernul republican era susținut de Uniunea Sovietică. La câteva săptămâni de la începutul rebeliunii, a fost reportat faptul că ajutor material extern inunda Spania. Pe de o parte, Germania și Italia sprijineau Armata Rebelilor Naționaliști condusă de generalul Francisc Franco cu contingente de luptă ce depășeau 150.000, dar și cu material de război în valoare totală de peste 500 milioane de dolari [70], iar pe de altă parte, Uniunea Sovietică oferea ajutor material și militar considerabil forțelor republicane. Acest flux de intervenții externe a cauzat o alarmă considerabilă pentru spațiul francez, care vedea posibilitatea unui amplu conflict între interesele și ideologiile concurente, ce ar putea duce la un război internațional care ar implica și Franța, în cazul în care acesta nu ar fi oprit [171, p. 2].

În consecință, pericolul unei conflagrații generale într-o Europă deja la un pas de război a dus la promovarea principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, de către primul-ministrul francez din acea vreme, Léon Blum, în special în spațiul britanic, care constituia un sprijin important în promovarea normei [62, p. 56]. În primele zile ale lunii august, guvernul francez a emis o serie de abordări guvernului britanic și italian, făcând apelul pentru un acord al neamestecului în Spania [178, p. 1]. La 4 august 1936, Marea Britanie și-a exprimat acordul cu privire la principiul neamestecului în conflictul din Spania, sugerând desfășurarea de negocieri diplomatice în care Germania și Portugalia ar trebui incluse, ca cele mai potrivite mijloace de a ajunge la un acord fezabil [171, p. 2]. La 5 august, URSS și-a exprimat punctul de vedere în care împărtășea acordul privind principiul neamestecului în cadrul conflictului din Spania, fiind pregătită în acceptarea unui acord. Ulterior, la 6 august 1936, a fost prezentat un text preliminar tuturor puterilor europene, stabilind reguli definite pentru aplicarea de acțiuni comune de neamestec. Acordul a fost aprobat de 27 state europene, care s-au angajat să interzică exportul direct sau indirect de arme, muniții, materiale de război, aeronave și nave de război, de către stat sau indivizi particulari. Cu alte cuvinte, în acest context sistemul neamestecului a extins datoria neutralității, plasând o interdicție colectivă privind exportul materialelor de război [171, p. 4]. Șaptesprezece state semnatare, inclusiv Marea Britanie și Franța au asumat o obligație chiar mai strictă „de a se abține de la orice intervenție directă sau indirectă, în afacerile interne ale Spaniei” [171, p. 4]. Fără îndoială, propunerea pactului de neamestec a fost rezultatul unei inițiative franceze, o inițiativă care nu s-ar fi putut desfășura însă, fără influența foarte puternică a Marii

Britanii, în contextul în care doar România și Cehoslovacia erau singurele state dispuse să ofere sprijin fără rezerve Franței pentru politica de neamestec în conflictul din Spania.

La scurt timp după semnarea acordului privind neamestecul, acesta a fost urmat de discuțiile privind instituirea unei „Comisii Internaționale pentru asigurarea neamestecului”, ce avea rolul de a proteja acordul neamestecului împotriva încălcărilor. Acordul părților semnate a dus la desfășurarea primei întâlniri a Comisiei internaționale pentru asigurarea neamestecului la Londra, la 9 septembrie 1936 [178, p. 6]. La scurt, și România s-a alăturat Comisiei Internaționale pentru asigurarea neamestecului, începând cu data de 28 septembrie 1938.

La câteva luni de la stabilirea acordului și de la înființarea Comisiei de la Londra, a fost evidentă ineficiența sistemului, unde cantități mari de materiale de război de contrabandă au continuat să intre în Spania, destinate ambelor părți. Ofițerii și specialiști sovietici ajutau forțele loialiste, în timp ce rebelii primeau întăriri, de la forțele armate ale Germaniei și Italiei. Deoarece inițial acordul de neamestec nu se aplica în vederea limitării procedurilor voluntare în Spania, o propunere a fost făcută, și acceptată în luna februarie a anului 1937, conform căreia acordul urma să fie extins pentru a acoperi recrutarea, tranzitul și trimiterea de pe teritoriul puterilor semnate de voluntari, în scopul de a lua parte în prezentul război [170, p. 3]. S-a mers mult mai departe și s-a ajuns la un acord extins, ce privea adoptarea unui sistem de supraveghere privind neamestecul, bazat pe supraveghere și control, atât pe uscat cât și pe mare, pentru a stabili dacă arme sau forțe de luptă, destinate pentru sprijinirea ambelor părți, intrau în Spania.

Toate aceste măsuri s-au dovedit însă ineficiente, iar cantități impresionante de materiale de război au continuat să intre în Spania. Unul dintre factorii care au limitat eficiența sistemului de neamestec a fost considerat controversa care exista cu privire la legalitatea acesteia la nivelul dreptului internațional. Guvernul republican spaniol cataloga acordul neamestecului drept o „monstruoasă juridică”, în timp ce Mexicul considera acordul drept o încălcare a dreptului internațional cutumiar, fiind un regres de la drept la politică, în sensul că elimină o problemă juridică, de la nivelul juridic la cel politic. Chiar și unele state participante în acord au avut unele dubii, pentru că acesta indica faptul că planul reprezenta o politică numai pentru această împrejurare excepțională, Războiul Civil din Spania, și nu forma un precedent juridic. Acest fapt este foarte bine subliniat de rezerva venită din partea României la acord, care prevedea că „admisibilitatea neamestecului constituie un caz special care nu poate crea un precedent și care nu implică, pentru guvernul român, obligația de a recunoaște principiul că un guvern legitim nu poate obține aprobarea cererii sale de asistență către un alt guvern, în fața unei rebeliuni”. Totodată, ineficiența normei neamestecului în contextul Războiului Civil din Spania a fost datorată obstacolelor legale, fiind vorba aici de favorizarea stării de insurgență în defavoarea guvernului legitim. S-a considerat astfel că guvernului trebuia să i se acorde dreptul de a obține

arme, precum și alte materiale de război, chiar dacă ajutorul venit din partea altor guverne și acordat insurgenților era interzis. Susținătorii acestei perspective au considerat că atât timp cât o stare de insurgență exista în Spania, acordul neamestecului, prin interzicerea ajutorului ambelor părți, beneficia insurgenței prin interzicerea ajutorului către guvernul legitim [170, p. 4].

Deși aceste inconsistențe au redus eficiența normei neamestecului în treburile interne ale altor state, acordul puterilor Europene de a opera o politică de neamestec a avut o semnificație vitală în determinarea rezultatelor luptei [39, p. 40]. Așa cum Blum remarcă, în cadrul Adunării Naționale din data de 5 decembrie 1936, prin „acordul neamestecului Europa a fost salvată de la război”. Acest pericol a fost într-adevăr argumentul cel mai important în discuțiile cu privire la pactul neamestecului, argument repetat adesea și în cadrul discursurilor lui Blum în Adunarea Națională și Eden în Camera Comunelor, și în emblematicul discurs de la Luna Park în care Blum sublinia imposibilitatea de retragere din pactul neamestecului, sau chiar mai rău, încălcarea sa, în lipsa curajului de retragere. Salvarea continentului European de la război prin intermediul normei neamestecului rămâne astfel o justificare validă a rolului și a importanței principiului neamestecului în cadrul relațiilor interstatale ale secolului XX în contextul evenimentelor Războiului Civil din Spania.

Perioada post-1945 continuă cu efortul statelor non-aliniate, marea majoritate ex-coloniale, care au afirmat relevanța continuă a principiului, dar și cu efortul organizațiilor internaționale de a accentua și de a extinde principiul neamestecului în treburile interne ale altor state în sfera dreptului internațional. În această perioadă, o serie de dezvoltări au avut un impact important asupra acțiunilor de intervenție, printre care creșterea voinței și capacității fostelor colonii de a rezista intervenției, eroziunea voinței occidentale de a interveni, o balanță generală a puterii care lucra în favoarea țintelor intervenției și emergența unui nou climat al legitimității internaționale, în defavoarea intervenției în particular. Toate aceste dezvoltări au avut un efect direct asupra accentuării importanței principiului neamestecului în treburile interne ale altor state în cadrul relațiilor interstatale dominate de confruntările dintre Est și Vest [168, p. 28-29].

Cele mai importante transformări în evoluția principiului, și mai ales în conștientizarea importanței acestuia, au avut loc odată cu formarea Organizației Națiunilor Unite. Ca și Articolul 15 (8) al Convenției Ligii Națiunilor, Articolul 2 (7) a fost introdus în Carta ONU, semnată la San Francisco în anul 1945, pentru a limita autoritatea Organizației în ceea ce privește litigiile aflate în cadrul de competență internă a statelor membre. Articolul 2, paragraful 7 prevedea că: „nici o dispoziție din prezenta Cartă nu va autoriza Națiunile Unite să intervină în chestiuni care aparțin esențial competenței interne a unui stat și nici nu va obliga pe membrii săi să supună asemenea chestiuni spre rezolvare pe baza prevederilor prezentei Carte” [179].

Deși interzicerea amestecului în afacerile interne ale statelor în contextul prevederilor Articolul 2 (7) este adresată Organizației Națiunilor Unite, mai degrabă decât statelor, acest fapt nu înseamnă că Carta intenționa să legitimizeze intervenția statelor. Dimpotrivă, Articolul 2 (7), alături de câteva principii cheie ale Cartei, reflectă drepturile implicite ale statelor de a fi libere de intervenția din partea altor state, precum și obligațiile corelative de a se abține de la intervenție [44, p. 8]. Printre prevederile Cartei care implică o normă a neamestecului este astfel și Articolul 1 (2) și Articolul 55, care afirmă principiul drepturilor egale și de auto-determinare a popoarelor, Articolul 2 (1) care prevede că Organizația este bazată pe principiul egalității suverane a tuturor statelor sale membre, și Articolul 2 (4) care face un apel la adresa statelor de a se abține în relațiile lor internaționale de la amenințarea sau uzul forței împotriva integrității teritoriale sau independenței politice a oricărui alt stat, considerat în dreptul internațional cutumiar drept cel mai semnificativ aspect al neamestecului. În acest context, Articolul 2 (7) trebuie interpretat ca o întruchipare a principiului general de neamestec care se poate deduce și din contextul altor articole ale Cartei, precum și din contextul principiilor de drept internațional [102, p. 184]. În consecință, interpretarea textuală a Articolul 2 (7) reliefează principiul neamestecului ca unul dintre principiile de bază ale Națiunilor Unite, și nu doar ca o simplă formulă tehnică și juridică.

Totodată, Carta Națiunilor Unite are un rol particular și în sublinierea faptului că măsurile de aplicare ale Articolul 2 (7) nu se referă numai la măsuri de natură militară în conformitate cu Articolul 42, dar, de asemenea, și la măsuri care nu implică utilizarea forței avute în vedere de Articolul 41 [4, p. 147].

Principiul neamestecului prevede și unele excepții, și nu duce astfel atingere aplicării măsurilor prevăzute în Capitolul VII al Cartei, care se referă la acțiuni în caz de amenințări împotriva păcii, de încălcări ale păcii și de acte de agresiune. Astfel, orice aspect ce constituie o potențială amenințare la adresa păcii, constituind o preocupare internațională, îl retrage de la scopul competenței interne. În temeiul Capitolului VII puterea Consiliului de Securitate nu este supusă excepției de competență internă, având rolul de a permite Consiliului de Securitate să abordeze rădăcinile unui conflict înainte de a ajunge la dimensiuni care sunt greu sau imposibil de gestionat. În consecință, toate deciziile de punere în aplicare adoptate de către Consiliul de Securitate în temeiul Articolului 41 și 42 sunt excluse din domeniul de aplicare al principiului neamestecului în treburile interne ale altor state [4, p. 149].

Participarea României la cadrul principiilor înscrise în Cartă s-a realizat abia în anul 1955. Deși își exprimase dorința de a adera la ONU și la principiile acesteia încă din anul 1946, aderarea sa a fost blocată. Astfel, Adunarea Generală a ONU a decis primirea României în cadrul ONU la 14 decembrie 1955 [183], România devenind cel de-al 74 membru al Organizației. În

anul 1992, la 2 martie, a aderat și Republica Moldova la ONU și la cadrul principiilor sale [198]. Evenimentul a reprezentat o etapă cheie a recunoașterii politice a statalității Republicii Moldova și un pas important în deschiderea cadrului internațional noului stat.

Trebuie notat faptul că, deși principiul neamestecului și-a avut începuturile ca un principiu abstract, așa cum a fost cazul percepțiilor lui Christian Wolff sau Emer de Vattel în secolul al XVIII-lea, odată cu apariția Ligii Națiunilor Unite, și mai ales odată cu apariția Organizației Națiunilor Unite, presiunea pentru articularea sa precisă ca o normă juridică a fost simțită. Astfel, de la primele reflecții ale normei neamestecului în principiul suveranității, principiul neamestecului în treburile interne ale altor state a evoluat într-un principiu fundamental al dreptului internațional public, consolidându-se ca o normă juridică de aplicație universală, cu un nivel maxim de generalitate și cu un caracter imperativ, care dau expresie și protejează valori fundamentale în raporturile dintre subiectele de drept internațional. În acest context, principiul neamestecului în treburile interne ale altor state are rolul de a consolida comunicarea între state, și prin urmare canalizarea comportamentului statelor.

Odată cu evenimentele de la San Francisco, efectul Articolului 2, paragraful 7, a crescut treptat, și anii de după semnarea Cartei au accentuat cerința conform căreia problema neamestecului nu trebuie să fie determinată în mod necesar de orice problemă de drept sau morală, sau că aplicarea sa depinde de considerente de oportunitate pură. Plecând de la aceste aspecte, procesul de consolidare al principiului neamestecului în treburile interne ale altor state a continuat în spectrul internațional, prin dezvoltarea și precizarea conținutului principiului în contextul rezoluțiilor Adunării Generale a Națiunilor Unite. De la mijlocul anilor '50 și până în anii '80, Adunarea Generală a fost în mod deosebit activă în debaterile legate de principiul neamestecului, această tendință continuând într-o anumită măsură chiar până în prezent. Mai precis, din anul 1957, treizeci și cinci de rezoluții adresând în mod special problema amestecului au fost adoptate de către Adunarea Generală, și au fost multe alte referiri cu privire la acest aspect, chiar dacă nu în mod direct [163].

Implicarea Organizației Națiunilor Unite în conturarea principiului neamestecului în treburile interne ale altor state face evidentă importanța progresivă pe care statele au acordat-o principiului, justificată mai ales de efectul legal pe care acestea îl produc. Efectul legal al acestora este cu atât mai accentuat, cu cât marea majoritatea a rezoluțiilor ONU cu privire la neamestec au fost adoptate prin consens. În contextul rezoluțiilor Adunării Generale a ONU analiza principiului neamestecului este ghidată de abordarea lui Wolfgang Friedmann, în conformitate cu care principiilor de drept internațional.

Prima rezoluție de importanță particulară pentru principiul neamestecului în treburile interne ale altor state, este rezoluția 1236 de la 14 decembrie 1957, intitulată „Relații pașnice și

de bună vecinătate între state” [195]. Rezoluția menționa necesitatea de a dezvolta relații pașnice între state, în conformitate cu Carta, bazate pe respectul comun, non-agresiune, respectul reciproc pentru suveranitatea, egalitatea și integritatea teritorială, și neamestecul în afacerile interne ale altui stat, pentru a îndeplini scopurile și principiile Cartei [195]. Mai târziu, principiul neamestecului în treburile interne ale altor state este menționat și în cadrul Convențiilor de la Viena din anul 1961, cu privire la relațiile diplomatice [197] și din anul 1963 cu privire la relațiile consulare [198], care prevedeau neamestecul oficialilor în treburile interne ale altor state.

Procesul de consolidare al principiului neamestecului continuă cu Rezoluția 2131 de la 21 decembrie 1965, intitulată „Declarație asupra inadmisibilității amestecului în treburile interne ale altor state și protecția independenței și suveranității lor” [199]. Rezoluția a fost adoptată cu 109 voturi pentru, nici un vot împotriva și o abținere, venită din partea Marii Britanii. Inadmisibilitatea intervenției în acest caz a fost adusă în fața Adunării Generale la inițiativa URSS, acțiune determinată de faptul că anumite puteri încercau să împiedice progresul istoriei prin acte agresive și de intervenție în afacerile interne ale altor popoare suverane, care luptau împotriva dominației coloniale, pentru eliberarea lor națională și pentru existența lor suverană și independentă. În mod evident, inițiativa Uniunii Sovietice valorifica oportunitatea de a face de râs Statele Unite, în ceea ce privește acțiunile sale în Republica Dominicană și în Vietnam. Inițiativa sovietică s-a bucurat însă de un sprijin extins, venit din partea statelor Americii Latine, dar și de sprijinul țărilor non-aliniate care s-au aliniat inițiativei URSS.

Astăzi, declarația de la 1965 este considerată drept cea mai importantă rezoluție a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite privind consolidarea principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, afirmând că: „nici un stat nu trebuie să utilizeze sau să încurajeze utilizarea de măsuri, economice, politice, sau orice alt tip de măsuri, pentru a constrânge un alt stat, în scopul de a obține de la acesta subordonarea exercitării drepturilor sale suverane și de a asigura de la acesta avantaje de orice fel” [199]. Declarația sublinia astfel că nu doar măsurile ce implicau utilizarea forței, ci și celelalte măsuri, de ordin politic, economic, sau social, constituiau o încălcare a normei neamestecului în treburile interne ale altor state. Precizările aduse de rezoluție realizează astfel în mod oficial trecerea de la viziunea tradițională a neamestecului, întemeiată în mod exclusiv pe mecanismele de forță, la viziunea extinsă a principiului neamestecului, prin integrarea în sfera principiului a tehnicilor lipsite de utilizarea forței, incluzând, aspecte de natură politică, economică, financiară sau socială [199].

„Declarația asupra inadmisibilității intervenției în afacerile interne ale altor state și protecția independenței și suveranității lor” nu a fost însă lipsită de controverse. Cu toate că a adus importante delimitări cu privire la principiul neamestecului, semnificația sa politică a fost

considerată un aspect primar al declarației, depășind considerentele juridice. Acest aspect a fost determinat în mare parte de proveniența acestei declarații, care a emers din Primul Comitet (Politic), și nu cel de-al Șaselea Comitet (Juridic) al Adunării Generale [199].

La scurt timp după adoptarea „Declarației asupra inadmisibilității intervenției în afacerile interne ale altor state și protecția independenței și suveranității lor”, importanța principiului neamestecului în treburile interne ale altor state este accentuată în sfera relațiilor internaționale de listarea sa printre principiile de drept internațional incluse în Cartă, în preambulul „Convenției de la Viena privind dreptul tratatelor” din anul 1969: „având în vedere principiile dreptului internațional enunțate în Carta Națiunilor Unite, cum ar fi principiile egalității suverane și de auto-determinare ale popoarelor, ale egalității suverane și independenței tuturor statelor, a neamestecului în treburile interne ale altor state, a interdicției amenințării sau uzului de forță, și respectarea drepturilor omului și libertăților fundamentale” [21].

În termeni substanțiali similari cu „Declarația asupra inadmisibilității intervenției în afacerile interne ale altor state și protecția independenței și suveranității lor” din anul 1965, principiul neamestecului este evocat și în rezoluția 2625 (XXV) a Adunării Generale a ONU, de la 24 octombrie 1970, intitulată „Declarație privind principiile dreptului internațional cu privire la relațiile de prietenie și cooperare între state” în conformitate cu Carta ONU [201]. Scopul declarat al rezoluției de la 1970 era stabilirea unui punct de reper în promovarea statului de drept în relațiile dintre state, în dezvoltarea și codificarea dreptului internațional, și în a realiza aplicarea principiilor relevante ale dreptului internațional mai efectivă.

Proiectul inițial al neamestecului, ce a stat la baza rezoluției de la 1970, a fost prezentat de Australia, Canada, Franța, Italia, Marea Britanie și Statele Unite ale Americii, dar a fost criticat de statele nealinate ca fiind limitat la interdicția neamestecului privind măsurile de forță. În cele din urmă, limbajul rezoluției de la 1965 a fost încorporat cu schimbări nesemnificative, problema neamestecului fiind reflectată într-o manieră longitudinală, unde preambulul prevedea că respectarea strictă de către state a obligației de a nu se amesteca în afacerile interne a oricărui alt stat este o condiție esențială pentru asigurarea păcii și securității, deoarece practica oricărei forme de intervenție nu numai încalcă spiritul și litera Cărții, dar, de asemenea, duce la crearea de situații care amenință pacea și securitatea internațională: „nici un stat, sau grup de state, nu are dreptul să intervină, direct sau indirect, pentru orice motiv, în afacerile între sau externe ale altui stat” [21]. Declarația reamintește obligația statelor de a se abține în relațiile lor internaționale de la constrângerea militară, politică, economică sau de la orice altă formă de constrângere, îndreptată împotriva independenței politice sau integrității teritoriale a oricărui alt stat, sau în orice altă manieră incompatibilă cu scopurile Organizației Națiunilor Unite [17, p. 717]. Sfera de aplicare a principiului marchează astfel toate activitățile statale care ar putea

conduce la constrângere, prin mijloace economice, politice, și de altă natură, care ar putea avea efectul de a supune suveranitatea unui alt stat, cu sensul de amestec [122, p. 67]. Asemenea declarației de la 1965, prezenta declarație stabilește în mod clar că domeniul de aplicare al principiului neamestecului merge dincolo de utilizarea forței, acoperind și alte mijloace de interferență.

Principiul neamestecului în treburile interne ale altor state câștiga tot mai multă precizie prin clasificarea actelor susceptibile de a reprezenta un amestec, subliniind că numai actele de o anumită magnitudine sunt susceptibile de a se califica drept ilegale, și numai actele care au un caracter „coercitiv” și care sunt destinate a forța o schimbare politică în statul-țintă, contravin principiului neamestecului în treburile interne ale altor state [199]. În consecință, aspectul de „constrângere” delimitează în mod corespunzător principiul, uneori criticat în mod evaziv de a se opune tuturor interacțiunilor de la stat la stat. Astfel, elementul de constrângere privește miezul daunelor pe care principiul neamestecului în treburile interne ale altor state încearcă să le abordeze, unde drepturile suverane sau voința suverană sunt subordonate numai în cazul în care statul intervenient acționează coercitiv. Dacă statul țintă se conformează în mod liber, sau dacă presiunea exercitată poate fi rezistată în mod rezonabil, voința suverană a statului țintă nu este subordonată [95, p. 348]. Toate aceste caracteristici subliniază faptul că intenția, mai degrabă decât mijloacele adoptate, califică acțiunea unui stat drept intervenție ilegală [95, p. 348]. Mai mult decât atât, statele participante au acționat și în scopul de a oferi expresie juridică principiului, definind încălcările dreptului internațional în termeni specifici. Astfel, în termeni explicativi, principiul neamestecului în treburile interne ale altor state include interzicerea intervenției armate sau altor forme de amestec, amenințările îndreptate împotriva personalității altui stat, interzicerea aplicării sau încurajării folosirii măsurilor de ordin economic, politic sau de orice altă natură cu scopul de a constrânge un alt stat, interzicerea aplicării forței pentru a priva popoarele de dreptul lor la identitatea națională, interzicerea organizării, sprijinirii, instigării, finanțării sau tolerării activităților armate teroriste, interzicerea intervenției în luptele interne din alt stat. În consecință, „Declarația principiilor dreptului internațional privind relațiile de prietenie și cooperare între state” accentua dreptul oricărui stat de a-și alege propriul sistem, politic, economic, social și cultural fără interferențe externe [173, p. 34-35].

Declarația de la 1970 aducea și o distincție importantă între intervenția din partea Națiunilor Unite în treburile interne ale unui stat, și obligația statelor de a nu interveni în afacerile interne care țin de competența națională a unui stat [189].

Un alt punct important de remarcat este faptul că declarația de la 1970 a emers din cel de-al Șaselea Comitet (Juridic) și nu din Primul Comitet (Politic) cum a fost cazul declarației precedente cu privire la neamestec din anul 1965. Mai departe, caracterul și efectul legal al

declarației este reflectat în mod direct în secțiunea a III-a a Declarației, declarând că principiile Cartei, care sunt cuprinse în această declarație, constituie principii de bază ale dreptului internațional, realizând în consecință un apel către toate statele, de a fi ghidate de aceste principii în comportamentul lor internațional și în dezvoltarea de relațiile comune pe baza strictei lor respectări [189].

De remarcat este și faptul că Declarația 2625 din anul 1970 afirma pentru prima dată norma neamestecului ca un principiu fundamental ale dreptului internațional. Astfel, deși am folosit pe parcursul întregului capitol noțiunea de principiu, aceasta capătă validitate juridică doar în contextul „Declarației principiilor dreptului internațional privind relațiile de prietenie și cooperare între state” în conformitate cu Carta Organizației Națiunilor Unite.

Cea mai substanțială schimbare pe care declarația de la 1970 o aduce față de declarația precedentă privind neamestecul în treburile interne ale altor state din anul 1965, este dată de modificarea de la „condamnarea” neamestecului, la declararea „încălțării dreptului internațional”. Cu excepția acestei schimbări, limbajul „Declarației principiilor dreptului internațional privind relațiile de prietenie și cooperare între state” din anul 1970 este substanțial similar cu cel al „Declarației asupra inadmisibilității intervenției în afacerile interne ale altor state și protecția independenței și suveranității lor” din anul 1965.

După „Declarația privind principiile dreptului internațional cu privire la relațiile de prietenie și cooperare între state” în conformitate cu Carta ONU, alte instrumente adoptate de către Adunarea Generală a Națiunilor Unite dezbat principiul neamestecului în treburile interne ale altor state. Importanța acestor documente este însă substanțial mai scăzută, datorită caracterului controversat al acestora și a adoptării acestora cu voturi negative. Printre aceste documente se numără declarația privind stabilirea unei „Noii ordini economice internaționale” [191] de la 1 mai 1974, care afirma „egalitatea suverană a statelor, auto-determinarea popoarelor inadmisibilitatea achiziționării de teritorii, prin intermediul forței, integritatea teritorială și neamestecul în afacerile interne ale altor state”, dar și „Carta drepturilor și îndatoririlor economice ale statelor”, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite în luna decembrie a aceluiași an, care prevedea în contextul Capitolului I, că „relațiile economice, la fel ca și cele politice sau alte tipuri de relații între state, vor fi reglementate, printre altele, de principiul neamestecului” [191].

Noi accente privind inadmisibilitatea intervenției în afacerile interne ale altor state sunt aduse de adoptarea rezoluției 36/103 a Adunării Generale a Națiunilor Unite de la 9 decembrie 1981, intitulată „Declarație asupra inadmisibilității intervenției și amestecului în afacerile interne ale statelor” [205], adoptată cu 120 de voturi pentru, 22 de voturi împotriva și 6 abțineri.

Spre deosebire de documentele precedente, rezoluția de la 1981 realizează o elaborare mai detaliată a conceptului. Deși declarația nu a definit amestecul, ea a încercat să descrie scopul intervenției în mai mult detaliu decât rezoluțiile anterioare. A început print-o afirmare a principiului de bază, într-un limbaj nu cu mult diferit de cel al Declarației de la 1970: „nici un stat sau grup de state nu are dreptul de a interveni sau interfera în orice formă sau pentru orice motiv, în afacerile interne și externe ale altor state”. Apoi a continuat prin afirmarea că acest principiu „cuprinde” numai puțin de douăzeci și trei de „drepturi” și „obligații”. De exemplu, acestea includ condamnarea alianțelor militare, îndatorirea unui stat de a se abține de la orice campanie defăimătoare, înjosire sau propagandă ostilă, în scopul de a interveni sau a se amesteca în afacerile interne ale altor state, și datoria unui stat de a se abține de la exploatarea și denaturarea problemelor legate de drepturile umane, ca un mijloc de amestec în afacerile interne ale statelor, exercitarea de presiune asupra altor state sau crearea de neîncredere și tulburare în cadrul și între state sau grupuri de state. În conformitate cu declarația, este datoria statului de a nu consolida blocuri militare, de a nu crea noi blocuri militare pe teritoriul altor state, de a interzice folosirea drepturilor omului ca mijloc de amestec în treburile altui stat și a terorismului împotriva altui stat, de a nu folosi programele sale de asistență externă economică sau de a adopta orice represalii economice sau blocaje unilaterale sau multilaterale, și prevenirea utilizării corporațiilor transnaționale și multinaționale ca instrumente de constrângere împotriva unui alt stat. Forma în care se produce actul de intervenție, în mod direct sau indirect, deschis sau mai puțin deschis, sau domeniul în care acționează, fie spectrul economic, politic, sau social-umanitar, nu modifică cu nimic caracterul său ilicit [205]. Cu toate că declarația de la 1981 nu încheie controversele legate de sfera de aplicare a principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, ea are meritul de a fi stabilit o linie de demarcație între ceea ce intră sub incidența actelor ilegale de intervenție și poate fi calificabil drept amestec.

Deși mediul internațional post-1954 a fost caracterizat de tensiunile Războiului Rece, unde atât SUA cât și URSS au preferat să intervină direct în afacerile interne ale altor state, încălcând principiile Westphalice și impregnând în mod evident un accent important asupra cursului relațiilor internaționale și acțiunilor de intervenție, norma neamestecului a fost aprobată cu entuziasm și în afara sistemului Organizației Națiunilor Unite. Principiul neamestecului este astfel cuprins în numeroase tratate multilaterale, regionale sau bilaterale, din Europa, Asia și Africa, SUA sau America Latină, și chiar în cadrul statelor Pactului de la Varșovia, care au avut un rol important în definirea și elaborarea conținutului neamestecului în treburile interne ale altor state.

Organizația Statelor Americane a fost prima organizație regională care a inclus interdicția privind amestecul în constituirea sa. Articolul 19 al Cartei OSA din anul 1948

interzicea în mod expres amestecul membrilor în afacerile interne sau externe ale celuilalt [126], constituindu-se într-un pilon fundamental al sistemului inter-american: „nici un stat sau grup de state, nu are dreptul de a interveni, direct sau indirect, pentru orice motiv, în afacerile interne sau externe ale altui stat”. Principiul cuprins în Carta Organizației Statelor Americane nu interzicea astfel numai intervenția tradițională, limitată de mecanismele de forță, ci orice alte forme de interferență sau încercări de amenințare împotriva personalității statului, sau împotriva elementelor sale politice, economice și culturale, exemplificând viziunea extinsă a principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. Totodată, trebuie remarcat faptul că prin Articolul 19, Carta OSA interzicea atât intervenția colectivă, cât și cea individuală în afacerile interne sau externe ale altor state. Influența Articolului 19 al Cartei Organizației Statelor Americane nu s-a oprit doar la emisfera occidentală, ci a fost un important model, după care și alte instrumente internaționale au fost proiectate.

Principiul neamestecului în treburile interne ale altor state a reprezentat un aspect atractiv și pentru Asociația Națiunilor din Sud-Estul Asiei, atunci când a fost stabilit în anul 1967 în cadrul Cartei ASEAN [61, p. 3-6]. Norma neamestecului este considerată în mod universal un „principiu prețuit” și drept piesa centrală a regionalismului promovat de ASEAN, considerată totodată un model al cooperării extinse [98, p. 3]. Afirmarea și susținerea principiului neamestecului în treburile interne ale altor state în cadrul ASEAN a conturat organizația într-un adevărat bastion al suveranității și neamestecului în treburile interne ale altor state pe parcursul decadelor următoare.

Referiri cu privire la principiul neamestecului sunt incluse și în prevederile Actului constitutiv al Uniunii Africane din 11 iunie 2009, care prevedea la art. 4 „neamestecul în afacerile interne ale statelor” [133, p. 768]. Și Pactul Ligii Statelor Arabe conține prevederi cu privire la inadmisibilitatea amestecului între statele membre și elaborează proceduri privind caracterul obligatoriu al deciziilor asupra statelor membre. În contextul Articolului 8, Pactul prevedea că fiecare membru al Ligii „trebuie să respecte forma de guvernare obținută în celelalte state ale Ligii, și trebuie să recunoască forma de guvernare obținută, ca unul dintre drepturile acelor state, și ar trebui să se angajeze de a nu lua nici o acțiune care tinde să schimbe această formă” [169].

În plan european, „Tratatul de prietenie, cooperare și asistență mutuală” sau „Pactul de la Varșovia” încheiat la 14 mai 1955, enunța principiul neamestecului în treburile interne ale altor state în contextul Articolului 8: „părțile contractante declară că vor acționa în spiritul de prietenie și cooperare cu obiectul de a promova dezvoltarea și consolidarea relațiilor economice și culturale dintre ele, aderând la principiile de respect reciproc pentru independența și suveranitatea lor, și a neamestecului în treburile lor interne” [183, p. 2]. Câteva decade mai

târziu, în anul 1975, Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa prevedea neamestecul în afacerile interne ale altor state, prin dispozițiile „Actului Final de la Helsinki” [42]. Limbajul Actului de la Helsinki este similar cu cel al Declarației Organizației Națiunilor Unite din anul 1970 și prevedea în contextul principiului VI că statele participante „se vor abține de la orice amestec, direct sau indirect, individual sau colectiv, în afacerile interne sau externe, care intră sub incidența competenței interne a unui alt stat participant, indiferent de relațiile lor reciproce”. Paragrafele următoare nu doar interzic amestecul sau amenințările de natură armată, dar de asemenea „orice alt act de constrângere militară, politică, economică, sau de alt fel, a guvernului unui stat, destinat să subordoneze interesului lor propriu, exercitarea de către un alt stat participant a drepturilor inerente suveranității sale, și astfel, să își asigure avantaje de orice fel”. În consecință, ele se vor abține, printre altele, de la asistență directă sau indirectă a activităților teroriste, sau alte activități subversive îndreptate spre răsturnarea violentă a regimului unui alt stat participant.

Tot în perioada Războiului Rece, principiul recunoașterii reciproce a neamestecului în afacerile interne este reflectat drept unul dintre cele cinci principii ale co-existenței pașnice îmbrățișate de Republica Popular Chineză. și drept unul dintre principiile de bază ale relațiilor interstatale, susținut de statele non-alinierte.

În aceeași perioadă, România a susținut principiul neamestecului, consacrand în toate tratatele de prietenie și declarațiile semnate „respectarea principiului neamestecului și interzicerea oricăror ingerințe în sfera de competență internă a altor state”. Atitudinea pozitivă față de principiul neamestecului din perioada interbelică și mai ales de după semnarea Pactului Societății Națiunilor a fost menținută, cu unele excepții, și în perioada regimului comunist. Prin „Declarația cu privire la poziția Partidului Muncitoresc Român în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale” sau Declarația de la București din aprilie 1964, principiul neamestecului era afirmat drept unul dintre principiile de bază ale politicii externe românești. În baza considerentelor neamestecului România nu a participat la invadarea Cehoslovaciei. Mai mult decât atât, acțiunea asupra Cehoslovaciei a fost aspru condamnată de opinia publică a vremii. Politica românească de neamestec în treburile interne ale altor state a continuat și în deceniul al șaptelea. În relațiile externe, principiul neamestecului în treburile interne ale altor state reprezenta un principiu general, un principiu drag lui Nicolae Ceaușescu.

Deși liderii de la București au susținut în mod sistematic neamestecul în treburile interne ale altor state, atitudinea față de neamestec s-a schimbat în cazul Poloniei când liderul Nicolae Ceaușescu urmărea realizarea unei „acțiuni comune folosind toate mijloacele în vederea împiedicării lichidării socialismului în Polonia”. Atitudinea era una radical modificată, „venind

în totală contradicție cu pozițiile anterioare” de afirmare și susținere a neamestecului [145, p. 170-171].

După prăbușirea regimului comunist, România a continuat politica de neamestec, susținând dreptul popoarelor de a-și hotărî soarta. Aceeași atitudine față de percepțiile neamestecului în treburile interne ale altor state sunt întâlnite și în cazul Republicii Moldova și a relațiilor sale internaționale.

În ceea ce privește reflectarea principiului neamestecului în treburile interne ale altor state în cadrul dreptului internațional cutumiar se remarcă rolul deosebit de important pe care Curtea Internațională de Justiție l-a avut în evoluția sa, prin prisma hotărârilor sale. În conformitate cu articolul 38 (1) litera (b) al CIJ, „cutuma internațională, ca evidență a unei practici general acceptate ca lege, este una dintre sursele de bază ale dreptului internațional” [9]. Mai mult decât atât, ea este poate sursa cea mai importantă, atunci când dreptul tratatelor este limitat sau non-existent. În consecință, dreptul cutumiar poate exista alături de Carta ONU, pentru a face față situațiilor care nu au fost prevăzute de Cartă, sau care nu au fost tratate corespunzător în Cartă.

Chiar în primul său caz, Canalul Corfu din aprilie 1948, Curtea Internațională de Justiție a avut de-a face cu intervenția. când a respins cererea Regatului Unit privind dreptul de a interveni, afirmând că „Curtea poate privi dreptul pretins de amestec, ca o manifestare a politicii de forță, politică ce în trecut a dat naștere la cele mai serioase abuzuri și prin urmare, care nu trebuie, oricare ar fi deficiențele prezentate ale organizării internaționale, să-și găsească nici un loc în dreptul internațional” [90]. În cazul Canalului Corfu, Curtea Internațională de Justiție, a accentuat caracterul absolut și necondiționat al normei neintervenției, contribuind în mod decisiv la consolidarea principiului neamestecului în treburile interne ale altor state [38, p. 70].

Douăzeci de ani mai târziu, Curtea Internațională de Justiție a avut cea mai notabilă contribuție la acest subiect prin hotărârea emisă în cazul Nicaragua, cu privire la „Activitățile militare și paramilitare în și împotriva Nicaragua” [91]. Hotărârea din anul 1986 a abordat problema neamestecului în cadrul furnizării de ajutor extern unei facțiuni militare care lupta împotriva guvernului stabilit. Mai precis, Curtea a trebuit să determine dacă Statele Unite ale Americii au violat principiul neamestecului vis-a-vis de Nicaragua.

La 27 iunie 1986 Curtea Internațională de Justiție prevedea în contextul paragrafului 202 că: „principiul neamestecului, implică dreptul fiecărui stat suveran de a-și conduce propriile afaceri, fără amestec extern, deși exemple de încălcări ale acestui principiu, nu sunt rare, Curtea consideră că acesta este parte integrantă a dreptului internațional cutumiar”. Curtea a continuat prin a afirma că „principiul interzice tuturor statelor sau grupurilor de state, dreptul de a interveni în mod direct sau indirect în afacerile interne sau externe ale altor state” și că „un amestec

interzis, trebuie să fie în consecință unul care are de-a face cu chestiuni în care fiecărui stat îi este permis, prin principiul suveranității de stat, de a decide liber. Una dintre acestea se referă la alegerea unui sistem, politic, economic, social și cultural, și la formularea politicii externe. Intervenția este ilegală atunci când utilizează metode de constrângere în ceea ce privește astfel de alegeri, care trebuie să rămână libere. [...] elementul de constrângere [...] care definește și formează într-adevăr esența amestecului interzis, este deosebit de evidentă în cazul unei intervenții care utilizează forța, fie sub formă de acțiuni militare, sau în formă indirectă de sprijin pentru activități subversive sau activități armate de natură teroristă, în cadrul unui alt stat”. Judecătorului Schwebel afirma că „esența unui astfel de drept internațional cutumiar de neamestec așa cum există, a fost de mult timp recunoscut că interzice intervenția dictatorială a unui stat în afacerile unui alt stat”.

În continuare, în contextul paragrafului 242, Curtea a oferit un important punct de referință cu privire la intervenția umanitară, afirmând că „nu poate fi nici urmă de îndoială că furnizarea de ajutor strict umanitar persoanelor sau forțelor într-o altă țară, indiferent de afilierea lor politică sau de obiective, nu poate fi considerată un amestec ilegal, sau contrar dreptului internațional” [91]. Curtea a continuat cu menționarea caracteristicilor pe care un asemenea ajutor trebuia să le îndeplinească: trebuie să fie non-discriminatoriu, și scopul trebuie să fie acela de „a preveni și de a atenua suferința umană, de a proteja viața și sănătatea, și de a asigura respectul pentru ființa umană”. În consecință, pretinsa „asistență umanitară” americană, era exclusiv îndreptată către gruparea Contras și nu către toți cei aflați în nevoie în Nicaragua. În acest context, Curtea a reamintit și a oferit referiri la acest fapt prin exemplul tratatelor internaționale cu privire la mecanismele drepturilor omului, la nivel universal și regional, precum și la acțiunile din cadrul Organizației Statelor Americane. Mai departe, CIJ afirma „în orice caz, în timp ce SUA putea să își fi format propria apreciere a situației, privind respectarea drepturilor omului în Nicaragua, utilizarea forței nu ar putea fi o metodă adecvată de a monitoriza sau de a asigura respectarea acestora. În ceea ce privește măsurile luate de fapt, protecția drepturilor omului, un obiectiv strict umanitar, nu putea fi compatibil cu exploatarea porturilor, distrugerea instalațiilor petroliere, sau formarea, înarmarea și echiparea grupării Contras”. O intervenție militară autorizată de Consiliul de Securitate sau de prezența sa administrativă sau de securitate pe teritoriul unui stat, pe baza încălcărilor grave ale drepturilor omului și dreptului umanitar, nu se încadrează în interdicția neamestecului în afacerile interne sau externe ale statelor. Doar intervențiile militare unilaterale sau furnizarea de sprijin pentru mișcările secesioniste, fără susținerea Consiliului de Securitate, sunt pur și simplu, în cuvintele Curții, în prima sa hotărâre (Corfu), amintite și în hotărârea din anul 1986: „expresia pretinsului drept de amestec, ca manifestare a unei politici de forță, așa cum în trecut, a dat naștere la

abuzuri dintre cele mai grave, și nu poate, oricare ar fi defectele prezente în organizarea internațională, să își găsească un loc în dreptul internațional. Amestecul, este probabil, mai puțin admisibil, în special sub forma pe care ar lua-o aici; pentru, din natura lucrurilor, ar fi rezervată celor mai puternice state, și ar putea cu ușurință, duce la împiedicarea administrării justiției internaționale în sine” [91]. Curtea a concluzionat că argumentul derivat de la menținerea drepturilor omului în Nicaragua, nu poate permite o justificare legală pentru comportamentul Statelor Unite ale Americii, și nu poate, în orice caz, să fie împăcat cu strategia legală a statului reclamant, care se bazează pe dreptul de auto-apărare [91]. Prin urmare, ajutorul oferit de Statele Unite în Nicaragua a fost considerat o încălcare a principiului neamestecului în treburile interne ale altor state [109, p. 163].

Trebuie menționat și faptul că în hotărârea sa, Curtea Internațională de Justiție nu a abordat doar întrebarea dreptului de intervenție, dar a considerat, de asemenea, dacă în anumite circumstanțe există un drept de ingerință al statelor [109, p. 160]. În acest sens, CIJ a notat că Statele Unite „nu au încercat să justifice comportamentul lor, prin referire la un nou drept de intervenție sau o nouă excepție de la principiul interzicerii sale”, și a concluzionat că, „nici un astfel de drept general de intervenție, în sprijinul opoziție într-un alt stat, nu există în dreptul internațional contemporan” [91].

Hotărârile Curții Internaționale de Justiție aduc și referințe cu privire la natura principiului, consolidând înțelesul său juridic în detrimentul reflecțiilor politice. Așa cum judecătorul Jennings a afirmat: „nu poate fi nici o îndoială că principiul neamestecului este un principiu autonom al dreptului cutumiar” [91.]. De asemenea, în cazul Nicaragua, Curtea Internațională de Justiție s-a referit în mod similar la „principiul de drept cutumiar al neamestecului” [91]. Iar decizia Curții a subliniat că principiul neamestecului în treburile interne ale altor state reprezintă o normă cutumiară și este prin urmare obligatorie, ca sursă a dreptului internațional.

Hotărârea în cazul Nicaragua aducea și aprecieri cu privire la caracterul *jus cogens* al principiului, unde opinia separată a judecătorului Sette-Camara sublinia că principiul „s-ar putea califica cu siguranță ca *jus cogens*” [91]. Cu toate acestea, în termenii Comisiei de Drept Internațional, neamestecul nu este considerat în sine o normă *jus cogens*. Deși norme specifice cad sub incidența principiului, cum este, în special, interdicția agresiunii, principiul neamestecului în treburile interne ale altor state, nu a fost enumerat de Comisia Dreptului Internațional atunci când aceasta a descris conținutul de *jus cogens*, în contextul responsabilității statale [42, p. 188], sau în Concluziile de lucru ale Grupului de Studiu a CDI [111].

Hotărârea Curții Internaționale de Justiție în cazul Nicaragua constituie fără îndoială o piatră de hotar în jurisprudența Curții și un reper al dreptului cutumiar al neamestecului, din mai multe motive. În primul rând, hotărârea în cazul Nicaragua a abordat un număr de principii și

norme fundamentale ale dreptului internațional, referitoare la drepturile omului și dreptul internațional umanitar, ce ajută la clarificarea conținutului asistenței umanitare în contextul principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, constituind totodată punctul de plecare pentru dezvoltarea acestui concept într-o serie de rezoluții ale Adunării Generale, care au fost adoptate ulterior [110, p. 157]. Și mai important, Curtea a tratat aceste principii în mod obiectiv și profund, într-o analiză fundamentată pe dreptul cutumiar, cu atenția cuvenită evoluției acestor principii de la adoptarea Cartei Organizației Națiunilor Unite, în particular prin adoptarea rezoluțiilor Adunării Generale. În al treilea rând, hotărârea de la Nicaragua are o valoare simbolică, în măsura în care arată modul în care principiul egalității suverane în termenii neamestecului, se aplică concret în fața Curții, unde atât o superputere cât și o țară mică sau în curs de dezvoltare au exact aceeași greutate [110, p. 157]. În cuvintele Curții Internaționale de Justiție, „principiul neamestecului implică dreptul fiecărui stat suveran de a-și conduce afacerile interne, fără interferență externă”. O altă caracteristică importantă este analogia pe care Curtea Internațională de Justiție o face cu principiul respectării integrității teritoriale a statelor. După citarea pasajului bine-cunoscut din hotărârea Canalului Corfu, în conformitate cu care „între state independente, respectul pentru suveranitatea teritorială este un fundament esențial al relațiilor internaționale” [91], Curtea a vorbit despre principiul neamestecului ca un mijloc de a proteja „integritatea politică a statelor”. Curtea Internațională de Justiție a subliniat că sprijinul pentru mișcările secesioniste de către alte state este ilegal în temeiul dreptului internațional, unde raportul apropiat dintre respectarea teritorială, și integritate politică a altor state devine evident. În cazul Nicaragua, Curtea a afirmat existența „practicii consacrate și substanțiale” în sprijinul principiului neamestecului și a concluzionat că exemple recente de conduită *prima facie* incompatibile cu principiul neamestecului nu au schimbat caracterul legal al principiului sau al conținutului său [91].

În consecință, având în vedere faptul că în cazul Nicaragua Curtea Internațională de Justiție a avut de-a face cu o situație de amestec care implica uzul forței, elementul de constrângere, necesar ca amestecul să fie ilegal nu a fost dificil de determinat. Dar trebuie remarcat și subliniat faptul că, Curtea Internațională de Justiție, a mers mult mai departe, și a precizat în mod clar faptul că constrângerea militară este doar o formă de amestec ilegal, iar constrângerea de ordin politic, economic, sau social împărtășesc același caracter de ilegalitate. Hotărârea din anul 1986 a făcut astfel clară viziunea extinsă a neamestecului în treburile interne ale altor state, ce nu se limitează doar la mecanismele bazate pe utilizarea forței ci include sub interdicția sa orice formă de constrângere, fie ea politică, economică sau socială. Mai mult decât atât, hotărârea Curții Internaționale de Justiție în cazul Nicaragua oferă raționamente

provocatoare în ceea ce privește geneza și menținerea normelor dreptului internațional cutumiar, prezentând interpretări proaspete și lipsite de controversă ale principiului neamestecului.

Analiza Curții Internaționale de Justiție în cazul Nicaragua din anul 1986 rămâne de actualitate și astăzi, și constituie totodată un precursor al dezvoltărilor legale care au decurs de atunci [110, p. 157]. Acest lucru este în special valabil în ceea ce privește relația dintre principiul neamestecului în treburile interne ale altor state și salvagardarea suveranității de stat, regimul de securitate colectivă și protecția drepturilor omului. Cu trecerea timpului, concluziile Curții Internaționale de Justiție au continuat să rămână viabile cu privire la principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, constituind un punct de referință esențial al dreptului internațional cutumiar.

Alți douăzeci de ani mai târziu, în hotărârea sa din 19 decembrie 2005, în cazul dintre Republica Democrată Congo și Uganada, Curtea Internațională de Justiție a subliniat faptul că în cazul Nicaragua a făcut clar faptul că „principiul neamestecului interzice unui stat să intervină, direct sau indirect, cu sau fără forțe armate, în sprijinul unei opoziții interne în alt stat”. În baza evidențelor, Curtea a concluzionat că „Uganda a încălcat suveranitatea și de asemenea integritatea teritorială a RDC. Acțiunile Ugandei au constituit în mod egal un amestec în afacerile interne ale RDC și în războiul civil de acolo [92].

Totodată, trebuie notat faptul că neamestecul nu este aceeași cu non-implicarea. Deși considerat în mod eronat un impediment în cadrul relațiilor interstatale internaționale, principiul neamestecului nu se traduce în mod obiectiv prin inadmisibilitatea cooperării. Cooperarea între state pentru interesul comun, în afacerile politice, economice sau sociale, inclusiv domenii diverse precum cooperarea militară sau cadrul acordurilor comerciale, nu este interzisă de către acest principiu, chiar dacă astfel de activități, afectează de obicei suveranitatea națională.

În concluzie, având în vedere evenimentele și documentele analizate pe parcursul secolului XX care enunță o normă a neamestecului ca un principiu al dreptului internațional, este evident parcursul ascendent al neamestecului în treburile interne ale altor state. Mai mult decât atât, importanța crescută a principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, nu poate fi pusă la îndoială pentru că acesta susține valori ca independența națională, diversitatea și rețineri reciproce, care sunt fundamentale ordinii internaționale. Deși au fost întotdeauna sfere gri, în care cazul pentru sau împotriva amestecului nu este clar, asemenea complexități și excepții, nu distrag atenția de la importanța principiului de bază al neamestecului. Așa cum K. J. Holsti remarca, dacă neamestecul, suveranitatea și egalitatea juridică a statelor „nu ar fi observate cu consecvență rezonabilă, structura sistemului, și natura relațiilor dintre state, s-ar schimba radical” [83, p. 81]. În consecință, neamestecului, alături de suveranitatea și egalitatea

juridică a statelor reprezintă unul dintre elementele de bază al sistemului internațional și al ordinii internaționale.

2.4. Concluzii la Capitolul 2

Pe bună dreptate, norma neamestecului este considerată vechea ca suveranitate statelor naționale, ea fiind prezentă încă de la sfârșitul secolului al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea în cadrul relațiilor internaționale, fiind privită în general ca rezultatul dreptului recunoscut al unui stat suveran de a-și conduce afacerile proprii fără interferențe externe.

Incursiunea analitică în stadiile de formare și dezvoltare ale principiului, reliefează emergența principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, de la idealuri decât de la fapte ale istoriei, luând naștere din perspectiva a ceea ce ar trebui să fie, mai degrabă decât din ceea ce este. Cu toate acestea, indiciile neamestecului în scrierile lui Francisco de Vitoria și Hugo Grotius, sau viziunea mult mai explicită, dar totuși abstractă a lui Christian Wolff sau Emer de Vattel, au atras atenția asupra importanței normei neamestecului în treburile interne ale altor state.

De-a lungul secolelor XVII-XIX, articularea principiului neamestecului în treburile interne ale altor state a fost o consecință directă a dezvoltării dreptului internațional, unde amestecul a devenit în mod progresiv ilegal, pentru că încălcarea granițelor statului suveran însemna încălcarea dreptului internațional. Mai mult decât atât, de-a lungul secolului al XIX-lea, principiul a fost considerat drept cel mai semnificativ mijloc de a face față logicii anarhice care se afla în centrul politicii internaționale, conturându-se ca o regulă principală care guverna relațiile dintre state. Cazurile de intervenție nu sunt cu siguranță un fenomen absent al secolelor XVIII-XIX, dar ceea ce poate fi subliniat este importanța crescută a justificării actelor de intervenție. De la aspectele umanitare, până la o serie de aspecte contractuale, intervenția a devenit admisibilă doar însoțită de o justificare certă, iar ceea ce se afla dincolo de granițele justificării era un fapt inadmisibil și o gravă încălcare a principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. Asistăm în această perioadă la un remarcabil discurs britanic al neamestecului în afacerile interne ale altor state, dar și la o practică pe măsură. Alături de Marea Britanie, statele occidentale, cu precădere sfera Americii Latine a fost și ea un bastion al neamestecului prin doctrinele și declarațiile care enunțau principiul neamestecului în afacerile interne ale altor state.

În contextul secolului XX, integrat în textul tratatelor multilaterale, regionale sau bilaterale, și afirmat în contextul declarațiilor sau documentelor internaționale, principiului neamestecului în treburile interne ale altor state s-a extins către noi cadre, unde indiferent de natura intervenției, politică, economică, militară sau diplomatică, ea își păstra același caracter de

ilegalitate față de dreptul internațional, încălcând astfel, prerogativele fundamentale ale statului, dreptul său la independență, suveranitate, integritate teritorială și dreptul de a decide în mod liber propriul sistem politic, economic, social sau cultural. Aceste precizări aduc viziunea extinsă a neamestecului, care depășește cadrul tradițional al manifestărilor forțate și marchează ascendența principiului neamestecului, de la considerente abstracte la un principiu internațional recunoscut pe scară largă, atât în dreptul internațional convențional, cât și în dreptul internațional cutumiar. Secolul XX a evidențiat astfel că principiul neamestecului nu are doar o natură de tratat, având în fapt rădăcinile în dreptul internațional cutumiar. Concluzia generală a cadrului de urgență și evoluție a principiului subliniază faptul că deși acțiunile de intervenție au fost prezente pe tot parcursul secolului XX în cadrul internațional, acestea au constituit cu siguranță o excepție și nu regulă internațională.

3. ANALIZA CADRULUI CONCEPTUAL AL PRINCIPIULUI NEAMESTECULUI ÎN TREBURILE INTERNE ALE ALTOR STATE

Înainte de a avansa demersul analitic spre dimensiunea contemporană a principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, definirea și analiza conceptelor care stau la baza principiului se impune ca un adevărat prag cheie pentru a înțelege evoluția în timp a principiului neamestecului. Necesitatea clarificării termenilor care dau expresie principiului, este cu atât mai substanțială, cu cât conotația precisă a principiului este adesea considerată evazivă.

Implicând o abordare pluralistă, formată de interpretările juridice, istorice, oficiale și doctrinare, dar și de interpretările axiologice și interpretările date de practică, capitolul are rolul de a elucida sensul și apoi semnificația conceptelor care dau expresie principiului, prin semnalarea constantelor celor doi termeni. Principalul instrument folosit în analiza conceptuală, este disocierea „competenței interne” de „neintervenție”, mai precis de „intervenție” (în literatura de specialitate, cei doi termeni apar adesea ca interschimbabili), și examinarea procesului evolutiv al celor două concepte, de la stadiile incipiente, până la conturarea lor explicită în cadrul principiului neamestecului în Pactul Societății Națiunilor, Cartei Organizației Națiunilor Unite și în contextul rezoluțiilor ONU din perioada 1960-1985.

Care sunt chestiunile exclusive din domeniul intern de competență în conformitate cu dreptului internațional? Care este semnificația excluderii din domeniul dreptului internațional a aspectelor care țin de competența internă a statelor și unde trebuie trasată linia de demarcație între acțiunile competenței interne, care nu justifică amestecul din partea altor state sau din partea altor actori internaționali? Și care este sensul textual și aplicabilitatea generală a conceptului, sunt întrebările care ghidează primul subcapitol. Cea de-al doilea subcapitol analizează conceptul de „intervenție”, și chestionează cum poate fi clasificat un act de intervenție în conformitate cu principiul neamestecului în treburile interne ale altor state. Care este intenția care îl generează, mijloacele pe care le utilizează sau efectul pe care actul de intervenție îl produce. Totodată, capitolul chestionează care este natura intervenției pe care principiul neamestecului în treburile interne ale altor state o interzice, și care sunt particularitățile unui act de intervenție legală, în contextul principiului neamestecului. În cele din urmă, capitolul dedicat abordărilor conceptuale cu privire la „competența internă” și „intervenție”, are rolul de a evidenția relațiile dintre concepte, și importanța acestora în conturarea dinamicilor principiului neamestecului.

3.1. Aspecte conceptual-teoretice privind noțiunea de „competență internă” în contextul principiului

Procesul de determinare a granițelor conceptului, dar și semnificația excluderii din domeniul dreptului internațional a aspectelor care țin de competența internă a statelor, inițiază, în primul rând, reflecții asupra originilor expresiei. În acest sens, literatura în domeniu, subliniază proveniența expresiei „competenței interne” a statelor din cadrul suveranității statale [126, p. 429]. Mai precis, competența internă a statelor reprezintă un aspect intern al suveranității, prin derivarea de drepturi și obligații fundamentale. Esențial în acest context este principiul autodeterminării, care înseamnă dreptul propriei organizări, sau auto-organizării, având propriul aspect extern și intern. Aspectul extern, înseamnă dreptul internațional de a utiliza toate drepturile pe cont propriu, inclusiv dreptul la propria organizare, fără interferențe externe, în timp ce aspectul intern, înseamnă autoritatea pe care statul o poate exercita asupra tuturor persoanelor și lucrurilor din teritoriul său. În cadrul intern de competență, susținătorii puterii sunt investiți cu puterea de a determina valorile pe care subiecții lor, ar putea sau ar trebui, să le urmeze. În susținerea acestei proveniențe, Charles Rousseau, accentua că suveranitatea înseamnă în fapt existența competenței interne, numită drept „competență discreționară” [155, p. 86-91]. Rousseau aprecia chiar că, exclusivitatea acestei competențe era pe deplin conectabilă cu regulamentul, care determina modul performanțelor și executării sale.

Totodată, exclusivitatea competenței interne, poate fi „legată”, în sensul că, originea competenței interne, adesea denumită și competență domestică, denotă îndepărtarea de suveranitatea absolută, pentru că aceasta presupune în mod automat existența competenței internaționale [126, p. 430]. În societatea primitivă, problema competenței interne a fost în afara oricăror preocupări de definire sau delimitare, ea fiind pusă în discuție doar odată cu aspirațiile anumitor state, de a afecta reglementarea anumitor aspecte în alte state. Astfel, chiar dacă statul, își constituie elementele sale definitorii și este responsabil de propria organizare, acțiunile de delimitare a granițelor sau de acordare a cetățeniei, trebuie să se conformeze criteriilor internaționale, pentru a putea avea efecte legale la nivel internațional. Asemenea acte, pun statul în relație cu alte state, și fac competența internă direct atașată de cadrul internațional [65, p. 230].

În ceea ce privește delimitarea în mod expres a aspectelor care se încadrează în competența internă a unui stat, din sfera obligațiilor internaționale sau din competența agențiilor internaționale, includerea clauzelor de rezervă în tratatele de arbitraj obligatoriu, par să fie responsabile de instituire acestui drept [16, p. 723]. În perioada Conferinței de la Haga, din anul 1899, reticența statelor suverane de a renunța la chestiuni de competență internă în favoarea controlului organismelor internaționale, era expresivă în acest sens. Astfel, Conferința desfășurată la Haga nu a reușit să producă un acord cu privire la armamentele naționale, iar,

competența Curții de Arbitraj a fost limitată de litigiile care implicau interesele interne ale unui stat [102, p. 178].

O parte vizibilă în această dezvoltare, au avut și Statele Unite ale Americii, prin amendamentele pe care senatul SUA le-a emis la tratatul de arbitraj Olney-Pauncefote din anul 1897 și tratatele de arbitraj Taft-Knox din anul 1911. În cazul tratatului de la 1897, amendamentele Senatului prevedeau că nici o diferență nu ar trebui să fie prezentă în hotărârile ce afectează în mod semnificativ politica externă sau internă a statelor, în timp ce în tratatul Taft-Knox, cu referire la Marea Britanie și Franța, senatul a adoptat amendamente ce prevedeau exceptarea obligației de a arbitra aspectele care influențează intrarea străinilor, care aveau de-a face cu gradul de îndatorare presupusă a SUA, sau privind alte politici „pur guvernamentale” [69, p. 15]. Cu toate acestea, până la începutul secolului al XIX-lea, aspectul jurisdicțional al doctrinei „competenței interne” a fost relativ de mică importanță, neconstituind o preocupare jurisdicțională a practicilor etatiste.

Începutul erei clasice a dreptului internațional aduce însă dezvoltarea doctrinei pozitivistice a dreptului internațional, și promovarea dualismului. În conformitate cu această teorie, statul era considerat unicul izvor de drept, iar raza de acțiune a dreptului internațional depindea de consimțământul statelor [45, p. 1092]. Pozitiviștii, de la Bodin și Hobbes prin Bentham și Austin, credeau că „dreptul real” a fost dreptul intern, că statele erau suverane și că dreptul internațional era un termen impropriu [5, p. 35]. Mai mult decât atât, pozitiviștii subliniau că, din moment ce statul deținea puterea supremă, invocarea sau uzul jurisdicției interne reprezenta un demers inutil. Deși competența internă a fost susținută cu adorație de pozitiviști, aceasta s-a regăsit mai degrabă la nivelul teoriei pozitivistice a dreptului internațional, decât în practica efectivă a statelor [5, p. 35].

La începutul secolului XX, în conformitate cu structura complet descentralizată a comunității internaționale, aspectul jurisdicțional al doctrinei competenței interne continua să rămână relativ de mică importanță [219, p. 99]. În cele mai multe cazuri, competența internațională, consta în simple schimburi diplomatice, între statele în cauză, în care fiecare stat era judecătorul propriului caz. Prin urmare, invocarea de către unul dintre state a competenței interne, tindea să apară mai mult ca un argument împotriva admisibilității cererii adversarului său, decât un motiv jurisdicțional [219, p. 99-100]. Totodată, una dintre dificultățile care înconjură doctrina competenței interne, se datora caracterului său dublu, ca o doctrină preocupată atât cu granița dintre jurisdicția internațională și statală, cât și cu drepturile și obligațiile fundamentale ale statelor în conformitate cu dreptul internațional [219, p. 99-100]. De cele mai multe ori, conexiunea intimă dintre problema competenței și cea a drepturilor și obligațiilor fundamentale care decurg din dreptul internațional, era dificil de delimitat, iar problema

domeniului competenței interne tindea să fie scufundată în problemele fundamentale ale obligațiilor de stat în conformitate cu dreptul internațional.

Este fără îndoială că începutul secolului XX, aduce o dezvoltare tot mai mare a arbitrajului, ca o instituție veritabilă a dreptului internațional. Dar, la fel de adevărat este și faptul că, în cea mai mare parte, statele, adăugau rezerve, care le lăsau practic libere atunci când o dispută își făcea apariția. O remarcă veritabilă în acest sens vine din partea lui de Von Bieberstein, delegatul german din cadrul Conferinței de la Haga din anul 1907, care sublinia că, „efectul tratatelor de arbitraj era obligatoriu atâta timp cât nu exista nici o dispută, însă devenea opțional, cât de curând apărea una”. Marea majoritate a tratatelor generale de arbitraj, de dinainte de înființarea Societății Națiunilor, conțineau o rezervă ce exclude obligația de a arbitra orice chestiuni care afectau „interesele vitale, independența și onoarea statelor” sau unele restricții similare [227, p. 68-93]. O rezervă în astfel de condiții era suficient de largă pentru a acoperi aspectele legate de competența internă și în plus, era recunoscut faptul că decizia dacă o anumită chestiune intra sau nu în cadrul rezervei, nu era o problemă a tribunalului, ci a statului care a făcut această rezervă [114, p. 151-152]. Mai mult decât atât, un stat care dorea să evite procedurile de arbitraj, într-o anumită problemă, pe motiv că litigiul în cauză privea aspecte ale competenței sale interne, putea pur și simplu să invoce rezerva „intereselor vitale”, refuzând astfel hotărârile arbitrajului. Singurele apariții în jurisprudența tribunalelor arbitrare, ce țineau de doctrina domeniului rezervat al competenței interne, au fost aspectele aflate în conexiune cu creanțele de leziune ale străinilor. Un număr de tratate timpurii de arbitraj au fost încheiate, în mod special, pentru soluționarea cererilor de despăgubire pentru accidente suferite de către resortisanții unuia dintre statele contractante, pentru care celălalt a fost considerat responsabil.

În afara acestor exemple, era clasică a dreptului internațional, nu accentua problema domeniului de competență internă, ea fiind considerată mai mult una dintre problemele legate de drepturile fundamentale și obligațiile de stat care decurg din dreptul internațional, decât una de competență jurisdicțională.

Odată cu dezvoltarea societății internaționale și a dreptului internațional contemporan, problema competenței interne a devenit pe de o parte un aspect tot mai important, iar pe de altă parte o problemă tot mai controversată, simbolizând continuarea conflictului dintre suveranitatea statală și un sistem de politici din ce în ce mai integrat în termeni internaționali.

Anii '20, aduc transformarea conceptului de competență internă, dintr-o simplă variabilă a arbitrajului internațional, într-o doctrină distinctă a dreptului constituțional internațional, recunoscând un domeniu rezervat problemelor de stat, care, în principiu nu face obiectul jurisdicției internaționale. Conceptul a câștigat o semnificație juridică certă, odată cu adoptarea acestei terminologii de către Pactul Societății Națiunilor, în cadrul Conferinței de Pace de la

Paris, din anul 1919. Încă de la apariția sa, în temeiul Articolului 15, paragraful 8 [116], James Brierly constata semnele unui „nou slogan” în terminologia dreptului internațional, dar și caracteristicile unei adevărate piedici în dezvoltarea ordonată a subiectului [32, p. 8]. Brierly considera că nici un aspect care este reglementat de dreptul internațional nu poate fi o problemă exclusivă de competență internă, dar își exprima incertitudinea cu privire la reciprocitatea acestei afirmații [32, p. 9]. Cu alte cuvinte, dacă o problemă nu era reglementată de dreptul internațional, trebuia să constituie neapărat o problemă a competenței interne?

Deși în timpul elaborării Convenției a fost acordată puțină atenție conceptului de competență internă, importanța acestuia a crescut odată cu insistențele delegației Statelor Unite ale Americii [148, p. 35], de a include dispoziții cu scopul de a proteja competența internă a statelor. Astfel, după lansarea proiectului, o serie de modificări oferite de liderii americani au inclus garanția controlului exclusiv al statului asupra subiectelor de competență internă. Fostul președinte Taft și senatorul Hitchcock, și-au exprimat opinia conform căreia includerea unor prevederi cu privire la menținerea aspectelor competenței interne sub controlul exclusiv al statului, au fost necesare pentru aprobarea Pactului de către Senat [97, p. 222-223]. Prin urmare, când Comisia Societății Națiunilor a fost convocată din nou la 22 martie, președintele Wilson a prezentat două propuneri pentru modificarea articolului 15. Prima propunere prevedea eliminarea frazei care autoriza Consiliul Ligii să propună măsuri necesare pentru punerea în aplicare a recomandărilor realizate de către acesta, în timp ce cea de-a doua sugestie era, de fapt, o nouă dispoziție, care prevedea că „în cazul în care Consiliul sau Adunarea ar găsi o diferență între părți a fi o chestiune care în conformitate cu dreptul internațional se află doar în cadrul competenței interne a uneia din părți, acesta ar trebui să raporteze acest lucru, dar fără a oferi nici o recomandare” [97, p. 222-223]. Cu alte cuvinte, liderii americani au fost mai puțin preocupați de stabilirea unor aspecte abstracte, cum ar fi limitele dintre dreptul național și internațional, decât cu asigurarea unei convingătoare garanții pentru anumite interese naționale specifice, de exemplu, o politică de imigrație restrictivă și un tarif de protecție [97, p. 230].

Ambele propuneri au fost acceptate în principiu de Comisie. În plus față de acesta, o propunere din partea reprezentantului chinez a convins comitetul de redactare să prevadă că, o parte la un litigiu trebuie să ridice cererea de competență internă, în cazul în care puterea Consiliului urma să fie verificată. Comitetul de redactare a aprobat textul în limba engleză al Pactului Societății Națiunilor, în reuniunea sa finală. Articolul 15 (8) din textul din limba engleză prevede că, „în cazul în care litigiul dintre părți este susținut de către una dintre acestea, ca provenind dintr-o chestiune care este prin dreptul internațional este numai în cadrul de competență internă al acelei părți, Consiliul va constata acest fapt printr-un raport, dar nu va face nici o recomandare cu privire la soluționarea acesteia” [116].

În noua formulare, competența internă nu mai reprezenta doar o chestiune de judecată proprie a statului în cauză, având toate aspectele de a fi o veritabilă dispoziție constituțională de limitare a intervenției internaționale în aspectele rezervate statului de către dreptul internațional. În urma insistențelor Statelor Unite, înțelesul conceptului urma să fie determinat de Consiliul Ligii, care avea capacitatea de a stabili dacă un anumit aspect intra sau nu, sub competența internă a unui stat, fără a avea însă dreptul de a oferi recomandări. Totodată, articolul 15 (8) a fost considerat o îmbunătățire a vechii formule „interese vitale, independență și onoare”, din tratatele generale de arbitraj de dinaintea constituirii Ligii Națiunilor [219, p. 104].

Utilizarea termenului de „competență internă” în contextul Articolului 15 (8) al Convenției Națiunilor Unite, nu a fost însoțit de precizări sau delimitări ale termenului, conotația conceptului fiind luată de la sine. Mai mult decât atât, documentele oficiale cu privire la redactarea Convenției subliniază că nici o delegația prezentă nu a ridicat vreo obiecție la adresa „formidabilului nou-venit” [32, p. 8].

Literatura de specialitate, prin Marek Korowicz și George Scelle, a încercat să definească conceptul de „competență internă” în linii mai precise. Astfel, conform opiniei lui Marek Korowicz, „competența internă” a fost înțeleasă ca un echivalent pentru rezervările tipice în acordurile cu privire la arbitraj și ca un sinonim pentru suveranitatea de stat. George Scelle nu oferea un cadru mai precis, dar critica sever introducerea expresiei care era considerată „chiar ciudată pentru dreptul internațional clasic” [126].

În absența unei definiții oficiale a competenței interne, jurisprudența Ligii, pare a fi cea mai importantă dimensiune care poate oferi indicii asupra conotațiilor termenului. În cei douăzeci și șase de ani de practică, numărul împrejurărilor care au oferit unele indicii asupra înțelesului termenului este însă limitat doar la două cazuri.

Primul caz, privește decretele naționale din Tunisia și Maroc, și se referea la o plângere a Marii Britanii, în ceea ce privește decretele naționale franceze, a căror efect era de a converti anumite categorii de subiecți britanici, rezidenți în Tunisia și Maroc. După ce Franța a refuzat arbitrajul, Marea Britanie a propus prezentarea litigiului în fața Consiliului Ligii, pentru a decide asupra aspectelor, pe care Franța le considera o chestiune a competenței sale interne. La inițiativa britanică, Franța, și-a fundamentat răspunsul pe rezerva aspectelor de competență internă, în conformitate cu Articolul 15 (8), din cadrul Pactului Ligii [219, p. 107]. În elucidarea cazului, Consiliul Ligii a solicitat un aviz consultativ din partea Curții Internaționale de Justiție, pentru a stabili dacă litigiul a fost sau nu, din perspectiva dreptului internațional, o chestiune de competență internă în sensul Articolului 15 (8) al Convenției Societății Națiunilor [119, p. 1206].

În abordarea cazului, Curtea Internațională de Justiție, a statuat că în a decide asupra unei chestiuni de competență națională, care decurge din Articolul 15 (8), în conformitate cu

Pactul Ligii Națiunilor, problema relevantă nu era reprezentată de drepturile legale reale ale părților în cauză, ci de statutul *prima facie* a aspectelor în litigiu, ca fiind reglementate sau nu, de normele de drept internațional. În avizul său consultativ, Curtea a folosit o metaforă a celor două domenii, unul guvernat de dreptul internațional și unul rezervat competenței interne, subliniind faptul că granița dintre cele două domenii este schimbătoare, din moment ce o problemă ar putea să treacă din cel de-al doilea domeniu în primul, ca urmare a dezvoltării relațiilor internaționale, sau pentru că un stat ar putea să intre într-un angajament internațional cu privire la o chestiune care ar fi altfel în domeniul său intern de competență [32, p. 11]. În cuvintele Curții, „întrebarea dacă o anumită chestiune se află sau nu doar sub competența internă a statului, este o întrebare esențial relativă, ea depinzând de dezvoltarea relațiilor internaționale”. Curtea mai adăuga că, „chiar și atunci când o chestiune nu a fost în principiu reglementată de dreptul internațional, dreptul unui stat de a-și folosi puterile sale de apreciere este totuși limitat de obligațiile în care acesta s-ar fi putut angaja față de alte state”. În acest caz, competența, care în principiu aparține numai statului, poate fi limitată de normele de drept internațional [144, p. 249].

Interpretarea avizului oferit de Curtea Internațională de Justiție, aduce înțelesul clasic al domeniului competenței interne [219, p. 97], reliefând două reguli specifice. În primul rând, conținutul domeniului jurisdicției interne putea fi determinat numai atunci când o decizie era chestionată de o întrebare sau de o situație concretă, natura deciziei depinzând în cea mai mare parte de starea predominantă a relațiilor internaționale, la momentul respectiv. Totodată, avizul Curții sublinia că scopul competenței interne nu putea fi determinat în mod general sau odată pentru totdeauna. În al doilea rând, avizul Curții Internațional de Justiție, accentua faptul că, jurisdicția internă a unui stat este limitată de obligațiile pe care un stat le-ar putea avea în mod expres asumate față de alte state, în cadrul unui tratat sau a unui acord încheiat anterior. În cuvintele lui Charles G. Fenwick, aspectele cadrului intern, reprezintă în fapt, „suma totală a intereselor naționale, minus interesele reglementate de dreptul internațional” [53, p. 144]. Prin urmare, domeniul de aplicare al chestiunilor de ordin intern este în raport invers cu scopul dreptului internațional; cu cât este mai larg cel din urmă cu atât este mai îngust cel dintâi, și vice-versa [53, p. 144].

Cel de-al doilea caz cu reflecții importante asupra conceptului de competență internă, privește litigiu în cazul insulelor Aaland, dintre Finlanda și Suedia. Situate strategic în Golful Botnic, între Finlanda și Suedia, și aparent considerate o parte din Finlanda, care și-a declarat independența față de Rusia în noiembrie 1917. Finlanda și insulele Aaland au fost parte a Regatului Suedez până în anul 1809. În anul 1809 ele au fost cucerite de Rusia și apoi încorporate prin cesiune în Imperiul Rus. Finlanda și-a declarat independența la căderea guvernului Kerenski.

Locuitorii din insule erau în principal descendenți suedezi, care susțineau reunirea cu Suedia, la scurt timp înainte de Declarația de independență a Finlandei. În temeiul principiului de auto-determinare, Suedia a susținut cererea locuitorilor insulelor, și a cerut un referendum, pe care Finlanda l-a negat. Marea Britanie, exercitându-și dreptul în temeiul Articolului 11 (2) al Convenției Societății Națiunilor, a adus situația în atenția Consiliului în luna iunie a anului 1920, subliniind „circumstanțe care afectează relațiile internaționale și care amenință perturbarea bunei înțelegeri între națiuni, de care pacea depindea” [117, p. 250]. Finlanda a obiectat față de Consiliul Ligii Națiunilor Unite, argumentând că statutul său suveran a fost recunoscut de către Suedia, și de către alte puteri, și prin urmare, problema în cauză era o chestiune internă a Finlandei, cu privire la tratamentul minorităților etnice, care se afla numai în cadrul său de jurisdicție internă. Opinia Finlandei nu a fost conformă perspectivei suedeze, care persista în argumentul dreptului de auto-determinare. În elucidarea cazului, Consiliul Ligii a considerat argumentul Finlandei, al contestării competenței, în temeiul Articolului 15 (8). Pentru a oferi un aviz consultativ a fost numit un comitet format din trei juriști, care a decis că, în conformitate cu Articolul 15 (8), Consiliul avea competența de a face recomandări, deoarece problema nu intra în mod exclusiv în cadrul de competență internă al Finlandei, în conformitate cu dreptul internațional. Comisia a sugerat că Articolul 15 (8) era de prisos, deoarece regulile cuprinse în această privință, „ar fi putut fi lăsate aplicării normelor de drept internațional” [102, p. 180]. Prin urmare, acest lucru implică faptul că există probleme care nu sunt reglementate de dreptul internațional, dar care nu sunt nici în sfera exclusivă a jurisdicției statale [32, p. 10]. Competența Consiliului în această problemă a fost ulterior confirmată printr-un vot unanim, în care Finlanda și Suedia s-au abținut. O Comisie de raportori, numiți de către Consiliul Ligii Națiunilor Unite, a acordat insulele Aaland, Finlandei, cu anumite garanții minoritare [118, p. 704].

Cu toate că Pactul Ligii Națiunilor a reușit să impună conceptul de competență internă în sfera internațională, ca o veritabilă dispoziție constituțională, el a fost acuzat și de existența unor „lacune” importante în reprezentarea sa. Problema „lacunelor” prezente în Convenție, a ridicat importante semne de întrebare odată cu adoptarea la 2 octombrie 1924, de către cel de-al cincilea ansamblu al Ligii Națiunilor, a „Protocolului de la Geneva privind soluționarea pașnică a diferendelor internaționale” [120]. Spre deosebire de Articolul 15 (8) al Pactul Ligii, unde problemele revendicate de una din părți, și justificată de Consiliu ca fiind exclusiv în cadrul competenței interne a acelei părți, nu califica recomandări din partea Consiliului cu privire la soluționarea lor, Articolul 5 din Protocol, acorda Consiliului dreptul de a oferi recomandări cu privire la problemele interne. Un anumit litigiu care implica o chestiune internă urma să fie transmis de la Consiliul Ligii unui Comitet special de arbitri, instruiți să se ghideze în conformitate cu sfaturile Curții Internaționale de Justiție [53, p. 144]. O astfel de acțiune era

menită să umple așa numitele „lacune” ale Convenției, și era destinată a fi o formă de procedură sumară, îndreptată nu spre soluționarea litigiului de fond, ci spre menținerea păcii generale, în conformitate cu Articolul 11 al Pactului, care prevedea intervenția Consiliului, în cazuri neprevăzute de război sau amenințare de război [116]. În acest sens, și România, prin delegatul său Nicoale Titulescu, a contribuit la extinderea rolului Ligii și a prevederilor convenției sale. În declarația sa, Titulescu susținea: „de a da fără întârziere și într-o formă clară, țărilor care nu doresc să-și asume alte obligații decât cele din Pact, asigurările necesare că, în afară de Pact, ele vor avea libertatea de a decide în deplină suveranitate, ceea ce le pare just și posibil în domeniul agresiunii” [172, p. 264].

Mai mult decât atât, Protocolul de la Geneva, dorea să instituie un sistem de arbitraj, de la care nici un litigiu internațional, indiferent dacă era de natură politică sau juridică, nu putea să scape [32, p. 16]. Încercările Protocolului au fost însă supuse amplelor critici, iar constatarea președintelui Lincoln care afirma că „nimic nu este stabilit, până când nu este stabilit într-un mod drept”, și că „un litigiu nu este cu siguranță stabilit atunci când este etichetat ca fiind de jurisdicție internă”, a fost o afirmație într-un totul adevărată [32, p. 16]. Sistem universal de arbitraj obligatoriu, pe care Protocolul de la Geneva dorea să îl instituie era considerat un pas mult prea dramatic, pe care lumea nu era încă pregătită să-l accepte. Situația internațională a începutului de secol XX, nu făcea posibilă includerea unui sistem de dispoziții obligatorii pentru o soluționare reală a tuturor chestiunilor de competență internă, tocmai de aceea se pare că Pactul a lăsat cu înțelepciune „lacune” în această reprezentare. „Lacune” care existau la momentul respectiv în legăturile care uneau popoarele unul față de celălalt, și nu erau susceptibile de a fi închise cu un pas dramatic înainte. Pactul Ligii nu conținea un panaceu pentru problemele de competență internă, tocmai pentru bunul motiv că nu exista nici unul. În schimb, Pactul reflecta modalități, în care o soluție treptată putea fi avansată. Încrederea în influența morală crescândă a Ligii pentru a consolida acest aspect, a fost considerat cel mai înțelept curs, mai ales că eficacitatea procesului, indiferent de formulă care ar putea fi adoptată, depindea în întregime de acest factor [32, p. 17]. Prin urmare, prevederile Pactului au recunoscut mai multe interpretări valide. Poate nu din cauza ambiguității intenționate în formula adoptată, dar din cauza utilizării unei tehnici imperfecte pentru a obține obiectivul dorit.

Importanța cadrului suveran al statului și implicit al competenței interne de jurisdicție era accentuată și de cadrul politic românesc din anii ‘20. Oamenii politici liberali vedeau în Liga Națiunilor „un instrument, pentru a menține, dezvolta și consolida legăturile consfințite în război”, de a realiza o politică de amplă colaborare, dar în „această conlucrare, să se stabilească un acord al acestor interese”, în așa fel, încât să se țină seama „și de legitima voință a românilor de a-și menține neștirbită suveranitatea statului”. Totodată, se reitera responsabilitatea „fiecărei

națiuni de a contribui la stabilitatea sistemului internațional. Ion I.C. Brătianu susținea că reconstrucția Europei nu se poate face decât prin muncă și restaurarea internă a fiecărui stat”. În același timp, el sublinia că, „în viața statelor, fiecare e în drept să-și organizeze și să-și ducă viața internă care îi convine”. Era realizată astfel o reafirmare a unui vechi principiu al politicii externe a Bucureștilor.

Un alt cunoscut diplomat român, I.G.Duca, accentua importanța cadrului intern și afirma: „oricare cunoaște politica românească [...] știe că una din directivele fundamentale, directiva de la care de 40 de ani nimeni nu s-a abătut, în nici o împrejurare și față de nici o țară, este aceea de a nu se amesteca în politica internă a altor țări. Neamestecându-ne noi în politica internă a altora, am avut grijă ca și ceilalți să nu se amestece în politica noastră internă” [161].

În perioada interbelică, influența articolului 15 (8) al Convenției Societății Națiunilor s-a extins dincolo de sistemul Ligii, în contextul în care aspectele cadrului de competență internă făceau adesea excepția scopului tratatelor de arbitraj. Tratatul Kellogg încheiat de Statele Unite după anul 1928, scutea litigiile cu privire la aspectele care priveau aspecte care intrau „în cadrul de competență internă a oricăreia dintre Înaltele Părți Contractante”. Tot în anul 1928, cazul Insulei Palmas dintre Olanda și Statele Unite ale Americii, aducea unele precizări cu privire la domeniul de „competență internă”. În cazul menționat, prin Curtea Permanentă de Arbitraj era subliniată esența suveranității. Judecătorul Huber, accentua relația dintre dreptul de suveranitate cu domeniul competenței interne și cadrul neintervenției, „suveranitatea asupra teritoriului, implica dreptul unui stat de a face legi, oferind o obligație corolară pentru alte state de a nu se amesteca în treburile interne respective” [142]. Un an mai târziu, în anul 1929, tratatul General de Arbitraj Inter-American excepta controversile care se aflau „în cadrul competenței interne a oricărei părți în litigiu” și „necontrolate de dreptul internațional” [8].

Conceptul de jurisdicție internă, capătă însă o rezonanță amplă [51, p. 477] odată cu încorporarea expresiei în prevederile Cartei Organizației Națiunilor Unite. Inițial, o dispoziție bazată pe Articolul 15 (8), al Convenției Societății Națiunilor, a fost inclusă în proiectul Dumbarton Oaks [50; 90], însă, în timpul Conferinței de la San Francisco prevederea a fost modificată cu intenția de a limita competența organelor politice ale Organizației Națiunilor Unite.

Asemenea introducerii prevederii cu privire la „competența internă” în articolul 15 (8) al Convenției Societății Națiunilor, preluarea conceptului competenței interne în cadrul articolului 2 (7) nu a fost însoțită însă de nici o definiție a expresiei în cadrul Cartei sau într-un alt mod: „nici o dispoziție din prezenta Cartă nu va autoriza Națiunile Unite să intervină în chestiuni care aparțin esențial competenței interne a unui stat și nici nu va obliga pe membrii săi să supună asemenea chestiuni spre rezolvare pe baza prevederilor prezentei Carte” [179].

În cadrul Conferinței de la San Francisco, nici unul dintre reprezentanții celor cincizeci de delegații participante, nu a ridicat problema definirii conceptului, cu toate că unele state au subliniat nevoia unei definiții precise privind limitele de competență ale noii Organizației, vizavi de statele sale membre. Inițial, acest fapt a dus la deducția că omisiunea a fost cauzată de un acord general sau de înțelegerea conotațiilor termenului. Astfel, din moment ce conotațiile termenului nu comportau dificultăți de definire, introducerea unei definiții părea un fapt inutil.

Contrar acestor argumente inițiale, părerile critice au condus spre deliberări mai acide. Astfel, literatura în domeniu, a început să consemneze faptul că articolul 2 (7), a fost realizat în mod deliberat ambiguu, în recunoașterea faptului că trata un aspect atât de dificil de soluționat încât cea mai bună soluție era considerată nerezolvarea sa [149]. Totodată, documentele oficiale ale discuțiilor din cadrul Conferinței de la San Francisco, subliniază intenția de a nu defini scopul competenței interne printr-o formulă rigidă sau legală. Astfel, intenția articolului 2 (7) fost de a statua un principiu general. De aceea, în numeroase cazuri, tendința Consiliului de Securitate a fost de a evita luarea unor decizii explicite sau formale cu privire la aplicarea articolului 2 (7).

Spre deosebire de articolul 15 (8) al Convenției Societății Națiunilor, articolul 2 (7) al Cartei Organizației Națiunilor Unite, a introdus o serie de modificări ale expresiei de competență internă, ce țin atât de sensul sferei sale de jurisdicție, cât și de procesul său de interpretare [73, p. 539]. Astfel, articolul 2 (7), a adus modificarea chestiunilor care se aflau „numai” în competența internă a statelor, cu chestiunile care se aflau în „esență” în acest domeniu jurisdicțional [216, p. 34]. Declarația delegatului australian, Mr. Evatt, care a realizat propunerea proiectului actual al articolului 2 (7), sublinia evaziv că „domeniul aspectelor care sunt 'în esență' în cadrul de competență internă, este mult mai amplu decât aspectele aflate 'numai' în cadrul acestui domeniu”.

În ceea ce privește organul competent în a decide validitatea invocării unui motiv al competenței interne, Carta Organizației Națiunilor Unite, a omis orice referință. A fost redeschisă astfel chestiunea pe care Pactul aparent o soluționase. În consecință, înțelesul noțiunii de competență internă în Carta Organizației Națiunilor Unite, a devenit din punct de vedere legal mai puțin precis și mai puțin capabil de o determinare obiectivă. Într-adevăr, chiar John Foster Dulles, reprezentantul delegației Statelor Unite ale Americii în cadrul Conferinței, a susținut că articolul 2 (7) al Cartei Organizației Națiunilor Unite, nu era intenționat să declare o formulă tehnică și legalistă, ci mai degrabă constituia un principiu de bază, pentru îndrumarea activităților organelor și statelor membre. Totodată, Dulles a subliniat capacitatea de evoluție a domeniului jurisdicției interne, în consonanță cu „starea lumii, opinia publică și interdependența lumii”.

În ceea ce privește interpretările concrete, date de practică, unele indicii asupra aspectelor care sunt în „esență, în cadrul intern de competență” al statelor, sunt aduse de abordările organelor Națiunilor Unite. Un prim grup, adoptând o abordare obiectivă, similară cu cea a practicii Ligii Națiunilor, a încercat să își fundamenteze argumentele pro sau contra competenței de drept intern. Deoarece discuțiile privind acest punct nu au realizat contribuții semnificative în practica Ligii Națiunilor, această abordare a fost umbrită de cel de-al doilea grup, care insista asupra faptului că, decizia privind competența internă a statului era de natură politică și morală, și nu doar o chestiune de drept [86, p. 517]. Organele Organizației Națiunilor Unite, au subliniat astfel necesitatea aprecierii criteriilor non-legale, și au avut tendința de a aborda problema competenței interne din punctul de vedere al competențelor organelor internaționale, aplicând doctrina „îngrijorării internaționale” sau „interesului internațional” [85].

Această doctrină părea a fi dezvoltată printr-o aplicare liberă a excepției, din cadrul articolului 2 (7), care prevedea că, jurisdicția internă nu aduce atingere aplicării acțiunilor de sancționare, în conformitate cu Capiolul VII al Cartei ONU, fiind vorba de amenințări împotriva păcii, de încălcări ale păcii și de acte de agresiune [86, p. 518]. În acord cu acest raționament, Consiliul de Securitate și Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite, pot constata că o problemă este îndepărtată de competența internă a statelor, spre interesul internațional, atunci când aceasta devine o potențială amenințare la adresa păcii. În această situație, organul internațional trebuia doar să constate faptul că chestiunea în cauză îi amenință interesele. Mai exact, punctul în care noțiunea de amenințare la adresa păcii întâlnește interdicția amestecului în competența internă a statelor, este cazul în care Consiliul de Securitate determină că ceea ce reprezintă fenomene interne în esență, constituie o amenințare la adresa păcii.

Invocarea Consiliului de Securitate cu privire la articolul 2 (7) și Capitolul VII al Cărții ONU este clasificată de Profesorul Thomas M. Franck în două categorii, și anume „cazuri ușoare” și „cazuri grele”. Cazurile ușoare sunt cele despre care se poate spune că nu cad esențial sub competența internă a unui stat, ele sunt de fapt conflicte militare internaționale pe care Consiliul de Securitate le-a invocat sub puterea Capitolului VII [59, p. 22-31]. Conflictul arabo-israelitean în urma demisiei mandatului Britanic în Palestina și atacul Coreei de Sud de către Coreea de Nord, sunt exemple de cazuri ușoare. Aceste incidente nu creează nici un litigiu în legitimitatea amestecului Organizației Națiunilor Unite, iar competența Organizației nu este chestionată de domeniul intern de jurisdicție.

În schimb, cazurile grele pun sub semnul întrebării legalitatea amestecului Organizației Națiunilor Unite de către principiul competenței interne în contextul principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. Cea mai veche situație care poate fi citată ca unul dintre cazurile grele, este cea a regimului fascist al lui Franco, în Spania, care a dus la fricțiuni

internaționale și a pus în pericol pacea și securitatea internațională. Polonia a adus problema în fața Consiliului de Securitate, ca o „situație de natura celor menționate de prevederile articolului 34 al Cartei”. Cazul a fost inclus atât în agenda Consiliului de Securitate, cât și în agenda Adunării Generale. În Consiliul de Securitate, a avut loc o dezbatere între membri cu privire la aplicabilitatea principiului competenței interne pentru a bloca acțiunea Consiliului de Securitate. În cursul dezbaterii, câteva delegații și-au exprimat, pentru prima dată, opinia conform căreia o chestiune numai intră sub competența internă a unui stat, dacă a devenit o „îngrijorare internațională” [176, p. 715-765]. O sub-comisie formată din cinci membri a fost stabilită de Consiliul de Securitate pentru a colecta documente și mărturii cu privire la regimul lui Franco și să raporteze cu privire la acestea. În raportul său, sub-comisia a ajuns la concluzia că în timp ce regimul din Spania, nu constituia o amenințare la adresa păcii în sensul articolului 39 al Capitolului VII al Cartei, acesta reprezenta o „amenințare potențială, la adresa păcii internaționale”, în sensul articolului 34 al Capitolului VI. Sub-comisia a afirmat de asemenea că situația era de interes internațional și în nici un fel nu reprezenta o preocupare internă a Spaniei. În cazul Spaniei, domnul Evatt a explicat că dacă o chestiune intră în domeniul de competență internă a unui stat, este de fapt o chestiune de fapt și depinde de circumstanțele particulare ale unui stat [102, p. 190-191].

Un alt caz care intru sub incidența Capitolului VII, și nu aduce atingere principiului neamestecului în treburile interne ale altor state și implicit domeniului rezervat competenței interne, este cel al Africii de Sud, cu privire la tratamentul persoanelor de origine indiană din cadrul propriului teritoriu. Reprezentanții Indiei, susțineau că acești oameni au migrat în Africa de Sud, între 1860 și 1913, în temeiul unui acord între cele două guverne. Guvernul indian a susținut că oricât de mult indienii au devenit cetățeni ai Africii de Sud, aceștia nu trebuiau supuși tratamentelor de natură violentă [139]. Deși India a ridicat această problemă pentru prima dată în cadrul Adunării Generale din anul 1946, această problemă a fost adusă în fața Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite de abia în anul 1960. În timpul gestionării cazului Africii de Sud, Adunarea Generală a adoptat o rezoluție care stabilea un comitet special pentru a revizui politicile rasiale ale guvernului din Africa de Sud, și pentru a raporta cu privire la acestea, Adunării Generale și Consiliului de Securitate [182]. De asemenea, rezoluția Adunării Generale a cerut statelor membre să taie legăturile diplomatice cu Africa de Sud și a cerut Consiliului de Securitate să ia măsuri corespunzătoare. În fața Consiliului de Securitate, guvernul Africii de Sud a ridicat motivul „competenței interne”, așa cum a făcut și în fața Adunării Generale. Cu toate acestea, Consiliul de Securitate a adoptat o rezoluție care direcționa toate statele spre stoparea vânzării de echipament pentru fabricarea și întreținerea de arme în Africa de Sud [182]. Secretarul General a avut atribuția de a institui un grup de experți pentru a menține

acest aspect în curs de revizuire. Când Grupul a finalizat și a transmis raportul său, Africa de Sud a susținut că raportul conținea chestiuni care sunt „în esență, în cadrul competenței interne a Republicii Africa de Sud” [180].

Cazul Africii de Sud a evidențiat însă schimbarea de conduită a organelor ONU în sarcina lor de a interpreta articolul 2 (7). În conformitate cu Trindade, „poziția adoptată de Organizația Națiunilor Unite cu privire la cazul din Africa de Sud arată că articolul 2 (7) este văzut în lipsa unui înțeles absolut în sine. Acesta ar trebui mai degrabă interpretat în combinație cu alte dispoziții ale Cărții Organizației Națiunilor Unite, luate ca un întreg, inclusiv scopurile și principiile sale” [176, p. 737]. Tot în cazul Africii de Sud este observat faptul că problema competenței organelor ONU în fața unui motiv al competenței interne este o problemă nerezolvată în cadrul căreia dezbatere cu privire la competență se amestecă întotdeauna cu problemele de fond. Mai important este faptul că tratamentul unui stat în ceea ce privește proprii cetățeni, și-a pierdut apărarea sa, ca o chestiune de competență internă în esență, înaintea organelor politice internaționale.

Nu întotdeauna însă, o astfel de constatare este dependentă de competența de fond a statului în cauză. Prin urmare, un stat ar putea să nu aibă nici o obligație într-o anumit aspect, și totuși, un litigiu asupra problemei în cauză, ar putea reprezenta o problemă de îngrijorare internațională [57, p. 36-37]. În acest sens s-a subliniat faptul că, în sine, regimul sau forma de guvernământ într-un stat reprezintă o chestiune de competență națională, dar în cazul în care forma de guvernământ sau regimul ar putea deveni „o îngrijorare profundă” sau „o îngrijorare internațională”, în sensul în care activitățile sale ar fi de o natură agresivă încât ar crea o situație care ar putea fi o amenințare la adresa păcii și securității internaționale, chestiunile aflate inițial în cadrul de competență internă, devin preocuparea comunității internaționale. Elementul „îngrijorării internaționale” sau „interesului internațional”, ca bază a jurisdicției Organizației Națiunilor Unite, poate fi observat în numeroase rezoluții ale Adunării Generale. De exemplu, Națiunile Unite și-au exprimat preocuparea cu privire la apartheidul din Africa de Sud. Într-o serie de rezoluții cu privire la această problemă Adunarea Generală a afirmat că „apartheidul constituie o gravă amenințare la adresa relațiilor pașnice între grupurile etnice din lume”, și era „prejudiciabil armoniei internaționale”, conducând la „divergențe internaționale” [182]. De asemenea, în situația din Angola, Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite a afirmat că aceasta „era probabil de a pune în pericol pacea și securitatea internațională”, opinie sprijinită de Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite, care a considerat faptul că, situația din Angola, constituia „o cauză actuală și potențială de divergență internațională” [186].

Aceste exemple demonstrează modul în care Organizația Națiunilor Unite a arătat o tendință de a lega situațiile domestice cu pacea internațională pe bazele „îngrijorării

internațională”. Cu alte cuvinte, cea de-a doua abordare a Organizației Națiunilor Unite, sublinia că o anumită chestiune este îndepărtată de competența internă spre îngrijorarea internațională, prin marea sa importanță internațională. Totodată, aceste considerații cu privire la conceptul general de competență internă subliniază absența unei linii stabile. Mai exact, linia de demarcație dintre problemele de interes internațional și cele de interes intern, nu a fost fixată, fiind mutabilă.

În consecință, spre deosebire de practica Societății Națiunilor, practica organelor ONU, în care problema competenței interne a fost ridicată, a fost mult mai mare. Dar, cu toate că numărul cazurilor în care problema competenței interne a fost ridicat, atât în cadrul Adunării Generale, cât și în cadrul Consiliului de Securitate, diversitatea implicată, nu a făcut posibilă sublinierea unei concluzii sigure (cazuri politice, economice, sociale sau culturale, de la regimul lui Franco în Spania sau originea și natura regimului ungar).

Nici rezoluția Organizației Națiunilor Unite din 21 decembrie 1965, intitulată „Declarație asupra inadmisibilității amestecului în treburile interne ale altor state și protecția independenței și suveranității lor” [199], nici rezoluția de la 24 octombrie 1970, intitulată „Declarație privind principiile dreptului internațional cu privire la relațiile de prietenie și cooperare între state” în conformitate cu Carta ONU sau rezoluția Adunării Generale a Națiunilor Unite de la 9 decembrie 1981, intitulată „Declarație asupra inadmisibilității intervenției și amestecului în afacerile interne ale statelor” [205], nu aduc clarificări cu privire la cadrul de competență internă.

Procesul de conceptualizare a competenței interne a statelor este greu de elucidat, fapt evidențiat și de „Rezoluția Institutului Internațional de Drept”, de la 30 aprilie 1954, în care se prevedea că expresia competenței interne „îmbrățișează toate aspectele care intră sub incidența competenței unui stat și nu este limitată de dreptul internațional” [215, p. 33]. Deși o astfel de definiție generală poate fi corectă ca o declarație doctrinară, aceasta nu este suficientă în a explica domeniul de aplicare și conținutul problemelor referitoare la afacerile interne din competența sa, și implicit nici o delimitare concisă a aspectelor avute în vedere de principiul neamestecului în treburile interne ale altor state.

În ceea ce privește literatura de specialitate, cea mai amplă pledoarie în definirea conceptului, vine din partea lui M. S. Rajan, care analizează argumentele pro și contra în vederea aplicării unei definiții prestabilite conceptului de competență internă. În favoarea definirii termenului, Rajan argumenta că nu există obiecții legale sau constituționale sau dificultăți în procesul de conceptualizare, și anume că o astfel de definiție ar trebui să fie explicată, în conformitate cu normele generale ale dreptului internațional, precum și cu prevederile Cartei Organizației Națiunilor Unite, în special în conformitate cu drepturile și obligațiile pe care statele membre și le-au asumat sub aceasta [149, p. 254]. De asemenea, Rajan argumenta, că din punct

de vedere tehnic este fezabil de a defini termenul ca un concept de drept internațional, deoarece existența suveranității statelor naționale este o condiție *sine qua non* pentru validitatea continuă a dreptului internațional.

Cu toate că din punct de vedere teoretic existența unei definiții ar conduce la ușurarea proceselor de luare a deciziilor și ar exclude în mare măsură deciziile arbitrare, Rajan sublinia și faptul că aplicarea unui definiții prestabilite, destinată a acoperi toate urgențele posibile în viitor, ar putea conduce însă și la neechitate, în cazurile neacoperite de definiția prestabilită. Apare astfel un paradox, pentru că atât existența cât și absența unei definiții poate să conducă la injustiție în numeroase cazuri [149, p. 255]. Obiecția fundamentală în aplicarea unei definiții prestabilite este considerat caracterul discutabil de a defini competența în abstract, un demers considerat nu numai dificil, dar plin de multe primejdii. În acest sens, John M. Howell accentua că există multe idei care nu pot fi definite absolut și permanent, din moment ce definiția acestor concepte depinde de circumstanțele de timp și de loc [86, p. 517]. Astfel, pentru că expresia încorporează elemente politice, militare, economice și sociale [144, p. 55], ce implică aspecte ale afacerilor umane, dependente de circumstanțele de timp și de loc, gradul de precizie al expresiei, este cu atât mai greu de determinat. Constatarea dacă o anumită problemă intră sau nu sub incidența competenței interne depinde astfel de avansarea statului și de avansarea societății, de condițiile sociologice și politice existente în societatea respectivă. De aceea, răspunsul la întrebarea juridică legată de finalitatea competenței interne și începutul competenței internaționale trebuie să fie găsit în ansamblul considerațiilor juridice, sociologice, politice, militare, economice și sociale [129, p. 278].

Totodată, limbajul competenței interne implică aplicarea sa într-o manieră preliminară, prin examinarea meritelor fiecărui caz. Cu alte cuvinte, este necesară o examinare a normelor substanțiale. Acest fapt, are în vedere faptul că sunt implicate două competențe diferite, cea a statului dar și cea a organizației internaționale din care acesta face parte [86, p. 514]. Astfel, determinarea competenței interne este o chestiune de natură substantivă, care poate fi decisă doar prin examinarea obligațiilor statului în cauză de a determina dacă acesta are libertatea să acționeze. Determinarea celei de-a doua competențe, adesea privită ca o chestiune preliminară, ar trebui să urmeze primei determinări, având rolul de a determina lipsa competenței organelor internaționale în chestiuni în care statele sunt libere să acționeze [86, p. 514]. Aceste reflecții subliniază motivele divergenței dintre principiu și practică; este astfel mai simplu de a evoca acest principiu decât de a-l aplica într-un caz specific. Sau, așa cum sublinia Waldock, termenul de competență internă are mai degrabă o valoare teoretică decât practică [219, p. 112].

Raționamentul lui Waldock nu se oprește la această opinie simplistă, și aduce încercările cadrului teoretic de definire ale conceptului. Din acest punct de vedere, conceptul de

competență internă apare reliefat în patru abordări, cu o serie de reflecții complementare. Teoria „esențialistă”, sublinia că unele aspecte, prin însăși natura lor, intră sub incidența exclusivă a statului. Un exemplu în susținerea acestei abordări era considerat modul în care un guvern își trata proprii cetățeni, în cadrul propriului teritoriu. Cu toate acestea, dezvoltările recente ale cadrului internațional și mai ales evoluția drepturilor omului, au transformat genocidele, metodele de tortură sau sclavagismul, în acte ilegale sub dreptul internațional. De aceea, a statua că un aspect este prin însăși natura sa un aspect al competenței interne, înseamnă a discredita dreptul internațional în subiectul în cauză [45, p. 1091].

A doua abordare care încearcă să delimiteze granițele competenței interne de competența internațională, este teoria „relativă”, care evidențiază caracterul co-extensiv al granițelor, cu normele dreptului internațional. Normele se pot extinde sau contracta, în funcție de dezvoltarea relațiilor internaționale. În această abordare, competența internă devine un simplu mijloc de referință al ariei care nu este în prezent acoperită de dreptul internațional. Abordarea relativă apare reflectată în articolului 15 (8) al Convenției Societății Națiunilor [219, p. 150] și mai ales în avizul Curții Internaționale de Justiție în cazul decretelor naționale din Tunisia și Maroc. Acest raționament nu oferă însă domeniului o vitalitate independentă [45, p. 1091]. În consecință, cea de-a treia abordare, numită drept teoria „auto-interpretativă”, a încercat să investească conceptul competenței interne, cu o vitalitate independentă. Dar, se pare că sub abordarea auto-interpretativă este prea puțin loc ca dreptul internațional să existe, permițând statelor să refuze jurisdicția dreptului internațional, prin invocare unui litigiu al competenței interne. Cea de-a patra abordare, poate fi exprimarea unei jurisdicții concurente dreptului internațional. Însă această viziune, nu este tipic asociată cu expresia competenței interne. Mai degrabă, aceasta semnifică un domeniu în cadrul unui stat, care este în afara sferei dreptului internațional [45, p. 1092].

Totuși, competența internă a statelor nu se rezumă doar la încercarea organelor internaționale de a stabili dacă o anumită chestiune intră sau nu, sub jurisdicția internă a statului în cauză. Astfel, de cealaltă parte a încercări de delimitare a competenței interne, stă sub efortul individual al statului de a preveni controlul internațional. În primul rând, în cadrul acceptării inițiale a competenței internaționale, statul încearcă să includă clauze de rezervă, care să îi permită evitarea interferențelor internaționale în cazurile viitoare. În al doilea rând, în cursul argumentelor, statul, în plus față de argumentele juridice împotriva competenței internaționale, poate sublinia motivele practice împotriva unui încercări internaționale de a soluționa cazul, chiar dacă există competență internațională de a face acest lucru. Iar în al treilea rând, în timpul discuțiilor, în cadrul cărora devine evident faptul că argumentele statului în cauză vor eșua, statul recurge la procedeul extrem de a ieși din cadrul organizației internaționale [86, p. 520]. Această

clauză de salvagardare, a fost dezvoltată concomitent cu acceptarea competenței internaționale și a fost descrisă într-un mod metaforic, dar veridic: „ca a lua înapoi cu o mână, ceea ce pare a fi primit cu cealaltă”.

În concluzie, se pare că nici organele Societății Națiunilor, nici cele ale Organizației Națiunilor Unite, nu au analizat cu atenție ce trebuie să găsească un organ internațional pentru a declara dacă o anumită chestiune se află în cadrul intern de competență al statelor. Nici practica Ligii, nici cea a Organizației Națiunilor Unite, nu au oferit până în prezent o definiție general acceptată a conceptului. Lipsa unui cadru definit al „competenței interne”, rămâne însă o preocupare sporită a statelor, fapt cu atât mai pregnant odată cu răspândirea competențelor internaționale prin noile forme de organizare regionale și globale, și prin răspândire unor noi valențe, în special de ordin umanitar, în cadrul internațional cu implicare directă asupra competenței interne a statelor.

În consecință, stabilirea unei linii de demarcație între afacerile naționale și internaționale, este o problemă complexă, este la fel de dificilă ca definirea ordinii publice, moralității, sau decenței, care prin natura lor sunt concepții de natură schimbătoare. Dacă astăzi, chestiunile care în conformitate cu dreptul internațional, care sunt în principiu reglementate de dreptul intern, sunt constituția de stat, organizarea politică, economică și socială a statului, obligațiile cetățenilor săi, problemele de naționalitate, precum și alte chestiuni având un atașament exclusiv intern, acest fapt nu trece cu vederea caracterul dinamic al dreptului internațional [215, p. 37]. Deși chestiunile enumerate mai sus sunt considerate a fi astăzi sub jurisdicție internă, există întotdeauna posibilitatea ca o parte din aceste probleme să fie transferate în sfera internațională, către un tratat internațional. Un tratat care poate crea norme substanțiale de drept internațional și poate limita astfel libertatea statelor în astfel de chestiuni, sau poate autoriza un organ politic internațional pentru a face recomandări statelor într-un anumit domeniu, aducând astfel problemele de competență internă doar în principiu în domeniul internațional [215, p. 36-37]. Astfel aceste chestiuni încetează să mai fie în cadrul domeniului intern, în măsura în care acestea devin reglementate printr-un tratat internațional, având în vedere că interpretarea termenilor fiecărui tratat constituie o chestiune a dreptului internațional [215, p. 40].

Asistăm astăzi la o continuă extindere a aspectelor contemporane, dincolo de limitele afacerilor naționale, venind în cele mai multe cazuri în cadrul internațional de aplicare. Mărturie în acest sens stau dezvoltările recente ale chestiunilor care aparțineau esențial competenței naționale, ca drepturile omului, relațiile financiar bancare, integrarea economică, politica externă și de apărare, care au devenit obiect al unor tratate internaționale, în baza cărora statele își asumă obligații reciproce și adoptă soluții comune. Astfel, întrebarea dacă o anumită chestiune este sau

nu este numai în cadrul competenței interne a unui stat este o chestiune relativă în esență, ea depinzând de dezvoltarea relațiilor internaționale.

Dezvoltarea rapidă a regimului juridic internațional cu privire la drepturile omului, și o schimbare semnificativă a modului în care „amenințările la adresa păcii” sunt definite de Consiliul de Securitate, a generat noi abordări cu privire la rolul ONU, care nu a lăsat neatins înțelesul și aplicarea conceptului de competență internă în contextul practicilor ONU. Kawser Ahmed afirma chiar o opinie extremă conform căreia, „conceptul care a fost considerat important pentru menținerea păcii și stabilității internaționale a ajuns să fie considerat un obstacol în menținerea păcii internaționale, în contextul problemelor legate de drepturile omului” [106, p. 176]. Opinia lui Kawser are rolul de a evidenția necesitatea implicării în cadrul de competență internă a statului, atunci când drepturile suverane sunt estompate de practici violente împotriva propriilor subiecți.

Mai mult decât atât, dacă teoria esențialistă a competenței interne susținea că unele aspecte, prin natura lor intră sub competența exclusivă a statului, ultimele decade au adus puternice transformări ale planului intern și extern. Mai exact, asistăm tot mai adesea la dihotomia acestor planuri care devine din ce în ce mai nefolositoare, stimulând dezbateri mai ales în Occident cu privire la relevanța continuă a suveranității, propulsată de diferitele procese paralele [218; 121; 7]. În primul rând, forțele globalizării atât în mediul politic, cât și în cel economic sau social, au unit frontierele celor două dimensiuni. Problemele de mediu cum ar fi poluarea, epuizarea stratului de ozon, încălzirea globală, amenințarea venită din partea terorismului și crimei organizate globale, nu mai consideră granițele naționale [84]. Prin urmare, multe din problemele interne tradiționale, cunosc astăzi o dimensiune transnațională, care pot fi rezolvate doar prin cadre extinse și nu prin exclusivitatea competenței interne a statului asupra domeniilor care implică variabile de ordin internațional. Sunt necesare eforturi comune și cooperare între state, pentru a combate noile amenințări mai eficient, dar în cadrul prevederilor neamestecului și ale Cărții ONU.

În concluzie, totul este o chestiune de latitudine, de perioadă, de stare de opinie, la momentul dat. Pentru a fi respectată și pentru a servi ca un instrument de pace și justiție, terminologia dreptului internațional trebuie să fie actualizată în lumea secolului XXI. Astfel, termenul de competență internă, nu poate fi și nu ar trebui să fie definit în general. Acesta trebuie să fie definit pentru scopul, și în contextul unui caz concret.

Așa cum aprecia Anthony D'Amato, deși este dificil de înțeles ce înseamnă cu exactitate conceptul de „competență internă”, este ușor de apreciat spiritul în care competența internă este evocată, și înțelesul pe care susținătorii săi i l-au atribuit [47, p. 1095]. Mai mult decât atât, indiferent de unghiul de analiză, formula juridică în cadrul competenței interne este implicat.

Atât autorii Pactului Ligii Națiunilor, cât și cei ai Cartei Organizației Națiunilor Unite, au avut aceste noțiuni în minte și au considerat clauza „competenței interne”, ca o expresie a ceea ce era în general înțeles a fi o excepție a „competenței internaționale”.

3.2. Abordări conceptuale privind intervenția

Procesul de conceptualizare a noțiunilor care dau expresie principiului neamestecului sau neintervenției în treburile interne ale altor state, devine cu atât mai complicat, cu cât, noțiunii de „competență internă”, îi este juxtapus conceptul de „intervenție”. În literatură este folosit atât termenul de „neintervenție”, cât și cel de „neamestec” (interferența sau ingerință), termenii având un caracter interschimbabil. În cuvintele lui Talleyrand, „neamestecul este o noțiune metafizică, și politică, care înseamnă aproape același lucru ca intervenția”. Talleyrand a ajuns chiar la concluzia că „intervenția” era practic sinonimă cu „non-intervenția”. Și James N. Rosenau aborda intervenția și considera că aceasta reprezintă forma celei mai controversate și contestate probleme ale dreptului internațional contemporan [154, p. 149].

Prin implicarea spiritului uman, a libertăților individuale, structurii grupurilor și ordinii, actul intervenției este unul dintre pilonii de bază ai comunității internaționale. Intervenția, poate submina sau poate accentua demnitatea popoarelor, sau poate facilita sau inhiba capacitatea acestora de a-și realiza aspirațiile. Îmbinând abordarea istorică cu cea juridică și axiologică, dar și cu practica internațională, capitolul chestionează cele patru elemente importante implicate într-o intervenție: actorul, actul, ținta și scopul. Mai exact, cine sau ce este obiectul intervenției? Care este modul și forma intervenției? Cine sau care este obiectul presupus al intervenției? Care este scopul intervenției? Care este gradul de legitimitate al actului de intervenție și cum poate fi clasificat un act de intervenție în conformitate cu principiul neamestecului în treburile interne ale altor state. De asemenea cercetarea „intervenției”, chestionează care este natura intervenției pe care principiul neamestecului în treburile interne ale altor state o interzice, și care sunt particularitățile unui act de intervenție legală în contextul principiului neamestecului.

Numărul extins de întrebărilor cu privire la spectrul conceptului de „intervenție”, provine tocmai din ambiguitatea pe care acest concept a creat-o de-a lungul timpului, dar și a locului important pe care principiul neintervenției îl ocupă în afacerile internaționale. La rădăcina problemei de înțelegere este faptul că discuțiile despre intervenție au fost aproape monopolizate de către cercetători, care mențin o vedere tradițională legalistă a dreptului internațional [55, p. 630].

Alături de viziunea tradiționalistă, Ferguson argumenta chiar că trebuie să respingem de la început încercarea de a găsi o definiție fermă, atemporală, formulată în termeni de

comportament [55, p. 630]. Intervenția a fost o caracteristică recurentă a istoriei politicii internaționale dar nu a fost însă un fenomen constant sau neschimbat. Cu toate acestea, dacă ne referim la „intervenție”, în sensul strict de astăzi, conceptul are o istorie relativ recentă, pentru că la început, și chiar până la începutul secolului XX, nu a fost realizată nici o diferențiere explicită între intervenție și război, care era de cele mai multe ori armat.

Conținutul și domeniul de aplicare al intervenției au fost în mare măsură confundate cu cele ale problemei uzului de forță, o confuzie care persistă în unele cazuri și astăzi, iar distincția dintre cele două, în cazul în care era efectuată, nu rezida în mijloacele folosite, ci era percepută *grosso modo* ca „intervenție armată”. Astfel, nici urmă de vreo frază corespunzătoare conceptului de astăzi al „intervenției”, nu este descoperită în „De jure Belli ac Paci” a lui Hugo Grotius. Actele de violență, care au fost tratate mai târziu în dreptul internațional drept intervenții, Grotius le privea ca războaie obișnuite [230, p. 132].

Mai târziu, tratatele Westphalice, aduceau indicii sumare și subliniau implicit că, interdicția intervenției „este un corolar al dreptului fiecărui stat la suveranitate, integritate teritorială și independență politică” [81, p. 46]. O explicitare a conceptului de intervenție sau a actelor considerente a reprezenta o intervenție interzisă, erau însă absente.

Nevoia unei examinări mai atente a intervenției este subliniată odată cu Emer de Vattel. Deși Vattel nu formulează o teorie detaliată a intervenției în lucrarea sa „Droit des Gens” și nici nu folosește înțelesul tehnic de astăzi, unele pasaje ale cărții, par a fi constituit fundamentele doctrinei moderne a neintervenției în treburile interne ale altor state. Expresiile care apar cu o frecvență destul de mare în textul lui Vattel, sunt „se mêler” și „s'ingérer”, conținând după toate probabilitățile, germeii moderni ai principiului neamestecului în treburile interne ale altor state [230, p. 132-133].

Mai mulți juriști ai secolului XIX au susținut regulile neamestecului. Rotteck a susținut că „națiunile au independență deplină și suveranitate absolută ... (până la punctul în care) amestecul este 'absolut' inacceptabil” [14, p. 100]. El susținea această poziție, cu logica în conformitate cu care intervențiile anterioare au fost extrem de distructive, în special „pentru acele state în care intervenția a fost efectuată. Montague Bernard susține neintervenția datorită importanței sale pentru „respectul reciproc și pașnica intercomuniune” a statelor suverane în comunitatea internațională [127, p. 23]. Alți teoreticieni, cum ar fi Andres Bello, Weaton Henry, și Herman Strauch condamnau intervenția ca o amenințare la adresa statelor suverane [225]. Cu toate acestea, dacă privim spre cadrul actelor de intervenției din punctul de vedere al frecvențelor, era napoleonică și post-napoleonică a fost caracterizată de niveluri ridicate de intervenție.

Câteva decade mai târziu, în contextul internațional modelat de Congresul de la Viena, în conformitate cu „Tratatul de la Chaumont”, care a fost încheiat în martie 1814, a fost instituită forma de guvernare internațională a Congresului [102, p. 176]. Sistemul Congresului definea posesiile teritoriale și frontierele statelor continentale, unde toate guvernele Europei erau parte și a fost proiectat în vederea protejării drepturilor publice ale statelor europene, venind în sprijinul neamestecului. Dar Austria, Rusia și Prusia, au fost atât de hotărâte să păstreze sistemul monarhist în Europa, încât au considerat că este legitim a folosi sistemul Congresului ca un instrument de legitimare a intervenției în treburile interne ale statelor, a căror dezvoltare constituțională, îi nemulțumea [102, p. 176-177]. O puternică opoziție a venit din partea secretarului britanic de externe Viscount Castlereagh, motivând că „în această alianță, la fel ca în toate acordurile umane, nimic nu este mai susceptibil să afecteze, sau să distrugă, utilitatea reală a acesteia, decât orice încercare de a împinge sarcinile și obligațiile sale, dincolo de sfera pe care concepția sa originală și principiile, o justifică”. Viscount Castlereagh a recunoscut legitimitatea dreptului de intervenție al statelor, numai în cazurile „în care securitatea lor proprie imediată, sau interesele lor esențiale, erau serios amenințate de afacerile interne ale altui stat”. În cadrul Congresului de la Laibach, din anul 1821, s-a accentuat că această intervenție putea fi aplicată numai în chestiunile de necesitate extremă. Tot Castlereagh, credea că pentru a fi un sistem de succes, sistemul Congresului ar trebui să-și limiteze funcția sa, la politica externă a statelor. Astfel, el a făcut un apel pentru o politică de neintervenție în aspectele ce țin de cadrul competenței interne a statului, în opoziție cu politica susținută de Marile Puteri continentale [102, p. 177]. Punctul său de vedere nu a trecut însă de consimțământul puterilor continentale, care aveau sfere de influență în cadre îndepărtate, și implicit realizau acțiuni de intervenție în cadrul competenței interne a multor state ale planului îndepărtat.

În cele din urmă, sistemul Congresului a eșuat și a apărut un nou mijloc de a atinge pacea între popoarele din Europa, în imaginea Concertului European. Noul sistem, a fost conceput pentru a menține integritatea teritorială și *status quo-ul* între națiunile europene. De asemenea, Concertul European reprezenta un mijloc ca Marile Puteri, ca un întreg, să respecte principiul neamestecului în chestiunile de competență internă ale statelor sale membre. Cu toate acestea, în respectarea neintervenției, au apărut numeroase diferențe între Marile Puteri. Un exemplu în acest sens este Rusia, care nu a fost dispusă să respecte principiul în cazul problemelor interne ale Turciei, ce privea tratamentul subiecților săi creștini [128].

Desigur, Rusia nu a fost un caz singular, ci dimpotrivă, numărul ingerințelor în problemele de competență internă ale altor state a crescut considerabil, iar perioada imperialismului, care a însemnat și perioada apogeei actului de intervenție, fiind un dispozitiv utilizat frecvent de politica internațională, și o practică pe care echilibrul internațional se baza.

Mai mult decât atât, uzul forței pe motivul intervenției nu reprezenta un act licit [113, p. 130]. Evoluția acestor dinamici a presupus plasarea ideii de putere în centrul sistemului juridic al perioadei imperialiste, și „legalizarea” războiului ca un mijloc de soluționare a diferendelor internaționale. Cu alte cuvinte, intervenționismul a reprezentat încercarea de a stabili echilibrul prin forță. În acest fel, dreptul internațional era ordinea constituțională autonomă formulată de puterile victorioase. Victoria în război, era în fapt și legislatorul în drept, în cele mai multe cazuri.

Anul 1859 este marcat de practica discursivă a lui John Stuart Mill, care în celebrul său articol „A few words on non-intervention”, demonstra modul în care această morală emergentă și ordine politică, era susținută de principiul neamestecului [79]. Mill, filozoful utilitar și teoreticianul politic al secolului al XIX-lea, își începea articolul criticând afirmația realistă că intervenția ar trebui să fie efectuată numai pentru interesul național. În locul unui argument în favoarea amestecului în cazurile în care un popor se află sub opresiune, Mill a argumentat că un asemenea amestec este permis doar dacă cei care oprimă o populație vin din afara teritoriului în cauză, fiind astfel etichetați drept „străini”. Amestecul în acest context însemna subsumarea structurii normative a ordinii Europene, și ar trebui percepută ca un prejudiciu moral. Acest mod în care amestecul era înțeles, reflectă experiența Europeană a secolului al XIX-lea. În același timp, subliniază modul în care intervenția era întreprinsă în numeroase contexte în cadrul structurilor imperiale. Cu toate că Mill concluziona că intervenția nu ar trebui să aibă loc între națiunile Creștine, el argumenta că este foarte clar că intervenția este necesară între puterile imperiale și dominioanele lor. Permisibilitatea intervenției în context imperial, în timp ce exista o interdicție a acesteia în context European, rezulta din societățile internaționale extrem de diferite care existau la acele vremuri, o diferență definită pe larg în parte de ipoteza asupra progresului moralei.

Permisibilitatea intervenției în context imperial este evidențiată de britanici și francezi, care au întreprins o gamă variată de acțiuni militare de-a lungul întregii perioade a secolului al XIX-lea, acțiuni care au fost fondate pe controlarea încercărilor popoarelor de a-ți afirma independența sau chiar acțiuni de control politic limitat. Un exemplu clasic al unor astfel de acțiuni este uzul forței militare de către britanici de a reprima mișcarea politică Orabi în Egipt, la sfârșitul secolului al XIX-lea. Totuși, această acțiune nu este etichetată drept intervenție deoarece contextul politic în care a avut loc nu este definit de două state suverane în opoziție unul față de celălalt, Mai degrabă, britanicii dețineau o poziție semi-autoritară în Egipt la acele timpuri, oferindu-le acestora legitimitatea (din perspectivă Europeană) de a acționa militar când membrii elitei politice și militare egiptene, au căutat să înlăture ceea ce ei simțeau a fi reguli corupte.

Diferențele majore dintre cadrul interzis al intervenției în plan European, și cadrul permisibilității în spațiul imperial, reflectau imposibilitatea stabilirii unei norme a neintervenției în plan general.

Mai mult decât atât, la sfârșitul secolului al XIX-lea, întregul regim legal care guverna relațiile statului cu adversarii și părțile terțe, a fost modificat de la dreptul păcii, la dreptul războiului și neutralității [65, p. 226]. Statul nu putea utiliza forța, fără declanșarea unei stări de război, cu excepția câtorva circumstanțe, unde măsurile de forță serveau unui scop limitat, fără a conduce un general *animus belligerandi*. Aceste „măsuri scurte de război”, ca represaliile sau alte forme menite de a îndrepta greșelile, erau permise sub dreptul internațional clasic, cu limite bine definite, și erau considerate drept motive permisibile de intervenție [235, p. 80]. Acțiunile care au fost considerate drept acțiuni legitime de intervenție, au fost acțiunile care implicau cadrul de competență internă a statelor țintă. Astfel, rectificarea drepturilor încălcate, apărarea împotriva unui prejudiciu ireparabil imediat, acțiunile de ajutorare a unui alt stat în exercitarea jurisdicției sale interne, sau în apărarea sa în conformitate cu termenii unui tratat sau al unei solicitări, precum și acțiunile de menținere a securității colective, în rândul membrilor unei organizații internaționale, sau acțiunile de supunere a unui dușman într-un război legal, erau considerate acțiunile legitime de intervenție [235, p. 80-81]. Sub dreptul internațional clasic, principiul era limitat la interzicerea intervenției în afara acestor cazuri, fie prin forță, fie prin alte măsuri coercitive. Dar, paradoxal statele puteau recurge la eșalonul superior al războiului, care nu reprezenta un act ilegitim.

Importanța intervenției în politica internațională nu a rămas constantă de-a lungul timpului. Cu toate că intervenția, a fost rareori o caracteristică nesemnificativă a politicii internaționale, au fost perioade în care intervenția a fost mult mai puțin universală sau atotpătrunzătoare. De exemplu, de la Pacea de la Utrecht din anul 1713, până la Revoluția Franceză, sau din anii 1850, până la primul Război Mondial, intervenția a fost mai puțin prevalentă în sistemul statelor Europene decât a fost în timpul secolelor al XVI-lea sau al XVII-lea, sau în era Napoleonică. Mențiunea ce trebuie adăugată este că intervenția condusă de puterile europene în ariile non-Europene a jucat un rol semnificativ în perioadele nivelului scăzut de intervenție între însăși statele Europene [238, p. 179].

Juriștii care scriau la începutul secolului XX, continuau să susțină neamestecul ca „principiul de bază al dreptului internațional” [14, p. 105]. Dacă până la începutul secolului XX, cadrul intervenției era definit printr-o simplă variabilă armată, odată cu Pactul Societății Națiunilor și Carta Organizației Națiunilor Unite, domeniul intervenției a început să capete o nouă turnură. Cele două documente, au adus instituționalizarea neintervenției, propulsându-o în cadrul internațional de aplicare. Interdicția intervenției, prin principiul neintervenției în treburile

interne ale altor state, a fost consacrată în aproape toate acordurile internaționale realizate după cele de-al Doilea Război Mondial.

În primul rând, Carta Organizației Națiunilor Unite nu menționa în mod direct, cadrul intervenției, ci doar în contextul Articolului 2 (7), care interzicea intervenția Organizației în chestiunile aflate „în esență, în cadrul competenței interne a fiecărui stat” [102, p. 183]. Delegațiile prezente la San Francisco, au înțeles termenul de „intervenție”, ca orice acțiune a organelor Națiunilor Unite în aspectele cadrului de competență internă a statelor. Astfel, orice discuție, recomandare, anchetă sau studiu privind treburile interne ale statelor, ar indica un act de intervenție, și ar încălca prevederile cu privire la neamestecul în treburile interne ale altor state [68, p. 333]. Cu toate acestea, odată cu dezvoltarea cadrului internațional, păreri asupra conținutului și domeniului de aplicare al intervenției au început să fie tot mai controversate. Unii au susținut că termenul de intervenție a fost definit ca „amestec dictatorial”, așa cum era acesta definit în temeiul dreptului internațional clasic, în timp ce alții au argumentat că, înțelesul noțiunii de intervenție, în conformitate cu Articolul 2 (7), ar trebui să fie înțeles ca amestec pur și simplu.

În primă instanță, Carta Organizației Națiunilor Unite, nu a adresat într-un mod expres, ipoteza intervenției unui stat în treburile interne ale altui stat. Abia câteva decade mai târziu, în procesul de elaborarea și întocmire a „Declarației principiilor dreptului internațional privind relațiile de prietenie și cooperare între state”, în conformitate cu Carta Organizației Națiunilor Unite, se făcea distincția între cele două contexte: intervenția din partea Organizației în afacerile interne ale unui stat, dar și obligația statelor de a nu interveni în afacerile interne care țin de competența națională a unui alt stat. Totodată, declarația a stabilit clar că domeniul său de aplicare mergea dincolo de utilizarea forței, și acoperea alte mijloace de intervenție, de natură politică, economică sau culturală: „nici un stat, sau grup de state, nu are dreptul să intervină, direct sau indirect, pentru orice motiv, în afacerile interne sau externe ale altui stat. În consecință, intervenția armată, și toate celelalte forme de intervenție sau tentative de amenințări împotriva personalității de stat, sau împotriva elementelor sale politice, economice, și culturale, reprezintă o încălcare a dreptului internațional” [201].

Prin concentrarea asupra limitelor în locul formelor de intervenție Carta Organizației Națiunilor Unite, a evitat dificila problemă de a face distincția între intervenție și eforturile legitime și necesare a statelor de a influența comportamentul altui stat. Pe scurt, o definiție exhaustivă a intervenției este imposibilă deoarece motivul din spatele exercitării influenței este mult mai important decât metodele utilizate.

Dificultățile de interpretare cu privire la interdicția neintervenției și implicit a actelor care constituie acte ilegale de intervenție, reies mai ales din limbajul evaziv al Cartei

Organizației Națiunilor Unite, cu privire la acest aspect. Dacă privim spre spectrul de interdicție al intervenției, așa cum acesta este reprezentat de rezoluția ONU din anul 1970, observăm că acesta este compus de catalogul relativ restrictiv al exemplelor, așa cum este cazul: „activităților subversive, teroriste, sau activităților armate direcționate către răsturnarea violentă a regimului unui alt stat” [201]. Dilema legiuitorilor este însă evidentă în fraza: „intervenția armată, și toate celelalte forme de interferență”. Se poate observa cu ușurință tensiunea nerezolvată între dorința de a găsi un fel de principiu de limitare, și reluctanța de a adopta unul care ar fi prea limitativ [44, p. 10]. În mod clar, cuvintele „intervenție armată și toate celelalte forme de intervenție” implică o intenție de a acoperi și unele activități lipsite de forța armelor, însă tipul exact de interdicție a mijloacelor non-forțate a ocolit acordul. Cu alte cuvinte, suport politic sau economic lipsit de mijloacele de forță, nu este în mod clar nici permis, nici interzis. O serie de state occidentale au oferit o propunere privind „libertatea general recunoscută a statelor de a încerca să influențeze politicile și acțiunile altor state, în conformitate cu dreptul internațional și practica internațională stabilită. Această propunere nu a fost însă acceptată, în parte datorită delegațiilor statelor care s-au văzut victimele istorice ale „practicii internaționale stabilite” și nu au conferit legitimitate propunerii. Această perspectivă a fost reflectată într-un Raport al Comitetului Special al ONU: „un reprezentativ a considerat că idea de 'interferență', deși inclusă în idea extinsă a 'intervenției', acoperea probabil acte care erau mai puțin serioase decât intervenția armată sau subversiunea, și ar include, de exemplu, [...] acte de gravitate mai mică decât cele direcționate către răsturnarea violentă a guvernului gazdă, asemenea finanțării străine a partidelor politice. Un alt reprezentativ, s-a referit în această conexiune la asistența străină de a construi imaginea politică a unei personalități într-un stat, fără a avea neapărat scopul unui conflict civil”. Dar, Comitetul Special nu a soluționat problema în favoarea acestei poziții, mai mult decât a făcut-o în favoarea propunerii delegațiilor occidentali. În consecință, textele pe care Adunarea Generală le-a aprobat reprezintă o formulare de compromis, dar care este deschisă interpretărilor multiple.

Un cadru mult mai precis în ceea ce privește cadrele interzise de intervenție, este adus de rezoluția Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite de la 9 decembrie 1981, intitulată „Declarație asupra inadmisibilității intervenției și amestecului în afacerile interne ale statelor” [205]. Spre deosebire de documentele precedente, rezoluția de la 1981 realizează o elaborare mai detaliată a principiului, și implicit a normei intervenției. Plecând de la principiul de bază declarat și în contextul rezoluțiilor anterioare, declarația de la 1981, a încercat să descrie scopul intervenției în mai mult detaliu decât rezoluțiile anterioare și afirma că acest principiu „cuprinde” numai puțin de douăzeci și trei de „drepturi” și „obligații”. De exemplu, acestea includ condamnarea alianțelor militare, îndatorirea unui stat de a se abține de la orice campanie

defăimătoare, înjosire sau propagandă ostilă, în scopul de a interveni sau a se amesteca în afacerile interne ale altor state, și datorită unui stat de a se abține de la exploatarea și denaturarea problemelor legate de drepturile umane, ca un mijloc de amestec în afacerile interne ale statelor, exercitarea de presiune asupra altor state sau crearea de neîncredere și tulburare în cadrul și între state sau grupuri de state [205]. În conformitate cu declarația, este datorită statului de a nu consolida blocuri militare, de a nu crea noi blocuri militare pe teritoriul altor state, de a nu folosi programele sale de asistență externă economică sau de a adopta orice represalii economice sau blocate unilaterale sau multilaterale, de a interzice folosirea drepturilor omului ca mijloc de amestec în treburile altui stat și a terorismului împotriva altui stat, și de a preveni utilizarea corporațiilor transnaționale și multinaționale ca instrumente de constrângere împotriva unui alt stat [205]. Forma în care se produce actul de intervenție, în mod direct sau indirect, deschis sau mai puțin deschis, sau domeniul în care acționează, fie spectrul economic, politic, sau social-umanitar, nu modifică cu nimic caracterul său ilicit [205]. Declarația ONU din anul 1981, spre deosebire de articolul 2 (7) al Cărții Organizației Națiunilor Unite, reușește să aducă astfel mai multă coerență cadrelor permisibile ale intervenției, în contextul principiului neamestecului în treburile interne ale altor state.

În afara actelor cu caracter normativ cu privire la intervenție, literatura de specialitate remarcă o serie de factori sistemici care determină oportunitățile pentru intervenție în cadrul internațional. În primul rând, se pare că intervenția este condiționată de disparitățile de putere, în rândul actorilor din sistemul internațional. Cu cât aceste disparități sunt mai efective, cu atât mai mari sunt oportunitățile de intervenție între actorii din sistem. Cu toate că sistemele în care distribuția de putere este relativ egală ar putea fi caracterizate de conflicte extensive, ciocnirile rezultate iau forma confruntărilor directe între actori, mai degrabă decât intervenția unor actori în afacerile interne ale altora. În al doilea rând, un alt determinant sistemic în ceea ce privește oportunitățile pentru intervenție este viabilitatea internă relativă a actorilor în sistemul internațional. Cu cât mai puțin viabil un actor este, cu atât mai susceptibil va fi intervențiilor externe [238, p. 128]. În timpul conflictelor civile extinse, abilitatea unui actor de a rezista incursiunilor externe tinde să decline. De fapt, diferitele facțiuni locale, găsesc de cuviință, cel puțin în termeni apropiați, de a încuraja intervenția. Mai mult decât atât, prezența revoltelor în politica locală face adesea posibilă pentru puterile externe de a exercita o influență considerabilă prin activități limitate și indirecte. În cele din urmă, oportunitățile de intervenție tind să varieze în funcție de nivelul de interdependență în rândul actorilor din sistemul internațional. Cu cât nivelul de interdependență este mai mare, oportunitățile de intervenție în cadrul politicii internaționale sunt mai mari. Creșterea interdependențelor între actorii din sistemul internațional crește atât volumul, cât și semnificația funcțională a interacțiunii între aceștia. În timp ce aceasta

poate produce oportunități și impulsuri pentru expansiunea comunității politice, extinde de asemenea scopul pentru intervenție din partea oricărui actor în afacerile celorlalți actori [238, p. 128]. Oran R. Young, constata chiar că actorii din sistemul internațional nu sunt în totalitate autonomi. Oportunitățile pentru intervenție în sistemul internațional sunt mult mai proeminente în sistemul internațional contemporan din moment ce nivelul de interdependență între actorii din sistem este la un nivel atât de crescut, cât și în continuă expansiune [238, p. 128]. Implicațiile acestor determinanți sistemici pentru politica internațională contemporană, indică faptul că, intervenția va continua să reprezintă o caracteristică importantă a sistemului internațional pentru viitorul apropiat. Niveluri crescute de interdependență ale sistemul contemporan prezintă în special caracteristicile unui mediu favorabil. Totodată noile tendințe înregistrate pe plan internațional evidențiază o preponderență a intervențiilor de tip nou, sau a intervențiilor care nu utilizează mijloace de forță, în detrimentul modelului clasic al intervențiilor de natură militară.

În ceea ce privește obiectul sau ținta intervenției, unele aspecte importante trebuie menționate, conferind mai multă coerență termenului și interpretării sale în contextul principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. Cu alte cuvinte, concentrarea asupra obiectului și domeniul intervenției, aduce discuțiile legitimității și relația dintre actul intervenției și normele de drept internațional cu privire la utilizarea forței [95, p. 348]. Mai precis, analiza este preocupată de natura intervenției pe care principiul neamestecului în treburile interne ale altor state o interzice și cum poate fi actul intervenției măsurat.

Prin urmare, sistematizând intervenția, putem distinge intervențiile de ordin militar, față de cele de natură non-militară, intervențiile individuale față de cele colective, sau intervențiile de ordin politic, diplomatic, economic, social sau cultural. În ceea ce privește distincția obiectului intervenției, relevantă este diferența dintre intervenția ofensivă față de cea defensivă [76, p. 50]. Mai precis, se distinge „intervenția legală” de intervențiile interzise sau ilegale. Determinarea unei intervenții legale este posibilă prin semnalarea aspectelor cu caracter coercitiv, sau de constrângere, sau împotriva voinței suverane a statelor. De cele mai multe ori, intervențiile considerate legale au rolul de conservare, pentru a păstra pacea și securitatea internațională, sau pentru protejarea drepturilor umanitare. Aceste acte de intervenție, bazate pe caracteristicile mai sus menționate, nu încalcă prevederile principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, așa cum acestea sunt prevăzute de cadrul Organizației Națiunilor Unite.

Amenințarea cu forță și mai ales uzul său, sunt mijloace care cad imediat sub interdicția legală, dar în acest caz nu ar mai fi nevoie de principiul neamestecului pentru că regula specifică care interzice aceste mijloace, este suficientă. Dar dacă mijloacele sau acțiunile de comportament, nu sunt interzise *per se*, trebuie analizat care sunt aspectele care o aduce sub egida interzisă, prin efectele realizate sau doar intenționate.

Odată ce principiul a devenit venerabil și a stabilit o conduită morală, a devenit util ca un instrument psihologic de politică. Astfel, multe activități internaționale nedorite ar putea fi ușor condamnate de etichetarea lor ca fiind „de intervenție”. Intervențiile dorite ar putea fi scuzate de negarea faptului că acestea constituie intervenții. Astfel, în evaluarea și catalogarea intervenției, există un standard dublu ce trebuie luat în considerare, ilegalitatea acțiunii și ilegalitatea efectului intervenției.

Examinarea acțiunii intervenției, evidențiază faptul că esența actului este coerciția sau caracterul de constrângere, și că, amestecul pur și simplu, nu poate fi considerat intervenție. Elementul de coerciție, este cel care definește și formează, într-adevăr, esența intervenției interzise, fiind deosebit de evident, în cazul unei intervenții care utilizează forța, fie sub forma de acțiuni militare, fie într-o formă indirectă prin activități care nu implică folosirea forței, de exemplu intervenția în activități subversive sau în procesele politice interne ale statului. Declarația din anul 1970, cu privire la Principiile Dreptului Internațional în conformitate cu Carta Organizației Națiunilor Unite, accentua că: „nici un stat nu poate folosi, sau nu poate încuraja utilizarea măsurilor de constrângere economică, politică sau de orice alt tip, pentru constrângerea unui alt stat, în scopul de a obține de la subordonarea exercitării drepturilor sale suverane, asigurându-și avantaje din aceasta, de orice fel” [201]. Totodată, documentul de la 1970, determina sensul a două elemente a căror combinație constituie obiectul intervenției: actul de intervenție sau conduita calificabilă ca interferență, pe de o parte, și obiectul, ținta sau domeniul acestei intervenții, pe de altă parte.

Și Curtea Internațională de Justiție a accentuat elementul constrângerii în cazul Nicaragua: „o intervenție interzisă trebuie [...] să fie o intervenție care are în vedere aspecte în care fiecărui stat, prin principiul suveranității statale, are dreptul de a decide liber. Unul dintre aceste aspecte este alegerea sistemului politic, economic, social și cultural, și formularea politicii externe” [91]. Mai departe, Curtea Internațională de Justiție, accentua că intervenția este ilicită, atunci când utilizează metode de constrângere în ceea ce privește astfel de alegeri, care trebuie să rămână libere. Elementul de constrângere, care definește, într-adevăr, și formează esența, intervenției interzise, este deosebit de evident în cazul unei intervenții care utilizează forța, fie sub forma acțiunilor militare, sau sub forma indirectă a sprijinului pentru activitățile subversive, sau teroriste în cadrul unui alt stat. Mai mult decât atât, CIJ susținea faptul că numai actele de o anumită magnitudine se califică drept „coercitive”, și numai acele care intenționează să forțeze o schimbare politică în statul țintă contravin principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. Prin evidențierea celor două elemente, această precizare este una dintre cele mai importante cadre, care aduc sub un registru clar ceea ce este interzis și ceea ce este permis în conformitate cu principiul neamestecului în treburile interne ale altor state. În consecință,

drepturile suverane sunt încălcate numai în cazul în care au loc acte de constrângere, element ce definește cel mai bine sfera interzisă a intervenției [91]. Cu alte cuvinte, dacă statul țintă autorizează sau își exprimă consimțământul cu privire la intervenție, voința suverană a statului țintă nu este subordonată și acest act nu reprezintă o încălcare a principiului neamestecului în treburile interne ale altor state.

Totodată, intervenția, nu este doar un instrument de acțiune, un mijloc, ci și o finalitate, iar moralitatea sau imoralitatea intervenției depinde de finalitatea spre care este îndreptată [154, p. 150]. Georges Abi-Saab, distinge două tipuri de acte de ingerință, prin efectele lor. În primul rând, ca un act să cadă sub interdicție acesta trebuie să efectuează sau să constituie o negociere în sine a suveranității altui stat. De exemplu, „recunoașterea prematură” a unui stat secesionist, care prin definiție semnifică negocierea suveranității statului privind o parte din teritoriul său care încearcă să se separe. Același lucru ar fi adevărat în cazul în care un stat exercită acte de autoritate publică sau executare, cum ar fi arestarea anumitor persoane pe teritoriul altui stat fără consimțământul său, asemenea cazului în care cel din urmă nu ar exista ca un stat suveran. Al doilea tip de acte de interferență prin efectele lor este cazul în care actul urmărește să supună voința altui stat în scopul de a-l forța să acționeze într-o anumită manieră împotriva voinței sale într-un domeniu în care, conform dreptului internațional este lăsat la alegerea sa liberă, suveranității sale; constituind prin urmare tot o negocierea suveranității sale.

Deși cei mai mulți privesc intervenția ca o acțiune ilegală în principiu, pentru că încalcă independența statelor [235, p. 79], ea poate fi justificată de circumstanțe speciale. O invitație, o solicitarea a unui guvern recunoscut, sau o cauză de ordin umanitar, ar putea fi justificări valabile, și, în consecință permisibile de principiul neamestecului în treburile interne ale altor state [12, p. 204]. În schimb, chiar dacă dreptul unui stat de a se apăra este recunoscut de dreptul internațional, actele întreprinse în acest sens, dau naștere controverselor [235, p. 80]. Totodată, uzul forței care nu este împotriva integrității teritoriale, sau independenței politice a oricărui stat, sau care nu este incompatibil cu scopurile ONU, nu este considerat interzis [12, p. 204]. În acest sens, Curtea Internațională de Justiție, stabilea că „un tratat trebuie să fie citit ca un întreg [...] și sensul său nu poate fi determinat, numai pe anumite fraze, care în cazul în care sunt desprinse din context, pot fi interpretate în mai multe sensuri”. Un tratat trebuie să fie interpretat în lumina scopului său general, căruia îi este destinat să servească. Aceste principii sugerau că paragraful 7 al Articolul 2, ar trebui să fie interpretat în contextul altor proviziuni ale Cartei cu privire la uzul forței.

În ceea ce privește literatura de specialitate dedicată analizei intervenției, Wolfgang Friedmann a scris cu privire la intervenție că este „aproape singurul acord printre scriitori este că acest tern acoperă o arie de mare confuzie”. O’Connell reamintește că Winfield „a exprimat

reacția tipică când a spus că un cititor, după ce citește cu atenție capitolul lui Philimore cu privire la acest subiect, ar putea închide cartea cu impresia că intervenția poate fi orice, de la un discurs al Lordului Palmerston în Casa Comunelor, până la divizarea Poloniei” [230, p. 130].

Se remarcă astfel o ambiguitate crescută a conceptului, dar și încercări distincte de definire a conceptului de „intervenție”. Unii scriitori au aplicat termenul de intervenție, în toate cazurile de interferențe dictatoriale și au recunoscut că uneori intervențiile pot fi legale, în timp ce alții au restricționat aplicabilitatea sa la intervențiile ilegale, numind intervențiile sau ingerințele legale cu alți termeni, ca noțiunea de competență de protecție, de apărare, de interpunere, de mijlocire sau sancționare. O perspectivă realistă este și cea în care Richard W. Cottam, sublinia că termenul de intervenție este bogat în conotații de ilegalitate și imoralitate [41].

Mai departe, Hans Kelsen definea intervenția ca „amestecul dictatorial, întreprins în scopuri politice, în treburile interne ale unui stat sau ale relațiilor sale cu alte state” [104], în timp ce P. H. Winfield afirma că, „intervenția este un drept, este o crimă, este o regulă, este o excepție, că nu este niciodată permisibilă” [230, p. 130]. Hedley Bull, definea intervenția ca „interferență dictatorială sau coercitivă, de o parte exterioară, în sfera de competență a unui stat suveran, sau în sens mai larg, a unei comunități politice independente” [36, p. 1]. Prin utilizarea cuvintelor peiorative dictatorial și interferență, definiția lui Bull este considerată puțin părtinitoare, sugerând, înainte de orice considerații normative conform cărora intervenția este greșită. O definiție mai puțin părtinitoare, care neagă în întregime utilizarea valorilor peiorative, este, prin urmare, considerată necesară. Simon Caney propunea astfel amendarea definiției lui Bull, pentru a caracteriza intervenția ca o acțiune coercitivă „de către o parte din exterior, în sfera de competență a unui stat suveran sau în sens mai larg al unei comunități politice independente”.

O altă încercare de definire a conceptului, aparține lui Ann Van Wynen Thomas și A. J. Thomas Jr. [170, p. 71], care au observat că nu există nici un acord satisfăcător în rândul juriștilor cu privire la sensul și conținutul intervenției în dreptul internațional, subliniind că, nu numai autoritățile, dar de asemenea practica statelor este în confuzie. În conformitate cu Ann Thomas și A. J. Thomas, „intervenția are loc când un stat sau un grup de state intervin, în scopul de a impune propria voință, în treburile interne ale altui stat, suveran și independent, cu care există relații pașnice și fără consimțământul său, în scopul de a menține sau de a modifica starea de lucruri”. Cei doi, subliniază faptul că definiția lor se referă la „intenție”, în sens juridic mai degrabă decât la conceptul mai general de „motiv”. În consecință, din punct de vedere legal, se deduce în mod corespunzător faptul că cel care realizează un act intenționat, își propune consecințele naturale și proxime ale actului [170, p. 71]. Principiul determinant este astfel natura actului în cauză.

Accentuând abordarea Annei Thomas și a lui A. J. Thomas, Oran R. Young definea intervenția ca fiind activitățile organizate și sistemice, efectuate dincolo de granițele recunoscute ale propriului stat, cu scopul de a afecta structurile autorității politice din statul țintă. Această practică era realizată fie cu scopul de a înlocui structurile existente, fie cu scopul de a întări structurile considerate a fi în pericol de prăbușire. Punctul de vedere susținut de Young [238, p. 178], a fost considerat însă doar o variabilă, o trăsătură recurentă a istoriei politicii internaționale, nu de importanță egală în fiecare regiune a lumii [56, p. 5].

James N. Rosenau continuă procesul conceptualizării, dar nu printr-o implicare directă a iluminării conținutului neintervenției, ci prin încercarea de a găsi un concept operațional al intervenției, care poate oferi un cadru viabil pentru cercetările următoare. Rosenau sublinia necesitatea distincției atente între intervenția ca un „fenomen empiric” (legat de „sensul general”) și ca un concept analitic (definiția lui operațională) [153, p. 174-175]. Totodată, Rosenau aprecia că intervențiile pot fi distinse de alte fenomene din cadrul politicii internaționale, prin caracterul lor de „rupere a convențiilor”, care se adresează structurii de autoritate a societății țintă. Rosenau accentua că, etichetarea comportamentului unui actor internațional față de altul ca fiind intervenționist, era valabilă, ori de câte ori forma sa de comportament constituia o pauză ascuțită față de formele pre-existente și ori de câte ori era îndreptată la schimbare sau la menținerea structurii autorității politice în societatea țintă. Rosenau nu se referea în mod specific, în definiția sa, la norme, deși, se poate presupune, că normele scrise sau nescrise, formale sau informale, sunt similare convenției în care el percepe intervenția ca „rupere” sau deconectare. În plus, pentru a evita o vagă utilizare generală, Rosenau susținea, un avantaj decisiv al acestei abordări operaționale, în sensul că, „noul cadru înlătura sarcina extrem de dificilă de urmărire a motivației” [153, p. 170-171].

Ceva mai multă precizie este adusă termenului de intervenție de către Hall, în cadrul lucrării sale *Dreptul Internațional*. Hall susținea că, „intervenția unui stat are loc atunci când un stat intervine în relațiile altor două state, fără consimțământului ambelor sau a unei părți, sau când intervine în afacerile interne ale unui alt stat, indiferent de voința acestuia, cu scopul de a menține sau de a modifica condițiile actuale ale lucrurilor din acel cadru. Intervenția *prima facie* este un act ostil pentru că acesta constituie un atac asupra interdependenței statului țintă” [223, p. 116].

În ceea ce privește sfera cadrului de intervenție, observăm că dreptul internațional este în continuă schimbare, și așa este și linia dintre ceea ce este și ceea ce nu este acoperit de principiul neintervenție în treburile interne ale altor state. Așa cum am subliniat în primul subcapitol, problemele interne ale statelor, s-au transformat adesea în probleme internaționale, iar deciziile de a interveni în aceste situații reflectă o puternică legătură între politicile naționale

și internaționale, subliniind în primul rând, modul în care tulburările interne în țările din întreaga lume sunt percepute ca fiind legate de securitatea sistemului internațional în plan general [56, p. 1].

Când Războiul Rece a luat sfârșit, simplitatea elegantă a conceptualizării bipolare care a explicat activitățile de intervenție în relațiile internaționale pentru aproape 50 de ani a devenit învechită. Astăzi, statutul suveranității de stat este schimbător iar restricțiile asupra intervenției au un caracter mai permisiv [56, p. 2]. Schimbările globale și extinderea cererilor de intervenție au condus la o dilemă serioasă a erei post-Război Rece. Astăzi, este mult mai ușor și mai acceptabil, ca marile puteri și organizațiile internaționale să intervină în tot felul de conflicte peste granițe, dar mult mai dificil să decidă unde și când acest tip de intervenție este justificată. Astfel, deși conceptul de intervenție este adesea angajat în analiza politicii internaționale, nu există nici un consens asupra conținutului acestui termen, și fenomene disparate sunt de obicei concentrate împreună sub cadrul larg al intervenției. Puțină atenție este acordată în formularea unor criterii de includere și excludere în abordarea subiectului, și pentru a face chestiunile mai dificile, termenul este adesea îmbibat cu puternice conotații normative și ideologice, care face dificilă abordarea analitică a intervenției, fără a fi propulsat în dezbaterile prescriptive ale subiectului.

În prezent, este obișnuită acceptarea interdependențelor afacerilor economice, culturale și militare. De fapt, națiunile au avut întotdeauna interese vitale cu ceea ce se întâmplă în altă parte, chiar dacă în altă parte este un stat străin. Suveranitatea conferă doar o competență primară națiunilor, nu este, și nu a fost niciodată o competență exclusivă. Intervenția, în unele forme este inevitabilă concomitentelor de existență națională. Mai departe, Falk argumenta că puterea de a interveni, fie ea utilizată sau nu, este ceea ce influențează rezultatele interne într-un alt stat într-o manieră 'intervenționistă'. Alegerea, apoi, este preocupată de formele de intervenție. Paradoxal, neintervenția este o formă de intervenție” [56, p. 39]. Recunoașterea interdependențelor dintre state, înseamnă recunoașterea imposibilității neamestecului într-un sens absolut. Exercitarea influențelor dincolo de frontierele naționale este astfel inevitabilă.

În consecință, ca și în cazul conceptului de competență internă, aceste abordări exemplifică modul de formulare distinct al problemei intervenției, reflectând caracteristicile evoluției comunității internaționale. La un moment sau altul, intervențiile au sprijinit echilibrul de putere, au stabilizat o succesiune în litigiu, au menținut ordinea existentă a lucrurilor, au îndeplinit atribuțiile de prietenie, au asigurat pacea permanentă, au recunoscut independența, au redresat încălcarea unei legi sau a unui tratat, au reprimat un război civil sau o anarhie generală, au prevenit efuziunile de sânge sau au declanșat aceste efuziuni, au încălcat sau au protejat drepturile națiunilor, sau au avut un aport important în numeroase alte aspecte. Toate aceste reflecții și definiții, nu reușesc să aducă prea multă precizie, evidențiind faptul că orice încercare

perenă de a găsi o definiție firmă și atemporală de intervenție, în termeni de comportament, nu poate să acopere intervenționismului sub toate climatele istorice [113, p. 131].

Dezvoltarea unei definiții atemporale este deschisă obiecției preliminare, că acestea sunt fie prea generale, fie prea specifice. În cuvintele unui critic, definiția sacrifică relevanța pentru precizie. Orice efort de a lista diferite cazuri de intervenție, este prea specific în intenție. Este practic imposibil de a întocmi o listă de încălcări, pentru a corespunde planului realității. Omisiunile ar încuraja intervenientul să distorsioneze definiția, și să întârzie acțiunea comunității internaționale [89, p. 23]. Mai mult decât atât, esența acestor dificultăți întâmpinate de toate aceste încercări de definire este faptul că acestea reflectă subiectivitatea autorilor. Această subiectivitate poate fi nereprezentativă pentru un spectru mai larg de opinii relevante. O definiție *a priori*, fără a ține cont de faptele unui caz specific este imprudentă. Ceea poate fi etichetat drept intervenție într-un caz, poate într-un alt caz să nu reprezinte un act de intervenție. Prin urmare, Ferguson susținea că fiecare caz trebuie înțeles în baza meritelor sale [55, p. 637]. Este de aceea inutil de a ne baza pe definiții atemporale, tocmai din cauza calității lor atemporale, sau cel puțin aparentei atemporalități. Acțiunile de intervenție, fie ele permisibile sau ilegale, reprezintă o declarație a realității curente. Orice pretenție de a reprezenta ceva mai mult, ar fi rapid spulberată când evenimentele care formează deciziile merg mai departe, lăsându-le ca formulări abstracte decuplate de lumea reală. În cuvintele lui Murdock, principiul neintervenției aparține categoriei de „noțiuni primare, care, prin natura lor, nu sunt susceptibile de definiții” [89, p. 22]. De asemenea Gordon Connell-Smith sublina chiar că „neamestecul este imposibil de definit” [78], în timp ce Jerome Slater susținea că „regula este destul de vagă” [46].

Cu toate acestea, trebuie menționat că, în ciuda ambiguității conceptelor, acest fapt nu echivalează cu opinia conform căreia principiul neamestecului în treburile interne ale altor state este sau a fost lipsit de sens. Dincolo de formularea sa specifică în diferite acorduri, norma neamestecului a avut un impact practic considerabil asupra relațiilor inter-statale. Regula neamestecului în treburile interne ale altor state există cu siguranță, fie că vorbim de emisfera occidentală sau de cea orientală, de relațiile dintre poli de putere globali sau de relațiile statelor mai mici cu statele mari și puternice. Faptul că această normă a neamestecului este prezentă în tratate și declarații internaționale, îi conferă un grad de legitimitate și limitează numărul posibilelor interpretări unilaterale. Așa cum Kaplan și Katzenbach remarcă, „limbajul explicit al tratatelor, chiar dacă este unul general, tinde să limiteze puterea de apreciere a funcționarilor naționali, mai degrabă decât o serie de formulări de-a lungul unei perioade de timp, de către mai mulți factori de decizie” [74].

În consecință, articolul 2 (7) și implicit prevederile sale, reprezintă cu greu un model de claritate verbală. Atribuirea de semnificații conceptelor nu aduce substanță conținutului, tocmai

din cauza caracterului schimbător al cadrului internațional și al normelor sale. Mai mult decât atât, multe norme se schimbă chiar cum încercăm să le definim. În consecință, spațiul teoretic al „intervenției” solicită existența cazurilor practice, în vederea determinării permisibilității sau interdicției intervenției.

3.3. Concluzii la Capitolul 3

Analiza celor două dinamici, care dau expresie principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, conduc spre o sferă cu numeroase valențe a termenilor de „competență internă”, și „intervenție”. Mai mult decât atât, cele două dinamici reliefează un cadru internațional în mișcare, unde cea mai mare parte a aspectelor contemporane sunt în continuă extindere. Sfere care au fost consacrate dreptului și competenței interne a statelor, în perioadele din trecut, devin astăzi prezente în cadrul internațional de aplicare.

Această dinamică, evidențiază că atât conceptul de „competență internă”, cât și noțiunea de „intervenție” subliniază caracterul schimbător a ceea ce intră sub valențele termenilor și ceea ce nu este cuprins în sfera conceptelor, un cadru ce depinde în cea mai mare parte de evoluțiile înregistrate în plan internațional. Dificultatea de a reda un cadru final clar al aspectelor care sunt cuprinse de cei doi termeni, nu determină însă o abordare evazivă a principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. Există astfel o serie de elemente a căror prezență sau absență, pot stabili legalitatea și validitatea unui act de intervenție în cadrul de competență internă a statelor, în conformitate cu prevederile principiului neamestecului.

În primul rând analiza elementelor ce compun cadrul de intervenție în contextul neamestecului subliniază importanța factorului de „constrângere”. Indiferent dacă vorbim de o intervenție militară, politică, diplomatică, umanitară sau economică, prezenta acestui factor determină ilegalitatea acțiunii. În al doilea rând element esențial care formează cadrul interzis al principiului neamestecului în treburile interne ale altor state este reprezentat de subordonarea voinței suverane a statului țintă. În lipsa elementelor menționate, și în baza prevederilor Cărții Organizației Națiunilor Unite, există astăzi acte de intervenție permisibile, respectând considerentele principiului neamestecului în treburile interne ale altor state.

În concluzie, deși conceptele de „competență internă” și „intervenție” au un nucleu dur de sensuri, analiza cadrului conceptual aduce mai multă coerență în înțelegerea termenilor, dar și a cadrului aplicativ al principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, care face obiectul unei analize extinse a capitolului următor.

4. DIMENSIUNEA CONTEMPORANĂ A PRINCIPIULUI NEAMESTECULUI ÎN TREBURILE INTERNE ALE ALTOR STATE

În baza dreptului internațional convențional și cutumiar al secolului XX traiectoria principiul neamestecului în afacerile interne ale altor state a cunoscut o creștere semnificativă, afirmându-și vectorii de influență în textul tratatelor, declarațiilor sau documentelor internaționale, și tot mai frecvent în cadrul relațiilor dintre state. Cu toate acestea, odată cu sfârșitul bipolarității dinamica principiului nu a rămas intransigentă, ci a cunoscut noi valențe ridicând numeroase semne de întrebare. Conceptele Westphalice ale suveranității au fost devansate de interdependențele globale, de provocări transnaționale, de ecoul guvernantei economice, și de considerente umanitare, conturând noi paradigme în relațiile internaționale, cu implicații directe asupra principiilor consacrate ale dreptului internațional public.

În contextul noilor evoluții, capitolul chestionează dinamica contemporană care definește principiul neamestecului în treburile interne ale altor state. Primul subcapitol examinează ce a evoluat de la hotărârea în cazul Nicaragua în comunitatea internațională cu privire la chestiunile legate de competența internă a statelor, și care este impactul principiului neamestecului față de societatea contemporană. Cel de-al doilea subcapitol privește către amploarea aplicării principiului neamestecului, focalizându-se asupra domeniului complet de utilizare, care cuprinde aplicarea principiului atât pe ariile de utilizare a forței, cât și pe ariile lipsite de uzul forței, incluzând sfera politică, diplomatică, umanitară și economică. Spectrul analitic al lucrării este consolidat de planul empiric, prin raportarea la cazuri concrete, reprezentând fundamentele noilor considerații ale neamestecului. Evaluarea finală a principiului neamestecului aduce relevanța dictonului neamestecului în conformitate cu *nevoile* schimbătoare ale cadrului internațional. Rămâne neamestecul un principiu general al dreptului internațional public contemporan?

4.1. Evoluții curente ale principiului neamestecului în treburile interne ale altor state

Încă de la primele indicii ale neamestecului, principiul susținea în mod direct prezumția că fiecare stat este un stat suveran, capabil să își decidă propriile politici și propria organizare internă, jucând un rol semnificativ în evoluția ordinii internaționale. Cu toate acestea, tiparele consacrate ale cadrului internațional au cunoscut o provocare crescândă spre sfârșitul secolului XX, și cu mult mai acerbă odată cu secolul XXI. De la activitatea majoră a Organizației Națiunilor Unite asupra principiului neamestecului în treburile interne ale altor state din anii 1960-1985, au fost înregistrate profunde transformări în cadrul internațional. Perioada

posterioară Războiului Rece a însemnat trecerea de la comunism și totalitarism la capitalism și democrație liberală. Sfârșitul bipolarității a determinat crearea unei „noi ordini internaționale”, mult mai complexe și mult mai interdependente. Prin urmare, strâns legat de domeniul competenței interne, principiul neamestecului în treburile interne ale altor state este chestionat de interdependența și globalizarea secolului XXI și de noile valențe ale acestor cadre.

Declinul relativ în inviolabilitatea statelor naționale, vizibil încă din timpul anilor interbelici, a fost cu mult mai pronunțat odată cu sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial. Asociată cu acest declin a fost și creșterea rapidă a numărului de tehnici valabile statelor și organizațiilor internaționale pentru pătrunderea în statul țintă. Rolul extins al instituțiilor internaționale și regionale în politica și economia globală s-a reflectat direct asupra cadrului specific al principiilor consacrate ale dreptului internațional. Prin urmare, în contextul neamestecului, se pot observa diferențe majore între state, în special între cele care sunt membre ale unor organizații regionale, acestea consimțind ca o serie de competențe să fie transferate la nivelul instituțiilor supranaționale, așa cum este cazul statelor membre ale Uniunii Europene, Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa sau Consiliului Europei, și cele care nu fac parte din cadrul acestor structuri. Cu alte cuvinte, statele din Europa, mai mult decât în alte părți ale lumii, au fost dispuse să își sacrifice o parte din prerogativele lor suverane, permițând dreptului comunitar de a suprima legislația națională. Prim urmare, prima categorie tinde să fie mai obișnuită cu amestecul provenit din afara granițelor, o practică care nu mai este considerată ca fiind anormală, decât statele care au continuat să-și conducă afacerile interne în termenii suveranității clasice [95, p. 349].

Mai mult decât atât, cu toate că unul dintre elementele esențiale ale statului este suveranitatea, și pe baza normelor de drept internațional statul nu este în existență fără acesta, principiul suveranității de stat, numai înseamnă că statele pot aplica suveranitatea în orice mod ar dori [167, p. 2]. Noțiunile clasice ale suveranității statele cedează din ce în ce mai mult în fața protejării valorilor comune, autoritatea statului individual fiind în continuu regres, în special în contextul practicilor ilegale și imorale ale guvernelor asupra propriilor subiecți. În consecință, chiar dacă am dori să privim în continuare statul ca singurul locul legitimat al puterii și autorității politice, trebuie să recunoaștem că erodarea noțiunii clasice a suveranității statale a fost un aspect omniprezent al politicii internaționale pentru ultimele trei decade. Cu toate că dreptul internațional contemporan recunoaște suveranitatea statelor în cadrul contextului teritorial al granițelor geografice, acceptând considerentele intervenției în afacerile interne ale altui stat drept încălcarea abilității statelor de a-și exercita în mod legal drepturile sale suverane, evoluțiile curente subliniază tendința de adaptare a suveranității la noile fenomene ce se înregistrează pe

plan internațional, determinate de exigențele impuse de asigurarea păcii, de acțiuni umanitare, de respectarea drepturilor omului și de ascensiunea proceselor de integrare economică.

Pare astfel inevitabil ca aceste dezvoltări să nu își lase amprenta asupra principiilor de drept internațional, și în special asupra principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. Multe domenii care au fost considerate în dreptul internațional tradițional ca aparținând competenței exclusive sau esențiale a statului, așa cum aceasta este conturată în limbajul Cartei Organizației Națiunilor Unite, au fost transpuse în cadrul cooperării internaționale. De exemplu, sfera dreptului internațional a devenit preocupată de domenii precum dreptul umanitar sau drepturile omului, subliniind excepții ale normei neamestecului, și implicit o reducere a gradului de constrângere a principiului neamestecului în treburile interne ale altor state.

În lumina evoluțiilor curente, trâmbișatul efect al Articolului 2 (7) al Cartei Organizației Națiunilor Unite și al rezoluțiilor Organizației Națiunilor Unite din perioada 1965-1980, este pus în umbră atât de interdependențele globale, dominate de declinul relativ în inviolabilitatea statelor naționale, și de devizele umanitare, cât și de instabilitățile la adresa securității internaționale. În măsura în care comunitatea internațională dezvoltă o nouă ordine mondială, cele mai mari amenințări provin nu din cadrul conflictelor inter-statale, ci din spectrul intrastatal, influențând în mod direct evoluția principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. Războaie civile violente, suferințe umanitare pe scară largă și zarva opiniei publice, alimentată de imaginile din media, determină preocuparea comunității internaționale de a lua act, în mod direct și responsabil, la cursul de desfășurare al acestor evenimente. Exemplele în acest sens sunt numeroase, de la destrămarea Republicii Federale Iugoslavia și conflictele sângeroase care au urmat, distructivul război civil din Liberia, foametea din Somalia cauzată în mare parte de activitățile forțelor de poliție înarmate, problemele de ordin etnic din Rwanda, suprimarea brutală a minorității kurde de către regimul lui Saddam Hussein sau mult mai recente conflicte din Libia și Siria. În consecință, dacă în mod tradițional dreptul internațional s-a preocupat de disputele dintre state și a considerat problemele care țin de teritoriul statului preocuparea statului respectiv și competența exclusivă a statului [224, p. 189], asistăm astăzi la o serie de abordări preschimbate din partea comunității internaționale, marcate în special o preocupare tot mai accentuată asupra cadrelor interne implicând pacea și stabilitatea internațională și cadrele umanitare.

În concluzie, principiul care mai bine de patru secole a stat la baza relațiilor dintre state se vede astăzi pus în fața unor noi realități, cărora trebuie să se adapteze. Exigențele lumii contemporane nu pot fi traduse însă cu limitarea suveranității, ci cu o adaptare a acesteia la imperativele interdependențelor internaționale, la dezvoltarea organizațiilor internaționale

constituite din state și de state, și la apariția unor noi paradigme, în special de ordin umanitar, în cadrul relațiilor internaționale.

4.2. Aplicarea principiului neamestecului în treburile interne ale altor state în dreptul internațional contemporan

Existența normei neamestecului în treburile interne ale altor state este proclamată pe scară largă, și este comun acceptată ca fiind o obligație legală. Cu toate acestea, cum se aplică norma neamestecului în treburile interne ale altor state este de cele mai multe ori un aspect neclar și inadecvat înțeles. În acest context, prezenta subsecțiune a capitolului, are rolul de a analiza domeniul de aplicare al principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, concentrându-se asupra întregului său ansamblu de utilizare, raportându-se atât la sfera de influență a principiului în contextul utilizării mijloacelor de forță, cât și în spectrul lipsit de utilizarea acestui tip de mijloace. Subcapitolul chestionează condițiile de aplicare ale normei neamestecului în cadrul contemporan, excepțiile neamestecului, impactul utilizării mijloacelor de forță asupra cadrului neamestecului și cadrele de aplicare ale principiului în contextul mijloacelor lipsite de utilizarea forței.

Înainte de a prezenta analiza principiului, trebuie subliniată dificultatea examinării dinamicilor de neamestec datorită decalajului destul de pronunțat între ceea ce norma neamestecului în treburile interne ale altor state solicită, și cadrul comportamentului real al statelor [44, p. 1; 122, p. 66-67]. Totodată, trebuie subliniat faptul că practica statelor în ceea ce privește principiul neamestecului în treburile interne ale altor state constă mai degrabă într-o lipsă de acțiune, decât într-o acțiune propriu-zisă. De aceea, identificarea unor cazuri, în special în cadrul dimensiunii non-militare este de cele mai multe ori dificil de atestat în termeni obiectivi.

Analiza empirică a lucrării se focalizează asupra exemplurilor care aduc valențe importante asupra dimensiunii contemporane a neamestecului. Mai precis, am inclus în cadrul analitic cazurile care au marcat traiectoria principiului neamestecului în termeni contemporani și care au evidențiat permisibilitatea și interdicția actelor de intervenție în contextul principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. Cercetarea cadrului aplicativ nu are un scop exhaustiv, ci mai degrabă are rolul de a aduce evidențe în vederea proiectării înțelesurilor dimensiunii contemporane a neamestecului în treburile interne ale altor state.

4.2.1. Intervenții militare

Analiza dedicată intervențiilor militare sau intervențiilor bazate pe mijloacele de forță, examinează domeniul de aplicare al principiului neamestecului, în conformitate cu care

comunitatea internațională poate interveni militar în cadrul intern al statelor suverane, așa cum acest fapt este prevăzut în dreptul internațional al secolului XXI. Deși statele ar trebui să adopte prezumția împotriva intervenției în afacerile interne ale altui stat, în anumite condiții, această prezumție poate fi înlocuită de circumstanțe care justifică intervenția militară în numele statelor împrejmuite. Plecând de la legitimitatea intervenției, subcapitolul chestionează dreptul statelor și al comunității internaționale de a interveni în treburile interne ale altor state prin utilizarea forțelor militare. Au statele dreptul sau obligația de a face acest lucru? În ce condiții au ele dreptul să intervină, care este bază legală de a utiliza mijloacele de forță și ce formă poate lua intervenția, sunt principalele întrebări ale analizei planului intervențiilor bazate pe mijloacele de forță.

O interpretare validă a utilizării mijloacelor de forță în contextul principiului neamestecului în treburile interne ale altor state începe cu planul general al cadrului de forță și al importanței acestui instrument. Orice analiză, fie ea generală sau specifică, detaliată sau doar succintă, conduce spre ponderabilitatea, în termeni de semnificație, a instrumentului de forță în sistemul internațional. Încă de la începuturi, forța a fost o caracteristică consistentă a sistemului internațional, ea continuând să reprezinte unul dintre principalele mijloace de instrumentare în cadrul internațional contemporan. Dacă la început, structurile și așezările timpurii recurgeau la cadrele de forță, doar pentru a convinge alte teritorii de a urma un anumit curs de acțiune, în scopul de a obține avantaje, odată cu organizarea politică a teritoriilor, forța a devenit un mijloc de interacțiune tot mai frecvent. Mai mult decât atât, odată cu emergența sistemului modern în secolul al XVII-lea, am asistat la o proliferare a conflictelor armate pe planuri multiple. Dacă la cadrul format din considerentelor de forță adăugăm dezvoltarea tehnologică rapidă, obținem un potențial distructiv al războiului, care a crescut în mod exponențial de-a lungul secolelor. Cu toate că până acum lumea s-a confruntat cu numeroase conflicte și războaie devastatoare, uzul forței nu a fost abandonat [26, p. 2]. Totuși, deși alăturarea conceptului de „forță” cu noțiunea de „pace” comportă de cele mai multe un puternic antagonism, evoluțiile ultimelor decade au arătat cum aceste mijloace pot fi soluția în rezolvarea unor probleme grave la adresa păcii și securității internaționale.

Mai precis, în sfera dreptului internațional al ultimelor decade, cu implicații directe asupra principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, și cu includerea implicită a mijloacelor de forță, a apărut controversatul concept al „intervenției umanitare” [90, p. 6]. Cu toate că până în secolul XX, astfel de cazuri de practici de stat au fost rare și au fost în cea mai mare parte justificate drept practici de auto-apărare, în detrimentul motivelor de ordin umanitar, doctrina intervenției umanitare are rădăcini istorice vechi.

Primele referințe cu privire la intervenția umanitară sunt regăsite în teoria războiului just, unde războiul trebuia purtat în conformitate cu anumite cerințe de bază în scopul de a fi justificat. Totuși, Ian Brownlie susținea că aceste intervenții nu erau purtate doar pe baza considerentelor de ordin umanitar, politica de putere continuând să reprezinte forța determinantă [33, p. 340]. Cauzele umanitare au fost susținute și de Vitoria, Suárez, Gentili sau Grotius, dar transpunerea considerentelor de ordin umanitar în contextul principiului neamestecului a apărut mult mai târziu. John Stuart Mill în celebra sa lucrare din anul 1859, *A few words on non-intervention*, susținea că războiul în spatele căruia se află ambiții teritoriale, scopuri imperialiste sau câștiguri economice este ilegal, imoral și condamnat din toate punctele de vedere. Mai departe, Mill identifica acele cazuri în care utilizarea acțiunilor militare era justificată chiar și atunci când acestea nu aveau un caracter defensiv, anume atunci când avem de-a face cu popoare barbare: „singurele legi morale aplicabile în relațiile dintre un guvern civilizat și un guvern barbar sunt regulile morale universale dintre om și om”. Cu alte cuvinte, atunci când un stat întreprinde acțiuni barbare împotriva propriului său popor, indiferent de rolul său activ sau pasiv, intervenția militară este justificată pentru că dispare orice piedică politică sau de altă natură, persistând doar obligațiile morale. În accepțiunea lui Mill, moralitatea era întemeiată pe premisa de a nu rămâne impasibil când altul suferă, conturând o obligație față de umanitate în general, de a face tot ce este posibil pentru a împiedica producerea unor suferințe majore unui număr mare de oameni. Intervenția era astfel moralmente permisibilă, ori chiar moralmente obligatorie [125, p. 1-6]. Evidențierea perspectivei lui John Stuart Mill este un aspect esențial, tocmai pentru că această viziune este considerată însăși punctul de pornire pentru intervenția umanitară în contextul principiului neamestecului în treburile interne ale altor state.

Mai târziu, perspectiva avansată de John Stuart Mill a fost conturată în mod explicit drept o excepție a principiului neamestecului în treburile interne ale altui stat. Astfel, în timp ce ca o regulă necesară amestecul în treburile interne ale altui stat este interzis de documente internaționale precum „Carta Organizației Națiunilor Unite” din anul 1945, care prevedea că „nici o dispoziție din prezenta Cartă nu va autoriza Organizația Națiunilor Unite să intervină în chestiuni care aparțin esențial competenței interne a unui stat și nici nu va obliga pe membrii săi să supună asemenea chestiuni spre rezolvare pe baza prevederilor prezentei Carte” [179], de rezoluția Adunării Generale a Națiunilor Unite 2131 (XX) din anul 1965, „nici un stat nu are dreptul de a interveni direct sau indirect, pentru orice motiv, în afacerile interne sau externe ale unui stat [...] intervențiile armate împotriva elementelor sale politice, economice și culturale sunt condamnate” [199], sau de rezoluția Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite cu numărul 2625 (XXV) din anul 1970, care adăuga că: „fiecare stat are dreptul inalienabil de a-și alege propriul sistem politic, economic, social și cultural, fără amestecul în orice formă de către

oricare alt stat” [201], ultimele decenii au extins terminologia principiului neamestecului prin conceptul „intervenției umanitare”. Cu alte cuvinte, chiar dacă textele ONU par să interzică necondiționat actul de intervenție umanitară, opiniile ultimelor decenii argumentează tot mai adesea faptul că, protecția drepturilor fundamentale nu mai reprezintă o afacere de competență internă atunci când populația este supusă încălcărilor masive ale drepturilor omului. În ultimele două decenii, literatura juridică internațională preocupată de conținutul și limitele principiului neamestecului în treburile interne ale altor state s-a focalizat tot mai mult asupra echilibrului dintre drepturile statelor și drepturile omului [240].

În doctrina contemporană, intervenția umanitară poate fi descrisă ca interferența unuia sau a mai multor state în treburile interne ale altui stat, prin intermediul forței armate, cu intenția de a determina statul în cauză să adopte o politică mai umanitară, cu scopul prevenirii sau încetării violărilor masive ale drepturilor fundamentale ale omului, ale indivizilor alții decât proprii cetățeni, fără permisiunea statului pe teritoriul căruia se exercită folosirea forței [47]. Totuși, nu putem vorbi de existența unui consens cu privire la definirea noului concept. Întâlnim astfel în literatura de specialitate, definiții numeroase și adesea contradictorii ale acestui tip de intervenție. Astfel, deși au existat încercări multiple pentru a defini în mod corespunzător intervenția umanitară, prevalează opinia conform căreia, pot fi doar câteva concepte în dreptul internațional contemporan, care sunt la fel de obscure și controversate din punct de vedere legal, ca intervenția umanitară.

Mai mult decât atât, dacă din punct de vedere moral, explicațiile par a fi simple, și poate exista o cauză dreaptă și un motiv just pentru o intervenție de ordin umanitar, fiind recunoscut faptul că este greșit cu un sistem juridic să acționează în mod violent asupra propriului popor, cadrul juridic necesită o discuție mai atentă [167, p. 2].

În primul rând, articolul 2 (7) prevăzut din Carta ONU nu aduce atingere Capitolului VII al Cartei, care se referă la acțiunile cu privire la amenințările la adresa păcii, încălcări ale păcii și acte de agresiune. În al doilea rând, bazele juridice cu privire la amenințarea sau utilizarea mijloacelor de forță, sunt bazate pe Carta Organizației Națiunilor Unite, prin prevederile de articolului 2 alineatul (4) [179]. Ca regulă generală, articolul 2 (4) al Cartei prevede că: „toate statele membre trebuie să se abțină în relațiile lor internaționale de la amenințarea sau folosirea forței împotriva integrității teritoriale sau independenței politice a oricărui stat, sau în orice alt mod incompatibil cu scopurile Organizației Națiunilor Unite” [179]. Articolul 2 (4) nu reprezintă însă o interdicție absolută împotriva utilizării mijloacelor de forță, ci una generală, deschisă excepțiilor în anumite circumstanțe. De exemplu, utilizarea mijloacelor de forță este permisă în contextul practicilor de auto-apărare în conformitate cu articolul 51, „nimic din prezenta Cartă nu afectează dreptul inerent de auto-apărarea individuală sau colectivă în

cazul în care un atac armat are loc împotriva unui membru al Națiunilor Unite, până când Consiliul de Securitate va lua măsurile necesare pentru a menține pacea și securitatea internațională” [179, Art. 51], sau în cazul operațiunilor colective așa cum prevede Capitolul VII al Cartei [24, p. 67-68].

Mai departe, mențiuni importante cu implicații asupra principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, sunt regăsite în contextul articolului 39 al Cartei ONU, care prevede că, „dacă Consiliul de Securitate al ONU va constata existența unei amenințări la adresa păcii, o încălcare a păcii sau un act de agresiune, va face recomandări, sau va hotărî ce măsuri vor fi luate în conformitate cu Articolele 41 și 42 ale Cartei, pentru a menține sau restabili pacea și securitatea internațională”. Articolul 42 al Cartei prevede că, „dacă Consiliul de Securitate consideră măsurile prevăzute de articolul 41 (sanctiuni diplomatice și economice) a fi inadecvate sau dacă acestea s-au dovedit a fi insuficiente, se pot întreprinde acțiuni pe calea aerului, pe mare sau prin forțele terestre, necesare pentru menținerea sau restabilirea păcii și securității internaționale”. Acest articol acordă astfel putere Consiliului de Securitate al ONU, pentru a determina existența unei amenințări la adresa păcii, o încălcare a păcii, sau un act de agresiune, și de a recurge la forța militară pentru a restabili pacea și securitatea internațională, în cazul în care sancțiunile diplomatice și economice în temeiul articolului 41 din Carta ONU nu vor fi eficiente pentru a opri încălcarea păcii și securității internaționale. În conturarea excepției neamestecului se adaugă și articolul 55 al Cartei Organizației Națiunilor Unite, care prevede în mod explicit promovarea respectării drepturilor și libertăților fundamentale [179, Art. 55].

Trebuie menționat totuși, că intervențiile militare unilaterale sau furnizarea de sprijin pentru mișcările secesioniste fără sprijinul Consiliului de Securitate, constituie un act de intervenție care încalcă normele principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. Utilizarea considerentelor umanitare în susținerea intereselor proprii sau în sprijinirea mișcărilor secesioniste, a fost pronunțată de Curte Internațională de Justiție încă din anul 1986, în cazul hotărârii Nicaragua. Mai precis, confruntându-se cu un argument al drepturilor omului, elaborat de Statele Unite ale Americii, pentru a justifica acțiunea sa, Curtea a amintit tratatele internaționale referitoare la mecanismele drepturilor omului la nivel universal și regional, precum și la sfera de acțiune din cadrul Organizației Statelor Americane. Concluziile CIJ din anul 1986, sunt subliniate tocmai pentru că acestea pot fi transpuse cu ușurință în alte situații care au apărut după Războiul Rece, astfel: „în timp ce Statele Unite ale Americii, și-ar fi putut forma propria evaluare a situației cu privire la respectarea drepturilor omului în Nicaragua, utilizarea forței nu ar putea fi metoda potrivită pentru a monitoriza sau a asigura respectarea acestora”. În ceea ce privește măsurile luate de fapt, „protecția drepturilor omului, un obiectiv strict umanitar, nu poate fi compatibil cu minarea porturilor, distrugerea instalațiilor petroliere,

sau cu formarea, înarmarea și echiparea grupării Contras”. Curtea a concluzionat că argumentul derivat din menținerea drepturilor omului în Nicaragua nu își poate permite o justificare legală pentru comportamentul Statelor Unite, și, nu poate, în orice caz, să fie reconciliată cu strategia juridică a statului pârât, care se bazează pe dreptul de auto-apărare colectivă [91]. Cazul Nicaragua și hotărârile Curții Internaționale de Justiție, au pus în valoare și aplicarea unor concepte importante ale relației dintre drepturile omului și intervenție. În mod special, aplicarea conceptului de „proporționalitate”, care ar împiedica statele care utilizează încălcări minore ale drepturilor omului, de justificarea intervențiilor majore din partea terților.

Dacă sub spectrul autorizării Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite, intervențiile umanitare pot căpăta un caracter legal, fără a aduce atingere principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, una dintre principalele probleme în acest cadru legal, este determinată de definirea „încălcărilor grave și masive” ale drepturilor omului. Ultimii ani, au multiplicat astfel încercările de a oferi anumite norme pentru intervenția umanitară, prin pregătirea unor astfel de documente. În septembrie 2000, Guvernul Canadian a înființat „Comisia Internațională pentru Intervenție și Suveranitate Statală” (ICISS), care a produs un raport influent în asigurarea unui cadru juridic pentru intervenția umanitară, sub forma „responsabilității de a proteja”.

Raportul a fost finalizat în luna decembrie a anului 2001 și propunea un set de criterii în vederea autorizării intervenției de către Consiliul de Securitate al Națiunilor Unite [90, p. 8-12]. În primul rând, raportul făcea referire la aplicarea intervenției umanitare doar în cazul atrocităților în masă. Mai departe, raportul pune accentul pe responsabilitatea statelor de a-și proteja cetățenii împotriva încălcărilor grave și masive ale drepturilor omului, dar și pe responsabilitatea comunității internaționale de a ajuta statele în vederea îndeplinirii unei astfel de responsabilități. În al patrulea rând, raportul ICISS prevedea că, în cazul în care statele nu reușesc să își protejeze cetățenii împotriva atrocităților în masă, comunitatea internațională ar trebui să ia toate măsurile necesare pentru a proteja persoane fizice, inclusiv luarea măsurilor de constrângere [90, p. 8-12]. În cele din urmă, raportul făcea referire la utilizarea forței militare numai în cazul în care alte măsuri coercitive, cum ar fi presiunile diplomatice și economice nu pot fi eficiente în stoparea acestor atrocități [167, p. 10].

În baza raportului întocmit de ICISS, „Rezultatele Summitului Mondial din anul 2005”, prin șefii de state și de guverne au introdus noul concept al „responsabilității de a proteja”, plasând în primul rând responsabilitatea pe statul teritorial: „fiecare stat individual are responsabilitatea de a-și proteja populația sa de genocid, crime de război, purificare etnică și crime împotriva umanității” în cadrul internațional. Parafrazând, ei afirmau că sunt pregătiți pentru a întreprinde o acțiune colectivă într-o manieră decisivă și la timp, prin intermediul

Consiliului de Securitate al ONU, în conformitate cu Carta, inclusiv Capitolul VII al Cărții, într-o bază de la caz la caz, și în cooperare cu organizațiile regionale relevante, după caz.

Ca un angajament politic, „responsabilitatea de a proteja” susținută în cadrul Rezultatului Summitului Mondial din anul 2005, este deosebit de importantă, arătând cât de departe au ajuns statele. Mai mult decât atât, ceea ce este important, atât din punct de vedere legal, cât și politic, este faptul că Rezultatul Summitului Mondial din anul 2005, confirmă consolidarea acțiunii de a proteja populația de la genocid, crime de război, purificări etnice și crime împotriva umanității în cadrul competențelor Consiliului de Securitate al ONU, în conformitate cu Capitolul VII al Cartei ONU. Totodată, Adunarea Generală, a afirmat în mod clar că se așteaptă ca astfel de acțiuni să fie întreprinse de către Consiliu, doar în cazurile adecvate [232, p. 1-6]. Dintre cele stipulate de textul documentului, trebuie subliniat faptul că doar purificarea sau epurarea etnică nu reprezintă o infracțiune de sine stătătoare în cadrul dreptului internațional. Genocidul, crimele de război și crimele împotriva umanității determinând răspundere penală internațională. Repetatele trimiteri la Carta ONU, accentuează conformitatea cu prevederile acestui document, și nu anticiparea unui drept nou și independent de ingerință [94]. În consecință, intervenția umanitară în promovarea acestor drepturi fundamentale, nu este considerată a fi o încălcarea Cartei, ci în conformitate cu cele mai fundamentale norme peremptorii, iar orice îndoieli juridice cu privire la intervenția de ordin umanitar, ar fi trebuit să fie clarificate de Rezultatul Summitului Mondial din 2005.

Consiliul de Securitate al ONU, a reafirmat noul concept al „responsabilității de a proteja” și în contextul rezoluțiilor 1674 din anul 2006 [209] și 1894 din anul 2009 [212]. Mai precis, rezoluția ONU din anul 2006 făcea apel la adresa statelor de a ratifica instrumentele umanitare internaționale, drepturile omului și dreptul refugiaților, și de a lua măsurile legislative necesare pentru a implementa obligațiile lor în conformitate cu aceste instrumente. Și rezoluția ONU din anul 2009 pune accentul pe importanța respectării cadrelor umanitare și pe importanța protejării civililor în cadrul conflictelor armate [212].

Astăzi, se poate afirma că este permisă folosirea forței militare împotriva unui stat, în cazul în care statul în cauză pune în pericol pacea și securitatea internațională prin încălcarea extensivă și gravă a drepturilor omului și în cazul în care sunt îndeplinite condițiile pentru o astfel de utilizare de forță, care cuprinde utilizarea mijloacelor militare în baza deciziei colective a comunității internaționale, care astăzi este reflectată în decizia Consiliului de Securitate al ONU, și utilizarea acestui tip de acțiune numai în conformitate cu articolul 42 din Cartă, care prevede utilizarea acestor instrumente doar în cazul în care sancțiunile diplomatice și economice ar putea să nu fie eficiente pentru a opri încălcările grave și masive ale drepturilor omului.

Mai mult decât atât, conceptul „responsabilității de a proteja” face parte astăzi din discursul internațional. Se poate spune că noul concept a înlocuit, atât din punct de vedere terminologic cât și conceptual, doctrina intervenției umanitare, evidențiind responsabilitatea principală a statelor de a proteja, urmată de rolul subsidiar al mecanismelor de securitate colectivă, în special Consiliul de Securitate, acționând în temeiul Capitolului VII din Cartă, dar și rolul important al Adunării Generale al ONU. Totodată, impunerea normei responsabilității de a proteja în dreptul internațional contemporan, subliniază în primul rând că statele riscă confiscarea drepturilor suverane dacă acestea fie sunt incapabile, sau fie dacă acestea nu doresc să protejeze proprii cetățeni în cazul în care alte state și organizații internaționale dobândesc dreptul, poate chiar obligația, de a le proteja [10, p. 5]. Trebuie menționat că această protecție poate include intervenții de natură militară, dar și alte forme de intervenții de tipul asistenței umanitare sau alte forme de asistență pentru victime, aspecte care fac obiectul subcapitolului următor.

În consecință, intervenția umanitară poate fi considerată legală, când ea nu urmărește modificarea teritorială, și nu reprezintă o provocare pentru suveranitatea și independența politică a statului țintă. Nu există astfel o tensiune reală între asigurarea păcii și stabilității internaționale pe termen lung și respectul pentru drepturile fundamentale. În cuvintele lui Lauterpacht, „corelația dintre pace și respectarea drepturilor fundamentale este acum un fapt general recunoscut [...] obligația legală de a respecta drepturile fundamentale ale omului a devenit o parte integrată a noului sistem internațional de care pacea depinde” [114, p. 186]. De asemenea, raportul specific al Secretarului-General al Organizației Națiunilor Unite merge pe aceeași linie. Nimic din conceptul responsabilității de a proteja nu permite o anulare a principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, sau nu conferă permisiunea statelor de a interveni fără autorizația Consiliului de Securitate al ONU. În consecință, intervenția în lipsa motivelor de ordin umanitar trebuie exclusă [123, p. 6].

În termeni preciși, excepția de la norma neamestecului consideră protejarea drepturilor omului drept o preocupare fundamentală a comunității internaționale, având dreptul de a recurge la mijloace militare pentru a preveni încălcarea drepturilor omului, în cazul în care aceste încălcări sunt „serioase și masive” și reprezintă o amenințare la adresa păcii și securității internaționale. Analiza cazurilor de intervenție umanitară, subliniază faptul că, în timpul Războiului Rece dreptul cutumiar de intervenție umanitară nu era încă stabilit. Perioada cuprinsă între anii 1945-1989 a fost caracterizată de instabilitate și neîncredere, și a avut o consecință directă asupra Consiliului de Securitate al ONU, care a fost practic inoperant. În fiecare caz de criză umanitară unde intervenția internațională ar fi putut fi soluția, una dintre marile puteri își exercita dreptul de veto asupra deciziei Consiliului de Securitate. Prin urmare, Națiunile Unite nu

au trimis forțe de securitate în Bangladesh la începutul anilor '70, în Uganda, sau în alte state și regiuni în care catastrofele umanitare erau în dezvoltare. Comunitatea internațională nu era pregătită încă să protejeze drepturile fundamentale ale omului iar un exemplu pertinent în acest sens este intervenția Indiei în Pakistanul de Est în răspuns la încălcările răspândite ale drepturilor omului. Organizația Națiunilor Unite, prin rezoluția Adunării Generale 2793, a determinat condamnarea actului de intervenție al Indiei, solicitând retragerea trupelor de pe teritoriul Pakistanului de Est [189, adoptată cu 104 voturi pentru, 11 împotrivă și 10 abțineri]. Acest exemplu oferă o evidență clară a modului în care Națiunile Unite percepeau relația dintre drepturile suveranității și atrocitățile umane de pe teritoriul Pakistanului de Est, favorizând astfel drepturile statului în detrimentul considerentelor de ordin umanitar [244].

Odată cu sfârșitul ostilităților bipolare, pe fondul schimbărilor înregistrate în sistemul internațional și emergenței luptelor civile și a amplitudinii conflictelor etnice, naționaliste și religioase, nu doar în spațiul post-sovietic, ci în întreaga lume, a avut loc o dezvoltare pronunțată a unui spirit cooperativ între membrii permanenți ai Consiliului de Securitate. Aceste crizele internaționale, conflicte și tensiuni, care au apărut, au determinat o preocupare tot mai mare a organismelor internaționale pentru drepturile omului, și au mutat „intervenția umanitară” pe agenda internațională [244, p. 1]. Prin urmare, așa cum solicitările pentru furnizarea securității au crescut la adresa ONU, după prăbușirea ordinii bipolare, așa s-a extins și voința membrilor Consiliului de Securitate și a Secretariatului Organizației Națiunilor Unite de a se angaja în situațiile din cadrul internațional extins [52, p. 1].

În măsura de a-și îndeplini noul rol în cadrul internațional imediat al Războiului Rece, membrii Consiliului de Securitate ai ONU au fost forțați să dezvolte, pe neașteptate, noi mijloace și metode de soluționare a conflictelor [146]. Aceste experiențe, sunt chiar principalii factori care au modelat dinamica contemporană cu privire la neamestecul în treburile interne ale altui stat, la intervenție și uzul forței.

În legătură directă cu norma neamestecului, Consiliului de Securitate al Organizației, eluda din ce în ce mai mult restricțiile prevederilor articolului 2 (7) al Cartei, în urmărirea scopurilor umanitare. În acest context Organizația a fost percepută ca devenind din ce în ce mai intervenționistă [11, p. 284]. Mai mult decât atât, în detrimentul bazelor tradiționale pur cooperative cu statul gazdă privind dislocările Organizației, membrii Consiliului de Securitate ai ONU, păreau dispuși să autorizeze măsuri mai coercitive în conformitate cu Capitolul VII al Cartei, în vederea îndeplinirii numeroase provocări ale perioadei post-Război Rece [52, p. 2]. În consecință, noile evoluții internaționale și noul cadru al Consiliului de Securitate, au permis membrilor săi să acționeze cu o flexibilitate crescută, în urmărirea îndeplinirii responsabilităților

sale primare, de conservare a păcii și securității internaționale și de promovare a drepturilor omului [52, p. 2].

Mai mult decât atât, la scurt timp de la încheierea Războiului Rece, dezbaterile cu privire la intervenția de ordin umanitar au câștigat un teren considerabil. Astfel, publicațiile din Franța au fost angajate în disputa cu privire la „droit d'ingérence”, sau chiar „devoir d'ingérence”, pentru a proteja drepturile omului. În Japonia, după doi ani de dezbateri intense, în vara anului 1992, a fost adoptată o lege care autorizează, în condiții stricte, o participare limitată a trupelor japoneze în operațiunile de menținere a păcii ale Organizației Națiunilor Unite. Și în Germania, argumentele printre principale partide politice priveau aspectele politice și legale ale implicării soldaților germani în operațiunile ONU și în conflictele în afara teritoriului NATO. În Olanda, un raport comun cu privire la „Utilizarea forței pentru scopuri umanitare” a fost prezentat în anul 1992 [123, p. 2].

Totodată, fostul Secretar-General al Organizației Națiunilor Unite, Javier Pérez de Cuéllar, scria chiar înainte de sfârșitul Războiului Rece, „acum, se simte din ce în ce mai mult că, principiul neamestecului în cadrul competenței interne esențiale a statului, nu poate fi privit ca o barieră protectivă în spatele cărei drepturile omului ar putea fi încălcate în mod masiv și sistematic cu impunitate” [208]. În mod similar, ca urmare a numirii sale în calitate de Secretar-General al ONU, Boutros-Ghali, a subliniat nevoia de a îndeplini obiectivele legate de drepturile omului ale Cartei ONU. În conformitate cu acest nou impuls umanitar post-Război Rece, marile puteri au devenit mai răspunzătoare ideii de a utiliza cadrul ONU ca un instrument cu care să confrunte provocările post-Război Rece, pentru pacea și securitatea internațională și protejarea drepturilor omului [52, p. 20].

Primul caz cu implicații directe asupra principiului neamestecului și asupra excepției sale umanitare, a apărut în peisajul internațional la începutul anilor '90. Mai exact, la 2 august 1990, Irakul a invadat cadrul vecin al Kuweitului, instalând în câteva ore un nou guvern, închizând toate porturile și aeroporturile de pe teritoriul Kuweitului, interzicând călătoriile externe, și toate mijloacele de comunicare cu lumea din afară. În săptămânile următoare Irakul a pretins anexarea Kuweitului, a reținut cetățenii străini și s-a angajat în acțiuni de crimă și violență, asupra naționalilor și rezidenților din Kuweit [11, p. 165].

Ca urmare a evenimentelor din Kuweit, Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite a determinat prin rezoluția cu numărul 660 [199, votul Consiliului de Securitate a fost unanim, cu abținerea Yemenului], că invazia Irakului constituia „o încălcare a păcii și securității internaționale”, și a solicitat retragerea imediată și necondiționată a Irakului. De asemenea, Consiliul de Securitate al ONU, prin diferite rezoluții emise în toamna anului 1990, a condamnat acțiunile conduse de statul irakian, și a recurs inclusiv la supunerea unor sancțiuni

asupra comerțului. Creșterea violențelor și a numărului de persoane supuse tratamentelor de forță, a determinat Consiliul de Securitate, la 29 noiembrie 1990, prin rezoluția 678 de a autoriza cooperarea statelor membre cu Kuweitul „și utilizarea tuturor mijloacelor necesare pentru a susține și a implementa rezoluția 660 din anul 1990 a Consiliului de Securitate, și toate rezoluțiile ulterioare relevante, și restaurarea păcii internaționale și securității în zonă” [201], cu excepția cazului în care înainte de 15 ianuarie 1991, Irakul va respecta rezoluțiile Consiliului de Securitate.

Cu toate că în decembrie 1990 Irakul a permis naționalilor străini să părăsească Irakul și Kuweitul, Irakul a eșuat să se retragă din Kuweit, înainte de termenul limită. Aceste evoluții au deschis drumul unei coaliții de forță multinațională pentru a evacua în mod forțat Irakul din Kuweit. Acțiunile au fost inițiate printr-o campanie aeriană, care a fost concluzionată în 42 de zile, la scurt timp după capturarea președintelui Irakian și liderului militar, Saddam Hussein. Luptele dintre coaliție și forțele din Irak s-au încheiat la 28 februarie 1991, printr-un acord provizoriu de încetare a focului, negociat de militarii fiecărei părți, și a fost urmat de o rezoluția ONU 687 de încetarea a focului [202]. Termenii rezoluției au fost acceptați de Irak, la 6 aprilie 1991 [11, p. 165-166].

Cazul Irakului de la începutul anilor '90 merită o atenție deosebită, tocmai prin precedentul pe care l-a pus în aplicare. Dacă până în anii '90 problemele legate de drepturile omului erau tratate exclusiv în cadrul competenței interne a statului, noul cadru post-Război Rece a adus o preocupare mult mai însemnată din partea comunității internaționale, asupra drepturilor omului și a efectelor sale asupra păcii și stabilității internaționale. Acțiunile coaliției multinaționale sub conducerea americană au fost posibile, datorită mandatului său, definit în termeni specifici de către Consiliul de Securitate al ONU. Astfel, mandatul acțiunii era desfășurat strict în condițiile prevăzute de capitolul VII al Cartei ONU, iar forțele coaliției au fost abilitate să forțeze ieșirea Irakului din Kuweit, nu să răstoarne regimul irakian. Cazul intervenției de coaliție a subliniat excepția umanitară și dimensiunea contemporană a principiului neamestecului, desfășurându-se în termeni legali, în conformitate cu prevederile Cartei ONU și dispozițiile articolul 2 (7) al Cartei ONU.

Tot cazul Irakului și al răspunsului Consiliului de Securitate al ONU, aduce noi impulsuri relației dintre principiul neamestecului, dreptul umanitar și competența internă a statelor. La începutul anilor '90, la scurt timp după evenimentele din Kuweit, regimul lui Saddam Hussein s-a confruntat cu o prăbușire internă a ordinii civile. Orașele din regiunea sud-estică a Irakului au cunoscut o serie de demonstrații antiguvernamentale și tensiuni religioase, în mod special din partea fundamentaliştilor musulmani shiiți care au fost oprimați de regimul

musulmanilor sunniți, susținut de Saddam Hussein. Au apărut o serie de rapoarte care arătau că rebelii irakieni kurzi din nord, luptau de asemenea împotriva forțelor guvernului irakian.

Ca urmare a evenimentelor, guvernul Irakian a acționat în forță, prima dată în sud. După protestele anti-Hussein au avut loc execuții în masă ale rebelilor din orașul port Basra, incluzând peste 400 de persoane executate public. Refugiații și liderii din opoziție au raportat și violențe grave ale guvernului irakian manifestate în centrul Irakului. În nord, forțele guvernului irakian au lansat atacuri aeriene intensive împotriva kurzilor, cu pierderi grele raportate de liderii kurzi [11, p. 167-169]. Aceste atacuri au rezultat în retragerea a sute de mii de kurzi, forțe rebele și civili, în munții din nordul Irakului și sudul Turciei. După ce aproximativ 20.000-40.000 de kurzi au trecut în campusurile de refugiați din Turcia, forțele militare din Turcia au fost dislocate de-a lungul graniței cu Irakul, pentru a preveni intrarea unui număr tot mai mare de kurzi în Turcia. În mai puțin de două săptămâni, ratele mortalității în munții din nordul Irakului erau estimate de agențiile internaționale la un număr de peste 1000 de victime pe zi. În aceeași perioadă aproximativ 850.000 de irakieni au fugit din Irak în Iran [11, p. 168-169].

La 2 aprilie 1991, Turcia solicita o întâlnire a Consiliului de Securitate, informând Consiliul că, datorită acțiunilor armatei irakiene, aproximativ 220.000 de naționali irakieni au fost masacrați de-a lungul graniței cu Turcia, mulți dintre aceștia fiind femei și copii. Mai departe, în apelul său Turcia sublinia „un excesiv uz de forță, și o amenințare a păcii și securității regionale” [204]. Și Iranul notifica Consiliul de Securitate, cu privire la „amenințarea păcii și securității regionale” a acțiunilor irakiene. În acest context, comunitatea internațională era chemată să ia act la acțiunile din cadrul Irakului.

Sosirea refugiaților la frontierele statelor vecine, este de cele mai multe ori aspectul care determină celelalte state de a lua acțiune, pentru a remedia suferința umană care provoacă părăsirea teritoriului. Astfel, folosirea în cazuri extreme a intervenției umanitare, pentru a elimina regimul care fie nu reușește să protejeze proprii cetățeni, sau fie cauzează în mod direct suferința lor, poate fi răspunsul oportun în protejarea drepturilor omului și în asigurarea păcii și stabilității internaționale. Prin urmare, responsabilitatea de a proteja s-ar putea vedea ca un mijloc de a evita refugiații nedorți și atacurile la adresa acestora [10, p. 5]. Mai mult decât atât, principiul intervenției de ordin umanitar sau al responsabilității de a proteja, implică o schimbare de accent, de la o formă de securitate la alta, adică un sacrificiu al securității naționale pentru motive de securitate socială.

În consecință, problemele ridicate de protejarea refugiaților au adus în discuție dacă considerentele de ordin umanitar pot justifica încălcarea unuia dintre principiile fundamentale ale dreptului internațional, și anume principiul neamestecului în treburile altui stat. Rezoluția 688 de la 5 aprilie 1991, a fost adoptă cu 10 voturi pentru, 3 împotriva (Cuba, Yemen și Zimbabwe) și

două abțineri (China și India), subliniind responsabilitatea pentru menținerea păcii și securității și preocuparea cu privire la represiunile irakiene, care au condus la „un flux masiv de refugiați spre și dincolo de frontierele internaționale, care amenință pacea și securitatea internațională” [203]. Termenii rezoluției solicitau încetarea represiunilor și insistau ca guvernul irakian să permită agențiilor umanitare internaționale accesul la toată populația civilă din Irak aflată în nevoie.

Guvernele care s-au opus inițial rezoluției 688, au făcut-o în primul rând pe motiv că aceasta încălca principiul neamestecului în afacerile interne ale altor state, și că asemenea aspecte erau abordate în mod corespunzător de organele Națiunilor Unite, altele decât Consiliul de Securitate [44, p. 77-80]. De exemplu, Yemenul nota „că nu există nici un conflict sau război de-a lungul granițelor Irakului cu vecinii săi”, în timp ce Zimbabwe afirma că „un conflict politic intern se afla la baza situației”, și de aceea, în ciuda dimensiunilor umanitare, această problemă nu ar trebui să reprezinte preocuparea Consiliului de Securitate. Reprezentantul Irakului la ONU, numea rezoluția „o interferență ilegală flagrantă în afacerile interne ale Irakului” și o încălcarea a articolul 2 (7) al Cartei. Abținerea Chinei și Indiei erau însoțite de exprimarea preocupărilor cu privire la nevoile umanitare ale refugiaților, dar de asemenea dorința de a proteja principiul neamestecului în treburile interne ale altor state. Mai mult decât atât, reprezentantul Chinei, indica faptul că, situația din Irak implica atât „afacerile interne”, cât și „aspecte internaționale”.

Pe de altă parte, statele care au sprijinit rezoluția, o caracterizau drept o acțiune necesară pentru a aborda o amenințare la adresa păcii internaționale [11, p. 171]. Această perspectivă a fost împărtășită de Marea Britanie, Franța, și Uniunea Sovietică, dar și de membri nonpermanenți ai Consiliului, precum Austria, Belgia, Coasta de Fildeș, Ecuador, România și Zair. De exemplu, România sublinia drepturile omului, dar cu unele rezerve, care indicau sensibilitatea cu privire la implicațiile viitoare ale rezoluției 688. Reprezentantul României susținea faptul că, „cooperarea umanitară” ar putea preveni „încălcărilor flagrante ale drepturilor omului”, dar avertiza că răspunsul ONU la situația din Irak nu ar trebui să creeze un precedent care ar putea fi utilizat sau mai degrabă întrebuințat în mod greșit, în viitor pentru scopuri politice.

Acest episod nu poate fi privit ca un semn că membrii Consiliului de Securitate au răspuns exodului kurzilor prin autorizarea unei intervenții militare de forță în Irak, în detrimentul drepturilor sale suverane. Ci mai degrabă, rezoluția Consiliului de Securitate a creat autoritatea legală pentru o intervenție în scopuri umanitare. În acțiunile realizate pentru protejarea kurzilor din nordul Irakului, se remarcă preocuparea Consiliului de Securitate în privința respectării prevederilor neamestecului în treburile interne ale altor state. Deciziile Consiliului de Securitate cu privire la situația din nordul Irakului, realizează astfel o tranziție de la intervenția de coaliție

la dislocarea unui contingent de gărzi ONU, subliniind o reluctanță semnificativă printre mulți dintre membrii Consiliului, cu privire la încălcarea drepturilor suverane ale statului irakian. Prin urmare, rezoluția 688 a permis SUA, Marii Britanii și Franței, expedierea de forțe armate, pentru a crea arii pentru refugiați pentru kurzii strămutați din nordul Irakului, în cadrul cărora agențiile de ajutor umanitar putea opera într-un mod sigur [63, p. 881]. Operațiunea ONU în nordul Irakului a dat naștere spațiului ordinii umanitare, aducând problema intervenției umanitare în prim planul preocupărilor internaționale și discursului juridic. Nici o rezoluție anterioară nu a permis dislocarea trupelor armate, pentru a proteja acțiunile agențiilor umanitare internaționale [63, p. 883].

Răspunsul comunității internaționale, în cazul Irakului a creat o serie de precedente notabile. În primul rând, a indicat faptul că Consiliul de Securitate era dispus să condamne represiviunile interne ca o amenințare la adresa păcii și securității internaționale, mai ales atunci când aceste acțiuni rezultau în fluxuri substanțiale de refugiați dincolo de granițe. În al doilea rând, a ilustrat preferința comunității internaționale de a vedea o criză în termeni umanitari. În al treilea rând, acțiunea a stimulat reforme instituționale pentru a face răspunsurile umanitare ale ONU mai prompte și eficiente [159, p. 78-79]. Mai mult decât atât, rezoluția 688 a stabilit un precedent care urma să modeleze percepțiile cu privire la rolul Consiliului de Securitate în viitoarele crize provenite din cadre interne. În consecință, esența rezoluției 688 se referea la înțelesul și la semnificația contemporană a articolului 2 (7).

Ca urmare a restaurării funcțiilor Consiliului de Securitate și a evoluțiilor considerentelor de ordin umanitar în plan internațional, în luna decembrie a anului 1992, Consiliul de Securitate al ONU a autorizat o nouă intervenție în Somalia. Rezoluția 794 emisă la 3 decembrie 1992 a autorizat o operațiune condusă de Statele Unite ale Americii, pentru a intra în Somalia, cu scopul de a ușura criza umanitară de acolo. Intervenția în Somalia, cunoscută sub numele de „Operațiunea Restore Hope”, este un punct de reper important cu privire la practica Consiliului de Securitate în ceea ce privește intervenția colectivă pe motive umanitare. Consiliul de Securitate l-a numit în mod expres o „tragedie umană” ca o „amenințare la adresa păcii și securității internaționale”, justificând mijloacele de forță în conformitate cu Capitolul VII al Cartei ONU [159, p. 78-79].

În anul 1994, prin Rezoluția 929, Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite a autorizat din nou utilizarea mijloacelor de forță prin stabilirea unei misiuni multinaționale temporare în scopuri umanitare pentru protejarea victimelor în Rwanda [206]. Operațiunea a fost condusă de Franța, și a fost cunoscut sub numele de „Operațiunea Turquoise”. Comunitatea internațională s-a confruntat cu încălcarea drepturilor omului și în Europa. Când, în

anul 1992, în fosta Republică Iugoslavia, a fost autorizată operațiunea „Protection Force” (UNPROFOR) [205], cu responsabilitatea de a menține pacea și securitatea internațională.

Aceste operațiuni de la începutul anilor '90 sunt deosebit de importante pentru „excepția umanitară”, pentru că aceste cazuri sunt responsabile de înființarea în termeni aplicativi a bazelor umanitare ale intervenției. Cu toate acestea, trebuie notat faptul că intervenția ONU în Somalia, Rwanda și Bosnia, sunt catalogate drept experiențe negative, fapt datorat în special intervenției limitate a comunității internaționale, care nu a evitat masacrele. Ele sunt exemple importante prin precedentul pe care l-au creat, dar nu reprezintă cazuri care au adus o rezolvare în timpi reali a situațiilor în teren, tocmai datorită reluctanțelor membrilor ONU.

Plecând de la primele cazuri de intervenție umanitară, astăzi, practica statelor s-a dezvoltat la punctul în care dreptul de a interveni pe baze umanitare pentru a preveni o copleșitoare catastrofă umanitară a devenit o practică recunoscută și legală. Deși a fost intenția evidentă a celor care au redactat Articolul 2 (7) al Cartei, că Organizația Națiunilor Unite nu ar trebui să intervină în probleme care implică tratamentul unui stat a propriilor subiecți, Organizația a respins cererile mai multor state acuzate de încălcarea drepturilor omului pe premisa că astfel de chestiuni erau în mod esențial în cadrul competenței interne proprii, unde principiul general al neamestecului era aplicabil. Nu doar Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite, dar de asemenea Adunarea Generală, Consiliul Economic și Social, și Comisia ONU pentru Drepturile Omului, și-au asumat competența de a face acest lucru pentru a justifica practica lor de a adresa restricții și sancțiuni către guverne, privind încălcarea drepturilor omului [99, p. 156]. În mod normal, interferențele ONU în problemele privind drepturile omului au stârnit resentimentele acelor state care au fost supuse la acest tratament, și a accentuat antagonismul între membrii Organizației. Mai mult decât atât, multe state vinovate de practicarea unor forme diverse de tiranie au sprijinit în mod activ rezoluțiile Organizației condamnând încălcarea drepturilor omului a altor state, evidențiind ceea ce a fost descris ca fiind „spectacolul indecent al tiranilor, condamnând tirania în cadrul Organizației Națiunilor Unite” [99, p. 156].

Afirmațiile conform cărora Consiliul de Securitate a demonstrat o predilecție crescută față de intervenția umanitară în perioada de după Războiul Rece este sprijinită de faptul că s-a înregistrat o creștere dramatică în numărul rezoluțiilor adoptate de Consiliul de Securitate în conformitate cu Capitolul VII, în această perioadă. Această creștere sugerează nu doar o voință crescută de a impune sancțiuni sau de a autoriza utilizarea forței pentru a face față conflictelor, dar indică de asemenea faptul că aceste măsuri au fost luate fără consimțământul statului sau statelor afectate, din moment ce Capitolul VII permite Consiliului de Securitate să evite restricția impusă în mod normal de Articolul 2 (7) cu privire la neamestec.

Implicarea ONU în Nordul Irakului, în Somalia, Rwanda, și Bosnia și Herțegovina, a subliniat faptul că acțiunile Consiliului de Securitate demonstau modul în care comunitatea internațională a început o transformare de la centralitatea suveranității statale spre dezvoltarea unei doctrine a intervenției umanitare. Christopher Ryan sublinia faptul că „a avut loc o transformare în voința societății internaționale de a considera intervenția umanitară în ceea ce fusese anterior considerată “competența internă” a statelor” [157, p. 77]. În mod similar, Thomas Weiss sugera că, „precedentul semnificativ stabilit în Irak, împreună cu acțiunile din Somalia și Bosnia și Herțegovina, au determinat comunitatea internațională să înceapă dezvoltarea de dogme, în contrast puternic cu judecata convențională a trecutului, care a considerat că suveranitatea trece peste toate celelalte principii ale comportamentului internațional” [222, p. 59]. Tot în acest context, trebuie menționată și opinia Dorindei G. Dallmeyer, care afirma că, „Consiliul de Securitate a început să fragmenteze principiul neamestecului în treburile interne ale altor state” [52]. Mai mult decât atât, unii au concluzionat chiar că, aceste acțiuni, întreprinse după războiul din Golf, indicau faptul că „atât suveranitatea, cât și statalitatea ca termeni legali, sunt în cursul unei crize identitare, o criză fundamentală încât rolul special al statelor ca actori globali principali, este posibil să fie înlocuite” [52].

Incertitudinile și ambiguități cu privire la intervenția de ordin umanitar nu sunt lipsite însă din cadrul contemporan. Cu alte cuvinte, există numeroase cazuri unde intervenția anumitor state în afacerile interne ale altor state a fost doar protejată de pretextul intervenției umanitare sau responsabilității de a proteja. Practica arată o serie de acțiuni de intervenție de ordin umanitar în lipsa autorizației Consiliului de Securitate al ONU, sau în cazul consimțământului și autorizației ONU statele implicate au depășit cadrul legal de intervenție oferit de Consiliul Națiunilor Unite. De aceea, în evaluarea obiectivă a practicii statelor este esențială distincția între cazurile în care limbajul excepției umanitare a neamestecului este folosită în scopuri pur umanitare, și de acele cazuri în care acesta este utilizat pentru a realiza o intervenție în scopul propriilor interese sau în scopul schimbării de regim, practici interzise de articolul 2 (7) și de prevederile Cărții ONU.

Printre cazurile care nu au întocmit termenii legalității stabiliți de excepția principiului este cel al implicării NATO în Kosovo în anul 1999, considerat a fi poate cel mai evident. Semnarea la 21 noiembrie 1995 a „Acordului de la Dayton”, care marca sfârșitul războiului din Bosnia, era perceput drept sfârșitul conflictului armat din Balcani. Curând a devenit însă clar că tratamentul albanezilor din Kosovo de către președintele Republicii Federale Iugoslavia provoca tensiuni în regiunea Kosovo. Prin constituția de la 1974 drepturile lor au fost suspendate și au fost implementate politici stricte de segregare. În anul 1996, Armata de Eliberare Kosovo a demarat o campanie agresivă, manifestată prin atacuri teroriste. În acest context, armata

Republicii Federale Iugoslavia (RFI) a luat acțiune împotriva forțelor din Kosovo, determinând o intensificare a conflictelor. Puterile occidentale au luat act de tensiunile din Balcani abia în anul 1998, când Consiliul de Securitate a adoptat rezoluția 1160 [207], acuzând actele de agresiune ale ambelor părți. Cu excepția embargoului asupra armelor și solicitarea de soluționare a conflictului prin mijloace pașnice, Consiliul de Securitate al Organizației nu a oferit o soluție la cadrul conflictual în plină desfășurare. Lupta a continuat, iar aliații occidentali, cu SUA și Marea Britanie drept forțe de conducere, au subliniat necesitatea unor măsuri mai drastice. În consecință, la 23 septembrie 1998 rezoluția Consiliului de Securitate cu numărul 1199 [208] avertiza faptul că deteriorarea situației în regiune reprezenta „o amenințare la adresa păcii și securității internaționale”, și sublinia necesitatea de a îmbunătăți situația umanitară în regiune. Situația nu era privită a fi însă sub incidența Capitolul VII al Cartei, iar solicitările prevăzute de rezoluție nu era sprijinite de acțiuni militare. Luptele nu au încetat însă, iar statele membre NATO au decis o acțiune pe cont propriu, bazată pe un ordin de atacuri aeriene. Încetarea focului de către Republica Federală Iugoslavia și acceptarea unei Misiuni în teren a Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa a anulat însă ordinul NATO. Cu toate acestea, statele membre ale Consiliului de Securitate și-au manifestat preocupările cu privire la ordinul NATO și a caracterului ilegal al acțiunilor sale în conformitate cu Carta ONU și prevederile articolului 2 (7) al Cartei.

La scurt timp, acordul de încetare a focului încheiat de cele două părți s-a dovedit a fi extrem de fragil, iar campaniile agresive și „purificarea etnică” au reînceput. Prin urmare, la 23 martie 1999, statele membre NATO au decis lansarea unor acțiuni aeriene împotriva Republicii Federale Iugoslavia. În viziunea NATO, acțiunea avea scopul de a împiedica o catastrofă umanitară. Totuși, în cazul Kosovo valorile de ordin umanitar s-au îmbinat cu interesele, și au fost ridicate numeroase întrebări legate de proporționalitatea operațiunii. Pe măsură ce campania a evoluat, a devenit mai mult un exercițiu penal, ținând spre spulberarea RFI, fără îmbunătățirea suferinței umanitare în Kosovo. În concluzie, așa cum afirma Wheeler, „cazul intervenției NATO în Kosovo nu este un bun exemplu al intervenției umanitare” [237, p. 275]. Incertitudinile și lipsa temeiului legal al operațiunilor efectuate de NATO în cadrul Kosovo au dat naștere controverselor pe scară largă, controversate ce continuă și astăzi cu privire la legalitatea acțiunilor efectuate. Deși există opinii care susțin legalitatea acțiunilor NATO în Kosovo, cele mai multe voci vorbesc despre un act ilegal și o încălcare a principiilor de drept internațional, și implicit a principiului neamestecului în treburile interne ale altor state.

Tot sub spectrul incertitudinii, se încadrează și intervenția Indoneziei în Timorul de Est de la 7 decembrie 1975, când unitățile militare au rămas pe teritoriul Timorului până în iulie 1976 când Indonezia a anexat insula. Invazia SUA în Republica Dominicană la 28 aprilie 1965

deși a fost întemeiată pe preocupările de ordin umanitar, mulți autori privindu-o ca un caz autentic [24, p. 108-112], mai târziu a devenit clar că motivul real a fost acela de a împiedica, în cuvintele președintelui Johnson, „stabilirea unui alt guvern comunist în emisfera de Vest” [24, p. 110]. Intervenția Vietnamului în Cambodgia, din anii 1978-1979 reprezintă un alt exemplu de intervenție umanitară, lipsită însă de justificări legale.

În ceea ce privește autorizarea Consiliului de Securitate și cadrul real al aplicării acesteia, se încadrează cazul recent al unor state care au depășit sfera de aplicare a autorizării oferite de rezoluția Consiliului de Securitate 1973 din anul 2011 [213]. Utilizarea mijloacelor de forță și susținerea în mod activ a rebelilor care luptau împotriva dictaturii lui Gaddafi în Libia, au ridicat o nouă provocare la adresa principiului neamestecului în contextul excepției umanitare. Faptul că această utilizare a forței a mers mai departe decât obiectivul de a proteja populația civilă din Libia, a avut parte de critici serioase din partea unor state precum China, Germania și Rusia. Această practică a fost considerată o extindere ilegală a conceptului „responsabilității de a proteja”, și prin urmare o îngustare ilegală a sferei de aplicare a principiului neamestecului. Deși nu era respins dreptul comunității internaționale de a interveni militar atunci când liderii unei țări folosesc armata împotriva propriului popor, românii au fost împotriva intervenției militare în Libia. Principiul neamestecului în treburile interne ale altor state și respectarea acestuia de către comunitatea internațională erau susținute în mod absolut de opinia publică.

Întrebări cu privire la principiul neintervenției au fost ridicate și de criza din Ucraina, și anexarea Peninsulei Crimeea de Rusia. A încălcat Rusia dreptul internațional integritatea teritorială a Ucrainei și principiul neamestecului? Acțiunea Rusiei nu s-a bazat pe nici o autorizație din partea UNSC, bazându-se în fapt pe argumente umanitare, de protecție a minorităților aflate în străinătate. Deși cunoscută drept o apărătoare vehementă a principiului de-a lungul decadelor, Rusia s-a îndepărtat în cazul Ucrainei și al Peninsulei Crimeea de valențele principiului, aflat vreme de secole pe lista practicilor sale internaționale.

În consecință, în ultimele decenii au existat unele cazuri de intervenție umanitară, care indică faptul că, deși baza de intervenție ar fi fost umanitară, această intervenție reprezenta un mijloc de a interveni politic în cadrul afacerilor interne ale statele în cauză, sau alteori pentru a schimba regimurile lor guvernamentale. Prin urmare, câștigă validitatea premisa conform căreia intervenția trebuie să fie un act inspirat de presupunerea că „ar putea face dreptate” [223, p. 117].

Scopul intervenției umanitare ar trebui să fie doar pentru a proteja persoanele împotriva atrocităților în masă, în scopul de a face dreptate și de a restabili pacea și securitatea internațională. Intervenția umanitară nu ar trebui utilizată în scopuri cum ar fi schimbarea de regim, atunci când există tensiuni între statele care interferează și statele care sunt supuse intervenției [29, p. 17]. Pentru validitatea actelor de intervenție militară, Robert Beecher sublinia

unele condiții suplimentare alături de cele recunoscute de raportul ICISS. În primul rând, Beecher susținea că intervenția militară ar trebui să încerce să respecte regulile de conduită care pot fi regăsite în dreptul internațional al războiului. Totodată, combaterea, odată inițiată ar trebui să se străduiască să fie atât non-discriminatorie, cât și proporțională echivalând cu costul mijloacelor împotriva sfârșitului anticipat. Beecher accentua importanța mijloacelor lipsite de forță, și afirma că pe măsură ce comunitatea internațională devine tot mai înrădăcinată în rețeaua activităților transnaționale, cadrele de securitate regională și multilaterală, înlocuiesc paradigma suveranității statale. În acest context, mantaua de conducere, în a ajuta forme de consens cu privire la un set de valori universale acceptat de statele sale membre este îndreptată către ONU. În cele din urmă, Robert Beecher susținea că nici o acțiune militară nu ar trebui considerată fără o rezonabilă șansă de succes. Un astfel de succes ar trebui să includă ca ultim obiectiv restaurarea păcii și promovarea stabilității, și garantarea justiției [29, 17-18]. Prin urmare, o importanță deosebită era acordată finalității definite, constituită de o articulare a normelor de angajare precum și un plan pentru dezangajare, pe care orice strategie de intervenții trebuia să le includă.

Întâlnim însă și cazuri în care catastrofele de ordin umanitar continuă să se dezvolte, fără a beneficia însă de intervenția din partea ONU. Astfel, aplicarea practică a „intervenției de ordin umanitare” sau a „responsabilității de a proteja” s-a confruntat în repetate rânduri de dezacordul membrilor Organizației. În ianuarie 2007, Consiliul de Securitate al ONU a eșuat în adoptarea unui proiect de rezoluție în cazul Myanmar, deoarece a fost folosit dreptul de veto, de către doi membri permanenți ai Consiliului de Securitate, Rusia și China. Proiectul de rezoluție avea scopul de a solicita guvernului din Myanmar să înceteze atacurile militare asupra civililor în regiunile minorităților etnice, ar fi permis organizațiilor internaționale să opereze fără restricții și să înceapă fără întârziere un dialog politic de fond, care ar fi condus la o veritabilă tranziție democratică, precum și la eliberarea necondiționată a tuturor prizonierilor politici, printre care Aung San Suu Kyi [231]. În particular, China a explicat poziția sa, afirmând că „în conformitate cu Carta ONU, doar acele aspecte care constituie amenințări la adresa păcii și securității internaționale, justifică discuțiile Consiliului de Securitate”. Linia adoptată de partea chineză a fost susținută de reprezentantul Rusiei, care a afirmat că „noi credem că situația în aceea țară nu ridică nici o amenințare la adresa păcii internaționale sau regionale. Această viziune a fost susținută și de un vast număr de țări, de o importanță deosebită fiind mai ales țările vecine Myanmarului [210]. Consiliul de Securitate a fost astfel constrâns de dreptul de veto. Un caz asemănător, aflat în plan recent în dezvoltare, este cazul Siriei. Eforturile Consiliului de Securitate de a răspunde la criza umanitară în cazul Siriei au suferit impedimentul dreptului de veto exercitat de China și Rusia. Rusia și-a argumentat dreptul de veto prin viziunea conform

căreia „pur și simplu nu putem accepta un document în conformitate cu Capitolul VII, unul care ar deschide calea pentru presiunea sancțiunilor, și ar continua prin implicarea militară externă în afacerile interne siriene”. Dreptul de veto exercitat de cele două state, a fost însă amplu criticat de celelalte puteri, în special de Marea Britanie, SUA, și Franța, care puneau accentul pe sfârșitul violențelor umanitare din Siria, prin intermediul intervenției ONU.

Acest drept de veto, folosit de cele mai multe ori de China și Rusia, care sunt considerați apărătorii cei mai fervenți ai principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, nu este întotdeauna o piedică în apărarea drepturilor umane, pentru că acesta, în unele cazuri, servește scopului deliberat și valid, de a asigura că mișcări bine intenționate, nu determină lumea să cadă în marele abis [59; 151].

În plan teoretic, intervenția umanitară nu cunoaște o abordare simplistă sau unilaterală. S-au creat chiar curenți de opinie diametral opuse, în care s-au expus argumente atât în favoarea, cât și împotriva intervenției determinate de rațiuni umanitare, decurgând din dilema universal valabilă între umanism și securitate, între suveranitate și stabilitate. În numele acestei doctrine, statele ONU au acționat în Irak, Somalia, Rwanda, RFI, au acționat, cu motivarea că genocidul comis de un stat asupra propriului popor nu reprezintă doar o gravă încălcare a drepturilor fundamentale individuale, ci și un factor de risc la adresa securității regionale și globale. Există însă și numeroase voci opozante, care continuă să susțină inexistența unei cauze justificative pentru intervenția exercitată în treburile interne ale statelor atacate, considerând suveranitatea națională un drept absolut, care nu poate fi limitat în nici o situație, indiferent de natura ei.

În concluzie, evenimentele analizate în sfera intervențiilor umanitare, cu implicații directe asupra principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, au arătat faptul că încălcarea drepturilor omului, poate avea loc oriunde și în orice loc, indiferent că este vorba de Africa sau Europa, secolul XX sau secolul XXI. Aceste evenimente au determinat comunitatea internațională să joace un rol mai activ, în prevenirea acestor atrocități și să le oprească în cazul în care acestea își fac apariția în cadrul comunității internaționale, chiar prin intermediul mijloacelor de forță. Ceea ce este important de notat este că aceste situații nu constituie în nici un fel faptul că principiul neintervenției ar fi erodat, ci dimpotrivă acesta este considerat a avea caracter de normă imperativă a dreptului internațional. Ceea ce trebuie să considerăm atunci când vorbim de neamestec este nouă eră a conștiinței, unde suferința oamenilor pe care nu îi cunoaștem face o diferență morală pentru noi [5, p. 35].

Astăzi, în contextul evoluțiilor înregistrate în sfera considerentelor de ordin umanitar, cetățenii statelor naționale frecvent chestionează dreptul legal al guvernelor de a-și exercita suveranitatea într-o manieră inechitabilă. Totodată, comunitatea internațională trebuie să se îndoiască de existența dreptului suveran a unui stat, atunci când „se întoarce cu sălbatică asupra

propriului popor” [220, p. 101]. Guvernele statelor care inițiază masacre asupra propriului pierde dreptul lor de a participa în procesele normale de auto-determinare sau suveranitate, și sunt de aceea subiectul intervenției umanitare [29, p. 12]. În concluzie, asemenea acte inumane și abuzuri determină pierderea dreptului de suveranitate absolută a unui stat, existând un consens general că intervenția internațională bazată pe mijloace de forță, ar trebui să fie permisă atunci când acte inumane sunt comise sau în cazul în care există un abuz fundamental al drepturilor omului de către un stat împotriva propriilor cetățeni sau cetățenilor altei țări.

Deși cadrele de forță și-au dovedit validitatea în unele cazuri de protejarea a civililor, baza juridică a intervenției umanitare cu ajutorul acestui tip de mijloace împotriva unui alt stat suveran continuă să reprezinte un aspect controversat al dreptului internațional. Dacă pe de o parte intervenția umanitară este văzută ca practică ilegală în totalitate, pe de altă parte sunt numeroase voci care consideră că statele ar trebuie să se mute spre formularea unui cod principial de lege privind intervenția umanitară. Mai mult decât atât, deși intervenția umanitară nu înregistrează nici unul dintre beneficiile standard ale interesului național, intervențiile bazate pe noile politici de umanitarism pot deveni cel mai important aspect în asigurarea păcii și stabilității internaționale. Prin urmare, comunitatea internațională prin ONU trebuie să facă trecerea de la concentrarea asupra protecției statului-națiune și a suveranității sale, spre protecția persoanelor împotriva propriului stat. În acest sens stă și premisa pentru justificarea morală pentru utilizarea forței, în conformitate cu care fundamentele pentru intervenția umanitară trebuie să fie admisibile. Convingerile morale trebuie luate în considerare în orice anchetă juridică privind intervenția umanitară, deoarece acestea sunt o parte esențială a însuși conceptului de drept internațional. În același sens, Teson, oferă un argument sofisticat, cu privire la dreptul internațional și filozofia morală, care sunt considerate a fi legate în mod esențial, evidențiind că „o filozofie morală convențională a relațiilor internaționale ar dovedi că dreptul statelor derivă din drepturile omului, și în consecință războaiele în apărarea drepturilor umane sunt juste” [123, p. 4].

Intervenția umanitară poate fi aplicată ca un mijloc posibil de a preveni încălcarea drepturilor omului și abuzurile umanitare, dar nu ar trebui să fie un mijloc pentru state, de a urmări propriile interese politice. Intervențiile ar trebuie să aibă loc fără discriminare, în absența motivelor de ordin politic, și cel mai important, trebuie realizată în conformitate cu normele universale recunoscute ale dreptului internațional și pentru cauza reală a protejării drepturilor omului, și înfăptuirii justiției, în calitate de ideal universal. Deși acest tip de intervenție nu s-a concretizat în numeroase rânduri în cadrul aplicativ al statelor, intervențiile umanitare constituie fără îndoială un aspect foarte important în ordinea internațională de după Războiul Rece, și o

nouă caracteristică a dimensiunii contemporane a principiului neamestecului în treburile interne ale altor state.

Un alt tip de intervenție ce implică atât considerente de tip umanitar, cât și mijloacele de forță în contextul principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, se referă la protejarea propriilor cetățeni de pericolul iminent din exterior, sau așa numita „intervenție pentru protejarea cetățenilor”. Deși dreptul internațional a sancționat dreptul unui stat de a interveni în afacerile interne ale unui alt stat, în scopul de a proteja cetățenii săi staționați acolo, intervenția de acest tip poate deveni justificabilă, atât din punct de vedere moral, cât și legal. Mai exact putem vorbi de o „intervenție pentru protejarea cetățenilor” justificabilă și în conformitate cu articolul 2 (7) al Cartei ONU, atunci când guvernul indigen realizează puține acțiuni pentru a proteja viețile vizitatorilor săi străini, în special în perioadele de tulburări sau de război civil. Un caz care poate fi citat în această excepție de la norma generală a neamestecului în treburile interne ale altui state a fost acțiunea Statelor Unite din anul 1983. Statele Unite au intervenit prin mijloace militare, pentru a salva studenții care studiau medicina la Grenada și erau supuși violențelor din cadrul civil. Intervenția SUA în Grenada nu a fost însă consimțită de Adunarea Generală a ONU, care a condamnat „intervenția armată în Grenada”, și a numit acțiunea „o încălcare flagrantă a dreptului internațional și a independenței, suveranității și integrității teritoriale a Grenadei” [206]. Trebuie să ținem cont însă că în perioada respectivă, intervenția pe motive umanitare era departe de a câștiga întâietate în fața competenței interne a statului. În consecință, acest exemplu pare a fi mult mai valid în contextul începutului de secolul XXI, decât a fost în anii '80 ai secolului XX. Vorbim astfel de o evoluție a cadrului internațional în sens general, și de o dimensiune contemporană a neamestecului, care permite în baza considerentelor legale de forță, un act permisibil. Intervenția pentru protejarea cetățenilor a devenit treptat un act legal, din moment ce nu încalcă integritatea teritorială, nici independența politică a statului [123, p. 7-8]. Această dimensiune este mai ales întâlnită în planul contemporan la nivelul declarativ. De exemplu, statul român susținea protejarea românilor din Irak în contextul deteriorării situației de securitate din luna iunie a anului 2014 și a acțiunilor Statului Islamic. Deși documentele oficiale accentuau dificultatea unor intervenții de sprijin și protecție pentru cetățenii români din Irak, atitudinea statului român față de proprii cetățeni și actul de intervenție în caz de nevoie constituie evidente importante în context contemporan. În același mod, Rusia afirma în luna octombrie a anului 2014 că va interveni și își va proteja cetățenii în caz de conflict armat în Transnistria. Vicepremierul rus, Dimitri Rogozin, susținea protejarea evidentă a cetățenilor ruși de pe teritoriul Transnistriei, indiferent de mijloacele de intervenție necesare.

Deși în perioada contemporană, se remarcă o pleiadă tot mai numeroasă de exemple care acordă în termeni legali și în conformitate cu dispozițiile Cartei Organizației Națiunilor

Unite, dreptul statelor de a interveni în afacerile interne ale unui stat, aceste excepții nu sunt lipsite de considerentele tradiționaliste ale neamestecului exclusiv și de numeroasele controverse implicite. Este și cazul intervenției militare cu acordul guvernului unui stat, sau „intervenția pe bază de invitație”. În anumite circumstanțe, o astfel de intervenție poate fi considerată legală, chiar dacă nu există reguli privind această procedură în Carta Organizației Națiunilor Unite.

Prin urmare, acest tip de intervenție trebuie să evidențieze că, acțiunile întreprinse cu consimțământul statului în cauză reprezintă o expresie și nu o subordonare a voinței suverane. În general, sistemul juridic internațional, privește regimurile de state suverane ca reprezentanți legitimi ai statului, cu dreptul de a supraveghea sau de a guverna afacerile sale interne. Dacă este așa, „un argument poate fi făcut pentru dreptul unui guvern de a invita un amestec”. Consimțământul, pentru a fi valid trebuie emis de o autoritate legitimă și nu sub constrângere. Stabilirea dacă emiterea consimțământului a fost un act liberal este însă dificilă. Aspectul cel mai folositor pentru această determinare este elementul de constrângere. În cazul în care autorizarea intervenției a fost extrasă prin mijloacele coercitive și în circumstanțe în care voința suverană a statului care a consimțit a fost subordonată, se poate argumenta că principiul neamestecului a fost încălcat. Un consimțământ al statului oferit pentru beneficii ulterioare, nu este însă considerat invalid [95, p. 379].

Într-adevăr, într-o perioadă de insurecție sau tulburare politică internă, tendința recentă a fost pentru statele suverane de a căuta ajutor de la comunitatea internațională, la propriile sale conflicte interne. Acesta a fost cazul intervenției Statelor Unite în Vietnam și în Republica Dominicană. Pe de altă parte însă în cadrul unei tulburări politice interne, amestecul de partea forțelor opoziționale guvernului este în mod clar interzis, iar dacă există o excepție de la principiul neamestecului în cazul asistenței oferite popoarelor care doresc să-și exercite dreptul de auto-determinare această rămâne încă controversată [15].

Amestecul în treburile interne ale altor state, poate fi dorit însă în statele în care autoritatea centrală s-a prăbușit, sau în cazul în care aceasta a fost deturnată de actori non-statali violenți. Așa numitele „state eșuate” permit catastrofe umanitare și pot furniza organizațiilor terorismului internațional și rețelelor de crimă organizată un refugiu sigur. Fără un guvern central eficient, aceste state nu pot răspunde cererilor de reținere a rețelelor teroriste sau nu pot opri activitățile nocive în interiorul granițelor proprii. În acest context, sistemul internațional poate beneficia prin amestecul în stoparea unei masive catastrofe umane, inițiate din cadrul intern al unui „stat eșuat” [236, p. 654-655]. În concluzie, cele mai multe păreri împărtășesc opinia conform căreia intervenția pe bază de invitație, cu consimțământul statului țintă este legală și nu contravine cu interpretările principiului suveranității de stat, și implicit cu norma neamestecului în treburile interne ale altui stat.

Un alt tip de intervenție, bazată pe mijloacele de forță este „intervenția în conformitate cu prevederile unui tratat”. Există numeroase exemple de guverne ale statelor suverane mici, care se aliniază cu alte state pentru a garanta securitatea de o amenințare mai mare din afară. Pe parcursul anilor Războiului Rece, națiunile europene au intrat în cadrul Organizației Tratatului Atlanticului de Nord, ca un mijloc de a contracara amenințarea la adresa securității aflate în continuă creștere de la Uniunea Sovietică. De asemenea, Pactul de la Varșovia a fost o aliniere a națiunilor pentru securitate și promovarea comunismului. Dacă de Pactul de la Varșovia numai putem vorbi, în ceea ce privește NATO și modul său de intervenție, trebuie subliniat consimțământului statului țintă, ca parte a tratatului, care nu intervine în cadrul interzis al principiului neamestecului în treburile interne ale altor state.

În concluzie, exemplele analizate și prezentate în liniile precedente, subliniază că problemele din cadrul comunității internaționale nu se mai ciocnesc astăzi de interdicția Organizației Națiunilor Unite privind implicarea în aspectele aflate, „în esență în cadrul de competență internă a oricărui stat”, atunci când intenția actului de intervenției este în conformitate cu prevederile Cartei ONU. Permisibilitatea Cartei a oferit statelor posibilitatea de a interveni și de a ajuta la promovarea valorilor comune și ale drepturilor omului, respectând în același timp principiul neamestecului în treburile interne ale altor state.

Totodată, astăzi, este mult mai ușor și mai acceptabil, ca marile puteri și organizațiile internaționale să intervină în tot felul de conflicte peste granițe, dar mult mai dificil de decis unde și când acest tip de intervenție este justificată. Aceste reflecții pun accentul pe cele două elemente ale principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, care trebuie luate în considerare atunci când vorbim de legalitatea sau ilegalitatea practicilor de intervenție. Primul element principal este caracterul coercitiv sau obligativitatea impusă prin practica intervenției. Cel de-al doilea element, care întregește cadrul neamestecului, se referă la interdicția intenției de a schimba politica statului țintă. În absența celor două elemente, un act de intervenție nu se califică ca fiind ilegal, el reprezentând mai degrabă un mijloc de promovare a drepturilor omului, așa cum este cazul excepției umanitare, sau de asigurare a păcii și securității internaționale. Opinia lui Rosenau, conform căreia „intervențiile pot fi distinse de alte fenomene din cadrul politicii internaționale, prin caracterul lor de 'rupere a convențiilor', care se adresează structurii de autoritate a societății țintă” [164, p. 150], oferă cu siguranță repere importante în înțelegerea și etichetarea comportamentului unui actor internațional față de altul ca fiind intervenționist sau nu. În consecință, opinia conform căreia, ori de câte ori forma de comportament a unei entități statale constituie o pauză ascuțită față de formele pre-existente și ori de câte ori aceasta este îndreptată la schimbare sau la menținerea structurii autorității politice în societatea țintă, este validată de cadrul aplicativ. Cu alte cuvinte, existența dorinței de cooperare pentru a menține

pacea și securitatea internațională, pentru a realiza cooperarea internațională în vederea soluționării problemele umanitare, și asigurarea respectului drepturilor omului, nu reprezintă astfel o încălcare a principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. Astfel, acțiunile de ajutorare a unui alt stat în exercitarea jurisdicției sale interne, sau în apărarea sa, în conformitate cu termenii unui tratat sau a unei cereri, precum și acțiunile de menținere a securității colective, în rândul membrilor unei organizații internaționale, sunt considerate acțiuni legitime de intervenție.

Este important de menționat cadrul schimbător al mediului internațional post-Război Rece. Evoluțiile care au avut loc în sfera internațională s-au reflectat în mod direct asupra principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. Dimensiunea contemporană a principiului, comportă astfel o serie de caracteristici mult mai nuanțate decât au fost ele prefigurate de Carta ONU sau de documentele, tratatele și declarațiile anterioare. Deși în contextul neamestecului vorbim astăzi de o serie de excepții, cele mai pronunțate fiind reprezentate de planul umanitar, principiul neamestecului în treburile interne ale altor state continuă să rămână un important pilon al dreptului internațional și al relațiilor dintre state. În fond, principiul neamestecului prin noile valențe dobândite în planul contemporan, nu aduce atingere cadrului internațional, ci mai degrabă are rolul de a asigura pacea și securitatea internațională, și respectarea drepturilor omului, în conformitate cu prevederile Cartei ONU și a rezoluțiilor sale ulterioare.

4.2.2. Intervenții non-militare

O analiză completă a cadrului de aplicare al principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, nu poate fi înțeleasă în absența cadrului intervențiilor non-militare, sau intervențiile care nu implică utilizarea mijloacelor de forță. Deși un spectru mult mai obscur, și adesea absent din literatura de specialitate, acesta reprezintă un aspect tot mai important al cadrului de aplicare al principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, în contextul evoluțiilor amenințărilor și provocărilor de tip nou pe scena internațională. În contextul în care metodele tradiționale de intervenție, bazate pe mijloacele de forță scad în atractivitate fiind ușor de identificat și condamnate de întreaga comunitate internațională, asistăm la o creștere a tehnicilor de influență lipsite de forță, pentru a promova schimbarea politică în alte state.

Din moment ce asistăm la o vizibilă creștere a acelor metode și tehnici de influență este important să examinăm legalitatea acestora în contextul contemporan al principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. În contextul mijloacelor lipsite de utilizarea forței, analiza principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, include mișcările din

spectru politic, diplomatic și economic. Subcapitolul chestionează care este diferența dintre actele de intervenție permisibile și actele interzise de principiu neamestecului și cum se aplică norma neamestecului comportamentului lipsit de utilizarea forței.

Cea mai mare parte a literaturii dedicată intervenției în afacerile interne ale altor state s-a focalizat asupra mijloacelor de intervenție bazate pe utilizarea forței. Până în secolul XX, punctul de vedere prevalent se referea la faptul că, conceptul juridic internațional al intervenției era interesat în sine doar de mijloacele de utilizarea a acțiunilor bazate pe forță împotriva unui alt stat, și nu cu tehnici minore. Cu toate că o perspectivă extinsă a avut loc în secolul XX, când tehnicile lipsite de uzul forței, au fost introduse sub sfera principiului neamestecului, literatura cu privire la acest cadru este de cele mai multe ori inconsistentă. Deși este dificil de cuantificat această perspectivă în contextul principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, importanța sa nu trebuie trecută cu vederea. Creșterea vizibilă a acestui tip de mijloace determină astfel necesitatea unei analize amănunțite bazate pe termeni legali, în contextul contemporan al principiului neamestecului.

În contextul acestui tip de mijloace, asistăm mai mult decât în cadrul mijloacelor bazate pe utilizarea de forță, la o perspectivă duală. Multe state din cadrul comunității internaționale, au fost atât state care au intervenit în cadrul de competență internă a unui alt stat, cât și state în care s-a intervenit în același timp. Din cauza acestor mutații, sau dublări de rol, un stat nu poate avea în mod necesar o perspectivă clară. Ambivalența reflectată în practica statelor reflectă dificultatea de evaluare a conținutului normei neamestecului în treburile interne ale altor state în ceea ce privește mijloacele non-militare. Cu toate acestea, raportarea la un cadru vast de exemple, ce include atât mijloace din spectru economic, cât și cele din sfera politică sau diplomatică, dar și cazurile ce reflectă rolul de intervenient cât și cel al statului în care se intervine, are rolul de a elucida conținutul principiului cu privire la normele lipsite de utilizarea mijloacelor de forță, sau așa numitele intervenții non-militare.

Ian Brownlie, în lucrarea dedicată principiilor dreptului internațional public din anul 1998, sublinia o listă numeroasă de cazuri de interferențe, care nu se bazează pe mijloacele militare sau de forță. Brownlie includea în acest cadru declarațiile politice, corespondența diplomatică, comunicatele de presă, legislația națională, hotărârile judiciare naționale și internaționale, sau practica organismelor internaționale [33, p. 6-7]. Spectrul interferențelor lipsite de utilizarea mijloacelor de forță este într-adevăr unul vast, iar distincția dintre permisibilitatea intervenției și interdicția acesteia solicită un set de criterii clare. În afara zonei de utilizare a forței, contextul și chiar starea relațiilor dintre statele în cauză, sunt considerate criterii importante. Perspectivile în acest spectru, au luat de cele mai multe ori forma declarațiilor

individuale sau colective în cadrul și prin Adunarea Generală a ONU. De aceea, un punct focal al analizei îl reprezintă aceste documente.

Articolul 2 (7) al Cărții ONU, interzice intervenția, dar nu interzice toate acțiunile și deciziile Organizației cu privire la afacerile interne. Istoria practicii ONU, demonstrează că Organizația ar putea întreprinde fie o intervenție directă sau indirectă în afacerile interne ale unui stat. Aceasta poate interfera în afacerile interne ale unui stat, fără a efectua o acțiune pe teritoriul statului în cauză. Incluse în acest tip de intervenție sunt activitățile precum adăugarea problemei pe agenda oricărui organism al ONU, discutarea problemei în forumul respectiv, și realizarea de recomandări. În ceea ce privește astfel de intervenții indirecte, practica Organizației a fost una consistentă. În ciuda obiecțiilor ocazionale din partea statelor în cauză, organismele ONU au considerat și au discutat problema în cauză în mod automat. În realizarea recomandărilor și adoptarea rezoluțiilor exprimând o anumită poziție privind o problemă internă, organismele ONU s-au considerat competente în măsura în care „o îngrijorare internațională” a fost exprimată asupra unui anumit aspect.

Un instrument de influență aparte este reprezentat de numeroasele tehnici de natură informală cu scopul de a pătrunde în statul țintă. Aceste mijloace fac parte din cadrul instrumentelor lipsite de forță care pot intra adesea în conflict cu norma neamestecului. O mențiune importantă, ce trebuie subliniată în acest context, este determinată de faptul că relațiile oficiale dintre guvernele statelor permit doar aplicarea presiunii externe. Ele nu permit organelor administrative de a pătrunde în interiorul unei alte țări, în efortul de a aduce schimbările dorite. De aceea, tehnicile accesului de natură informală, se disting prin această capacitate, și acest fapt explică creșterea lor în număr și importanță. Aceste tehnici includ programe de informare, programe de schimb culturale, multe forme de ajutor economic, asistență tehnică în multiple forme, misiuni de formare militară, programe de acțiune civilă militară, războaie politice, economice și psihologice. Aproape orice formă de transfer de resurse, competențe, sau cunoștințe din partea unei societăți naționale către o alta, reprezintă baza unei pătrunderi informale [159, p. 209]. Această tehnică este vizibilă încă din timpul Războiului Rece. Cazul Uniunii Sovietice, de a respinge Planul Marshall, era motivat de faptul că acesta implica amestecul unei mari puteri, Statele Unite, în preocupările interne ale altor națiuni suverane. Problema neamestecului a fost folosită însă *ad nauseam*, de propagandiștii sovietici pentru a trezi sentimente anti-americane în Europa. Cu toate acestea, în momentul în care guvernul sovietic susținea public drepturile națiunilor mici și importanța principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, Kremlinul amenința în mod secret, presupusele țări independente din Europa de Est, cu consecințe grave dacă îndrăzneau să participe la un program de reconstrucție, în care ei aveau interese vitale. Uniunea Sovietică, a fost preocupată în mod

special de cazul Cehoslovaciei, și de faptul că Cehoslovacia, de a cărei prosperitate depindea abilitatea ei de a face schimburi comerciale cu Occidentul, precum și cu Estul, ar putea accepta termenele Planului Marshall. În consecință, Cehoslovacia a fost forțată să anuleze acceptarea ei oficială a invitației de a participa la Conferința Planului Marshall. Ulterior, aceste dovezi ale politicii sovietice au fost vehement denunțate în democrațiile occidentale [223, p. 132], prin implicațiile acestor acțiuni asupra principiului neamestecului. Și în România existau voci care doreau participarea la acest ajutor economic. Într-un articol al ziarului Dreptatea din anul 1947, era prezentă atitudinea Partidului Național Țărănesc față de Plan, prin titlul sugestiv „*Să mergem la Paris*”. Cu toate acestea, intenția României a fost exprimată la 5 iulie de Moscova, care a anunțat că atât România, cât și Polonia au declinat invitația.

Afirmarea fermă a principiului neamestecului a fost posibilă mult mai târziu prin „Declarația de la București din aprilie 1964”. România respingea implicarea URSS în stabilirea direcției sale de dezvoltare economică, accentuând dreptul la independență și principiul neamestecului în treburile interne ale altor state în conformitate cu documentele ONU [137]. Neamestecul era considerat și susținut drept un principiu de bază al politicii externe românești.

În ceea ce privește, intervenția politică, aceasta se referă la diverse situații în care un stat devine implicat în procesele politice interne ale altui stat. Acest tip de intervenție cuprinde acte de intensitate și obligativitate diferite [236; 138; 228]. Forma cea mai coercitivă de interferență politică este „schimbarea de regim”, care este o încălcare clară a principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. Acțiunile care au scopul de răsturnare a unui regim, încălcă astfel, în mod clar, prevederile principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. Este mai ales cazul noilor democrații, când intervențiile au rolul de a sprijini o lovitură de stat pentru restabilirea temporară a regulilor autocrate. Exemplele unor astfel de acțiuni au fost regăsite mai ales în contextul SUA, care a sprijinit lovitură de stat în Iran în anul 1953. Un an mai târziu SUA a intervenit în același mod în Guatemala, iar în anul 1973 s-a implicat în cadrul intern din Chile.

Totodată, schimbarea de regim este realizată în principal prin sprijinul și finanțarea acordată grupurilor de opoziție insurecțională. Cazul Nicaragua a fost în principal un caz despre finanțarea și susținerea provenită de la Statele Unite ale Americii, spre cadrul format din opoziția politică a unui guvern străin. Deși intenția de a răsturna un guvern nu este o cerință pentru ca finanțarea partidelor străine să fie ilegală, nu este legitim pentru ca un stat să intervină pentru a răsturna „un regim rău”. Cu toate acestea, atunci când finanțarea provenită din cadre externe este pentru partide politice non-insurecționale, legea este mai puțin clară. S-a sugerat că o regulă care interzice finanțarea partidelor politice în străinătate ar fi incertă în domeniul de aplicare, în lumina practicilor statale diferențiate [44, p. 18]. Suportul pentru partidele politice străine devine din ce în ce mai evident și statele nu încearcă să justifice acțiunile lor. Cu toate acestea, tendința

de a finanța partide, prin actori non-statali poate sugera că statele continuă să aibă îndoieli cu privire la legalitatea unor astfel de acte. Acest fapt este reflectat și în creșterea legislației naționale cu privire la interzicerea finanțărilor de origine străină. De exemplu în Statele Unite ale Americii, „Bipartisan Campaign Finance Reform Act 2002” [124], în Filipine, „The 1978 Election Code” [147] sau în Marea Britanie, „Political Parties, Elections and Referendums Act 2000” [177]. Testul cheie rămâne însă gradul de constrângere al acestui instrument. Finanțarea unui partid politic în cazul în care legislația internă a părții destinate interzice acest fapt, va contraveni cadrului de aplicare al principiului neamestecului în treburile interne ale altui stat [95, p. 368]. Deși este general recunoscută această opinie, aceasta nu este nicidecum absentă din cadrul internațional. Este dificil însă de documentat în termeni preciși aceste acte și în consecință de sancționat aceste practici, care încalcă prevederile principiului neamestecului în treburile interne ale altor state.

Analiza interferențelor politice este cu atât mai dificilă în cazurile de finanțare de la stat la stat, pentru a sprijini o facțiune specială în cadrul statului. Asemenea sprijin este de multe ori mai efectiv decât finanțarea directă a partidului, în special datorită sumelor mai mari implicate. Această problemă devine justificabilă însă doar cu consimțământul pentru acest act de intervenție [95, p. 369]. Având în vedere consimțământul guvernului, o astfel de finanțare nu va fi interzisă de principiul neamestecului în treburile interne ale altor state. În sens opus, în baza prevederilor care interzic aceste practici, principiul neamestecului este încălcat.

Tot în planul finanțărilor politice, acordarea de sprijin unui partid în ajunul alegerilor este un act mult mai intrusiv, mult mai probabil să ducă la o schimbare a regimului, decât în alte momente. Acest tip de practică este extinsă, probabil pentru că această formă de sprijin acordată pre-alegerilor este și cea mai eficientă. Preocuparea pentru această formă de intervenție a fost menționată și de rezoluțiile Organizației Națiunilor Unite. În perioada post-Război Rece, există peste zece rezoluții ale Adunării Generale care condamnă intervenția în procesele electorale, și care au fost adoptate de cadrul Organizației Națiunilor Unite [95, p. 369]. De exemplu, rezoluția Adunării Generale 47/130 din anul 1993 era intitulată sugestiv „Respectul pentru principiile suveranității naționale și neamestecului în afacerile interne ale altor state în procesele lor electorale” [199].

Ceea ce poate fi observat în cazul finanțării campaniilor electorale, este faptul că multe dintre aceste activități sunt derulate în mod deschis, sub circumstanțe care pot sugera schimbări în atitudinea a ceea ce este acceptabil sub dreptul internațional, și implicit sub considerentele principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. În concluzie, acțiunile lipsite de mijloacele de forță pentru a sprijini mișcările politice, partidele politice și candidații politici în alte state sunt interzise [241].

În plan aplicativ, asistența financiară acordată campaniilor electorale de a influența un concurs politic în alt stat este prezentă într-un număr substanțial de exemple. Mai mult decât atât, cazurile în care sunt implicate asistențe electorale transnaționale, este mult mai mare decât acest fapt este în general recunoscut. Unele exemple de finanțări electorale, provenite din spațiul extern sunt de notorietate. Ajutorul acordat de Statele Unite ale Americii partidelor împotriva lui Allende în Chile în anii 1960 și 1970 reprezintă un exemplu citat adesea de literatura de specialitate [44, p. 14]. În conformitate cu Comitetul Church, care a condus o investigație amănunțită la mijlocul anilor '70 asupra activităților secrete ale SUA, au fost evidențiate operațiunile desfășurate în mod secret de SUA în lumea a treia, prin sprijinul financiar care a fost acordat partidelor, candidaților și liderilor [44, p. 14].

Și Franța a fost implicată în activități de acest tip, având o serie de tranzacții transnaționale cu fostele colonii Africane, în care aparent Franța a fost atât un stat influențat cât și cel care a influențat. Republica Federală a Germaniei folosește un mod deschis de a transfera fonduri partidelor în alte țări prin vehiculul fundațiilor stabilite de partidele politice majoritare din Germania. În același spectru intră și transferul financiar provenit de la statele mai mici în cuferele de campanie ale candidaților din țările mai mari. Un element al scandalului Watergate a fost afirmația conform căreia campania lui Nixon a primit contribuții de la o varietate de surse străine, inclusiv oficiali guvernamentali, și câteodată, evidențe ale altor încercări ale guvernanților din întreaga lume, de a cumpăra influența în Washington, prin contribuții acordate campaniei prezidențiale.

Multe episoade de finanțări electorale transnaționale implică interacțiuni complexe printre guvernamentali și actori privați. Motivul cel mai important pentru acest fenomen este că guvernele doresc în mod frecvent să ascundă operațiunile lor politice externe. Sindicate, organizații de afaceri, grupurile de presă și alte grupuri private au fost folosite drept conducte, câteodată chiar în mod neștiut, pentru a sprijini partidele sau candidații străini. Unele dintre acordurile care leagă partidele politice cu galeriile statelor străine pot fi extrem de ingenioase. De exemplu, Uniunea Sovietică a finanțat aproape o treime din cheltuielile Partidului Comunist Italian prin astfel de mecanisme indirecte precum generarea de profit sau comisioane pentru întreprinderile conduse de partid, implicate în asocieri de comerț sau turism cu blocul țărilor sovietice. Asemenea acorduri pot fi de fapt foarte încălcate și dificil de documentat, dar acestea reprezintă încercări deliberate ale guvernelor de a transfera fonduri în scopul de a influența dezvoltările politice în exterior, aducând încălcarea principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. Prin astfel de vehicule, precum Cominternul și mai târziu Oficiul de Informații Comunist sau Cominformul, Uniunea Sovietică se angaja în suportul financiar al

partidelor comuniste pro-sovietice în întregul glob, căutând să controleze și să influențeze direcția lor politică [44, p. 15].

Faptul că cele mai multe activități politice transnaționale au fost efectuate în mod ascuns, este relevant prin ele înșiși pentru considerentele normei neamestecului în treburile interne ale altor state, din moment ce exemplele de tănuire sau negare pot indica că statul care este implicat în astfel de activități de intervenție consideră că activitățile în cauză sunt ilegale. O serie de state au mers însă mult mai departe și au adoptat prevederi legislative care interzic implicarea străină în procesele electorale. Corpusul legislativ al unor state precum Filipine, Taiwan, Chile, Africa de Sud sau Israel, conține astfel de prevederi ca un mijloc de a se apăra de intervențiile venite din exterior, și de a delimita competența internă a statului în aceste aspecte. Cu toate acestea, sistemul finanțărilor continuă să rămână permisibil în alte state, în ciuda determinantilor care determină finanțarea, precum schimbarea unui regim.

Totodată, este tot mai frecvent pentru state terțe, de cele mai multe ori prin intermediul organizațiilor internaționale cum ar fi cazul Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa, sau Uniunii Europene, de a reprezenta un factor activ de interes în cadrele privind desfășurarea alegerilor. Acest fapt este de cele mai multe ori realizat la invitația statului în cauză, și nu contravine principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. Deși problemele legate de observarea alegerilor prezidențiale din Rusia, din luna martie a anului 2008, au condus la anularea misiunii OSCE, practica statelor confirmă faptul că, chiar și fără un consimțământ din partea statului în care se desfășoară misiunea de observare, aceasta nu este contrară dreptului internațional și nu contravine principiului neamestecului în treburile interne ale altor state [27, p. 235]. Misiuni de observare a alegerilor din partea OSCE au fost prezente la alegerile parlamentare din România din 1998, 2001, 2005, 2009, 2012. Și în Republica Moldova observatori din partea OSCE au fost prezenți la alegerile din 30 noiembrie 2014. Prezența acestor misiuni de observare nu a însemnat însă o excepție, abatere sau încălcare a principiului neamestecului în treburile interne ale altor state ci o procedură internațională menită să asigure ordinea și stabilitatea.

În concluzie, existența unei norme juridice obligatorii a neamestecului care cuprinde o serie de activități de influență politică lipsite de utilizarea forței este validă. Pentru că statele tolerează și încurajează o serie de activități politice transnaționale, dreptul internațional nu poate interzice toate tipurile de implicare externă în afacerile politice interne. Formularea tradițională a intervenției ca „interferență dictatorială”, rezultând în „subordonarea voinței suverane” a unui stat suveran de către un altul, este nesatisfăcătoare și în lipsă de conformitate cu evoluțiile internaționale contemporane. Mai mult decât atât, metafora abstractă a „voinței suverane” a statului țintă tinde să creeze mai multă confuzie, decât să asiste analiza. Observăm tot mai

frecvent un decalaj între principiu și practică, de aceea se subliniază, atât în literatura de specialitate, cât și în declarațiile statelor, faptul că norma neintervenției în treburile interne ale altor state trebuie înțeleasă în contextul noilor realităților contemporane.

În plan diplomatic, Verzijl scria că „presiunea diplomatică simplă asupra unui guvern străin și interferența în afacerile sale interne sau externe este în totalitate fluidă” [216, p. 236-237]. Relația dintre activitatea diplomatică și cadrul de intervenție a fost unul dintre aspectele cele mai controversate al negocierilor care au condus la întocmirea „Declarației principiilor dreptului internațional privind relațiile de prietenie și cooperare între state” [173, p. 34-35]. Câteva state occidentale au căutat un amendament cu privire la „libertatea general recunoscută a statelor de a influența politicile și acțiunile altor state în conformitate cu dreptul și practica internațională derulată în mod constant” [181]. Propunerea a fost respinsă însă de statele în curs de dezvoltare, care s-au văzut drept victimele practicilor curente și care nu doreau să legitimizeze un astfel de tratament. Declarația Marii Britanii în acest caz are relevanță specifică: „în luarea în considerare a scopului 'intervenției', ar trebui recunoscut faptul că într-o lume interdependentă, este inevitabil și de dorit ca statele să fie preocupate de, și vor căuta, să influențeze acțiunile și politicile altor state, și că obiectivul dreptului internațional nu este de a preveni asemenea activități, dar mai degrabă să se asigure că acestea sunt compatibile cu egalitatea suverană a statelor și cu dreptul de auto-determinare a popoarelor lor” [181].

În plan diplomatic, întâlnim și cazuri ale istoriei recente, așa cum este exemplul semnalat în luna octombrie a anului 2007, când Președintele Statelor Unite ale Americii din acea perioadă, George Bush, a participat la ceremonia la care Dalai Lama, liderul spiritual tibetan a primit Medalia de Onoare a Congresului. În urma acestui eveniment, ministrul de externe chinez, a afirmat o „încălcare gravă a normelor relațiilor internaționale, și.... o intervenție în cadrul afacerilor interne ale Chinei” [95, p. 346]. Observăm în acest caz o intervenție indirectă a președintelui american, care deși nu se implicase în mod direct în afacerile interne ale Chinei, aducea suspiciuni cu privire la actul său. Din punct de vedere legal această practică nu este însă interzisă de principiul neamestecului în treburile interne ale altor state, dacă actele diplomatice nu subliniază acte de propagandă, aspecte care intră sub incidența interdicției neamestecului și vor fi subliniate mai departe în planul analizei mijloacelor de natură non-militară.

Tot în acest cadru al neamestecului se află și recunoașterea unui stat. Mai precis, în practica statelor este unanim acceptat faptul că recunoașterea statelor implică și recunoașterea guvernelor. În situația în care un guvern accede la putere pe alte căi decât cele constituționale sau în cazul schimbării formei de guvernământ se pune problema recunoașterii guvernelor. Recunoașterea unui guvern este definită ca fiind un act liber al unui stat sau al mai multor state prin care se manifestă intenția de a întreține relații oficiale cu acesta și implicit de încetare a unor

astfel de raporturi cu vechiul guvern. Recunoașterea guvernelor are un caracter declarativ adică actul de recunoaștere se rezumă la dorința de a întreține raporturi cu noul guvern asupra legitimității guvernului respectiv, atitudine care ar putea fi calificată drept amestec în treburile interne. Practica arată că recunoașterea unui nou guvern este supusă întrunirii mai multor criterii. Astfel, în vederea recunoașterii, în primul rând se pune accentul pe sprijinirea activității noului guvern de către populație. În al doilea rând, activitatea sa trebuie să corespundă voinței poporului. În plan extern, un criteriu important este reprezentat de capacitatea noului guvern de a se achita de obligațiile sale internaționale. Totodată, instaurarea unui regim politic democratic capabil să garanteze respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, reprezintă un criteriu al recunoașterii și validării noului guvern. Cu referire directă la norma neamestecului, este absența oricărui fel de intervenție în treburile interne ale statului, în procesul de instalare a noului guvern [173, p. 24].

Prin urmare, recunoașterea prematură a statalității este adesea văzută drept o intervenție ilegală în afacerile interne a statului teritorial [108]. Ilegalitatea unei recunoașteri premature a fost ridicată cu privire la cazul Israelului din anul 1948, cu toate că în acest caz existau circumstanțe speciale. Totodată, Adunarea Generală a ONU a solicitat avizul consultativ cu privire la declarația de independență a provinciei Kosovo, și dacă aceasta a fost în conformitate cu dreptul internațional, dar nu a privit aspectele legate de recunoaștere [35]. Un act condamnat de comunitatea internațională a fost însă recunoașterea statalității Abhaziei și Osetiei de Sud în anul 2008, de către Rusia și Nicaragua [95, p. 373].

Mai mult decât atât, dacă în mod normal eșecul unui stat de a recunoaște o entitate care îndeplinește criteriile statalității nu constituie o intervenție, există circumstanțe speciale, când această practică este interzisă de principiul neamestecului în treburile interne ale altor state. Mai precis, putem vorbi de cazul unei încălcări a principiului neamestecului în treburile interne ale altor state atunci când nerecunoașterea este intenționată să forțeze o schimbare de politică într-un stat țintă. Această perspectivă este argumentată de cazul tratamentului Greciei asupra Macedoniei. După dezintegrarea fostei Iugoslavii, fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei a adoptat numele constituțional de Republica Macedonia, adoptând totodată un drapel care includea Steaua de la Vergina. Grecia a obiectat, motivând că alegerea numelui și a drapelului implica o solicitare asupra teritoriului grec. Mai mult decât atât, Grecia a întreprins campanii de influențare a statelor pentru a refuza recunoașterea Macedoniei, încercând să blocheze intrarea noului stat format în cadrul organizațiilor internaționale ca ONU și NATO [95, p. 374]. În acest context, acțiunile Greciei au fost percepute drept o încălcare a principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, prin nerecunoașterea statalității Republicii Macedonia.

Dificultatea de a sesiza respectarea sau încălcarea principiului neamestecului în contextul măsurilor de natură politică, este de multe ori determinată de dezbaterele în termeni metaforici, puternic imprecisi, așa cum susțineau Maziar Jamnejad și Michael Wood. În acest context, se vorbește despre un guvern care „răstoarnă” pe un altul, „instalează” liderii săi preferați, „se amestecă” în alegeri, „cumpără voturi”, și exemplele pot continua. Nuanțele pe care metaforele de acest tip le semnalează aduc un sporit grad de incertitudine, care poate fi depășite doar prin raportarea la cazul extins al acestui tip de intervenție. În acest context, cele două elemente esențiale ale actelor care reprezintă o intervenție, factorul coercitiv sau dorința de schimbare a regimului, subliniază amestecul în sfera de competență internă a statelor, și contravine în mod clar principiului neamestecului în treburile interne ale altor state.

În planul măsurilor economice, norma neamestecului chestionează dacă acest tip de măsuri sunt îndreptate împotriva statelor și a liderilor acestora, pentru a forța o schimbare în politică [140, p. 410]. În măsura în care sunt adoptate sancțiuni economice de către Consiliul de Securitate al ONU în temeiul Capitolului VII din Carta ONU, nu se ridică nici o problemă cu privire la principiul neamestecului, în baza prevederilor articolului 2 (7) din Cartă.

Cu toate acestea, există numeroase cazuri în care state individuale și organizațiile regionale, au recurs la măsuri economice în locul măsurilor forțate, încălcând într-un mod obscur și adeseori greu de certificat, prevederile articolului 2 (7) al Cartei ONU. Pentru că acest tip de practici nu implică mijloace de forță, și nu sunt contrare articolului 2 (4) al Cartei ONU, acestea pot fi mai ușor de justificat din punct de vedere politic și legal [95, p. 349]. Totuși, este tot mai pregnant faptul că astăzi că aceste tehnici subtile pot fi la fel de efective ca formele brutale de dominație.

Măsura în care aceste practici contravin interdicției neamestecului în treburile interne ale altor state, este uneori greu de evidențiat. Raportarea la rezoluțiile Organizației Națiunilor Unite, subliniază o serie de prevederi dedicate exclusiv intervenției economice [197]. De exemplu, „Declarație privind principiile dreptului internațional cu privire la relațiile de prietenie și cooperare între state”, din anul 1970, în cel de-al doilea paragraf al secțiunii cu privire la principiul neamestecului, prevede că „Nici un stat nu poate utiliza sau încuraja utilizarea de măsuri economice, politice sau de orice alt tip de măsuri pentru a constrânge un alt stat, în scopul de a obține de la acesta subordonarea exercitării drepturilor sale suverane și de a asigura de la acesta avantaje de orice fel” [201].

Deși prevederile rezoluției de la 1970, dar și dispozițiile rezoluției din anul 1981, evidențiază ilegalitatea actelor de natură economică realizate în scopuri subversive, asistăm astăzi la un număr variat de tehnici economice pentru a interveni în cadrul intern al statelor.

Tehnicile de natură economică care sunt la dispoziția statelor sunt realizate în principal în eforturile de a consolida sau a slăbi facțiunile politice și tendințele de ordin politic în alt stat.

Literatura de specialitate încadrează aceste tehnici în două categorii. În primul rând, sunt tehnicile afirmative, care includ acordarea de beneficii economice și financiare de tipul ajutoarelor de la guvern la guvern, preferințelor comerciale sau facilitării împrumuturilor [28]. În cea de-a doua categorie se află tehnicile negative, adesea numite sancțiuni economice, care implică suspendarea sau stoparea unor astfel de beneficii [87]. Întrebarea relevantă pentru cadrul principiului neamestecului este legată de măsura în care practica statelor și elemente ale principiului legitimează sau delegitimează utilizarea tehnicilor economice pentru a afecta evoluțiile politice interne în alt stat.

Tehnicile afirmative de tipul ajutoarelor de la guvern la guvern, constituie așa numiții „morcovi” pe care statele care intervin, le oferă statelor țintă pentru a încuraja evoluții politice potrivite intereselor statului care intervine. În sfera internațională contemporană întâlnim o prevalență a cadrelor de asistență, atât din partea statelor, cât și a organizațiilor și a instituțiilor regionale și internaționale. Deși vorbim de tehnici afirmative, acestea nu sunt lipsite de controverse. Incertitudinile cu privire la acest tip de programe, sunt legate de faptul că statele sau organizațiile internaționale nu pot oferi asistență unui stat sărac, de-a lungul căii de dezvoltare, și să observe în același timp principiul neamestecului, deoarece un program pe sacă largă de asistență se învârtă în jurul multor forme de amestec. De exemplu, când un stat oferă asistență unui alt stat, această asistență poate implica sfaturi cu privire la legislație, proceduri legale, structuri sociale. Ajutorul său economic, și sfaturile asociate cu acest ajutor, pot implica schimbări în politica de export, în cadrele de economisire și de investiții, în balanța dintre agricultură și industrie, în distribuția bunăstării, sau în puterea economică și politică a variatelor segmente în societatea în cauză [154]. Controversele sunt însă diminuate atunci când beneficiile economice și financiare sunt oferite pentru un scop public general așa cum este cazul dezvoltării sau apărării. Formele economice afirmative sunt de obicei tolerate și chiar binevenite. Beneficiile economice de acest tip reprezintă adesea un aspect public, atât în cadrul statului care primește, cât și în cadrul statelor care oferă acest tip de beneficii, conferind un caracter de legitimitate acestor practici.

În perioada post-Război Rece, cadrele de asistență economică au dobândit mai multe validitate, în contextul unor condiții care trebuie îndeplinite de furnizarea acestui tip de ajutor. Chiar înainte de sfârșitul bipolarității, în decembrie 1988, Adunarea Generală a ONU a adoptat rezoluția „Asistența umanitară a victimelor catastrofelor naturale și situațiilor de urgență” de același ordin. Această rezoluție presupune facilitarea de furnizare a alimentelor, medicamentelor

[195]. Testul cheie rămâne însă, ca și în cazul finanțărilor electorale, gradul de constrângere a acestui instrument.

Spre deosebire de tehnicile afirmative, versiunea negativă a finanțărilor economice, este mult mai controversată și are o greutate mult mai pronunțată asupra cadrului de aplicare al principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, așa cum este el prevăzut în Cartă și în rezoluțiile ONU, dar și în tratatele și declarațiile internaționale. Scopul principiului neamestecului este de a preveni subordonarea voinței suverane. Dependența multor state vulnerabile privind ajutoarele face practicarea retragerii cea mai efectivă metodă de presiune.

Tehnicile negative echivalează cu presiunea economică, cuprinzând retragerea tratamentelor favorabile până la embargoul total asupra comerțului, pentru a îndemna un stat țintă de a schimba guvernul sau forma de guvernământ. Există astfel numeroase situații în care donatorul este preocupat de efectul pe care beneficiul său l-ar putea avea asupra situației politice interne în statul țintă. Dacă vorbim de exemple în care efectul ajutorului străin este de a întări controlul politic al regimului în statul țintă, obiectul de „destabilizare” pe care statele interveniente îl creează este unul evident, încălcând în consecință prevederile principiului neamestecului.

În plan aplicativ, întâlnim aceste practici economice negative în măsurile luate de Statele Unite împotriva Cubei, Republicii Dominicane, sau în cazul Nicaragua. Întâlnim această practică și în cazul Marii Britanii, care a folosit tehnicile economice negative împotriva Iranului, cazul Rhodesiei sau Ugandei, sau acțiunile economice întreprinse de Uniunea Sovietică împotriva Iugoslaviei, Finlandei sau Albaniei. Aceste cazuri subliniază obiectul de „destabilizare” pe care statele interveniente l-au avut [87, p. 26].

Răspunsurile statelor țintă la pârghiile economice negative au invocat diferite norme ale dreptului internațional, inclusiv norma împotriva neamestecului în afacerile interne ale statelor. De asemenea, aceste răspunsuri au fost în mare parte situate în contextul dialogului dintre Nord și Sud, subliniind faptul că statele dezvoltate au o datorie legală de a menține fluxul ajutoarelor fără impunerea de condiții politice, sau chiar faptul că „constrângerea” economică, pentru a obține obiective politice constituie un exemplu de utilizare a „forței” interzis de Carta ONU prin articolul 2 (4).

În cazul Nicaragua, hotărârile Curții Internaționale de Justiție au considerat și cadrul de aplicare al măsurilor economice în contextul principiului neamestecului. Hotărârea susținea că atenția Curții a fost acordată în special asupra stopării ajutorului economic din anul 1981, reducerii de 90 la sută în cota de zahăr pentru importurile Statelor Unite din Nicaragua în anul 1981, și embargoul asupra comerțului adoptat la 1 mai 1985. Curtea Internațională de Justiție afirma însă că, aceste practici nu contravin principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, „admițând în principiu că unele dintre aceste acțiuni nu erau ilegale în sine”. Punctul cheie în acest caz rămâne gradul de constrângere, unde Curtea Internațională de Justiție nu a

adus argumentele unei astfel de practici coercitive, acordând validitate măsurilor pe care Statele Uniune le-au adoptat în acest caz [91].

Cu toate acestea, există și exemple în care o serie de practici economice contravin principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. În anul 1973, acțiunea statelor arabe de a reduce producția lor de ulei între 5 la suta și 25 la sută, în scopul de a forța Israelul de a schimba anumite decizii politice referitoare la Palestina, și de a obliga alte state de a schimba atitudinea lor diplomatică față de Israel aduc o nouă perspectivă asupra ilegalităților măsurilor luate în cadrul economic, cu implicații directe asupra aplicării principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. Așa cum este și cazul intervențiilor de ordin politic, sau practicilor de asistență umanitară, validitatea sau dimpotrivă ilegalitatea acestor practici se regăsește în factorul coercitiv. Dacă acțiunile în cazul Nicaragua nu au reprezentat o încălcare a principiului neamestecului din prisma factorilor economici, aceste măsuri nu sunt excluse din sfera de aplicabilitate a principiului neamestecului în alte instanțe.

Intervenția de ordin economic, ca și alte forme de intervenție, reprezintă astfel o chestiune de comportament de la stat la stat. În ultimii ani, investițiile străine directe au fost văzute ca sursă majoră de tranziție politică. În primul rând, investițiile străine pot viza consolidarea autocrației. Aceasta este realizată prin eliminarea amenințării de revoluție, mai precis, prin finanțarea activităților de combatere a mișcărilor revoluționare. Dictatura lui Trujillo în Republica Dominicană, Somoza în Nicaragua, Batista în Cuba și dinastia Duvalier în Haiti, sunt exemple clare de autocrații care au fost stabilizate prin intervenții străine în acest fel [44, p. 2]. Totodată, investițiile străine pot avea scopul de a forța un guvern democratic să ofere concesiile fiscale investitorilor străini. Schimbarea de regim pe care aceste practici o aduc, contravine normelor principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, chiar dacă nu sunt implicate mijloace de forță.

Efectul intervențiilor de natură economică, aplicate pentru scopuri politice interzice statelor de a implementa politici care afectează comerțul, ajutorul sau alte relații economice, unde obiectivul primordial este de a afecta rezultatele proceselor politice interne ale altor state [44, p. 2]. Practica statelor prezintă exemple numeroase în care implicarea mijloacelor economice a fost utilizată în scopuri politice, fie de a supune voința suverană a statului, folosindu-se de factorul coercitiv, fie cu scopul de a înlătura sau de a schimba regimul în statul țintă. Dacă în spatele utilizării mijloacelor economice au existat cele două elemente principiul neamestecului a fost încălcat. Este astfel clar, din perspectiva multiplelor instrumente cu privire la intervenție, că principiul se aplică și pentru alte acte decât cele bazate pe utilizarea mijloacelor de forță, și nu este astfel nici un motiv de a exclude măsurile economice.

Alături de mijloacele de intervenție politică sau economică, sub semnul interdicției în contextul principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, intră și cazul mijloacelor de influențarea sub forma radiodifuziunilor și propagandei. Mai precis sub această interdicție sunt incluse, toate mijloacele de radiodifuziune, de la radio, la televiziune și internet. Pentru această perspectivă există și un important sprijin textual, care are rolul de a interzice o serie de radiodifuziuni extrateritoriale [95, p. 366]. În anul 1981, „Declarația asupra inadmisibilității intervenției și amestecului în afacerile interne ale statelor” [205], prevedea interzicerea „campaniilor de defăimare sau propagandă ostilă, cu scopul de a interveni și interfera în afacerile interne ale unui alt stat” [95, p. 374].

Mai mult decât atât, articolul 19 (2) al „Convenției Internaționale cu privire la drepturile civile și politice” prevedea dreptul de a căuta, primi și comunica informații și idei, indiferent de frontiere. Cu toate acestea, acest drept nu este absolut. Articolul 19 (3) permite limitarea dreptului pentru „protejarea securității naționale sau ordinii publice, sau sănătății publice și bunelor moravuri”. Mai departe, Articolul 20 interzicea propaganda pentru război și susținerea urii naționale, religioase sau rasiale [103]. Dacă o radiodifuziune contravine principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, depinde astfel de circumstanțe. Dacă aceasta este în mod deliberat falsă și urmărește să producă disidență sau să încurajeze insurgenți, este cel mai probabil ca principiul neamestecului să fie încălcat. În schimb dacă aceasta este factuală și neutru, este îndoielnic că va contraveni principiului neamestecului, indiferent de efectul pe care aceasta îl poate avea.

În ultimele decade, contramăsurile au intrat și ele în sfera de aplicarea a principiului neamestecului. Până la cazul Nicaragua, conceptul de contramăsuri nu era aplicat în mod comun intervenției și acest tip de măsuri erau abordate din prisma altor factori internaționali. Cu toate acestea, hotărârea Curții Internațional de Justiție a adus o semnificativă claritate cu privire la auto-ajutorul justificabil în aria neamestecului prin aplicarea limbajului „contramăsurilor proporționale”. Limbajul proporționalității are de altfel un rol determinant și în cazul mijloacelor de forță. În plan aplicativ, asistența oferită de China și Uniunea Sovietică, Vietnamului de Nord era apărută cu argumentul contra-intervenției, care era intervenția de a ajuta victimele intervenției originale, și nu era considerată de statele în cauză, a fi interzisă de legislația internațională și de prevederile principiului neamestecului.

În concluzie, din motive de geografie, de istorie, sau de securitate națională, statele mențin adesea un interes intens în politicile interne ale altor state. Unele state încearcă să influențeze evoluțiile politice dincolo de propriile granițe, atât în propriile regiuni, cât și la distanțe ce depășesc cadrul regional. Exemplul celor două mari superputeri, care au concurat pentru influență nu doar în spectrul regional, ci până în lumea a treia, folosind tehnici de

promovare politicile care erau considerate corespunzătoare intereselor și ideologiilor respective, este poate cel mai evident exemplu. Atât Uniunea Sovietică, cât și Statele Unite au folosit pârgă economică pentru a afecta politicile locale și a-și consolida sfera de influență, în America Centrală, în sudul Africii și în alte regiuni. Exemple de influențe politice transnaționale sunt prezente și astăzi. Aceste deviații sunt însă dificil de sancționat, evidențele fiind de cele mai multe ori ambiguu. Mai multe decât atât, cu toate că protestele verbale împotriva intervenției sunt comune, protestatarii se angajează adesea în comportamente similare [44, p. 3].

Cu toate acestea, putem observa o schimbare pozitivă a considerentelor neamestecului în plan contemporan. Noua dimensiune a principiului evidențiază o extindere importantă, care nu este limitată doar de cadrele de forță. Deși de multe ori este dificil de evidențiat și de sancționat o formă de intervenție bazată pe mijloace de natură non-militară, cuprinderea formelor de intervenție politică, diplomatică, sau economică, în cadrul aplicativ al principiului, ne îndreptățește să vorbim de o consolidare a sa în lumina noilor relații internaționale.

Principiul neamestecului în treburile altui stat, de la apariția sa (sfârșitul sec. al XVIII-lea) și până în zilele noastre a fost în repetate rânduri nesocotit. Au existat astfel situații în care s-a trecut peste acest principiu, ca de exemplu, intervenții „consimțite” ori pentru „respectarea dreptului internațional”, sau pentru protecția cetățenilor unui stat, aflați în străinătate și a bunurilor lor, ori intervenții în scopuri „umanitare”, iar în alte cazuri respectarea lui a avut drept consecințe sacrificarea multor vieți omenești. Totuși, încălcările au reprezentat excepția, iar respectarea lui regula, ceea ce și explică evoluția, dezvoltarea, menținerea și consolidarea acestuia ca principiu fundamental al dreptului internațional contemporan.

4.3. Concluzii la Capitolul 4

Principiul neamestecului în treburile interne ale altor state, este recunoscut drept unul dintre principiile vechi ale dreptului internațional public, este o garanție juridică a suveranității statelor și a dreptului popoarelor la autodeterminare. În contextul evoluțiilor din plan internațional, principiul neamestecului a continuat să își manifeste validitatea, atât în plan declarativ, cât și în plan aplicativ, dar a înregistrat și noi valențe.

În primul rând, în aplicativ general, analiza cazurilor de neamestec, subliniază faptul că cei mai viguroși aderenți la cadrul politicii de neamestec au fost reprezentanții statelor slabe, în cea mai mare parte statele din lumea a treia. Mai mult decât atât, un puternic clivaj există între perspectivele statelor din lumea a treia care subliniază importanța politicii de neamestec, și tendința generală a statelor occidentale de a sublinia importanța drepturilor omului. Astfel, în timp ce unele state consideră protejarea drepturilor omului o preocupare a comunității

internaționale, și statele nu pot limita sau încălca aceste drepturi, alte state consideră că problemele legate de drepturile omului ar trebui abordate pe plan intern, fără nici o interferență externă, indiferent de proporția încălcării acestor drepturi. Ultimele decade, prin „excepția umanitară” sau intervenția pe baze umanitare, au adus însă o transformare a drepturilor și a obligațiilor statelor de a interveni în afacerile interne ale altor state, iar cazurile de intervenție din Irak, Bosnia, Somalia, și Rwanda, au asigurat noile baze pentru doctrina contemporană a neamestecului. Prin urmare, vorbim astăzi de o preponderență a drepturilor omului, dar nu în detrimentul suveranității statelor, care continuă să reprezinte principiul de bază al cadrului internațional, atât în cazul statelor mai mici sau în curs de dezvoltare, cât și în cazul statelor mari. Nu asistăm astfel la o încălcare a suveranității, pentru ca acest fapt nu înseamnă a fi incompatibilă cu respectul și protecția drepturilor omului. Chiar dacă principiul cunoaște astăzi o serie de excepții de aplicare, neamestecul nu a intrat în declin în politica internațională și în discursul politic internațional. Cu alte cuvinte, practica în conformitate cu articolul 2 (7) a evoluat într-un mod consolidat de-a lungul timpului, unde conceptul și sfera de aplicare a principiului neamestecului cunosc astăzi o serie de schimbări. Mai mult decât atât, articolul 2 (7) și prevederile neamestecului s-a extins de la cadrele de forță spre spațiul lărgit al mijloacelor de intervenție politică, diplomatică sau economică, care au ajuns să echivaleze cu interdicția intervențiilor de ordin militar.

În concluzie, astăzi, norma dreptului internațional cu privire la neamestec are o nouă amprentă, o amprentă mult mai consolidată, prin includerea în conținutul și în sfera sa de aplicare, atât a mijloacelor bazate pe utilizarea forței, cât și a mijloacelor mai subtile de tipul practicilor politice, diplomatice, sau economice. În acest context, principiul cunoaște o sferă lărgită de aplicare, nu doar în limbajul Cartei ONU sau a rezoluțiile sale, ci în planul practic al relațiilor dintre state. Exemplele prezentate în cadrul dimensiunii non-militare a intervenției, evidențiază preocuparea tot mai mare a statelor în ceea ce privește legalitatea acestui tip de practici.

În ciuda unor incertitudini care înconjoară astăzi principiul neamestecului în treburile interne ale altor state, și practica statelor în acest domeniu, este important de notat locul bine stabilit al acestuia în dreptul internațional contemporan. Mai mult decât atât, valoarea cutumiară a principiului neintervenției în treburile interne ale unui stat, este recunoscută astăzi tot mai adesea de către state în relațiile dintre ele. În condiția actuală a dreptului internațional, există, în primul rând obligația neamestecului în treburile interne ale altor state, dar în numele păcii și securității internaționale sunt permise intervențiile în baza scopurilor justificate de un interes comun, autorizate de Consiliul de Securitate, și în conformitate cu dispozițiile Cartei ONU și prevederile articolului 2 (7) cu privire la neamestecul în treburile interne ale altor state.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

În contextul în care dreptul internațional se bazează pe state, ca subiecți fundamentali ai acestei comunități, care se bucură de principiul clasic al suveranității, principiul neamestecului în treburile interne ale altor state rămâne astăzi valid, așa cum a fost și până acum. Deși multe voci nuanțează astăzi o erodare a principiului, în contextul principiilor globale și interdependențelor crescute, a valorilor comune și a drepturilor umanitare, este important de considerat cadrul concret al principiului, particularitățile și excepțiile pe care acesta le permite în conformitate cu prevederile Cartei ONU și în contextul dreptului internațional contemporan. Analiza principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, incluzând atât cadrul teoretico-declarativ, reprezentat de documentele, declarațiile și tratatele internaționale, cât și practica statelor în registrul internațional, subliniază o traiectorie ascendentă a principiului. Cercetarea realizată, pune în evidență criteriile care determină catalogarea actelor drept intervenție în cadrul intern al altor state și delimitează particularitățile aplicării principiului, în vederea reducerii ambiguităților în ceea ce privește neamestecul.

Rezultatele demersului de cercetare au fost susținute în cadrul lucrărilor publicate în reviste naționale de specialitate, precum Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, Revista Națională de Drept și în cadrul conferințelor științifice internaționale a doctoranzilor și tinerilor cercetători.

În urma analizei longitudinale a principiului neamestecului se pot formula următoarele **concluzii**:

1. În inițierea demersului de cercetare, am plecat de la premisa abordării cadrului său amplu, ce se extinde de-a lungul sferei juridice, politice, diplomatice și economice. Demersul de cercetare este inițiat de analiza primelor indicii ale neamestecului, prezente în cadrul internațional încă din cea de-a doua jumătate a secolului al XVI-lea, și am sesizat consacrarea sa în cadrul relațiilor internaționale ale secolele următoare. Reprezentând un evident corolar al suveranității naționale, principiul neamestecului s-a dezvoltat conceptual, dar și practic, prin intermediul practicii statelor moderne întemeiate pe considerentele suveranității. Cu toate că, analiza surselor originare ale principiului a subliniat proveniența abstractă a principiului, pornind de la o concepție a modului în care lumea trebuia în mod corespunzător organizată, principiul neamestecului în treburile interne ale altor state a reușit să se impună în contextul secolelor următoare ca un adevărat dicton al planului internațional și al relațiilor dintre state.

Deși analiza documentelor internaționale nu indică o aplicare strictă a neamestecului în secolul al XVII-lea, sau chiar în secolul al XVIII-lea, norma neamestecului devenea tot mai aclamată în spațiul declarativ. De la spațiu francez, la cel britanic și mai apoi în cadrul

internațional extins, neamestecul în treburile interne ale altor state a devenit o practică generală a dreptului internațional. Rezultatele cercetării au arătat faptul că, bazându-se pe prezumția că fiecare stat este un stat suveran, capabil să își decidă propriile politici, propria organizare internă și independență, principiul a jucat un rol semnificativ în evoluția ordinii internaționale care există astăzi.

2. În contextul epocii moderne, principiul neamestecului a fost în special prețuit de națiunile mici și lipsite de putere, care nu aveau puterea de a rezista intervențiilor rivalilor puternici. Așa cum atestă principalele documente analizate, principiul neamestecului în treburile interne ale altor state, reprezenta o practică importantă în special pentru statele mici. Acest fapt nu induce însă ideea respingerii considerentelor neamestecului în treburile interne ale altor state, de națiunile mari și puternice, ele dovedindu-se, în multe cazuri, apărătoare dacă nu chiar susținătoare ale principiului neamestecului în treburile interne ale altor state.

3. La începutul secolului XX, principiul neamestecului a devenit unul dintre principiile de bază ale relațiilor interstatale, prin consolidarea sferei sale legale. Secolului XX a reprezentat cadrul cel mai important în consolidarea principiului neamestecului. În această perioadă, a fost delimitat conținutul normativ al principiului, obiectivele neamestecului și efectele sale legale. Tot în această perioadă au fost conturate excepțiile principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, devenite mult mai cunoscute în contextul epocii contemporane. Principiul neamestecului a fost consacrat aproape în toate documentele importante ale perioadei: Pactul Ligi Națiunilor, Convenția de la Montevideo, prevederile Cartei ONU, prevederile OSCE, Carta Uniunii Africane, Carta ASEAN, Pactului Ligii Statelor Arabe și Actul Final de la Helsinki. În perioada 1965-1985, Rezoluțiile ONU au adus clarificări importante cu privire la conținutul neamestecului. Rezoluțiile au consolidat sfera și conținutul principiului. De asemenea, precizările rezoluțiilor ONU realizează în mod oficial trecerea de la viziunea tradițională a neamestecului, întemeiată în mod exclusiv pe mijloacele de forță, la viziunea extinsă a principiului neamestecului, prin integrarea în sfera principiului a tehnicilor lipsite de utilizarea forței, incluzând, aspecte de natură politică, diplomatică, economică, financiară sau socială. Dacă pe de o parte trecerea pe care sfera de aplicare a principiului neamestecului o realizează este un exemplu clar al evoluției sale, de pe altă parte, includerea principiului neamestecului în cele mai importante acte internaționale ale perioadei evidențiază necesitatea acestei norme în cadrul de dezvoltare al relațiilor internaționale.

4. Analiza conceptelor care dau expresie principiului neamestecului au evidențiat importanța actului de constrângere. Elementul de constrângere și intenția de a schimba politica statului țintă sunt de fapt elementele esențiale ale principiului, atunci când vorbim de legalitatea sau ilegalitatea practicilor de intervenție.

5. Rezultatele cercetării cu privire la dinamica din spațiul contemporan a principiului neamestecului evidențiază noile valențe ale principiului, în contextul în care opțiunile clasice ale suveranității statele au cedat din ce în ce mai mult în fața protejării valorilor comune.

6. Cazul Canalului Corfu, cazul Nicaragua și cazul RDC au adus precizări, poate mult mai importante decât textul tratatelor și al declarațiilor internaționale anterioare, cu privire la neamestec. În cazul Canalului Corfu, CIJ respingea și denunța manifestarea politicii de forță și accentua caracterul absolut și necondiționat al principiului neintervenției în treburile interne ale altor state, contribuind în mod decisiv la consolidarea principiului.

În ceea ce privește cel de-al doilea caz abordat de CIJ cu privire la principiul neamestecului, hotărârea CIJ a devenit un aspect referențial pentru cadrul general de aplicare al principiului neamestecului. Analiza hotărârilor CIJ sublinia planul important pe care principiul neamestecului l-a dobândit în cadrul relațiilor internaționale ale ultimelor decade și considera principiul drept parte integrantă a dreptului cutumiar, interzicând în mod absolut amestecul statelor în treburile interne ale altor state. Cazul Nicaragua este un caz consacrat al normei neamestecului, tocmai și din cauza faptului că în acest caz s-a arătat modul în care principiul egalității suverane în termenii neamestecului, se aplică concret în fața Curții, unde atât o superputere, cât și o țară mică sau în curs de dezvoltare au exact aceeași greutate.

O altă precizare importantă pe care cazul Nicaragua l-a adus în atenție a fost caracterul ilegal nu doar al constrângerilor de natură militară. Curtea sublinia ilegalitatea amestecului în treburile interne ale altor state și prin acțiunile de constrângere de ordin politic, diplomatic, economic, financiar, sau social. Viziunea extinsă a neamestecului, prezentă și în rezoluțiile ONU, a fost astfel validată de precizările CIJ.

7. Devizele umanitare au conturat ceea ce astăzi cunoaștem drept „excepția umanitară” sau „responsabilitatea de a proteja”. Intervenția pe baze umanitare cu utilizarea mijloacelor de forță a fost adesea ori criticată și a fost de multe ori văzută ca o încălcare a principiului neamestecului. Aceste acte pot fi legale însă prin îndeplinirea criteriilor stabilite de Carta ONU și de percepțiile dreptului internațional. Mai mult decât atât, cel mai important aspect al acțiunilor de acest tip este reprezentat de autorizația Consiliului de Securitate al ONU, în contextul în care intervențiile umanitare pot căpăta un caracter legal, fără a aduce atingere principiului neamestecului.

- au existat numeroase exemple în care intervențiile de ordin umanitar au avut un rol benefic în apărarea vieților umane, așa cum a fost cazul operațiunilor din Somalia, din Rwanda sau din Republica Federală Iugoslavia.

- există și cazuri numeroase în care aplanează incertitudinea unor astfel de acțiuni, cu privire la validitatea lor și la respectarea principiului neamestecului în treburile interne ale altor

state. Intervențiile din Irak din anii 1990-1991, intervenția din Kosovo din anul 1999, sau intervenția din Libia din anul 2011, s-au folosit de cadrul ONU și al Consiliului de Securitate în alte scopuri decât cele prevăzute, au depășit chiar scopurile trasate de Consiliul de Securitate, sau au intervenit fără autorizația Consiliului de Securitate.

- sunt condamnabile și cazurile în care nu s-au aplicat intervenit, în conformitate cu prevederile principiului neamestecului și responsabilității de a proteja în Myanmar, sau în cazul Siriei, unde veto-ul Rusiei și al Chinei au conferit întâietate principiului neamestecului în treburile interne ale altor state.

8. Rezultatele analizei intervențiilor de natură non-militară au evidențiat în primul rând pregnanța utilizării acestor acțiuni în contextul contemporan și puternicul caracter subtil care le definește. Cazurile analizate, „intervenția politică”, „intervenția diplomatică”, „asistența financiară”, „finanțarea partidelor și a campaniilor electorale”, „intervenția economică”, sau „recunoașterea unui stat”, au evidențiat două elemente cheie ale unui act de intervenție ilegal, aflat în încălcarea principiului neamestecului:

- factorul de constrângere;
- intenția de a schimba politica statului țintă.

În ultimii ani am asistat mai degrabă la o reinterpretarea și o transformare a neamestecului și a considerentelor sale, decât la o fragmentare. Toate unghiurile de cercetare au evidențiat acest fapt ca pe o constantă și nu ca pe o excepție de aplicare a principiului neamestecului în treburile interne ale altor state.

Prețuit de statele mici, de statele mijlocii sau în curs de dezvoltare, dar și de statele mari și puternice, principiul neamestecului rămâne un principiu important al dreptului internațional public și în contextul noilor valențe ale cadrului contemporan. Principiul neamestecului în treburile interne ale altor state poate fi definit ca regula care interzice unui stat sau unui grup de state să se amestece în cadrul intern al altui stat, cu excepția cazurilor care amenință pacea și stabilitatea internațională.

În baza rezultatelor cercetării și a concluziilor formulate, sunt propuse următoarele **recomandări**:

- caracterul volatil al limbajului neamestecului, care realizează o trece ușoară de la cadrul permisibil la cel non-permisibil, recomandă o abordare cuprinzătoare a principiului, prin raportarea la prevederile neamestecului în contextul prevederilor Cartei ONU și rezoluțiilor ONU;
- intervențiile de natură non-militară și subtilitatea lor caracteristică recomandă urmărirea unor planuri interdisciplinare cu scopul de facilitare a înțelegerii reperelor contemporane;

- cadrele aplicative analizate în lucrare au rolul de a desprinde bune practici în conformitate cu dreptul și principiile dreptului internațional, de aceea durabilitatea rezultatelor cercetării și înțelegerea principiului neamestecului în treburile interne ale altor state este condiționată de extinderea perspectivelor de cercetare și de integrare a unor noi dinamici în studiul principiului neamestecului; o atenție deosebită trebuie acordată cadrului contemporan și transformărilor pe care noile valențe le reflectă asupra principiului. De la definiția simplă a neamestecului, principiu de drept internațional care interzice unui stat sau unui grup de state să se amestece în treburile interne ale altui stat, trebuie să se realizeze trecerea către cadrul secolului XXI al neamestecului, transformările produse la nivelul sistemului și dreptului internațional și integrarea noilor exigențe ale neamestecului. Prin urmare, neamestecul în treburile interne ale altui stat înseamnă interzicerea tuturor interferențelor de tip coercitiv, de ordin politic, economic, sau social, în cadrul de jurisdicție a statelor, cu excepția clauzelor umanitare cărora le corespund eforturi diplomatice. O nouă definiție nu înseamnă aducerea unor noi argumente pentru actul de amestec, dar strictul respect pentru dreptul internațional, și soluționarea diferendelor prin căutarea activă de soluții pașnice, lipsite de cadrul militar.

BIBLIOGRAFIE

Bibliografia în limba română

1. Burian Alexandru (coord.). Drept internațional Public. Ediția a III-a revăzută și adăugită. Chișinău: Tipogr. „Elena-V.I.” SRL, 2009. 652 p.
2. Chirtoacă Natalia, Mătășel Adrian. Aplicarea principiului neamestecului în treburile interne ale altor state în contextul mijloacelor de forță: legitimitatea intervențiilor militare. În: Tendințe contemporane ale dezvoltării științei în contextul valorificării opțiunii europene: Viziuni ale tinerilor cercetători, Materialele Conferinței științifice internaționale anuale a doctoranzilor și tinerilor cercetători, 2013, Vol. I, Ediția a VII-a, p. 104-110. http://rmdiri.md/pdf/Conferinta_tinerilor_cercetatori_-_ICJSP_2013_v.f.3.pdf (vizitat 23.11.2017).
3. Chirtoacă Natalia, Mătășel Adrian. Consolidarea principiului neamestecului în dreptul internațional convențional și cutumiar al secolului XX. În: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, 2013, nr. 1 (27), p. 5-19.
4. Cîrstea Marusia. Din istoria relațiilor anglo-române (1936-1939). București: Editura Mica Valahie, 2011. 83 p.
5. Crețu Vasile. Drept Internațional Public. București: Editura Fundației Române de Măine, 2006. 344 p.
6. Drept internațional public. Universitatea de Stat din Moldova. Ediția a IV-a. Chișinău: Tipogr. „Elena-V.I.” SRL, 2012. 636 p.
7. Geamănu Grigore. Drept internațional public. Vol. I. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1981. 503 p.
8. Iacobescu Mihai. România și Societatea Națiunilor. 1919-1929. București: Editura Academiei, 1988. 295 p.
9. Ileana Racheru. Intervenția militară a Rusiei în Siria. Dezbaterile de politică externă și obiectivele regimului Putin. În: Policy Brief (67), aprilie 2016: Institutul Diplomatic Român. <http://www.idr.ro/publicatii/Policy%20Brief%2067.pdf> (vizitat 21.09.2017).
10. Mătășel Adrian. Competența internă a statelor în contextul principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. În: Materialele Conferinței științifice internaționale anuale a doctoranzilor și tinerilor cercetători „Tendințe Contemporane în Evoluția Patrimoniului Istoric și Juridic al Republicii Moldova”, Vol. III, Ediția a VI-a, 12 aprilie 2012, Chișinău, p. 167-181.
11. Mătășel Adrian. Conceptualizarea (ne)intervenției în contextul principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. În: Materialele Conferinței științifice

internaționale anuale a doctoranzilor și tinerilor cercetători „Consolidarea statului de drept în Republica Moldova în contextul evoluției sistemului internațional și proceselor integraționiste”, Vol. II, Ediția a VIII-a, 3 iunie 2014 Chișinău, p. 175-184.

12. Mătășel Adrian. Considerații privind intervențiile de natură economică în contextul principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. În: Revista Națională de Drept, 2013, nr. 6, p. 52-55.

13. Mătășel Adrian. Dimensiunea non-militară a principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. În: Revista Națională de Drept, 2013, p. 59-62.

14. Mătășel Adrian. Originile istorice ale principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. În: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, 2012, nr. 2, p. 64-73.

15. Mătășel Adrian. Principiul neamestecului în treburile interne al altor state în dreptul internațional contemporan: excepția umanitară. În: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, 2013, nr. 2 (28), p. 59-67.

16. Oșca Alexandru, Popa Vasile. România, o fereastră în cortina de fier. Declarația de Independență din 1964. Focșani: Editura Vrantrop, 1997. 291 p.

17. Preda Dumitru, Retegan Mihai (coord.). 1989. Principiul dominoului. Prăbușirea regimurilor comuniste europene. Documente. București: Editura Fundației Culturale Române, 2000. 510 p.

18. Scurtu Ioan, Stănescu-Stanciu Theodora, Scurtu Georgiana Margareta. Istoria românilor între anii 1918-1940. București: Universitatea din București, 2002. 214 p.

19. Titulescu Nicolae. Dinamica păcii. Conferința rostită în Reichstag, Berlin 6 mai 1929. În: Nicolae Titulescu. Discursuri, p. 319-333.

20. Titulescu Nicolae. Discursuri. Studiu introductiv, texte alese și adnotări Robert Deutsch. București: Editura Științifică, București, 1967, p. 264-26.

21. Todos Victor. Drept internațional public. Note de curs. Cahul: Universitatea de stat „Bogdan Petriceicu Hașdeu”, 2010. 110 p.

22. Tudor Elena. Dreptul la pace și dreptul păcii. Teza de dr. în drept. București, 2016. 56 p.

23. Vianu Alexandru, Constantin Bușe, Zorin Zamfir. Relații internaționale în acte și documente. Vol. I. 1917-1939. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1974, p. 17-25.

Bibliografia în limba engleză

24. Abiew Kofi. The Evolution of the Doctrine and Practice of Humanitarian Intervention. Hague: Kluwer Law, 1999. 325 p.
25. Advocate of Peace through Justice. Is the Porter-Drago Doctrine Dead. In: World Affairs Institute, May 1927, Vol. 89, No. 5, p. 268-269.
26. Arend C. Anthony, Beck J. Robert. International Law and the Use of Force: Beyond the UN Charter paradigm. London: Routledge, 1993. 272 p.
27. Asante Kofi. Election Monitoring's Impact on the Law: Can It Be Reconciled with Sovereignty and Nonintervention? In: New York University Journal of International Law and Politics, 1994, Vol. 26, No. 2, p. 235-284.
28. Baldwin Allen David. Economic statecraft. USA: Princenton University Press, 1985. 409 p.
29. Beecher J. Robert. Just war theory and the ethics of intervention. In: Strategy Research Project, 15 April 1996, p. 1-29.
30. Blaney L. David, Inayatullah, Naeem. The Westphalian Deferral. In: International Studies Review, 2000, Vol. 2, No. 2, p. 29-64.
31. Boyle Joseph. Natural law and international ethics. In: Terry Nardin, David Mapel (eds.). Traditions of international ethics. Cambridge: Cambridge University Press, 1992, p. 112-135.
32. Brierly L. James. Matters of domestic jurisdiction. In: British Year Book of International Law, 1925, Vol. 6, p. 8-19.
33. Brownlie Ian. International Law and the Use of Force by States. Oxford: Clarendon Press, 1963. 532 p.
34. Brownlie Ian. Principles of Public International Law. Oxford: Oxford University Press, 1998. 743 p.
35. Buffard Isabelle, Hafner Gerhard (eds.). International law between universalism and fragmentation: Festschrift in Honour of Gerhard Hafner. Netherlands: BRILL, 2008. 1083 p.
36. Bull Hedley (ed.). Intervention in World Politics. Oxford: Clarendon Press, 1984. 206 p.
37. Bull Hedley, Benedict Kingbury, Adam Roberts (eds.). Hugo Grotius and International Relations. New York: Oxford University Press, 1992. 331 p.
38. Caminos Hugo. The Role of the Organization of American States in the pronounciation and protection of democratic governance. In: Recueil des Cours de L'Académie de Droit International de la Haye, 273 (1998), Netherlands, 1999, p. 103-239.

39. Carlton David. Eden, Blum, and the Origins of Non-Intervention. In: Journal of Contemporary History, 1971, Vol. 6, No. 3, p. 40-55.
40. Carolyn A. Dubay. A refresher on the principle on non-intervention. In: International Judicial Monitor with assistance from American Society of International Law, Washington, D.C., Spring 2014. http://www.judicialmonitor.org/archive_spring2014/generalprinciples.html (vizitat 08.10.2017).
41. Cobden Richard. Parliamentary reform. IV. Rochdale, August 17, 1859. In: John Bright, James E. Thorold Rogers (eds.). Speeches on Questions of Public Policy. Vol. 2: Free trade, peace, good will among nations. London: MacMillan and Co., 1870, p. 513-543.
42. Conference on Security and Cooperation in Europe. Helsinki Final Act. Helsinki, 1 August 1975. <http://www.osce.org/mc/39501?download=true>. (vizitat 02.10.2017).
43. Conforti Benedetto. The Law and Practice of the United Nations. The Netherlands: Martinus Nijhoff Publishers, 2005. 328 p.
44. Cottam W. Richard. Competitive interference and twentieth century diplomacy. USA: University of Pittsburg Press, 1967. 252 p.
45. Crawford James. The International Law Commission's Articles on State Responsibility: Introduction, Text and Commentaries. UK: Cambridge University Press, 2002. 424 p.
46. Damrosch Lori Fisler. Politics Across Borders: Nonintervention and Nonforcible Influence over Domestic Affairs. In: The American Journal of International Law, January 1989, Vol. 83, No. 1, p. 1-50.
47. D'Amato Anthony. Domestic jurisdiction. In: Encyclopedia of Public International Law, 1992, p. 1090-1096.
48. D'Amato Anthony. There is No Norm of Intervention or Non-Intervention in International Law. In: International Legal Theory, 2001, Vol. 7, p. 33-40.
49. Dent W. David. US-Latin American Policy making: A reference handbook. USA: Greenwood Publishing Group, 1995. 555 p.
50. Doebbler F.J. Curtis. Introduction to International Humanitarian Law. USA: CD Publishing, 2006. 212 p.
51. Doyle W. Michael. Sovereignty and Humanitarian Military Intervention. In: Paper presented at Princeton Conference. USA: Columbia University, March 2006, p. 1-22.
52. Dumbarton Oaks Proposals. In: American Bar Association Journal, January 1945, Vol. 31, p. 4-57
53. Eeckman Paul. The domestic jurisdiction clause of the Charter: A Belgian view. In: International Organization, 1955, Vol. 9, No. 4, p. 477-485.

54. Ellis Anthony. Utilitarianism and International Ethics. In: Terry Nardin, David Mapel (eds.). Traditions of international ethics. Cambridge: Cambridge University Press, 1992, p. 159-179.
55. Fenton Neil. Understanding the UN Security Council: coercion or consent? England: Ashgate Publishing Ltd, 2004. 246 p.
56. Fenwick G. Charles. The scope of domestic questions in international law. In: American Journal of International Law, January 1925, Vol. 19, No. 1, p. 143-147.
57. Fenwick G. Charles. Has the Specter of Intervention Been Laid in Latin America. In: The American Journal of International Law, July 1956, Vol. 50, No. 3, p. 636-639.
58. Ferguson H. Yale. Reflections on the Inter-American Principle of Nonintervention: A Search for Meaning in Ambiguity. In: The Journal of Politics, 1970, Vol. 32, No. 3, p. 628-654.
59. Feste A. Karen. Intervention: shaping the global order. USA: Greenwood Publishing Group, 2003, 279 p.
60. Fitzmaurice G. G. The law and procedure of the International Court of Justice: International Organizations and Tribunals. In: British Year Book of International Law, XXIX, 1952, p. 1-62.
61. Fitzsimmons P. Michael. The remaking of France: the National Assembly and the Constitution of 1791. Cambridge: Cambridge University Press, 1994. 292 p.
62. Franck M. Thomas. Matière préliminaire. Fairness in the international legal and institutional system: general course on public international law. In: Collected Courses of the Hague Academy of International Law (1993-11). Netherlands: Martinus Nijhoff Publishers, 1994. 500 p.
63. Franck M. Thomas, Rodley S. Nigel. After Bangladesh: The Law of Humanitarian Intervention by Military Force. In: American Journal of International Law, 1973, Vol. 67, No. 2, p. 275-305.
64. Funston John. ASEAN and the Principle of Non-Intervention – Practice and Prospects. Paper presented at the Council of Security Cooperation in the Asia Pacific 7th Comprehensive Security Working Group Meeting in Seoul. 1-2 December 1999. In: Institute of Southeast Asian Studies, 2000, No. 5, p. 1-18.
65. Gallagher D. Matthew. Leon Blum and the Spanish Civil War. In: Journal of Contemporary History, 1971, Vol. 6, No. 3, p. 56-64.
66. Gallant A. Judy. Humanitarian intervention and Security Council Resolution 688: A reappraisal in light of a changing world order. In: American University International Law Review, 1992, Vol. 7, No. 4, p. 881-891.

67. Georges Abi-Saab. Some thoughts on the principle of non-intervention. In: Karel Wellens (ed.). *International law: theory and practice. Essays in honour of Eric Suy*. Netherlands: Martinus Nijhoff Publishers, 1998, p. 225-235.
68. Gelderen van Martin. *Universal Monarchy and Europe's Quest for Civil Order*. In: Hans Åke Persson, Bo Stråth (eds.). *Reflections on Europe. Defining a Political Order in Time and Space*. Brussels: P.I.E. Peter Lang, 2007, p. 49-73.
69. Gidel G.-C. Rights and duties of nations. The classical theory of fundamental rights of states. In: *Collection of Courts*, 1925, vol. 10, nr. 5, p. 537-599. / Gidel G.-C. Droits et devoirs des nations. La théorie classique des droits fondamentaux des Etats. In: *Recueil des Cours*, 1925, t. 10, nr. 5, p. 537-599.
70. Gilderhus T. Mark. The Monroe Doctrine: Meanings and Implications. In: *Presidential Studies Quarterly*, March 2006, Vol. 36, No. 1, p. 5-16.
71. Gilmour D. R. The meaning of intervention within Article 2 (7) of the United Nations Charter-An Historical Perspective. In: *International Compartaive Law Quarterly*, April 1967, Vol 16, No. 2, p. 330-351.
72. Goodrich M. Leland. The United Nations and Domestic Jurisdiction. In: *International Organization*, 1949, Vol. 3, p. 14-28.
73. Graham Helen. *The Spanish Civil War. A very short Introduction*. Oxford: OUP, 2005. 175 p.
74. Grant D. Thomas. *The recognition of states: law and practice in debate and evolution*. USA: Praeger Publishers, 1999. 257 p.
75. Gray D. Christine. *International Law and the Use of force*. Oxford: Oxford University Press, 2008. 455 p.
76. Gross Leo. The Charter of the United Nations and the Lodge reservations. In: *American Journal of International Law*, 1947, Vol. 41, p. 531-554.
77. Grotius Hugo. *The Rights of War and Peace: Including the Law of Nature and of Nations*. Tradusă de Archibald Colin Campbell. London: B. Boothroyd, Exemplar original de la Universitatea Harvard, 1814. 427 p.
78. Haas B. Ernst. *Beyond the Nation-state: functionalism and international organization*. USA: Stanford University Press, 1964. 595 p.
79. Haass N. Richard. *Intervention. The use of American military force in the post Cold-war era*. Revised edition. Washington D. C.: Brookings Institution Press, 1998. 295 p.
80. Hafner L. Donald. Castlereagh, the Balance of Power, and non-intervention. In: *Australian Journal of Politics and History*, 1971, Vol. 26, No. 1, p. 71-84.

81. Hannigan E. Robert. *The New World Power: American Foreign Policy, 1898-1917*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2002. 365 p.
82. Hayden Patrick (ed.). *The Ashgate research companion to ethics and international relations*. England: Ashgate Publishing Limited, 1999. 492 p.
83. Heffter August Wilhelm. *Das europäische Völkerrecht der Gegenwart auf den bisherigen Grundlagen*. Ediția a IV-a. Berlin: E. H. Schroeder, 1861. 441 p.
84. Hehir J. Bryan. Expanding military intervention: Promise or Peril?. In: *Social Research*, Spring 1995, Vol. 62, No. 1, p. 41-51.
85. Hershey Amos S. The Calvo and Drago Doctrines. In: *American Journal of International Law*, January-April 1907, Vol. 1, p. 26-45.
86. Holsti J. Kalevi. *International Politics. A Framework for Analysis*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall International Editions, 1988. 399 p.
87. Hooghe Liesbet, Blank Kermit. European Integration since the 1980s: State-Centric vs. Multilevel Governance. In: *Journal of Common Market Studies*, 1996, Vol. 34, No 3, p. 341-378.
88. Howell M. John. Domestic Questions in International Law. In: *Proceedings of the American Society of International Law*, 1954, p. 90-99.
89. Howell M. John. Domestic jurisdiction. In: *The Western Political Quarterly*, September 1957, Vol. 10, No. 3, p. 512-526.
90. Hufbauer Clyde Gary. *Economic sanctions reconsidered*. Washington D.C.: Peterson Institute, 2008. 248 p.
91. Inter-American Juridical Committee. Instrument relating to violations of the principle of nonintervention: draft and report prepared in accordance with Resolution VII of the fifth meeting of Consultation of Ministers of Foreign Affairs. Washington, D.C.: Pan American Union, 1959. 129 p.
92. International Commission on Intervention and State Sovereignty/ The Responsibility to Protect (Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty). Ottawa: International Development Research Centre, December 2001. 410 p.
93. International Conference of American States on conciliation and arbitration. General Treaty of Inter-American Arbitration. Washington, 5 January, 1929. <http://www.oas.org/juridico/english/sigs/b-5.html> (vizitat 16.01.2017).
94. International Court of Justice. Statute of the International Court of Justice. San Francisco, 1945. <http://www.icj-cij.org/documents/?p1=4&p2=2> (vizitat 19.01.2017).

95. International Court of Justice. The Corfu Channel Case (United Kingdom v. Albania). Merits, Judgement of 9 april 1949. In: ICJ Rep. 4, 1949. <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=3&k=cd&case=1> (vizitat 19.01.2017).
96. International Court of Justice. Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America). In: ICJ Rep. 14, 1986. <http://www.icj-cij.org/docket/?sum=367&p1=3&p2=3&case=70&p3=5> (vizitat 19.01.2017).
97. International Court of Justice. Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Uganda). In: ICJ Rep. Merits, Judgment, 19 December 2005. <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=3&code=co&case=116&k=51/> (vizitat 19.01.2017).
98. International Law Commission. Report on the work of its sixtieth session. (5 May to 6 June and 7 July to 8 August 2008). New York, 2008. <http://untreaty.un.org/ilc/reports/2008/2008report.htm>. (vizitat 12.01.2017).
99. Jamnejad Maziar, Wood Michael. Current legal developments: the principle of non-intervention. In: Leiden Journal of International Law, June 2009, Vol. 22, No. 2, p. 345-381.
100. Jeffery Renée. Hugo Grotius in International Thought. New York: Palgrave Macmillan, 2006. 908 p.
101. Jones H. Helen. Domestic Jurisdiction-From the Covenant to the Charter. In: Illinois Law Review, 1951-1952, Vol. 46, No. 2, p. 219-272.
102. Jones Lee. ASEAN and the Norm of Non-Interference in Southeast Asia: A Quest for Social Order. Nuffield College Politics Group Working Paper, March 2009, p. 1-29. <https://www.nuffield.ox.ac.uk/politics/Papers/2009/Jones.March2009.pdf> (vizitat 21.10.2017)
103. Jones J. Goronwy. The Principle of Non-Intervention in the Internal Affairs of States, With Special Reference To the Implementation of Human Rights. In: International Relations, November 1977, Vol. 5, p. 154-161.
104. Kant Immanuel. Perpetual peace. Tradusă de Campbell M. Smith. USA: Wildside Press LLC, 2009. 218 p.
105. Kaul Inge. Providing Global Public Goods. Managing Globalization, Oxford: Oxford University Press, 2003. 672 p.
106. Kawser Ahmed. The domestic jurisdiction clause and the United Nations Charter: A Historical View. In: Singapore Year Book of International Law, 2006, Vol. 10, p. 175-197.
107. Kearney Michael. The Prohibition of Propaganda for War in International Law. New Yorl: Oxford University Press, 2007. 274 p.

108. Kelsen Hans. The old and the new League: The Covenant and the Dumbarton Oaks Proposals. In: American Journal of International Law, January 1945, Vol. 39, No. 1, p. 45-83.
109. Kelsen Hans. Principles of International Law. New Jersey: Reprinted by The Law Book Exchange, 2003. 461 p.
110. Kennedy Crammond. The Drago Doctrine. In: The North American Review, April 1907, Vol. 185, p. 614-622.
111. Klüber Ludwig Johann, Morstadt Eduard Carl. Europäisches Völkerrecht, Im Verlage der Hurter'schen Buchhandlung, Heidelberg: Exemplar original de la Universitatea din Michigan, 1851. 672 p.
112. Kohen Marcelo. The Principle of Non-Intervention 25 Years after Nicaragua Judgment. In: Leiden Journal of International Law, 2012, Vol. 25, p. 157-164.
113. Kohen G. Marcelo (ed.). Secession: International law Perspectives. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. 546 p.
114. Koskenniemi Martti. Report of the study group on the fragmentation of international law. UN Doc (A/CN.4/L.682) 2006. http://legal.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_l682.pdf (vizitat 17.11.2017).
115. Krasner D. Stephen. Westphalia and All That. In: Judith Goldstein, Robert O. Keohane. Ideas and Foreign Policy: Beliefs, Institutions, and Political Change, New York: Cornell University Press, 1993, p. 235-264.
116. Krasner D. Stephen. Sovereignty: Organized Hypocrisy. Princeton: Princeton University Press, 1999. 248 p.
117. Lador-Lederer J.J. Intervention-A historical stocktaking. In: Nordic Journal of International Law, 1959, Vol. 29, No. 1, p. 127-141.
118. Lauterpacht Hersch. The British Reservations to the Optional Clause. In: Economica, June 1930, No. 29, p. 137-172.
119. Lauterpacht Hersch. International Law and Human Rights. Connecticut: Archon Books, 1968. 475 p.
120. League of Nations. Covenant of the League of Nations. In: The Avalon Project. http://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp (vizitat 20.08.2017).
121. League of Nations. In: Official Journal, July-August 1920, No. 5, p. 246-252.
122. League of Nations. In: Official Journal. September 1921, No. 8, p. 691-706.
123. League of Nations. In: Official Journal. November 1922, No. 11, p. 1206-1209.

124. League of Nations. Protocol for the Pacific Settlement of International Disputes. Geneva 1924. <http://www.cfr.org/treaties-and-agreements/protocol-pacific-settlement-international-disputes-geneva-protocol/p22306> (vizitat 20.08.2017).
125. Linklater Andrew. The Transformation of Political Community. Ethical Foundations of the Post-Westphalian Era. Cambridge: Polity Press, 1998. 263 p.
126. Lowe Vaughan. The principle of non-intervention: use of force. In: Colin Warbrick, Vaughan Lowe (eds.). The United Nations and the Principles of International Law. Essays in memory of Michael Akehurst. New York: Routledge, 1994, p. 66-84.
127. Malanczuk Peter. Akehurst's Modern Introduction to International Law. London: Routledge, 1997. 449 p.
128. Malbin J. Michael. Life after reform: when the bipartisan campaign reform act meets politics. USA: Rowman & Littlefield, 2003. 225 p.
129. Mill John Stuart. A few words on non-intervention. In: Foreign Policy Perspectives, 1987, No. 8. Publicată pentru prima dată în: Fraser's Magazine, 1859, p. 1-6.
130. Milojević Momir. The Principle of Non-Interference in the Internal Affairs of States. In: Law and Politics, 2004, Vol. 1, No. 4, p. 427-447.
131. Mountague Bernard. On the principle of non-intervention: A lecture delivered in the hall of all souls`college. Oxford and London: J. H. & J. Parker, Exemplar original de la Universitatea Harvard, 1860. 36 p.
132. Mowat B. Robert. The Concert of Europe. New York: Buffalo & Erie County Public Library, 1930. 368 p.
133. Møller Bjørn (eds.). Sovereignty and non-intervention versus „R2P”. In: Global Refugee Studies, 2012, No. 2, p. 1-104.
134. Murphy D. Sean. Humanitarian Intervention: The United Nations in an Evolving World Order. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1996. 427 p.
135. Natalino Ronzitti. Respect for Sovereignty, use of force and the principle of non-intervention in the internal affairs of other states. In: European Leadership Network, 2015. <https://www.europeanleadershipnetwork.org/wp-content/uploads/2017/10/ELN-Narratives-Conference-Ronzitti.pdf> (vizitat 27.12.2017).
136. Nawaz M.K. Intervention by Invitation and the United Nations Charter. In: International Studies, October 1959, Vol. 1, No. 2, p. 203-209.
137. Nettles H. Edward. The Drago Doctrine in International Law and Politics. In: The Hispanic American Historical Review, May 1928, Vol. 8, No. 2, p. 204-223.
138. Neuland A. Paul (ed.). Traditional Doctrine on Intervention in the Law of Nations. Washington, D.C.: Graduate School of Georgetown University, 1971. 255 p.

139. Nolte Georg. Eingreifen auf Einladung: Zur völkerrechtlichen Zulässigkeit des Einsatzes fremder Truppen im internen Konflikt auf Einladung der Regierung. Berlin: Springer DE, 1999. 662 p.
140. Note on The Domestic Jurisdiction limitation in the United Nations Charter. In: Columbia Law Review, 1947, Vol. 47, No. 2, p. 268-279.
141. Onuf Nicholas Greenwood. The Principle of Nonintervention, the United Nations, and the International System. In: International Organization, Spring, 1971, Vol. 25, No. 2, p. 209-227.
142. Onuf Nicholas Greenwood. Humanitary intervention: the early years. Paper presented at Center for Global Peace and Conflict Studies Symposium on the Norms and Ethics of Humanitarian Intervention. Irvine: University of California, May 5, 2000, p. 1-55.
143. Orend Brian. The morality of War. Canada: Boradview Press, 2006. 289 p.
144. Organization of African Unity. Charter of the Organization of African Unity. In: ILM, July 1963, Vol. 2, No. 4, p. 766-775.
145. Organization of American States. Charter of the Organization of American States. Bogota: Ninth International Conference of American States, 30 April 1948, 119 UNTS 3. <https://www.state.gov/p/wha/rls/59432.htm> (vizitat 10.09.2017).
146. Osiander Andreas. Sovereignty, International Relations, and the Westphalian Myth. In: International Organization, 2001, Vol. 55, No. 2, p. 251-287.
147. O'Malley S. Eric. Destabilization Policy: Lessons from Reagan on International Law, Revolutions and Dealing with Pariah Nations. In: Virginia Journal of International Law, Winter 2003, Vol. 43, No. 2, p. 319-363.
148. Pagden Anthony, Lawrance Jeremy (eds.). Vitoria Political Writings. United Kingdom: Cambridge University Press, 2001. 442 p.
149. Pahad Essop. The development of Indian political movements in South Africa, 1924-1946. D. Phil Thesis. University of Sussex, July 1972. 326 p.
150. Paust J. Jordan, Blaustein P. Albert. The Arab Oil Weapons-A Threat to International Peace. In: American Journal of International Law, 1974, Vol. 68, No. 3, p. 410-439.
151. Perkins Dexter. Polk and the Monroe Doctrine. In: Virginia Quarterly Review, Winter 1967, Vol. 43, No. 1, p. 146-149.
152. Permanent Court of Arbitration. Island of Palmas Case (or Miangas). The Hague. In: Reports of International Arbitral Awards, 4 April 1928, Volume II, p. 829-871.
153. Phillimore Walter George Frank. Three Centuries of Treaties of Peace and Their Teaching (1918). Cornell University Library, 2009. 258 p.

154. Pollux (Edvard Hambro). The interpretation of the Charter. In: British Year Book of International Law, 1946, Vol. 23, p. 54-82.
155. President George W. Bush's remarks to the United Nations General Assembly. 12 september 2002. <http://www.johnstonsarchive.net/terrorism/bushiraqun.html> (vizitat 10.02.2017).
156. Presidential Decree. The 1978 Election Code. Decree No. 1296, 7 February 1978. <http://www.chanrobles.com/presidentialdecrees/presidentialdecreeno1296.html#.URFRrvIZk78> (vizitat 09.02.2017).
157. Preuss Lawrence. The International Court of Justice, the Senate, and Matters of Domestic Jurisdiction. In: American Journal of International Law, October 1946, Vol. 40, No. 4, p. 720-730.
158. Rajan M. S. United State attitude toward domestic jurisdiction in the United Nations. In: International Organization, Winter 1959, Vol. 13, No. 1, p. 19-37.
159. Rajan M. S. The question of defining domestic jurisdiction. In: International Studies, January 1959, Vol. 1, No. 3, p. 248-279.
160. Renahan J. Edward Jr. The Monroe Doctrine. The cornerstone of American Foreign Policy. New York: Chelsea House Publishers, 2007. 128 p.
161. Rogers A.P.V. Humanitarian intervention and international law. In: Harvard Journal of Law & Public Policy, 2003-2004, Vol. 27, No. 4, p. 725-736.
162. Ronzitti Natalino. Rescuing nationals abroad through military coercion and intervention on grounds of humanity. The Netherlands: Martinus Nijhoff Publishers, 1985. 216 p.
163. Rosenau N. James. The Concept of Intervention. In: Journal of International Affairs, January 1968, Vol. 22, p. 165-176.
164. Rosenau N. James. Intervention as a scientific concept. In: Journal of Conflict Resolution, (pre-1986), June 1969, Vol. 13, No. 2, p. 149-171.
165. Rosenstock Robert. The Declaration of Principles of International Law Concerning Friendly Relations: A Survey. In: American Journal of International Law, 1971, Vol 65, No. 5, p. 713-735.
166. Rousseau Charles et al. International law tomorrow. Neuchâtel: Editions Ides and Calendes, 1974. 119 p. Rousseau Charles et al. Le Droit international demain. Neuchâtel: Editions Ides et Calendes, 1974. 119 p.
167. Ruiz Arangio-Gaetano. The UN declaration on Friendly Relations and the system of the sources of international law. Netherlands: Brill, 1979. 341 p.

168. Ryan M. Cristopher. Sovereignty, intervention, and the law: A tenuous relationship of competing principles. In: *Millenium*, 1997, Vol. 26, No. 1, p. 77-100.
169. Schachter Oscar. International Law in Theory and Practice. General Course in public international law. In: *RCADI*, 1982, t. 178, p. 113-361.
170. Scott James Brown. The Spanish origin of international law: Francisco de Vitoria and his law of nations. New Jersey: The Lawbook Exchange Ltd., 2000. 307 p.
171. Scott M. Andrew. Nonintervention and conditional intervention. In: *Journal of International Affairs*, 1968, Vol. 22, No. 2, p. 208-216.
172. Shan Wenhua. Is Calvo Dead?. In: *American Journal of Comparative Law*, 2007, Vol. 55, p. 123-163.
173. Shaw N. Malcolm. International law. 6th edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. 1542 p.
174. Stapleton Augustus Granville. Intervention and non-intervention (The Foreign policy of Great Britain from 1700 to 1865). London: Exemplar original de la Universitatea din California, 1866. 313 p.
175. Stromseth E. Jane. Iraq's Repression of Its Civilian Population: Collective Responses and Continuing Challenges. In: Lori Fisler Damrosch (ed.). *Enforcing Restraint: Collective Intervention in Internal Conflicts*. New York: Council on Foreign Relations, 1993, p. 77-80.
176. Suárez Simón Planas. The extension of the doctrine of Monroe in South America. In: *Collection of Courts*, 1924, vol. 5, nr. 4, p. 267-366. / Suárez Simón Planas. L'extension de la doctrine de Monroe en Amérique du Sud. In: *Recueil des Cours*, 1924, t. 5, nr. 4, p. 267-366.
177. Talaie Farhad. Humanitarian intervention: A justification for intervention or an intervention for justice. The second international conference on humanitarian intervention: Asian perspectives on humanitarian intervention in the 21th Century. Kyoto: Doshisha University, 25-26 June 2012, p. 1-12.
178. Thakur Ramesh. Non-Intervention in International Relations: A Case Study. In: *Political Science*, July 1990, Vol. 42, No. 1, p. 27-61.
179. The League of Arab States. Pact of the League of Arab States. 22 martie 1945. http://avalon.law.yale.edu/20th_century/arableag.asp (vizitat 09.07.2017).
180. Thomas Ann Van Wynen, Thomas A. J. Jr. Non-intervention: The Law and Its Import in the Americas. Dallas: SMU Press, 1956. 492 p.
181. Thomas Ann Van Wynen, Thoomas A. J. Jr. Non-intervention and the Spanish civil war. In: *American Society of International Law Proceedings*, 1967, p. 2-5.

182. Tower Charlemagne. The origin, meaning and international force of the Monroe Doctrine. In: American Journal of International Law, 1920, Vol. 14, No. 1, p. 1-25.
183. Treaty of Friendship, Co-operation and Mutual Assistance. In: Soviet News, May 16, 1955, No. 3165.
184. Trindade A. A. Cançado. The Domestic Jurisdiction of States in the Practice of the United Nations and Regional Organizations. In: The International and Comparative Law Quarterly, 1976, Vol. 25, No. 3, p. 715-765.
185. UK Government. Political Parties, Elections and Referendums Act 2000. Part IV. http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/41/pdfs/ukpga_20000041_en.pdf (vizitat 12.01.2017).
186. Union of Democratic Control. A summary of the history of non-intervention and a survey of the proceedings of the International Committee of Non-Intervention of Spain. In: Publications from the archive of Henry Sara and Frank Maitland London: The Union of Democratic Control, February 1937. <https://wdc.contentdm.oclc.org/digital/collection/scw/id/6582/rec/1> (vizitat 25.09.2017).
187. United Nations. United Nations Charter. San Francisco, 1945. <https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf> (vizitat 02.08.2017).
188. United Nations. Repertory of Practice of United Nations Organs (1945-1954), Vol. 1, Art. 2 (7), Sup. III. 83 p.
189. United Nations. Repertory. Sup. I. 3, Vol. IV, 1959-1966. http://untreaty.un.org/cod/repertory/art95/english/rep_sup.3_vol4-art95_e.pdf. (Vizitat 02.09.2017).
190. United Nations. Vienna Convention on diplomatic relations. 18 April 1961. In: Treaty Series, New York, 2005, Vol. 500. http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_1_1961.pdf (Vizitat 02.09.2017).
191. UN. Vienna Convention on consular relations. 24 April 1963. In: Treaty Series, New York, 2005, Vol. 596. 261 p.
192. UN. Vienna Convention on the Law of Treaties. 23 May 1969. In: Treaty Series, New York, 1987, Vol. 1155. <https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%201155/volume-1155-i-18232-english.pdf>
193. UN/GA. The question of race conflict in South Africa resulting from the policies of apartheid of the government of the Union of South Africa. 820 (IX) 14 December 1954. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/095/55/IMG/NR009555.pdf?OpenElement> (vizitat 16.06.2017).

194. UN/GA. Admission of new members to the United Nations. A/RES/995 (X), 14 decembrie 1955. <http://www.worldlii.org/int/other/UNGARsn/1955/34.pdf> (vizitat 16.06.2017).

195. UN/GA. Peaceful and neighbourly relations among States. (A/RES/1236) 14 December 1957. <http://www.un-documents.net/a12r1236.htm> (vizitat 16.06.2017).

196. UN/GA. Question of race conflict in South Africa resulting from the policies of apartheid of the government of the Union of South Africa. 1375 (XIV) 17 November 1959. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/141/98/IMG/NR014198.pdf?OpenElement> (vizitat 02.06.2017).

197. UN/GA. The situation in Angola. 1603 (XV), 20 April 1961. http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1603%28XV%29&Lang=E&Area=RESOLUTION (vizitat 02.06.2017).

198. UN/GA. The Policies of Apartheid of the Government of the Republic of South Africa/ GA Res. 1761 (XVII), 6 November 1962. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/192/69/IMG/NR019269.pdf?OpenElement>. (vizitat 02.06.2017).

199. UN/GA. Declaration on the Inadmissibility of Intervention in the Domestic Affairs of States and the Protection of their Independence and Sovereignty. (2131 (XX)) 21 December 1965. <http://www.un-documents.net/a20r2131.htm> (vizitat 02.03.2017).

200. UN/GA. Status of the implementation of the declaration on the Inadmissibility of Intervention in the Domestic Affairs of States and the Protection of their Independence and Sovereignty. (2225 (XXI)) 19 December 1966. <http://www.un-documents.net/a20r2131.htm> (vizitat 21.04.2017).

201. UN/GA. Declaration on Principles of international law concerning friendly relations and co-operation among states in accordance with the Charter of the United Nations. (A/Res/2625(XXV)) 24 October 1970. <http://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/01/1-01/friendly-relations.xml> (vizitat 21.04.2017).

202. UN/GA. Question considered by the Security Council at its 1606th, 1607th and 1608th meetings on 4, 5 and 6 December 1971. A/Res./2793(XXVI), 9 December 1971. http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2793%28XXVI%29&Lang=E&Area=RESOLUTION. (vizitat 02.02.2017).

203. UN/GA. Declaration on the establishment of a new international economic order. (A/3201(S-VI)) 1 May 1974. <http://www.un-documents.net/s6r3201.htm> (vizitat 02.02.2017).

204. UN/GA. Charter of the economic rights and duties of states. (A/3281 (XXIX)) 12 December 1974. <http://www.un-documents.net/a29r3281.htm> (vizitat 02.02.2017).
205. UN/GA. Declaration on the inadmissibility of intervention and interference in the internal affairs of states. (A/Res/36/103) 9 December 1981. <http://www.worldlii.org/int/other/UNGA/1981/100.pdf> (vizitat 02.02.2017).
206. UN/GA/ Resolution 38/7 (The situation in Grenada). 2 November 1983. http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/38/7&Lang=E&Area=RESOLUTION (vizitat 02.02.2017).
207. UN/GA. Humanitarian Assistance to victims of natural disasters and similar emergency situations. A/Res.43/131, 8 December 1988. <http://www.un.org/documents/ga/res/43/a43r131.htm> (vizitat 02.02.2017).
208. UN/GA. Report of the Secretary-General on the work of the Organization. Official Records: Forty-sixth session, Supplement No. 1 (A/46/1), New York, 1991. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N91/409/73/IMG/N9140973.pdf?OpenElement>. (vizitat 02.02.2017).
209. UN/GA. Economic measures as a means of political and economic coercion against developing countries. A Res/46/210, 20 December 1991. <http://www.un.org/documents/ga/res/46/a46r210.htm>. (vizitat 02.02.2017).
210. UN/GA. Admission of the Republic of Moldova to membership in the United Nations. A/RES/46/223, 2 martie 1992. <http://www.un.org/documents/ga/res/46/a46r223.htm> (vizitat 29.04.2017).
211. UN/GA. Respect for the principles of national sovereignty and non-interference in the internal affairs of states in their electoral processes. A/Res./47/130, 22 February 1993. http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/47/130&Lang=E&Area=RESOLUTION. (vizitat 02.02.2017).
212. United Nation/Security Council. Resolution 660. 2 August 1990. http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/660%281990%29. (vizitat 07.02.2017).
213. United Nation/Security Council. Resolution 678. 29 November 1990. http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/678%281990%29. (vizitat 03.02.2017).
214. UN/SC. Resolution 687 (Iraq-Kuwait). 3 April 1991. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/23/IMG/NR059623.pdf?OpenElement>. (vizitat 05.08.2017).

215. UN/SC. Resolution 688 (Iraq). 5 April 1991. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/24/IMG/NR059624.pdf?OpenElement>. (vizitat 02.02.2017).
216. UN/SC. Provisional verbatim record of the two thousand nine hundred and eighty-second meeting, New York, 5 April 1991. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N91/605/11/PDF/N9160511.pdf?OpenElement>. (vizitat 21.07.2017).
217. UN/SC. Resolution 743. 21 February 1992. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/02/IMG/NR001102.pdf?OpenElement>. (vizitat 09.02.2017).
218. UN/SC. Resolution 929. 22 June 1994. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/260/27/PDF/N9426027.pdf?OpenElement>. (vizitat 03.02.2017).
219. UN/SC. On the letters from the United Kingdom (S/1998/223) and the United States. (S/1998/272), 31 March 1998. http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1160%281998%29. (vizitat 05.02.2017).
220. UN/SC. Resolution 1199. 23 September 1998. <http://www.un.org/peace/kosovo/98sc1199.htm>. (vizitat 05.02.2017).
221. UN/SC. Protection of civilians in armed conflict. Resolution 1674 (2006), 28 April 2006. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/331/99/PDF/N0633199.pdf?OpenElement>. (vizitat 03.02.2017).
222. UN/SC S/PV.5526. New York, 15 September 2006. <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Myan%20SPV%205526.pdf>. (vizitat 05.02.2017).
223. UN/SC S/PV.5619, New York, 12 January 2007. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N07/208/80/PDF/N0720880.pdf?OpenElement>. (vizitat 02.02.2017).
224. UN/SC. Protection of civilians in armed conflict. Resolution 1894 (2009), 11 November 2009. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/602/45/PDF/N0960245.pdf?OpenElement>. (vizitat 03.02.2017).

225. UN/SC. Resolution 1973. 17 March 2011.
http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1973%282011%29. (vizitat 05.02.2017).
226. Vattel Emer. Law of Nations: or, Principles of the Law of Nature, Aplied to the Conduct and Affairs of Nations and Sovereigns. Translated by M.D. Vattel, S&E Butler. Exemplar original de la Princenton University, 1805. 560 p.
227. Verdross Alfred. The plea of domestic jurisdiction before Courts and political UN Organs. In: Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht, 1968, Vol. 28, No. 1, p. 33-40.
228. Verzijl W. Jan Hendrik. International law in historical perspective: Inter-state disputes and their settlement. Netherlands: Martinus Nijhoff Publishers, 1976, p. 236–237.
229. Walker R.B.J. Inside/Outside: International Relations as Political Theory. Cambridge: Cambridge University Press, 1993. 248 p.
230. Waldock C.H.M. The plea of domestic jurisdiction before International Legal Tribunals. In: British Year Book of International Law, 1954, XXXI, p. 115-141.
231. Walzer Michael. Just and Unjust Wars: A Moral Argument With Historical Illustrations. New York: Basic Books, 2006. 361 p.
232. Washington George. The Address of General Washington To The People of The United States on his declining of the Presidency of the United States/Farewell Address. Published in The Independent Chronicle, September 26, 1796.
<https://www.varsitytutors.com/earlyamerica/milestone-events/washingtons-farewell-address>
 (vizitat 01.02.2017).
233. Weiss G. Thomas. Triage: Humanitarian Interventions in a new era. In: World Policy Journals, 1994, Vol. 11, No. 1, p. 59-68.
234. Welles Sumner. Intervention and Interventions. In: Forreign Affairs, 1947-1948, Vol. 26, No. 1, p. 116-133.
235. Wheatley Steven. The non-intervention doctrine and the protection of the basic needs of the human person in contemporary international law. In: The Liverpool Law Review, 1993, Vol. XV, No. 2, p. 189-199.
236. Wheaton Henry. Elements of International Law. Eight Edition. Edited with notes by Richard Henry Dana Jr. Sampson Law, Son and Company. Boston: Exemplar original de la Universitatea din Ghent, 1866. 331 p.
237. Wheeler J. Nicholas. Saving Strangers: Humanitarian Intervention in International Society. Oxford: Oxford University Press, 2000. 336 p.

238. Wilson R. Robert. Reservation Clauses in Agreements for Obligatory Arbitration. In: American Journal of International Law, 1929, Vol. 23, No. 1, p. 68-93.
239. Williams L. Walter Jr. Non-military strategies and competition for power: The need for expanded regulation of coercion. In: American Society of International Law Proceedings, 1976, Vol. 70, p. 165-174.
240. Winfield Scott George. International Law and the Drago Doctrine. In: North American Review, 2002, Vol. 183, No. 5, p. 602-610.
241. Winfield P. H. The History of intervention in international law. In: British Year Book of International Law, 1922-1923, Vol. 3, p. 130-149.
242. Wolff von Christian. Jus Gentium: Methodo Scientifica Pertractatum, In Quo Jus Gentium Naturale Ab Eo, Quod Voluntarii, Pactitii Et Consuetudinarii Est, Accurate Distinguitur. Leipzig: Renger, Exemplar original de la Biblioteca Bavareză de Stat, 1749. 885 p.
243. Wood Michael. The principle of non-intervention in contemporary international law: non-interference in a states internal affairs used to be a rule of international law: is it still?. Summary of the Chatham House International Law discussion, 28 February 2007, p. 1-8.
244. Woolsey T. S. Drago and the Drago Doctrine. In: American Journal of International Law, 1921, Vol. 15, No. 1, p. 558-560.
245. Wright Quincy. In: Is discussion intervention?. In: American Journal of International Law, 1956, Vol. 50, p. 102-111.
246. Wright Quincy. The legality of intervention under the United Nations Charter. In: Proceeding of the American Society of International Law, Washington, April 1957, Vol. 51, p. 79-90.
247. Wright Quincy. Subversive Intervention. In: American Journal of International Law, 1960, Vol. 54, No. 3, p. 521-532.
248. Yoo C. John. Force Rules: UN Reform and Intervention. In: Chicago Journal of International Law, 2005-2006, Vol. 6, No. 2, p. 654-655.
249. Young R. Oran. Intervention and international systems. In: Journal of International Affairs, 1968, Vol. 22, No. 2, p. 177-187.

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnatul, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Mătășel Adrian

Semnătura:

Data:

CURRICULUM VITAE

Numele de familie: MĂTĂȘEL

Prenumele: Adrian

Data nașterii: 18.04.1982

Locul nașterii: Roman, jud. Neamț, România

Cetățenia: română

Starea civilă: căsătorit

Studii: superioare

2001 – 2005, Student, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România, Facultatea de Drept, specializarea Științe juridice, licențiat în iunie 2005, nota 10, cu lucrarea *Transmiterea acceptarea și avalul cambiei*;

2005 – 2006, Masterand, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România, Facultatea de Drept, specializarea Drept Internațional Privat), lucrarea de Disertație *Considerațiuni introductive privind cambia în dreptul comerțului internațional*, susținută în iunie 2007, la care s-a obținut nota maximă, 10;

2006 – 2009, Student, Universitatea Danubius din Galați, Facultatea de Științe ale Comunicării, specializarea Comunicare și Relații Publice, licențiat în anul 2009, cu lucrarea *Libertatea de exprimare a presei*;

2009, doctorand, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Cercetări Juridice și Politice, specialitatea 552.08 – Drept internațional și european public.

Domeniile de interes științific: drept internațional public, drept european public, principiile dreptului internațional.

Activitatea profesională:

2007 – prezent, Avocat în cadrul Baroului Neamț.

Lucrări științifice publicate:

Articole în reviste științifice:

1. Mătășel Adrian. Originile istorice ale principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. În: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, 2012, nr. 2, p. 64-73.

2. Mătășel Adrian. Considerații privind intervențiile de natură economică în contextul principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. În: Revista Națională de Drept, 2013, nr. 6, p. 52-55.

3. Chirtoacă Natalia, Mătășel Adrian. Consolidarea principiului neamestecului în dreptul internațional convențional și cutumiar al secolului XX. În: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, 2013, nr. 1 (27), p. 5-17.

4. Mătășel Adrian. Principiul neamestecului în treburile interne al altor state în dreptul internațional contemporan: excepția umanitară. În: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, 2013, nr. 2(28), p. 59-67.

5. Mătășel Adrian. Dimensiunea non-militară a principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. În: Revista Națională de Drept, 2013, p. 59-62.

Materiale ale comunicărilor științifice:

1. Mătășel Adrian. Competența internă a statelor în contextul principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. În: Tendințe Contemporane în Evoluția Patrimoniului Istoric și Juridic al Republicii Moldova, Materialele Conferinței științifice internaționale anuale a doctoranzilor și tinerilor cercetători. Chișinău, 12 aprilie 2012, Vol. III, Ediția a VI-a, p. 167-181.
2. Mătășel Adrian. Conceptualizarea (ne)intervenției în contextul principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. În: Consolidarea statului de drept în Republica Moldova în contextul evoluției sistemului internațional și proceselor integraționiste. Materialele Conferinței științifice internaționale anuale a doctoranzilor și tinerilor cercetători. Chișinău, 3 iunie 2014, Vol. II, Ediția a VIII-a, p. 175-184.
3. Chirtoacă Natalia, Mătășel Adrian. Aplicarea principiului neamestecului în treburile interne ale altor state în contextul mijloacelor de forță: legitimitatea intervențiilor militare. În: Tendințe contemporane ale dezvoltării științei în contextul valorificării opțiunii europene: Viziuni ale tinerilor cercetători, Materialele Conferinței științifice internaționale anuale a doctoranzilor și tinerilor cercetători, Ediția a VII-a, 2013, Vol. I, p. 104-110.

Cunoașterea limbilor:

limba română – nativă; limba engleză – mediu; limba franceză – mediu.

Date de contact:

Adresa: Piatra-Neamț, str. Izvoare, bl. H7, ap. 47, jud. Neamț

Tel: 0727-325142

e-mail: adrian.matasel@yahoo.com